

Person- historisk tidskrift



Utgiven av
Personhistoriska Samfundet

1973

Årgång 69 · Häfte 3–4

Personhistorisk tidskrift

utges av Personhistoriska Samfundet genom dess sekreterare förste bibliotekarien fil. dr *Ake Lilliestam*, Kungl. Biblioteket, Box 5039, 102 41 Stockholm. Medlemsavgiften i samfundet är *kr. 25:—* per år + porto och uttages som postförskott för tidskriften. Önskan om inträde anmäles till sekreteraren.

Redaktionsutskott: krigsarkivarien fil. dr Bertil Broomé (samfundets ordf.), fil. dr Hans Gillingstam och sekreteraren.

Christian Johansson och hans brev till August Bournonville

Av Åke Lilliestam

(Pehr) Christian Johansson hade två karriärer, dansarens och danspedagogens. Han var en utomordentligt fin dansör, vars framträdanden präglades av smak och säkerhet, och var samtidigt en osviklig partner. Som dansör blev han i tillfälle att stå i främsta ledet vid två scener: Kungliga teatern i Stockholm och Kejsarliga teatern i St. Petersburg. Han föddes i Stockholm 1817; modern hette Margareta Johansson. I en artikel i *Illustrerad Tidning* 1866, som berättar om hans ryska framgångar, heter det på goda grunder om honom: "Hr Johanson är en kojans son". Emellertid togs Johansson in som elev vid kungl. teatern 1829, dit han för tiden 1/7 1837—1/7 1840 var knuten som premiärdansör.¹

Av avgörande betydelse för Johanssons utveckling blev att han fick möjlighet att studera sin konstart i Köpenhamn, där August Bournonville blev hans lärare och gynnare. Under dennes ledning tillägnade Johansson sig den franska stil som var den danska balettens. Han besökte och övade i Köpenhamn vid åtminstone fyra tillfällen från 1836 till 1839 — och stod även på den danska scenen.² Hans begåvning uppmärksammades i Stockholm av kronprins Oscar som bidrog till att finansiera hans studieföretag.

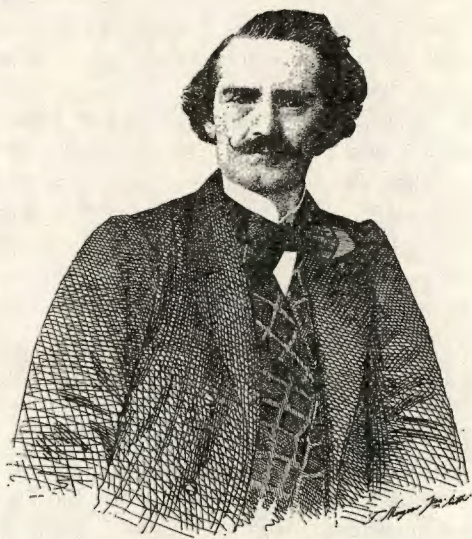
Breven från den unge Johansson, skrivna mellan 1837 och 1840, ger en livfull bild av verksamheten vid teatern i Stockholm, där Johansson 1838 fick tillfälle att sätta upp Bournonvilles balett *Soldat og Bonde* under namnet *Hemkomsten*. Följande år kom Bournonville med några av

danska balettens bästa krafter till Stockholm för ett gästspel. Av breven framgår att Johansson på olika sätt medverkade med praktiska bestyr i samband med besöket. Det inflytande som hoven i såväl Stockholm som Köpenhamn ännu övade över vad som tilldrog sig vid teatrarna skymtar fram i breven.

Johansson vann tidigt erkännande för dansskicklighet. Med sin goda förmåga som dansör ansåg han sig dock sakna utvecklingsmöjligheter i Stockholm. Dan-

¹ F. A. Dahlgren: *Anteckningar om Stockholms theatrar*, Sthlm 1866. S. 521.

² Nils Personne uppper i sitt arbete *Svenska teatern*. Några anteckningar. 7. Sthlm 1925, s. 154, att Johansson också hade tillfälle att företa en studieresa till Paris.



Christian Johansson
Illustrerad Tidning (1866), Stockholm.

sen hade som vanligt att konkurrera om repertoaren vid teatern med opera och dramatik. Johansson hade i Köpenhamn fått öva in flera partier bland Bournonvilles skapelser och fann den koreografi som balettmästaren Anders Selinder erbjöd sin trupp torftig.

År 1840 lämnade Johansson tills vidare den svenska moderscenen och begav sig till St. Petersburg. Där var emellertid lyckan med honom. Han fick tillfälle att öva för balettmästaren Antoine Titus och han medverkade snart i en *pas de trois* med Olga Shlefovt och Natalia Apollonskaya. Under loppet av fem säsonger vid slutet av 1830-talet och in på 40-talet gästspelade Marie Taglioni årligen i St. Petersburg. Vid ett av besöken lade hon märke till Johansson och när hon hösten 1841 gjorde sitt berömda gästspel i den svenska födelsestaden hade hon, enligt vad ryska källor berättar, satt som villkor för ett engagemang att Johansson fick medverka och assistera henne på scenen.

Efter besöket i Stockholm reste Marie Taglioni vidare till St. Petersburg på hösten 1841. Dit kom också Christian Johansson. När han den 31 oktober (g. st.) dansade i La Gitana tillsammans med Yelena Andreyanova, skedets ledande ryska dansös, hade han redan anslutit sig till den petersburgska balettruppen.

Under de två följande årtiondena framträdde han i de flesta bärande partier för manliga dansare ur tidens repertoar. En uppräknning vore här överflödigt. Taglioni var inte den enda bland tidens ryktbara romantiska balleriner han kom att dansa samman med. Såväl Fanny Elssler som Fanny Cerrito och Carlotta Grisi gästspelade i St. Petersburg. Hur exempelvis Fanny Elssler värdesatte Johansson som partner är omvitnat.³

Johansson förblev ogift till 1853, då han i svenska Katarinaförsamlingen i St. Petersburg förenades med Emma Löf, född 1829 i Stockholm samt dotter till järnbäraren Henrik Löf och dennes maka Char-

lotta Sjöblom.

År 1860 inledde så Christian Johansson sin andra karriär — han började undervisa i dans, till en början mera privat. Hans pedagogiska förmåga beaktades allt mer och 1869 engagerades han slutgiltigt som lärare i kejserliga balettskolans *classe de perfectionnement*. Sporadiskt förekom han ännu på scenen, där han sista gången syntes i början av 1880-talet.

I ledningen för rysk balett vid seklets mitt stod fransmannen Jules Perrot. Denne hade 1841 tillsammans med andra kreerat baletten *Giselle*. Hans verksamhet i St. Petersburg sträckte sig mellan åren 1848 och 1859, varefter han drog sig tillbaka till hemlandet. Mariinskjteatern, den nuvarande Kirov-teatern, togs i bruk 1860. Balettchef i St. Petersburg från 1862 blev ännu en fransman, Marius Petipa. Franska och italienska stilelement smälte under de följande åren samman till en enhetlig rysk balettstil. Bland dem som mer än andra bidrog till denna utveckling var Petipa och Johansson.

Genom att Serge Diaghilevs trupp från 1909 drog västerut blev rysk balett snart känd och uppskattad i övriga Europa och något senare i Amerika. Den stil som Johansson varit med om att utbilda spreds genom dennes lärjungar efterhand över hela världen. Det är inte för mycket sagt att Johanssons baletthistoriska betydelse ständigt vuxit under 1900-talet. Det inflytande, som han vid sin undervisning kommit att öva, omvitnas i en rad memoarverk som under senare årtionden lagts fram i olika länder. Utförligare källhänvisningar rörande Johansson lämnas i artikel om denne i Svenskt biografiskt lexikon, häfte 97 (1973), s. 255 f.

Mottagare till de brev som här meddelas var August Bournonville, son av balettmästaren Antoine Bournonville och dennes svenskfödda hustru Louise Sund-

³ Ivor Guest: Fanny Elssler. London 1970. S. 232.

berg. August föddes i Köpenhamn 1805 och blev elev vid Det kgl. Teater i Köpenhamn 1815 samt studerade i Paris 1824—29. Vid hemkomsten s. å. blev han balettchef vid teatern i Köpenhamn. Följande år gifte han sig med Helena Fredrika Håkansson, svenska i likhet med hans mor.⁴ Bournonvilles dagböcker från vistelsen i Paris står sedan några år tillbaka under utgivning genom Det danske sprog- och litteraturselskab, för övrigt med danska och franska parallelltexter. Den samlande rubriken är Breve til barndomshjemmet. Hans memoarer, utgivna i flera delar, förlades i Köpenhamn mellan 1848 och 1878 och bär titeln Mit Theaterliv. I verkets andra del från 1865 beröres den unge Johansson och dennes insatser. En noggrann skildring av en rysk resa 1874 ges i tredje delens tredje avsnitt, utgivet 1878. En jämförelse mellan den (ännu utgivna) dagbok, vilken Bournonville förde under resan, och memoarkapitlet visar god överensstämmelse. Memoarerna är utförligast. Dagboken liksom de här publicerade breven från Johansson ingår i August Bournonvilles samling vid Det kongelige Bibliotek.

Den ryska balettkulturens höga nivå var givetvis bekant för Bournonville när han — som gärna for ut i Europa — omsider 1874 beslöt sig för att besöka Ryssland. Av memoarerna framgår att de ryska värdena var på det klara med besökarens betydelse för samtidens balettkultur och Bournonville blev väl mottagen. Sammanträffanden med Petipa, Johansson och andra förgrundsfigurer vid teatern avlöste varandra. Den personliga omtanke som Bournonville ägnat den unge Johansson — och om vilken breven så tydligt vittnar — återgäldades uppenbarligen i möjligaste mån av Johansson vid det ryska mötet som ägde rum så lång tid efter det att vänskapen grundlades.⁵

Kort efter återkomsten från Ryssland anträdde Bournonville en ny utrikes resa som förde honom till Italien och Frankri-

ke. Under ett uppehåll i Paris har han mött Jules Perrot och hälsningar från denne till Johansson har att döma av det sista brevet förmedlats.

August Bournonville lämnade ledningen för den danska baletten 1877 och gick bort 1879. Det förunnades Christian Johansson att verka som lärare ända till kort före sin död i december 1903. Hans maka avled i oktober samma år. Johansson tycks ha förblivit svensk patriot och hans personliga kvaliteter är omvittnade. Skan-

⁴ Antoine Bournonville och August Bournonville behandlas båda i såväl Svenskt biografiskt lexikon som Dansk biografisk leksikon.

⁵ Av personhistoriskt intresse är — ehuru ej berört i Johanssons brev — att Bournonvilles förbindelser till Henriette Nissen-Saloman återknöts. Den göteborgsfödda sopranens val av levnadsbana hade avgjorts 1838, då det överläts åt August Bournonville i Köpenhamn att döma om hennes framtidsutsikter. Hon hade en gång varit Jenny Linds rival om publikens bevägenhet men var sedan länge uteslutande verksam som sångpedagog i St. Petersburg, där Bournonville träffade samman med henne under besöket. — Johansson råkadde sängerskans anförvanter, då han passerade Göteborg 1839.



Christian Johansson
Sezon 1891—92 (1893), St. Petersburg.

dinaviska [välgörenhets]föreningen i St. Petersburg bildades 1877, varvid Johansson var en av stiftarna och han utsågs tjugo år senare till hedersledamot av föreningen. En anonym nekrolog i Dagens Nyheter för den 5 januari 1904 erinrar om att Johanssons intressen inte begränsades till de sköna konsterna: "Lifvets stora frågor lågo honom nära, och dem dryftade han gärna i kretsen af landsmän, för hvilka i hans krafts dagar både hans hem och hans hjärta stodo öppna".⁸

Att någon korrespondens i motsatt riktning, från Bournonville till Johansson, skulle ha bevarats åt eftervärlden är för närvarande inte känt. Johanssons brev har från början 1837 en klar och vacker piketur, vars kvaliteter med vissa förändringar består i det sista brevet av 1874. Bland de förkortningar som Johansson i likhet med andra brevskrivare tar sig friheten att begagna observeras förkortningen Bour: för adressatens efternamn.^{6a} Johanssons språk har influerats av studievistelserna i Köpenhamn. Han skriver väl men för ett svenskt-danskt blandspråk. Ett inslag av franska facktermer är markant.

Stockholm den 10 Jan: 1837

Herr Bournonville, min Goda Lärare,

Vid årets början då menniskorna i almänhet, mera af gammal wana än af hjertats godhet önska ett godt nytt år, vill äfven jag ehuru något sent, uppfylla min skyldighet, men tro emedlertid att mina önskingar för Ert wäl äro upprigtige, att de komma från djupet af mitt tacksamme hjerta och skola alltid blifva de samma, på alla tider, på alla dagar af året. — Om allt det goda jag önskar, än skulle tillfalla Eder, huru ringa skulle det ändå blifva i jämförelse med den tillfredsställelse ni känner inom Eder, att hafva gjort en okänd, en af Edra likar lycklig. — Hwarje god gärning medförer sin belöning, och måtte Ni bli så belönt som ni förtjenar, det är min lifligaste önskan.

Min skyldighet hade varit att förr underrätta Eder om utgången af min debut; men som jag viste att Ni genom Herr Wallquist har blifvit underrättad derom, og som jag genast efter min debut fick

weta att jag skulle inom kort uppträda i en annan pas, så ville jag hellre dröja dermed tills jag äfven hade dansat i den. Den 25 och 27 November dansade jag min Pas de trois, såsom ni vet i *Figarros Giftermål*. Publikén såg mig med nöje, man applauserade hvarje écot, och jag var ganska nöjd med mig sjelf; ty det lyckades wäl — I *Oedip* dansade jag (den 27 December) min vackra pas de deux, som Herr Bour: var god och lärde mig. — Jag hade icke kommit att dansa i *Oedip* om ej Herr Kinmanson som hade denna opera till Benefice hade anmodat mig att dansa, och på Herr Wallquists inrådan valde jag denna, så välreglerade pas. — Pas'n lyckades förtreffligt, och jag gjorde denna afton en verklig lycka. — Också såg jag glädjen lysa i alla premiersujetternas ögon. — Prinsen som har varit sjuk, och således icke kunnat sett mig dansa förut, kom exprès för min skull, och for genast hem som pas'n var slut. — Hvar écot applauserades mera än i min första debut. — *Le maître de Ballet* skulle äfven dansa i denna opera och valde *le pas de la Vestal* som han aldrig förr har dansat. — Han frågade mig om jag kunde den, hvarpå jag svarade att jag väl 50 gånger hade dansat den på Skoln hos Er. Men som han ej bad mig visa sig huru den var reglerad af Er, tyckte jag att det icke lönte mödan att tillbuda honom min tjenst. — Således reglerade han denna pas på *ett par timmer*. — Olyckligtvis fik jag ej se denna pas utföras; ty han sjuknade i rättan tid, så att han icke kunde dansa. — Annars hade han så arrangerat, att han skulle börja, derpå Silfverberg och sist jag. — Man undrade att första Dansörn skulle börja divertissementet; men Directionen gjorde ingen invändning deremot. — *Oedip* har sedan icke kunnat gifvits i anseende till flera sångares intreffade sjukdom, men jag har dansat tvenne gånger emellan piecer, som aldrig förr har brukats här. — Således är jag orsaken till denna nya seds införande; ty jag har omtalt för Directionen att så tillgår i Kjöbenhavn. — Förste gång dansade jag min pas de deux och anden gang min pas de trois. — Directionen har öfver-

⁶ Johansson dekorerades med S:ta Anna-orden och S:t Stanislaus-orden. Han blev 1893 RVO.

^{6a} Textförlust har markerats med klammer-tecken.

hopat mig med complimenter, jag vet ikke om Presidenten har tillskrifvit Er. Det synes mig att alla de artigheter man har sagt mig, först har bordt tillkommit *Er* som för intet gifvit mig undervisning och skänkt den Svenska Scène en Danseur. — Flera fornema personer hafva intresserat sig för mig och gifvit mig presenter, och, utom denna hjälp hade jag *wid Gud!* icke kunnat existerat; ty, vid årets slut emottog jag återstoden af min gage (25 banco), med hvilken jag hade blifvit tvungen att lefva ända till Påsk. — Af den otacksamme Directionen har jag intet att vänta, förr än mitt engagement är slut, och den blifver tvungen att gifva mig ett *appointment* så att jag kan lefva anständigt. — Underligt nog var Directionen beredvillig att gifva mig en kostym, aldeles motsvarande den, jag bar i Kjöbenhavn. — Jag har hört att Sylfiden och Sömngangerskan hafva blifvit uppförda hos Er, och gjort mycken lycka. — Det är en stor förlust för mig att jag ej kom att se dessa vackra balletter innan min afresa. — *I Stockholm får man ej se något dylikt.* Sedan jag kom hem har blott en enda ballet blifvit gifven, (La famille des innocens) den gafs i Söndags, og den gick *gudomligt*. Selinder har blott dansat 5 à 6 gånger efter min hemkomst, och ännu har jag icke haft den äran att dansa samma afton som han. — Jag har försökt flera gånger att kunna få reda på *Herr Olsson* men ännu förgäves, jag har fått reda på Grosshandlaren Leufvenmarck, han vet intet als hvar Herr Olson fins. Emedlertid har jag kommit en herr Munthe på spår som läre skall veta hvar han finns. Jag skall göra allt för att träffa honom, och det hoppas jag innan korrt. — Farväl goda Herr Bournonville, hvarje gång jag minnes Eder och Eder goda Stad, tänker jag: Ach, om jag vore der! Men, hvad man lifligast önskar intrefvar sällan; emedlertid skall jag lefva glad i hoppet att ännu engang få återse Eder och de personer, som omfattade mig med så megen godhet, og att muntligt försäkra Eder om min hängifvenhet, med hvilken jag har äran förblifva Eder evigt tacksamme élève

P: C: Johansson

P:S:

Var god og framför mina innerliga hälsningar till Herr Bour:s fru och omgifning.

Stockholm den 16 April 1837

Gode, Älskade Lärare,

Den 8 dennes hade jag den glæden att emottage Deres bref af den 15 mars. Huru lycklig war jag ej, då jag såg mig wara ihågkommen af Dem, og att De ännu fortfar att vara den samme för mig, som De var under mitt vistande i Kjöbenhavn. Det deltagande De visar mig, og den glæde De känner vid min välgång gör Deres hjerta heder, og jag igenkänner derpå Deres ädla Character. Långe hade min högsta åstundan varit att få en skrivelse fra Dem; men jag vågade ej smikkre mig med det hoppet. Emedlertid har nu min lifligaste önskan blifvit opfyld, af hela mitt hjerta takker jag Dem derfor, og for alt det goda De gjorde mig. Ack, tro mig Herr Bournonville evigt skall jag wære taksam og altid gøre mig wärdig den vänskap hvarmed De behager hedra mig. — Med ledsnad erfar jag att De varit syg, men Gudskelåf! De är nu bättre. Lykligtvis tilstunder sommaren då De kan få utvile Dem fra alle de mödor og ansträngelser De haft i vinter. — De goda faderliga råd Herr Bournonville har gifvit mig, skall jag altid bjuda til att troget följa. Uti mitt upförande mod mine colleger har jag intet att förebrå mig, de visa mig megen artighet og en behaglig yta, og jag betalar dem med samme mynt, jag vet mig ej hafva manquerat någon af dem. Jag tror mig icke ega någon fiende inom hela corps de ballet, om ej i hemlighet, og om så är, så är det icke underligt, ty de framsteg, jag gjort under Deres ledning är da blott orsaken dertill, emedan de har väckt megen afund hos vissa personer. Herr Bourn: som kanske något känner min alvarsame Character kan finna att jag, i mina Collegers sällskaper, der ofta en *mauvais* ton är rådande, og der jag, således ej kan formera *ni le coeur, ni l'esprit* aldrig kan finna något behag. Ja min gode Lärare! det är min fulla föresats att aldrig fauilera mig med dem; ty jag vet att så länge jag kan bibehålla mitt hjerta *rent* og *obefläckadt*, kan jag äfven göra anspråk på *Deras vänskap* og alla *rättänkande människors aktning*. — Mademoiselle Daguin måtte nu för tiden intressera sig meget för mig. Kanske hon i samråd med Directionen tänker bestämma mitt tillkommande *appointment* og att hon redan vet huru stort det skall blifva, i annat fall har hon sagt Dem en osan-

ning. Jag trodde M^{elle} Daguin vara mera oprigtig og sanningsälskande.

Jag takker Herr Bourn: meget för att De var god og underrättade mig huru jag skulle förhålle mig, ifall jag hade blivit nödgad att söge engagement i Kjöb. Likväl var icke min mening att taga detta steg; om jag ej genom ett elakt bemötande i Stockholm hade blifvit tvungen dertill. Oaktadt jag har en verklig forkärlek för Kjöbenhavn, så vill jag dog qvarstanna i mitt fädernesland, emens jag tror, att jag der med tiden kanske skall göra min lykke. Men huru lycklig skulle jag dog icke være, om jag, längre fram, da mine moyens tillod mig det, kunde göra en reise till Kjö: og få njuta ännu en gang af Deres förtreffliga lectioner. Alt går mig wäl. Publikén ser mig med nöje, og mange forneme personer interessera sig för mig. Jag tror till og med att H:K:H: Kronprinsen om ett par år, om ej för, tänker bevisa mig någon grace. — Under Herr Selinders ledning går balletterne förträffligt, man har under detta år redan gifvit 2^{de}. *Les innocens*, hvarom jag förut har talt till Dem, og *Danswurmen*, dessutom har Selinder uppsatt ett mythologisk divertissement, som blott har gifvits 2^{de} ganger. Förste gang det gafs, dansade jag en Pas de trois med Herr Silfverberg og en elev, i Adagion og i början af Allegron dansade vi med guirlander lindade på bågar. Pas'n blev aldeles inte aplaudered. Dagen för innan Divertis: gafs anden gang fik Selinder befallning att lade mig danse en bättre pas; då föreslog Hr Selin: mig, att lära in en meget lang og tråkig pas; men som det var dagen förut, og jag således ej kunde få tid att arbeide på den, så nekade jag aldeles og föreslog i desstället att dandse min vackra Pas de deux, som jag har instuderet för Dem. Herr Sel: tyckte icke just meget derom; men vår nya Directeur Öfverste Löjtnant Backman tyckte om mitt förslag og biföll min begäran. Jag dansade og vannt meget bifall, jag fik applauds för hvarje écot, og för hvart applauds tänkte jag på *Dem*. Det var förste gång jag havde den äran att dandse en pas de deux sama afton som Herr Selinder. Utí Danswurmen ville Sel: att jag skulle dandse den gamla gavotten en basque; men som jag fann detta ridicult og jag redan hade fått löfte af Löjtn: Backm. att inlägga en egen pas, så blef det ingenting af med gavotten. Jag reglerade en ny pas, musiken dertil fick jag af

Grefve Oxenstjerna (Kammarherre hos Prinsessan) det var en aria ur en opera af *Donizetti*, en meget vakker polonaise, en af mina vänner arrangerade den för dands, og den gjorde megen effekt. Jag bar en ny kostym af svart sammet med hvitt atlas og guld, samt en meget smuk toque med en enda uppstående plym. Denna kostym har gjort ett allmänt uppseende, En seigneur vid hofvet har gifvit mig den som présent, han har selv gifvit ritning till densamma. Den kostade minst 100 Rik rig: — Danswurmen har gifvits 4 ganger, i första akten dansade jag en pas paysan som jeune marié, vid ballettens slut min Polonaise, som blev almänt omtyckt. Jag har nog amour propre att tro, det min composition ej var så mauvaise, åtminstone bättre än hvad Hr Sel: skulle hafva reglerat för mig. Og ifölje deraf, tänker jag vid mitt nya engagements uppgörande, begära rättigheten att selv reglera mina pas. Hvad säger Herr Bournonville derom, tycker De att min pretantion är för stor! Herr Selin: känner icke dandsen, meget mindre min skole og mina moyens; og kan, således i följe deraf, ej reglera för mig.

Jag har truffat Herr Olsson, og får hälsa så meget fra ham. Jag har besökt ham några gånger, den siste gång jag var der, var han meget bedröved, i anseende till sin bästa väns, Tullförvaltar Finér, död. Herr Olsson är icke meere i Stockholm, för någon tid sen reiste han till Norrköping, hvarest han skall emottaga en rik mans affairer. Han trodde sikkert att han i sommar kommer att reise till Kjöben:, då han vänter sig den store glæde att återse sina barn og anförvanter.

Farväl gode Herr Bournonville, lad mig altid lefva lykkelig i den tro att jag får vara innesluten i Deres vänskap, og att De altid med samme velvilje ihogkommer den som evigt skall være Dem tillgifven og tacksam.

P. C. Johansson

P.S.

Vær god og anmæl mine hjertlige hilsninger till hela deres familj, som altid vil blive mig en behaglig erinring. Herr Wallquist sänder Dem sin hälsning, han tackar så meget för deras.

Stockholm den 6 Junij 1837

Herr Bournonville, min Gode Lærer,

Jag skyndar med att underrätta Dem att jag genom H:K:H: Kronprinsens nåd, får den glædjen att återse Dem min väl-görare denna sommar, og de vänner som jag så mangen gang har saknat. Jag har ej blifvit underrättad derom förrän for 3^{ne} dar sedan, og har således icke kunnat lade Dem veta det tidigare. Jag hoppas att De, som säkert ännu hyser samma godhet för mig, ännu en gang tillåter mig att arb-beta på Deres skole. All den möda De gjorde Dem, og allt det arbete De ned-lade på mig, vet jag aldrig kan med peningar betalas, men om De, under de månader jag kommer att uppehålla mig i Kjøbenhavn, täcktes wara god og gifva mig lection vill jag gerna godtgöra Dem för Deres besvär og gifva hvad de af mig fordrar. Om De kan så glöm den otacksamhet som den Svenska Teater-Direction, har visat Dem, og låt ej mig lida för hvad de hafva brutit, De skall aldrig få skäl att klaga på mig. Mitt fram-tida väl beror af Dem, De har redan lagt grunden till en kanske kommande talent, og om De skulle taga Deres hand fra mig, till hvem skulle jag väl da adressere mig. Var ädelmodig, mottag mig på deres skole, förnäka Dem ej den glædje som hvarje ädel gärning medför og forblif för mig densamme De varit.

Jag får tacke Dem så mycket för de hälsningar De sände med Notarien Vesper, med ledsnad fik jag veta att De ämnar resa öfver till Landskrona, det kommer att bli en förlust for mig; men jag gläder mig ändå att jag under Deres bortovare kan få arbete för Deres Herr Far, som jag väl hoppas under den tid, ger lection i deres ställe. — Mitt engagement är ännu icke uppgjort, jag har blott en gang varit uppe hos Directionen. Man bjuder mig 500 banco, og jag vill ha 700, eller lika mycket som Silfverberg har — jag tror mig äga lika mycken talent som ham og denna vinter har jag gjort tjenst mer än ham. Da jag frågade Directionen, om den ej tyckte att jag förtjänade lika myc- ket som han, blev svaret: jo, mycket myc- ket mera, men våra moyens äro så små, likvist är jag öfvertygad om, att jag får hvad jag begär. Jag har anhållit hos Direc- tion, att i mitt engagement få rättighet att selv reglera mina pas detachés, men det var en punkt som de helt og hållet nekade,

emens Herr Selinder såsom *Balletmästare* vill visa sin talent att reglera. — Om detta icke beviljas mig, så är det omöjligt att jag kan ingå något engage: förrän H. K. H. Kronprinsen hemkommer, hvars be- skydd jag räknar på. — Om De kunde göra Dem en idé på hvad sätt Herr Selinder reglerar alle pas, så skulle De säkert medgifva att jag aldrig kan dansa hvad han samansätter; ty jag skulle däri- genom förlora hela mitt anseende hos Publiken, og hvad jag kan skulle gå för- loradt. — Som Publiken denna vinter har visat Herr Selinder så mycken köld, isyn- nerhet de aftner da vi båda hafva dansat, så vill han, for att ej bli for meget eclip- serad hopfröra for mig en dylik sallade, hvarmed han selv tracterar Publiken, og hvari jag ej kan visa hvad jag kan. Detta är det enda medel som nu återstår honom för att göra mig ondt. Således ser De goda Herr Bournonville att rättigheten att selv reglera mina pas är viktigare för mig än pengarna. Hvarje rättänkande menniska og isynnerhet de som känna danskonsten kunna finna att det är omöjligt for ham, som ej känner min skole, mina moyens og som aldrig har sedt mig arbete, att reglera for mig det vore ju att aldes binda mina fötter, att nedsätta mitt värde hos Publi- ken og förtaga mig dess ynnest. Men jag hoppas att Herr Sel. ej skall få den triumphen. Emedlertid visar han mig altid det vänligaste uppförande — *mais l'habit ne fait pas le moine*. Sedan balletten här har sedt de framsteg jag gjort under De- res goda ledning, är det som en épidémie hade uppstått bland dem, alla villa nu resa till Kjöb. de tro sig der förmodligen kunna köpa talent pundtals; för jag tror föga de villa underkasta sig den möda som fordras för att ärnå den. — Jag har hört sägas att Direc: ämnar skicka en élève (Charlotte Lindmark) till Dem, hon är nu snart 19 år og har under 2 års tid icke fådt någon skole, det är samma élève som Herr Sel. ryckte fra Herr Wall: og som han visade så megen godhet, og som till tack därför ej mer blifver hälsad af hen- ne. — Om Herr Bournonville skulle emot- tage henne, då lofver jag att De får besvär, Hvarmed De skulle börja eller sluta, det vet jag icke. — Så orättvis är direction: för henne vill de göra något, emens Herr Selin: beskyddar henne, men jag hade aldrig fått någon talent og hade kanske dött af hunger, om ej goda men- neskor hade komit mig till hjälp.

Den 15 ämnar jag lämna Stockholm. Jag vågar hoppas att De ej illa upptar att jag, utan att invänta Deres svar, reser; ty jag vet att en skrivelse fra Dem icke skulle kunna hinna hit inom denna tid. Jag har så meget förtroende för Dem, og vågar således hoppas, att De med samma faderliga, som förriga gången, emottager mig. Jag förblifver Deres ewigt tacksamme og hängifne éleve

P. C. Johansson

P:S:

Jag ber om min hjertliga hälsning til Familjen.

Stockholm den 15 Janu: 1838

Min älskade Lärare!

Med tacksamhet och glädje fattar jag pennan för att af hela mitt hjerta önska Eder ett godt nytt År. Måtte det blifva gladt för Eder, måtte den Högste alltid bibehålla Eder vid en god hälsa, måtte Han uppfylla alla Edra önsknningar, ja, måtte han göra Eder så lycklig som både Ni och jag önskar det och alltid innesluta mig i Eder wänskap.

Nyårsdagen på natten till den 2 Januari anlände jag lyckligt och wäl till Stockholm. Det har warit mycket kallt under resan, men då jag hade godt på mig och lefde wäl, så kände jag ej så mycket der-till. Vi hafva icke passerat en enda gäst-gifvaregård, en enda stad, utan de hafva framsatt stora rara skinkor och all annan slags Julmat att traktera oss med. Samma dag jag lemnade Köpenhamn blef det en gruflig storm och yrväder. Det kunde ingen Paquet gå från Helsingör, det blåste så, att det war aldeles omöjligt att kunna gå ut på Helsingörs Toldbod. Julafton lade stormen sig något, och glad var jag att komma öfver — hade jag icke kommit att passera sundet Julafton, så hade jag ej anländt till Stockh förrän den 5 Januari. — Dagen efter min ankomst var jag uppe hos Directionen som emottog mig mycket artigt. Jag sade genast åt Presidenten om, att få sätta Soldat & Bonde i stånd och få debutera deri — hvarpå han svarade, att det kunde ej genast gå för sig; emedan det är en ny ballet som skall ges, hvarpå det provas hvar dag, och, sade han, jag tycker att det just är detsamma om du uppträder i en Pas först, men då jag lät honom förstå

att det var min förnämsta önskan og jag hoppades att han icke hade något derimot; så låfte han, att så snart balletten war gifven så skulle jag få begynna. Den såkallade balletten *Bachan och Slafvinnan* komponerad af Selinder gafs i förriga vickan, det är riktigt en sallade, och allt deri är gammalt nytt. Den gjorde heller alls ingen lycka — den blef mycket litet applåderad. — Sujettet är det, det är en Slafhandlare som har ibland sina slafvar tvenne unga greker, hvilka äro Selinder och M^{elle} Daguin, Bachan, förtjust af grekinnans dans, (isanning man kan blifva förtjust deraf) köper henne, hun vill icke följa Bach: men en Skyddsgud som följer dem öfverallt, visar sig i detsamma, och låter henne förstå att hon utan fruktan kan följa, den unga greken smyger sig in i hennes Palankin och följer henne — detta är hela handlingen i första acten, förövrigt består hela akten af dans, det är en Jonglör (således man kallar honom i Programet, han borde heta Dervich; ty man har ej Jongleurer i Turkit) som kommer med en koffert, hvarur han upptager en hel mängd af corps de ballet som föreställer dockor, en tyrolare med dam, en engelsman med dam, en kosack med dam, en svensk bonde med sin flicka som dansar en svensk bonddans, efter neckens polska, en spanjor med dam etc. etc. — alla dessa dansar för Bachan, sedan puttas de ner igen i kofferten — i andra ackten blir Bachans favorit-sultaninna afundsjuk öfver den uppmärksamhet Bachan visar grekinnan. Bachan äfven i denna akt förtjust öfver hennes dans ger henne en näsduk, med försäkran att hon endast hädanefter skall dela hans thron och hjerta. Zulima (favorit-sul.) förtviflad att se sig öfvergifven af Bachan, fattar sin dolk och vill mörda grekinnan, men hindras af greken som fremkommer ur en vase. Zulima kallar på Bachan och påstår att grekinnan villat mörda henne, Bachan vill i början ej tro det; men låter sig slutligen öfvertyga, låter genast fängsla grekerna och förkunnar dem den grymmaste död. Teatern förändras og man ser ett brinnande bål alla tyrkar Bachan etc. komma in i en sorgmarch med grekerne, efter en kort bön som dessa göra, springa de modigt upp till bålet, fonden öppnar sig i detsamma, och moln, upplysta af bengaliska eldar, uppstiga, med grupper af englar. På samma gång uppgår äfven ur bålet ett moln, hvari de båda älskande jemte deras skyddsgud synas i

grupp. Turkarne bestörta af ett sådant under knäfalla, med ansigtet mot jorden. En almän tablå slutar balletten — det mästa af denna akt är äfven dans — flera Pas'n utföres emot en stor spegel, neml. af flor — och en vapendans utföres af amazoner — slafvinnorna hafva klädt sig dertill — den har gifvits 3 gånger och får nu hvila litet, isynnerhet som här är gifvit dessa dar en ny piece *Kärlek och Hämnd* hvori en balletmästar Springer spelar apa — den har gjort mycket lycka, han har blifvit innropad båda gångerna, den ges äfven i afton och i morgon. — Igår begynte jag repetitionerna på Soldat & Bonde med corps de ballet, det går lite trökt, de lära så gruffligt långsamt; men jag skall nog få det i dem, i dag har jag äfven provat och de kunna nu nästan all dans. Mamsell Daguin blir Lise, M. Fägerstedt min syster, en Mam Born (en figurantska) modern. Pettersson blir Martins gårdsdräng och en af acteurerne blir fadern, det är ännu icke bestämt hvilken som blir det — en af mina vänner, en Hof Medicus skrifver Programmet, han har gifvit Martins hustru namnet *Cateau* och gårdsdrängen namnet *Blaise*, och på hans och fleras inrådan kommer balletten att heta "*Hemkomsten*", detta passar så väl. Om måndag den 22 dennes tror jag säkert att den kommer att ges — det blir ett mycket godt spectacle; ty förut är det bestämt att ges Operetten *Marie* som är mycket wacker — från min sida skall intet hinder komma i vägen, för jag blir mycket godt färdig. Om Lördag kanske går jag upp till Kronprinsen och tackar honom, och vid samma tillfälle öfverräcker honom programmet till balletten. Mamsell Daguin, Herr Selinder och alla vid balletten visa mig mycken vänlighet och artighet, jag bemöter dem naturligtvis lika väl. Jag har många hälsningar ifrån Doctor Petterssons till Herr Bournon: och familjen, de skrifva säkert snart. Mina innerliga hälsningar till Herr Bournonville's Far och Familjen. Lef väl! min välgörare!
Eder alltid tacksäme og tillgifne
élève

P: C: Johansson

P:S:

Så snart jag hafver debuterat skrifver jag. Jag hoppas det vill gå lyckligt.

Stockholm den 2 Februari 1838

Min Gode Lärare!

Med glädje kan jag nu låta Eder weta att min ballet är gifven, att den har gått väl och blifvit allmänt omtykt. Sedan Selinders ballet blef gifven tvenne gånger, fick jag begynna med min, på åtta dagar satt jag den istånd, tvenne gånger repeterade wi den på Theatern och den 22 januari gick den första gången. Man gaf till förpies ett mycket långt sorgespel som heter *Hernani* och jag kom icke att dansa förr än kl var 1/4 11. Det var först bestämt att bli Operetten *Marie*; men genom sjukdom blef det förändradt, emedlertid var Publikken icke så sömniga, de emottogo mig mycket artigt, och min Pas de trois blef mycket applauderad och vid slutet vant den äfven allmänt bifall. Alting vid dens uppförande var mycket propert och väl arrangeradt, decoration, costumeringen och allt, Herr Bournonville skall weta här utgör costumerna den vigtigaste del, här härskar en grufflig luxus hvad den del angår. — Jag fick en aldeles ny uniform, som satt mycket väl, min Tschakot blef lika med Her Bournonvilles men jag fick en röd strutsplym som hängde ned och svajade istället för den lilla ståndplym som Herr Bour: hade på sin. Hela balletten har gått mycket väl, en acteur som heter Wenbom har spelt Fadern, alla har gjort sina ting rätt godt, och det war lif i det hela. En stor del inom Theatern har gifvit mig så många complimentier. Grefve Oxenstierna, Baron Ruuth etc. woro mycket, mycket nöjda, Balletten har gifvits i det hela 4 gånger, neml den 22, 24, 29 och 31 Januari, ingen enda i hela balletten har blifvit applåderad utom mig, hvarken Silfverberg eller Mamsellerna Daguin och Fägerstedt hafva fått ett handslag för deras dans, ehuru Silfverberg värkeligen hade förtjent det; men Publikken här är gruffligt kall emot dem, Selinder och Mamsell Daguin dansade i *Bachan* och *Slafvinnan* en pas de deux till exemple, och för hvar gång den var slut fingo de några handslag, icke en enda af deras solo blef applauderad. Andra gången min ballet gick, blef mina solo i Pas de 3 ännu mera applauderade än första gången, de hafva äfven alltid gådt så väl och mina 2 tour en l'air hafva äfven alltid gått precis. Ja, hvad var icke jag lycklig som fick Herr Bournonville till min Lärare och Välgörare. Gud vet hvad jag annars

hade varit; då hade väl äfven jag stått på samma punkt som de andra; men Gud vare lof, jag är mycket höjd öfver dem, jag har vunnit seger, de kunna ej mer skada mig. Och detta har jag Eder min gode Lärare att tacka för; tvifla derföre aldrig om min tacksamhet Herr Bour: Jag skall aldrig kunna glömma Eder och det goda Ni mig gjorde, och alltid skall jag söka att göra mig värdig af Eder vänskap.

Jag kommer på långt när icke att dansa så ofta i vinter som jag gjorde i Köpenhamn, de enda balletter som här komma att ges i vinter blifva *Dansvurmen*, *Sömn-gångerskan*, och emellanåt *Hemkomsten*, och dessutom kommer jag att för någon gång att dansa emellan några pieser; se der det hela. Här medföljer en recension öfver balletten som visst en af Selinders vänner har låtit införa, i det hela är der ej något ondt i den; men ej heller något godt, der står att *Hemkomsten* ej kan jämföras med Selinders bästa balletter, det är så dumt, det vore moersamt att veta hvilka är Selinders bästa balletter; han har ju blott rört ihop *Bachan*, den som har skrivit detta, kan visst icke göra åtskilnad på divertissement och ballet. Jag har talt med Herr Swartz som har uppsigt öfver all musik angående *Clary*, han säger att jag kan få copiera hela partition, ifall Herr Bour: skulle önska det, og i fall Herr Bournonville ämnade att componera något på denna musik så vore ju besväret spart att låta instrumentera den i Köpen:

Herr Wallquist sänder Herr Bournonville sin hälsning, han har varit illamående og är ej riktigt frisk ännu, och har ej derföre besvarat Herr Bournonvilles bref, men med det första tänker han att skriva till Eder.

Farväl min Gode Lärare. Lef väl!

Eder evigt tillgifne eleve.

Johansson

P. S. Mina hjertliga hälsningar till Herr Bour:s Far och hela Familjen.

[Tillskrivet i marginalen:]

På framsidan ser Herr B. slottets södra sida, med slotsbacken, samt Storkyrkan till venster.

Vi hafva en mycket sträng vinter, det är mycket godt slädföre — i går hade vid 25 graders köld.

Herr Bournonville, min älskade Lärare!

Med den innerligaste glädje har jag emottagit Edert vänskapsfulla bref, ock tackar mycket derför. Ack, huru kärkommet var det icke för mig! jag har genomläst det många gånger, och hvarje gång har mitt tacksamma hjerta flugit till Er, och jag har åter tyckt mig vara Eder så nära. Det är mycket smickrande för mig att hafva förvärfvat Eder vänskap; den gör mig så lycklig och huru högt värderar jag icke den! När jag återkallar i mitt minne då jag, som elev och okänd, kom till Eder, utan att kunna göra anspråk på Er godhet, och huru Ni med det ömmaste deltagande emottog mig och lade grunden till min framtida lycka, då finner jag huru förträffligt hjerta man måste hafva för att kunna handla så ädelt, då röres jag djupt, och beundrar i Er den goda menniskan mer än den utmärkte artisten. Ni säger, att Ni är *hedrad* af min vänskap — detta ord skall jag aldrig förglömma — det skall ingifva mig kraft att fördubbla mina bemödanden på Konstens bana och att genom en ren och redlig vandel alltid förtjena Eder aktning. Tro icke att mina uttryck äro eftersökta — jag är för fattig på ord för att kunna säga hvad mitt hjerta känner, huru mycket jag är Er skyldig och huru stor min tacksamhet är.

Undskyll mig käre Herr Bournonville att jag icke förr har skrivit, men jag har varit så upptagen och haft så mycket besvär med att få sakerna efter mor från stället der hon bodde, att skaffa min bror condition etc. jag har äfven sjelf flyttat från Drottninggatan och bor nu mycket bra vid Regeringsgatan.

Jag ser af Edert bref att repertoiren blifvit förökad med 2^{ne} nya arbeten af Eder, som hafva gjort så stor lycka, några svenska militärer som hafva återkommit från Kjöbenhavn, hafva sedt *Herthas Offer* och voro aldeles förtjusta. Jag är aldeles förundrad att höra Ni har satt nämde arbete i stand på fyra dagar, man måste i sanning beundra Eder. — Äfven har jag hört att balletterna gå i frisk gång: *det är aldeles som hoss oss*, fortgå det som vi [] gånger och har lyckats temmeligen. — Publikens älsklingsopera "*Friskytten*" har i något förnyad uppsättning åter lefvat upp på scenen. M^{lle} Jenny Lind, en af eleverna med ovanliga musikaliska anlag, och med ett naivt och lifligt spel som re-

dan från barnaåren utmärkt henne, uppträdde i Agathas parti. Det sätt, hvar på hon utförde detta temligen svåra parti var väl den intressantaste öfverraskning, som Kongl. Theatern de sista tiderna haft att bjuda publiken på. Som hon alltid förut endast uppträdt i mycket obetydliga partier, har publiken aldrig haft tillfälle att göra sig känd med hennes talent, det var derföre desto mer öfverraskande för Publiken att, innan den viste ordet af, se henne uppträda som, man skulle kunna säga, en Utbildad sångerska. Hon gjorde verkligt furore. Hennes högre toner ega, en ovanlig styrka och klang. De utmärkta egenskaperna i hennes sång äro en i högsta grad ren intonation, och en ovanlig behärrskning af rösten, hvarigenom hon från det fullaste och starkaste forte förmår i ögonblicket falla ner till ett hviskande piano, som, hvilket man påstår, man knappast härstedes torde hos någon sångerska hört så fulländat. Hennes föredrag är enkelt och fläddfritt, men fullt af känsla och verve, det electriserar och hänför. Jenny har den stora förtjensten att på samma gång vara sångerska och aktriss. Hon är aldeles entusiasmerad för sin konst, må det rena siñe hon äger för den, och med hennes alvar i sträfvandet att uppfylla de förhoppningar publiken gör sig om henne, kommer hon att gå mycket långt, hon är 17 år, ej vacker, men hon har något mildt och godt i sitt ansigte och ser bra ut på scen.⁷ — En ung man, några och tjuge år, uppträdde i Max's parti och gjorde lycka, han blir säkert mycket skicklig sångare med tiden. — Nu har Apan rest sina färde, neml. Herr Springer som har satt upp en pies här vid namn *Kärlek och Hämnd eller den Amerikanske apan*. Han har gifvit sin appies här 26 gånger och de flesta gång. för aldeles fullt hus. Han har denna vinter hjälpt upp Theaterns dåliga affairer och med detsamma fyllt sin länsade kassa, han har haft hvar gång 100 banco, och 3^{ne} gånger en viss del af intäkten. Denna pies har verkligen varit för alla Stockholms barnkammare, för pigor och drengar och ej för en bättre publik. Directionen har fått mycket ovet i alla möjliga tidningar, för att det låt uppsätta detta stycke, som mycket har skadat den goda smak.

Vår Directör för det sceniska Öfverste Löjtenant Backman, har varit länge sjuk och är det ännu. För en tid sedan hade han slagattakker och var aldeles utan sans, doctorerne hade uppgifvit hoppet om hans

lif, och många vid Theatern önskade värdeligen hans död; men han kom sig och dog altså icke denna gång. Början till hans sjukdom var en förkylning och mycket ovet i aviserna som han måste hålla till godo, hur han representerar Theaterns värdighet på utvårdshus etc. — mera härom en annan gång.

Jag måste sluta för att ej för mycket trötta Eder. — Herr Wallquist ber mig framföra sin hjertliga hälsning, och jag beder Er att ursäkta hans tystnad. Han är så ledsen och nedslagen — han har begärt af Kungen en représentation de retraite och han hoppas snart få tillträda sin pension. — När allt detta blifver afgjort skriver han säkert till Eder. — Det vänskapsband vi hafva knutit kan af ingen upplösas. Skulle jag kunna glömma honom? Nej, wi tillhöra hvaran för *evigt!*

Farväl min gode Herr Bournonville, min innerliga och hjertliga hälsning till hela Familjen. — Gud beskydde Eder!

Eder evigt tacksamme élève och vän

P: C: Johansson

P: S: Om Herr Bournonville ville vara så god och sända Hoppe mina hälsningar.

[Tillskrivet i marginalen:]

Vi hafva haft 4 månaders oupphörlig vinter och under denna tid ej en enda blid dag, gatorna ligger fulla med snö och is, i förrgår snöade det hela dagen.

Stockholm den 8 Juni 1838

Min Gode Herr Bournonville!

Med den angenämaste öfverraskning har jag emottagit Eder skrifvelse af den 27 Maj, och anholder om ursäkt att jag ej förr besvarat densamma; men min anholdan om permission har ej blifvit afgjord förr än i går och som jag ej kunnat det. Jag har omöjligt kunnat erhålla directionens tillstånd att härifrån afresa förr än en stor piece, "*Christina*", har gifvits de bestämda gånger, hvari jag dansar. — I nästa vecka ges nämnda piece den sista gång, och jag beger mig sedan genast i väg för att omkring den 17 eller 18 vara intreffad i Köpenhamn.

⁷ I Aftonbladet 8/3 1838 infördes en recension av föreställningen som Johansson uppenbarligen hade tagit intryck av när han skrev till Bournonville och berättade om hennes prestation.

Om min innerliga tacksamhet för Eder benägna hugkomst att vilja låta mig deltaga i de representationer som skola gifvas för den ryske Thronföljaren, hoppas jag De icke hyser något tvifvel.⁸ Förutan denna hugkomst hade jag i år omöjligt kunnat lämna Stockholm af bristande tillgångar; men då jag nu äger det säkra hopp att genom Eder ömma omsorg blifva defrayerad för min resa och mitt vistande i Kjöbenhavn, omfattar jag med den lifligaste erkänsla detta tillfälle att få återse Eder och å nyo åtnjuta Er välvilliga och mässterliga ledning.

Haf godheten att tänka på de pas som tillfalla mig, jag skall bjuda till att qvikt uppfatta dem. Storfursten åtföljd af Kronprinsen tros komma att tillbringa midsommardagen i Götheborg, således är han väl ej att förvänta till Köpenhamn förr den 26.

Emottag emellertid min varma tacksamhet till dess jag mundtligen får förklara de känslor hvarmed jag är och förblifver

Min gode lärare
Eder

tillgifne vän och elef.

Nämn, för ro skull, för ingen att jag kommer, jag vill öfverraska mina bekanta.

Kjöbenhavn den 28 Juli 1838

Min Käre Herr Bournonville!!

Det gjorde mig mycket ondt att jag skulle vara frånvarande då De lämnade Kjöbenhavn; men jag vet att De tillgifver mig, da det var Deras artighet mot mig som var orsaken dertill. Då De havde varit så god att skaffa mig ett adgangskort till generalrevuen, så ville jag icke försumma att se den. Jag gick i det säkra hopp att De icke skulle resa förr än kl. 8, hvilket Pigerne sade mig. Kl. 6 var revuen /som gick meget väl/ förbi och jag skyndade mig hem för att fullända mitt påbegynta bref till vännen Hoppe; men huru ledsen och förvånad blef jag icke då jag hörde att flera hade sökt mig och sagt att De reste kl. 6 — altså några minuter innan jag kom. — Jag skyndade mig för måske ännu att kunna träffa Dem, men De var allerede borrt. De kan nog tänka huru mycket det smärtade mig att icke få säga Dem mitt hjertliga Farväl, da De vet att jag ej kan hafva det nöjet att få återse

Dem; emedan jag måste lämna Kjöb: innan De hit återkommer. — Jag fick sålunda nöja mig med Deras hälsningar.

Andreas Füssel bragte mig Deras lefvel hvarför jag af hjertat tackar, og de honom gifna underrättelser: att De havde talt med vedkommende om den honnorar som skulle tilldelas mig och att den var afgjord till min tillfredshet, och att jag ögonblickligen skulle skrifva till Dem ifall något skulle komma ivägen. Stunden är nu kommen og ehuru ogera jag hade velat tillskrifva Dem i denna sak, så är jag dog nu tvungen dertill. Jag väntade i sanning icke att Directionen skulle handlat således att jag blef nödgad att taga detta steg — men nöden har ingen lag — till saken. I går middags då vi hade slutat skolen underrättade man oss att douceurn var kommen; jag gick strax ned på contoret, emedan ingen var der, og blef värligen förundrad och bedröfvad då jag såg att Directionen hade tilldelt mig 10 Rbd. Jag frågade genast Assessor Rindom om ej något vidare var anslagit mig, hvarpå svaret blef: nej. Emedlertid mottog jag nämnde douceur, qvitterade, bockade och gick; men allt detta just icke i den bästa sinnesstämning. Det hade aldrig anat mig att Direction icke skulle visat sig mer honnet mot mig, og ännu så mycket mindre då det till en del var dens önskan att jag måtte komma för att biträda i balletten. Directionen har säkert icke tänkt på att jag reste från Stockholm hit och måste dit tillbaka. Jag reste i det hopp att få en douceur som nästan kunde betäcka min resa; men dessvärre erhöill jag dertill kun de ofvannämnde penningar. — Min käre Herr Bournonville de ser nu i hvilken obehaglig ställning jag är kommen og jag är förvissad om att De inser att Direction icke har öfvertänkt deras handlingssätt. Jag beder derfor och hoppas att De är, som alltid, god och genast skrifver till Directionen och föreställer den min ställning. Den bör indse att jag icke kunde ha medel att resa hit, till ingen nytta, då den visste att jag icke kunde erhålla någon lection af Dem, utan endast för att dansa en enda gång. Som Excellencen Holstein icke är i Byen

⁸ Ryske tronföljaren, sedermera Alexander II, passerade i juni 1838 Stockholm och Göteborg på resa till Köpenhamn. Han var där med om ett uppförande av Bournonvilles ballett Valdemar.

och icke läre återkomma hit förr än i midten af Augusti så är det väl bäst att Herr Bournonville skrifver till Etats-Rådet⁹ då det ju i alla fall ju är ham som dirigerar det hela, hvad ekonomien angår. Och jag hoppas att De med Deras goda omtanke för mig gör det bästa.

Deres Fru och hela öfriga familjen beder mig sända Eder sina hjertliga hälsningar. De befinna sig väl allesammans. Den lille Auguste växer. Fru Bournonville bad mig underrätta Dem att hon har häfvit det Dem anslagna resestipendium och att det utgjorde 200 Specier. Wi äro mycket flitlige på skolen, vi arbeta alla dagar. Jag har nyligen haft efterrättningar från Stockholm och jag kan berätta Dem att det återigen har varit uppror der för den dom som blef fälld öfver Crusenstolpe; men denna gång måtte man gå skarpt tillväga. Folket, samlade sig utanför stads- huset, natten till den morgon, som C. skulle föras till Waxholms fästning, hvaribland voro flera bättre som ville tillvinka honom en afskedshälsning. General Lovisin och Plats-Major Dävel uppbjödo allt för att få mängden att skiljas åt, hvilket den äfven gjorde, men frampå natten samlades den åter i mycket större massa, några sjö- män läre ha begyndt med att slå in några ruter (vinduer) och öfriga del följde deras exempel och inom kort tid voro nästan alla ruter i trakten inslagna. Nu trak hög- vakten fram, og det gafs befallning att om icke mängden åtskiljdes så skulle det gifvas fyr. Folket svarade härpå med hur- rarop og mödte soldaterna med stenkast- ning. Soldaterna gofvo fyr, nu blef folket rasande og begynte att bestorma vakten, som måtte retirera, emedlertid kom för- stärkning och den fortfarande skyden ved- blef en god stund. Flera läre vara ned- skjutna og många sårade. Man vet icke bestämt huru många som äro döda. Det är grufligt då man skall gå så hårdt till väga.¹⁰

Pigerne Fjeldsted och Augusta^{10a} samt Brodersen hälsa mycket Deras gode Lärare och Vän — Fjeldsted har blifvit an- satt som Dansös med, jag tror 100 dalers tilläg. Augusta har fått 70. Rinda¹¹ har blifvit ansatt som figurantinna og har fått tilläg så att hon nu har 200 inalles. Var god och framför mina innerliga hälsningar till Hoppe, han har väl nu dansat de 6 bestämda gange.

Farväl Älskade Herr Bournonville. Lef alltid väl!

Med sann hängifvenhet och vänskap
tecknar

Deras
evigt tillgifne vän och elef
P: C: Johansson

Älskade Lärare!

Lycklig och glad sitter jag nu åter i mitt gamla hem och tänker på mina kjäre vän- ner i Danmark och på mina der så lyck- ligt hänsvundna dagar, ja, med innerlig tacksamhet ihogkommer jag alltid de vän- ner som der visade mig så mycket godhet och vänskap. — Min resa hem gick myc- ket godt, det var hela tiden ett skönt wä- der. Då jag for från Kjöbenhavn kunde vi icke för motvind skull komma till Malmö utan styrde till Landskrona, sedan tog jag derifrån landvägen till Malmö. Söndagen den 9 kl. 11 på f. m. anlände jag, efter 2^{uo} dagars resa från Ystad, till Stockholm. Många af passagerarne voro på denna tour sjösjuka, isynnerhet frun- timerna, men jag stod mig just godt, om jag sjelv får säga det, jag hade den lycka att icke känna någon sådan. — Straxt ef- ter min ankomst presenterade jag mig för direction, capelmästarn etc. Direction sa- de icke ett ord för det jag hade varit läng- re än hvad min permission mig det tillät, de voro tvärtom mycket aimabla och vän- liga. Öfverste lieutenant Backman sade, att han hade varit orolig öfver mig han hade trott att vår Johansson på något sätt hade blifvit sjuk, då han icke hörde af mig. Det ser ut som skulle Backman ha mycken omtanka för mig, men jag känner honom, han menar icke mycket med hvad han säger. Hans mun talar hvad hjertat icke tänker. Emedlertid är artighet mig nog. — Jag har redan uppträdt sedan jag kom hem. Det var i lördags. Jag dansade pas'n af den Stumma i Selinders maskerad- divertissement som gafs efter Kung Eduards söner. Som det var franskt spec- takel dagen förut och äfven skulle bli da- gen derpå så var det ingen talrik publik, dessoaktadt mottog jag ett stort bevis på dens välvilja mot mig, ty då min entré

⁹ Etatsrådet Carl Ludvig Kirstein.

¹⁰ Magnus Crusenstolpe anklagades 1838 för majestätsbrott och dömdes till tre års fängel- se på Vaxholms fästning, vilket orsakade upp- lopp i Stockholm.

^{10a} Dansösen Augusta Nielsen.

¹¹ Dansösen Rinda Lund.

skedde, ljöd mig ett starkt applådissement i möte, och dessutom blef jag för min pas som gick mycket väl för mig, mycket lefvande applåderat. Herr Bournonville skall tro jag var riktigt glad och nöjd med denna afton. — Herr Selinder dansade icke denna afton. Han var så klok, så att han gjorde sig fri. — I slutet af denna vecka kommer säkert *Hemkomsten* att gifvas. — Fransmännen, som nu snart sluta, hafva här gjort furrore. De hafva mycket ofta gifvit föreställningar, 4 à 5 gånger i veckan hafva de spelat. De göra mycket mera lycka än i Köpenhamn. Flera af sutteterna såsom M^{lle} Edelin, M^{me} Brice och Fransisque blifva alltid mycket lifligt mottagna. Alltid äro de förnämsta platser besatta och de Kungliga bevista ovanligt ofta deras representationer. De äro högst nöjda med deras séjour här och aldeles förtjusta öfver den välvilja som öfverallt här möter dem. De flesta af dem säga att de ingensteds funnit en sådan artighet som här och de önska att de kunde stanna qvar i vinter. Ja, man värligen bär dem på händerna. Då de ankommo hit hade Öfverste Leutnanten sjelf mottagit dem, och fört dem hem till sig (för damerna voro vagnar i beredskap) hvarest han hade låtit anrätta en frukost — derpå förde han hvar och en till sitt logement och inbjöd dem till stor midda på *Hôtel du Nord*. Den Franske minister Mornay har äfven gifvit dem en middag samt M^{lle} Högqvist en dito som varade till kl. 12 på natten. Delcou[] för att visa sin artighet igen, hade häromdagen stor soupe, till hvilken vore bjudna Franska ministern, den engelska chargé d'affaires, alla theaterns directörer og de första inom verket, samt flera förnämna officerare. Jag har hälsat M^{lle} Edelin ifrån Fru B. eller rättare från hela familjen samt dessutom talt med henne (litet) några gånger, man kan aldeles bli förtjust i henne, det är en gudomlig menniska. Igår afse kom hon och på det mest artiga sätt tackade mig för min dans. Kan jag inte vara stolt? — hvad? — Den 25 spela de sista gången och den 26 resa de. Det kommer att bli mycket tomt sedan de farit. Det har i denna tid varit mycket lif inom théatern. Jag tänker, man kommer i de första 14 dagar att spela för tomt hus.

Farväl min Gode Herr Bournonville. Framför mina innerliga hälsningar till Familjen och Deras föräldrar. — Jag slutar med den innerliga önskan att beständigt

få vara omfattad af Eder vänskap och välvilja.

Deras evigt hängifne Vän & elev

P: C: Johansson

Stockholm d 18 Sep. 1838.

Stockholm den 8 Jan. 1839

Älskade Lärare och Vän!

Om jag ej kände Er ädla character och den godhet Ni hyser för mig skulle jag frukta att af Er blifva ansedd som otacksam och glömsk af mina pligter för det jag ej på så lång tid har skrivit till Eder; men jag vet att Ni aldrig tviflar på min upprigtiga tillgifvenhet och eviga tacksamhet — och detta tröstar mig.

Vi hafva nu inträdt i ett nytt år; af hela min själ önskar jag att, under dess lopp och alltid, himlen måtte aflägsna alla sorger ifrån Er och göra Eder så lycklig som Ert goda hjerta förtjenar.

Orsaken till min tystnad har, i sanning, varit att jag ej har haft något särdeles att omtala. Vår theater men i synnerhet balletten ligger i en värlig léthargie. Hvad det är ledsamt för mig, som är ung och brinner af begär att göra framsteg och arbeta, att vara bunden vid detta värk der dansen är nedsatt till ett intet; ofta tycker jag mig också vara både död och begravnen, men vid tanken på Köpenhamn får jag åter nytt lif; då vill jag ut i verlden, då längtar jag tillbaka till Er som ingaf mig en hög tanke och kärlek för konsten samt aktning för dess idkare.

Vår ballet, som jag nämnde ligger i dvala, kommer säkert att med ett vakna, ty vet, Herr Selinder componerar en *stor ballet*, som skall heta: *Alfhild eller Elfdrottningens Lyra*, i 3 akter — bara icke det går med den som med hans förra ballet Bachan & Slafvinnan, den firade sitt graföl då den gafs 3^{de} gång, den gick då för alltid till hvila. Vår repetitör och Selinders intima vän Svartz har skrivit programmet och arrangerat hela musiken. Scen föregår i Sverige omkring 1200 talet. I den senare tid har Selinder arbetat både för- och eftermiddagen på den — det är fråga om att den skall gå den 28 dennes: Kungens namnsdag. — Jag har hört att jag skall vara bonde deri och dansa en pas och en solo, men ännu har jag inte blifvit kallad till någon prøve. Jag undrar huru det skall gå ifall jag har någon panto-

mime, huru han skall lära mig den; ty han skäms förbannadt för mig.

Selinder har dansat 10 gånger sedan den 15 Aug. då saisonen begynte, det var en mellantid af nära 3^{ne} månader, hvarunder han inte alls gjorde tjenst. Silfverberg har endast dansat 7 gånger och jag ej mer än 15 gånger. Ingen enda ballet annat än Hemkomsten har gifvits. Jag har hört sägas att Backman i sommar reser till Paris för att skaffa mig en dansös, huruvida detta sker vet jag ej — det sades samma förriga år — emellertid beklaga alla menniskor mig som måste dansa med tvänne så lätta sylphider eller ullsäckar som Daguin & Fägerstedt. Direction berättade mig för en tid sedan att Grahn hade skrivit till dem och anhållit att få komma hit och dansa i Maj månad, hon ämnade härfån sedan fara öfver Lübeck till Paris; men som hon icke kunde få hvad hon önskade för att visa sin stora talent så får Stoch:s innevånare icke ära att se henne, hon begärde hvarken mer eller mindre än 500 banco hvarje gång hon uppträdde. Jag har hört från annat håll att Direction lära ha skrivit till henne, men aldeles inte hon till dem. Må vara huru som helst så voro Grahns pretentioner icke små. Hon är väl sig alltid lik? — Då jag är på talet om henne, så vill jag nämna att hon i en af de svenska tidningar har blifvit mycket hundfilad.¹² Händelsen är den att en vid namn Rosén läre ha varit redaktör och som i en tid sutit på gäldstugan, nu är i Köpenhamn, derifrån sänder han till redaction af Dagligt Allehanda artiklar som ofta blifva införda, i dessa berättar han allt hvad som ges på Kongl. Danska theatern och kritiserar allt. Han har den ide, och i hvarje artikel sludrar han derom, att vår theater äger fullt opp, såväl i Tragedi, Opera som i Ballet och allt lika många resurser som den danska. Alla dessa artiklar äro skrifna på ett högst dumt sätt, samt förrådande i sina omdömen att Herr Rosén är ganska litet hemma i allt som den theatraliska konsten anbelanger. Ibland annat säger han om Grahn att hon icke kan gå — hon gör då, säger han en mängd spasmodiska rörelser og dumma entrechats, så det ser ut som voro dessa föranledda af ett myggbett. Att hon på ett onaturligt sätt vrider till munnen på det hennes tänder så ofta som möjligt må synas, att hon inte har ett spår af den grace och mimiska talent man påstår henne äga — att hon går på tåna

ifrån den ena ända af theatern till den andra så att ingen landtmätare skulle bestrida henne att det icke var en rät linia — att hon med sina ben kan göra många graders trubbig vinkel, äfvensom att, om det ännu engång kom i fråga att fira grefven Jaques Pancrace's von Himmel og Jord återkomst till fädernebyggen, så borde man för formerandet af äreporten, hällre välja danska än svenska dansörer etc. etc. — Jag skall vid tillfälle sända Eder några af dessa artiklar.

Direction har i den senare tid varit ganska heldiga, den har gifvit några pieser som har tagit skruf neml. Den farliga tanten samt Debutanten og hennes far, öfversättning från den som fransmännen gåfvo. I torsdag gafs äfven en ny pies Griselda som gjorde lycka, men som jag tror icke den vill hålla sig uppe. Emellertid är det likväl icke endast dessa pieser som för närvarande ögonblick har upphjelpat theaterns affairer och lockat folk i theatersalongens ofolkade ödemark, nej — Gubben Hjortsberg, svenske scenens veteran; en ny sångare vid namn Gynther samt M^{lle} Lind hafva mäst bidragit dertill. Hjortsberg har ånyo uppträdt på scen — Juden i *Juden*. Orgon i *Tartuffe* samt Grefven Klingsberg i *Grefvarne Klingsberg* ha hittills varit de partier i hvilka han uppträdt, nästa gång blir det Müller i *Kabal och Kärlek*. Det har varit fullt hus hvar gång han spelt, och man har med förtjusning återsett honom. Iulius Gynther från Göteborg, 21 år gammal, har debuterat och gjort sin lycka, han har tenorstämman, den är ren, vacker och böjlig, han har en så vacker öfvergång emellan tonerna. Han uppträdde i *Fra Diavolo* som *Fra Diavolo* och gjorde furore. Han äger den största liflighet på scen, är fri och otvungen, han blir säkert mycket god aktör, sedermera har han med mycket lycka utfört Taminos parti i *Trollflöjten* — härnäst skall han utföra Georgs parti i *Hvita Frun*. Man har här för korrt tid sedan gifvit en ny Opera: *Eurianthe* af Weber, den gafs 4 gånger och dermed slut. Det arbetades i mycket lång tid på den; så sujetterna blefvo aldeles utrötade. Mamsell Lind som *Eurianthe* vandt

¹² I Dagligt Allehanda 21/11 1838 stod en artikel av J. M. Rosén som refereras till, daterad Köpenhamn 9/11 och anonym: "Från en resande Landsman". Lucile Grahn kritiseras.

stormande bifall; men föröfrigt gjorde Operan ingen lycka. Öfverallt hvar den har gifvits i Tyskland har den intet blifvit omtyckt — likväl valde våra 3 vise män den. Musiken läre vara så grufligt svår och invecklad att ingen förstår den. Jag dansade här i min pas de trois ur Waldemar, den har gådt oändligt väl för mig och detta är en af de pas som jag har vunnit mäst bifall uti, i Onsdags og i Söndags dansade jag samma pas i Fradiavolo. Selinder har deri dansat först, men nu sade Backman att han ej mer ville se Selinders tråkiga pas. — Mlle Högqvist, som lyckan alltid är med, har fått en af de artigaste nyårs-gåfvor man kan få i sinnet att önska sig, neml en vinst i Lübecks Lotteri på 20,000 Rd banco. Det är fan! hvad lyckan mången gång går och hälsar på orätt person, hon kan sjunga med Figgaro i Duetten i Barberarn: "Lyckans gudinna är mig så huld". — Dessa pengar kommer icke att vara länge, om icke någon förständig menniska råder henne att sätta in dem, hon slösar rysligt.

Var god och framför mina innerliga hälsningar till Er Fru och hela Familjen, Eder Herr Far och Fru Moder. Måtte jag alltid vara innesluten i deras vänskap.

Farväl min Goda Herr Bournonville! med aktning og innerlig tacksamhet förblifver jag Eder beständigt hängifne vän och élève

P: C: Johansson

[Tillskrivet i marginalen:]

Då Herr Bour: någon gång har tid og tankarne falla på mig så tillskrif mig några rader; det skulle gläde mig så oändligt mycket.

Vi ha mycket ombytlig väderlek, den ena dagen är det kalt og den andra regnar det.

Min Gode Lärare!

Ett lyckligt tillfälle erbjuder sig, och jag vill begagna mig deraf för att hasteligen tillskrifva Eder några rader.

Öfverlämnaren af dessa, min Kamrat tenorsångaren Roback reser om några timmar. Han ämnar bege sig till Paris för att sköta sin hälsa som troligen ett blidare klimat skall retablera och försäkrar jag att han högt skall värdera samt finna sig hedrad af Eder bekantskap.

Jag får mycket, mycket tacka för Edert kärkomne bref, jag skulle för längesedan

ha besvarat det om icke min tid hade varit så upptagen. Och tro således ej att någon liknöjdhet har varit orsaken dertill. — Äfven för att besvara alla punkter i Edert bref fordras i sanning mer än vanligt eftersinnande, så fort som möjligt skall jag söka att skrifva. Alla mina eftmid: äro upptagna med lectioner. Det är många af den bättre klassen som denna vinter har lämnat mig sina barn. Äfven ger jag lection på hofvet till de Kungliga barnen. Jag har gifvit dem omkring 14 timmars undervisning. Selinder trodde bestämt att han skulle få denna lection, mais il a eu le nez long.

Om allt går efter min uträkning så hoppas jag att denna sommar får återse Er min lärare som fannt en glädje i att göra mig lycklig. Men denna resa blir mig till ingen nytta om icke Herr Bournonville blir hemma. Allt kommer således att bero derpå. Jag skall utförligare tala med Eder derom.

Jag slutar med att försäkra Eder att mina tänkesätt, när frågan är om Er aldrig kunna förändras.

Med evig tacksamhet och vänskap
förblifver jag
Eder

Johansson

Stockholm den 27 mars 1839.

[Tillskrivet i marginalen:]

Roback skall kunna berätta mycket om Theatern.

Alla menniskor vid hela Theatern blir i dag uppsagda, utom de som hafva löpande engagement.

Stockholm d. 7 Maj 1839

Min gode Lärare och Vän!

Aldrig har något bref så surpresierat mig så mycket som Edert sista. Jag tror knappast ännu att det är sannt. Hvilken glädje skall det icke blifva för mig att återse Eder i min fäderne-stad. Något som jag aldrig kunde hoppas.

Jag har bjudit till att uträtta hvad Herr Bournonville bad mig om. Jag talade här-omafte med Hans K. Höghet Kron Prinsen om Eder hitkomst, han var mycket nådig, han sade att det skall blifva ett nöje för honom att se en man med så mycken talent som Herr Bournonville. Om Ni, vid Er hitkomst begär audience, hos ho-

nom, skall Ni sjelf erfara huru innerligt aimable han är.

Öfverste löjtnant Backman tycktes emottaga underrättelsen om Eder hitkomst med mycket förnöjelse och yttrade att det skall blifva ett nöje för honom att göra Eder bekantskap, han sade äfven att han icke skulle ha något emot om Ni ville uppträda på scenen. Underrättelsen tycktes emellertid mycket öfverraska honom.

Om Herr Bournonville kan, så res så fort som möjligt från Köpenhamn för att här kunna få något i ordning, innan slutet af denna månad eller i första början af Juni; ty spektaklerna kommer här säkert att sluta omkring d. 12 Juni. Det kan likväl bero mycket på väderleken, är den dålig, hålla de säkert uti så länge som möjligt, men blir det vackra dager så blifva de tvugna att sluta tidigare, och detta så mycket mera som Tourniairs beredaresällskap kommer att begynna sina föreställningar på Djurgården i början af Juni.¹³

Man uppbygger nu på Djurgården för Tourniairerne en Manège som kommer att rymma 1200 personer och till deras första representationer kommer säkert Stockholms alla innevånare att strömma. Således Herr Bournonville kom så fort som möjligt, innan publiken ännu icke öfverger oss för att njuta af de nöjen som Djurgården erbjuder denna saison.

Man repeterar hvarenda dag på Robert af Normandiet, nu är det generalrepetition hvarannan afton. Den skall gå den 10, eller om Fredag. Den blir uppsatt med mycken omsorg — aldeles i dess helhet och med nya decorationer.

Huru många representationer Herr Bournonville kan räkna på, är aldeles ovisst, 5 gånger på 14 dagar vore det högsta. 300 banco, vore, under den bästa saisonen minsta summa Ni kunde begära, men jag tror svårigen att Directionen ingår denna tid på detta villkor, emedan de nu aldeles icke kunna göra räkning på en någorlunda säker inkomst. Directionen kommer således säkert att proponera Eder vissa procent af inkomsten. Jag för min del och flera med mig tror att Herr Bour: säkert kommer att lyckas oaktadt den mindre gynnsamma årstiden. Om Herr Bournonville vore god och skrif mig till korrt före innan Ni reser från Köpenhamn så att jag kan hålla logis i ordning som skall blifva i närheten af Theatern. Herr B. bestämmer naturligtvis deri huru många

rum som behöfvas, och när jag kan vänta Herr B. — Öfver Malmö og Ystad till Stockholm kommer Herr B. på 3 1/2 dag, men öfver Helsingborg Götheborg och Kanalvägen till Stockholm icke under 8 d. denna senare väg är emellertid genom götha kanal *gudomlig*.

En del af våra sujetter kommer denna sommar att resa — deribland M^{llne} Högquist och Daguin som fara till Paris, de ämna resa om möjligt omkring d. 20 i denna månad. Således är den sistnämnda frälsad, hvad parti *Selinder* ämnar taga, då han får höra att Ni kommer, kan jag ej utfundera. Jag har haft en häftig que-relle med honom som jag mundtligen skall berättat Eder.

Den, som af hela sin själ och hjerta glädder sig öfver Eder ankomst, det är Hr. Wallquist — han ber mig framföra sina hjertliga hälsningar och beder Eder vara tusen gånger välkommen.

Farväl min kjäre Herr Bournonville. Med otålighet och längtan skall jag afbida tills jag får se Eder hos mig.

Eder evigt hängifne og tacksamme
eleve og vän

Johansson

[Tillskrivet i marginalen:]

Min compliment till Familjen och mina kära vänner som jag snart får se.

Stockholm den 17 Maji 1839

Gode Herr Bournonville!

Eder bref af den 25 April emottog jag den 2 Maji, och kunde således ej besvara det den påföljande dag, emedan jag ej under den korta tiden kunde uträtta något. Jag kunde ej genast få tillfälle att nämna för H. K. Höghet om Eder ankomst.

Eder sista bref (den 9 M) emottog jag d. 15. Jag har redan varit för att se efter några rum; men ej ännu kunnat finna några som jag tycker om. På alla de ställen jag varit har man begärt för 3^{ne} rum 12 Rd Banco i vickan med 5 sängar. (Priset höjs betydligt ju flera sängar det är). Jag lovar att rumen ej skola blifva långt från theatern.

Från det ställe jag spisar, kan Herr B. icke gerna hämta sin mat, den är mindre

¹³ Tourniaires circus, ambulerande cirkus som framträdde på Djurgården i Stockholm 1839.

passande för Er. Och der finnes icke numera mer än en stående rätt för hvar dag. Här finnas i öfverflöd matställen, hvar man har mycket god mat och får välja efter matsedel, så det blir ingen nöd.

Ångfartyget går ifrån Götheborg till Stockholm den 26 och kommer hit den 30. straxt på eftm. Om jag är upptagen af lection på slottet den tiden så skall Wallquist emottaga de välkomna vännerna och föra dem till deras logis. Ångfartyget lägger till vid Riddarholmen. Jag lofvar Herr Bournonville att Ni kommer att få mycket nöje af Eder resa genom kanalerna, isynnerhet om vädret är skönt, det är en gudomlig tour.

Jag glömde i mitt förra bref att nämna det aviserna redan underrättat publiken om Eder ankomst. Alla tala om Eder ankomst, neml. den bättre världen.

Jag har hälsat M^{lle} Daguin och Herr Selinder från Eder, den förra reser den 30, samma dag som Ni kommer, till Lübeck, hon har villat få permission d. 19, men blifvit nekad i anseende till att *Robert* ännu icke då är gifven de bestämda gånger. Hon är mycket ledsen att icke träffa Herr Bournonville. Hon ber mig framföra sina innerliga hälsningar. Hon hade så gerna villat jouera af Edert sällskap. Den sednare, Herr Selinder, gläder sig säkert äfven i *sitt hjerta* åt Eder ankomst. Det är klokt af Herr Bournonville som verldsman att villa stå på en vänskaplig fot med Selinder och Ni har ju heller icke orsak till annat, i alla [fall] kan jag försäkra Eder att han på intet sätt kan göra Eder hvarken godt eller ondt, med Eder superiorité skall Ni alltid écrasera honom, för öfrigt har han talat ret som *de gamla Almanakkorna*.

Jag har ingenting mera att säga utan slutar och beder Herr Bournonville att om någon förändring i resetourn skulle uppstå, neml. om Herr B: kommer förr än den utsatta tiden eller tager en annan väg, H B. då derom underrätta mig.

Tusinde gånger välkommen!

Önskar Wallquist och Eder tillgifne elev.

P: C: Johansson

Mina hälsningar till Familjen, Hoppe och flickorna.

Stockholm d. 4 Oct. 1839

Min Gode Herr Bournonville!

Med nöje går jag nu först att uppfylla min skyldighet att tillskrifva Eder och underrätta om att jag lyckligt återkom till Stockholm, i detta trefliga hem, den 19 Septem. skedde min ankomst med diligen- cen från Götheborg. Min resa gick mycket bra och det var godt väder. I Götheborg hade jag mycket behagligt — jag var der från lördags fm. till månadgs morgon. När jag steg i land från ångfartyget mötte jag den gamle Herr Nissen, han erbjöd mig straxt logis hos sig, som jag mottog; jag bodde i hans dotters rum, der hennes forte piano stod — jag var hos Fru Gumpert, hon mådde väl, men längtade så mycket efter sin man, Herr Gumpert hade då allerede skullat vara hemma, nu måtte han säkert vara kommen, hon bad mig hälsa mycket till Herrskapet, Augusta, flickorna & Hoppe. Jag var flera gånger i sällskap med Öfverste L. Clancey, han var mycket artig mot mig, han bjöd mig på middag med sig om Söndagen. Det roade honom så mycket att mundtligen få hälsningar från Eder alla, få höras talas om Eder huru Ni mätte och tusende andra frågor. Han sade att han med så mycken saknad hade skiljts från Eder. Han bad mig så innerligen hälsa till Er alla; ty han trodde icke att han fick tid att skriva förr än jag skref — han skulle borrt och göra hvarjehande uppköp för regimentet. Clancey hade gjort en stor förlust samma dag jag kom, neml. han hade blifvit tvungen att skjuta sin gångare — det vackraste kreatur i hela staden och som var honom det käraste han hade, han hade varit bjuden 800 banco för den. — Såsom ett bevis Herr Clancey's goda hjerta, när jag tog Farväl med honom frågade han om han icke kunde på något sätt vara mig till tjänst, jag tackade honom och sade att jag inte viste något — han frågade mig om jag ej behöfde pengar, han bad mig icke genera mig utan upprigtigt säga om han kunde vara mig till nytta. Jag tackade honom så mycket för hans välvilja; men jag behöfde intet. Man träffar inte alla dagar sådana menniskor som gör dylika välvilliga anbud aldraminst när det är fråga om penningar. Hade han då varit en *rik man*, hade jag icke skulla sagt nej. Nu till Stockholm. — Dagen efter min ankomst hit, infann jag mig hos

Direction, både Backman och Krigsrådet¹⁴ visade sig mycket ledsna öfver att de icke hade kunnat bifalla min begäran; men jag kunde nok inse, sade Krigsrådet, att det var omöjligt för Direction, nu, då Theatern voro i så svåra omständigheter, så den icke alls kunde anskaffa något stipendium. Krigsrådet sade att de icke alls töra tänka på framtiden, utan endast på den närvarande dagen, jag svarade, att då kan de heller icke göra sig det minsta hopp om att det skall bli något i den kommande tid, då sade han, men Herr Bournonville sade, att om han vore ung man och nu fick välja emellan Köpenhamn och Stockholm, han förr skulle föredraga S. emedan här äro utsigter till en bättre framtid för Theatern, mens, i Köpenhamn, det kommer att blifva sämre — jag svarade honom härpå, att det var lätt sagt af Herr B. emedan han då icke kände den svenska Theaterns ställningar och förhållanden, och att jag således kunde gå här och bli gammal man i väntan på att den bättre tid skulle komma, och då den kom Direction då behagade sätta mig på gatan, som med flera andra. — Krigsrådet är för närvarande bortrest till sina släktingar i Christianstad, jag hörde af någon häromdagen att Krigsrådet troligen på denna sin resa kom att gästa Köpenhamn, kanske har således Herr B. redan talt med honom. Jag var i förmiddags oppe hos Krigsrådinnan, vi talte så mycket om de älskvärdiga danskarne — hela vår samtale vände sig om Eder alla, om Edert vistande här, om den söta aimabla Fru Bournonville etc. etc. De bad mig sända tusende hälsningar. M^{lle} Emilie, den äldsta dotern som var borrt i sommar, är så ledsen öfver att icke hon var hemma och fick göra Herrskapets och flickornas bekantskap. Jag tröstade henne med, att det skall stå henne åter då Ni i vår, som *Alla hoppas*, åter vilja gästa oss. — Spectaklerna vore redan ifull gång då jag återkom; men det är endast den lyriska scen som ger folk, i dramatisk väg är det mycket kient — man har icke gifvit en enda ny piece, blott små stycken gamla, och då har det merändels varit sållt för 2, 3 à 400 banco. — Fra Diavolo har gått 3 gånger — jag gjorde deri min entrée d. 27 Sep, jag dansade min pas de trois ur Waldemar, i tredje akten. Publiken mottog mig med starkt applåd — jag gjorde under pas'n mycket lycka och det har alla gånger gått mycket väl för mig — den 15 i denna månad skall Vesta-

len gå, jag skall deri dansa pas'n som hör till Operan. M^{lle} Daguin skall dansa den med mig, deri är äfven en Pas de trois som Silfverberg skall dansa med Fägerstedt och Granberg. Silfverberg har icke fått något engagement; men har underskrifvit en slags förbindelse, att dansa tills i Februari månad för de 200 banco som Direction hade tillöfvers, han hade stått aldeles utan penningar och hade således blifvit tvungen att ingå på detta vilkor — han har ännu icke gjort någon tjänst och troligen blir det heller icke förr än i Vestalen. Han söker i denna tid en danslärarebefattning i Fredrickshamn i Finland, i de dagar jag kom hem, hade han fått svar från Chefen vid Akademien att platsen ännu icke var besatt och att Silfverberg skulle skicka en ansökan samt sina betyg, detta har han gjort och det är troligt att han får platsen, då vore han värligen lycklig i och med detsamma — den årliga lön är 1000 rubel — lyckas detta för S. då har direction begått ett dumt streck. — Direction har icke alls nämt något om Granberg till mig, om att jag skulle ge henne lection. Jag tänker heller icke det minsta vidröra det.

I afton uppträder Dalqvist, för 1^{sta} gång i *Hernani* som Don Carlos — han afslog 12, 14 och 1600 banco i lön, han trodde att theatern icke kunde existera utan honom och tidningarne hafva sagt att han kunde uppträda på de första af Tysklands scener — likväl har han nu erbjudit sig att spela för endast flitpenningarna, dessa ha då blifvit så förhöjda att han räkna på att icke dö af hunger. — Roback är icke engagerad och blir det ej heller — han ligger nu på lazarettet, för att bli riktigt bra i sin hals, han skall gå igenom en *tystlåtenhetskur* om jag så får uttrycka mig — han får på det strängaste icke tala ett ord i 2 månader. Om någon besöker honom, får han genom skrift meddela sig, han har för ett par dagar sedan blifvit opererad i halsen, tungspenn har blifvit aftagen, emedan den lära ha varit aldeles förlappad.

Jag är i denna tid aldeles husvill, jag har ännu icke fått något rum, jag har sprungit i flera dar som en gal menniska efter tidningar och efter de underrättelser man har gifvit mig, men förgäfvess; än har det redan varit upptagit, än för grufligt dyrt, än för uselt, än för långt borta etc.

¹⁴ Krigsrådet Carl David Forsberg.

Gode Herr Bournonville!

Jag har annonseradt om att bli inaccorderad; men ännu icke erhållit något svar, jag vill annoncera på nytt, i alla fall så må jag nog få mig ett rum då alla andra komma sig i ordning. — Som det blir Rigsdag i vinter så är det så ondt efter rum, och man håller dem så dyra. Jag bor för närvarande hos en af mina bekanta.

Jag besökte äfven Herr Berg idag, han är värkligen en stackare i denna tid, han har gikt, då jag kom hem då var han som värst nu är det bättre, igår var han uppe första gång ur bädden, han har äfven haft gikten i ögonen så att han icke har kunnat se, nu är det äfven bättre med dem nu återstår det honom blott en grufvig matthet. Han hälsar Herr och Fru Bournonville, flickorna och Hoppe på det hjertligaste, han bad mig säga, at han har Eder i *den vänligaste och varmaste erindring* — han ber Eder ursäktat att inte han har kunnat skrifva; men så snart hans ögon blir bra, att han får lof att skrifva, skall det bli honom det käraste nöje att riktigt få skrifva Eder till. Jag får sluta med många kära hälsningar från alla hos Petterssons och Almlöfs, Capelmästarns¹⁵ (han skref ju i Tisdags) äfven från Presidenten,¹⁶ han bad mig framföra sin vördnad. Farväl gode Herr B. Lef väl! och tänk stundom med vänskap på Eder elëve Johansson.

[Tillskrivet i marginalen:]

Mina innerliga och hjertliga hälsningar till Fru Bournonville och alla i familjen. Om Herr Bournonvilles föräldrar och syskon äro komna från landet så var god och framför många hälsningar.

Många, många hälsningar till flickorna och Hoppe. Jag skrifver snart till honom — vi ha ett skönt väder om dagarna.

Jag har träffat Herr Strömberg, han hälsar så mycket, äfven Fru Wingenblxt, jag har varit der 2 gånger. Hon var så hjertans glad att få en hälsning från eder. Allt är väl vid det gamla i Köpenhamn. Balletterna äro väl i full gång. *Waldemar* blef väl gifven om Thursdagen d. 19.? då jag kom hit.

Ack det var så sant jag må icke förglömma att hälsa så mycket från M^{lle} Lind.

Om Madam Smidt träffas ber jag så mycket att hälsa — äfven till Herr Füssel, Fredstrup etc.

Ärkänslan och tacksamheten i förening med det vänskapsfullaste hjerta skyndar att frambära (ehuru sent) till Eder den lifligaste önskan för Eder sanna glädje och lycka — förljufvade af hälsan måtte inga sorger fördunkla Eder lefnadshimmel detta ingångna år. Det är svårt att tolka hvad man känner, men de enkla orden jag uttalar skall vinna krafter då de frambäras till de högre rymder. — Min högsta åstundan är, att detta och de kommande åren, få vara innesluten i Eder fortfarande vänskapsfulla hugkommelse.

Eder skrifvelse som Herr Beletti medförde mottog jag den 22 Dec: den glädde mig så mycket och jag är så tacksam för den. — Att Er älskade Konungs död förorsakat en så allmän sorg, är inte att undra på.¹⁷ Han var ju en så öm och god Far. — Många vill nu rätt komma att värdera honom: ty vid tanken om hans död väckes man till så många och stora minnen som han lämnat att begrunda. — Redan den 8 dec: anlände kurirn med det sorgliga budskapet, och jag blef ganska vemodfull i sinne, hur var annat möjligt, jag tyckte så mycket om honom, jag hyste en sådan vördnad för honom, mycket har jag sedt honom, och de lyckliga dagar ja, den sällaste och lyckligaste tid jag ägt, mitt vistande hos Er, som har skänkt mig glädjen att lärt känna honom, gör nu, att jag delar allas sorg som älska den store, hängångne. — Jag undrar, och många med mig, hvilka stora ting ske skola i Danmark — jag följer noga med alla nyheter från Köpenhamn, ögonblicket är viktigt och gunstigt till utförande af många omskapelser — och detta är icke eller utan tillfälle här, man fäster många och stora förhoppningar vid den Rigsdag som nu snart allmänt begynner, måtte det uppstå männer i spetsen som förstå landets och folkets bästa och så med ifver taga sig saken an. Om Lördag blir rigsdagspredikan.

Snart är hvilan slut för Er, Kanske theatern till och med är öppnad ånyo, innan denna skrifvelse hinner anlända. Theaterpersonalen har haft frid och ro under alla helgedar. Jag undrar om någon förändring, om en lyckligare eller dåligare tid

¹⁵ Kapellmästaren Johan Berwald.

¹⁶ Presidenten Peter Westerstrand.

¹⁷ Fredrik VI.

för danska scenen kommer att inträffa genom denna Regemäntsförändring. Christian VIII är ju stor älskare af de sköna konster, således kommer väl icke det stora anslag till Theatern att minskas, hvilket man här likväl tror.

Herr Bournonville, af Eder skrifvelse erfar jag hvilken tanke Ni fattat att lämna Eders lärare-embete — jag medger att detta kanske skulle befria Eder från många obehagligheter, från mycken fatigue och bidraga betydligt till Edert lugn, men huru vill det då gå; i samma stund detta skulle ske, vore Edra elever ju öfvergifna, då elden felades, huru skulle då machineriet gå? — Det skall vara en man, med Er kraft, energie och ifver som skall drifva det. Hvar finnes sedan sporren om ni tager Er hand tillbaka. Det är en ting som tål att tänka på — Jag skulle aldrig kunna sätta i tvifvel att Ni icke haft grunder, då ni till hälften fattat detta beslut och som jag ej känner motifverna dertill kan jag ej dömma något. Kanske Ni finner otacksamhet från alla Edra elever, kanske ni inser att allt ert sträfvande och möda för deras väl är utan årkänsla, hvilken olycklig lott för en lärare, och således allt Ett arbete utan frukt — Måtte ingen af Edra elever *för sent* lära att värdera Eder!

Af Eder skrifvelse erfar jag äfven det Er resa hit är om intet. Direction har icke berättat mig det minsta om någon ting, de ha ej sagt mig en gång att ni skrifvit dem till, det sade Capelmästarn mig mycket långt efter, sålunda var det af Er, jag först erfor denna underrättelse. Nu efteråt hafva någon af sujetterna sagt mig att Backman läre nekat Er att komma, emedan han lofvat en fransk trupp att gemensamt få spela med de svenska, ehuru vida detta är sant kan ni bäst själf bedömma. Emellertid får jag säga Er att publiken aldeles ingen del äger i hvad direction gör och låter, och *ingen* har på minsta sätt förlorat den entousiasme eller glömt Er som Ni tycks tillkännagifva i Eder skrifvelse, tvärtom tycks alla vara mycket intresserade af att få se Eder — öfverallt i de förnåma hus, hvar jag ger lection har man frågat mig, icke en gång, men flera, om man får det stora nöjet att se Eder och på mitt svar har man blifvit mycket misslynt och almänt klandrat den dumma direction som aldrig inser de fördelar som erbjudas dem och som aldrig gör något för att behaga Publiken.

Wid theatern går det så, så — allt i dramatisk väg har ej det minsta lyckats, man spelar oupphörligt för toma hus då talpieser ges, det har aldrig varit så litet folk förr som nu, det ser ut som hade publiken föresatt sig att aldrig bevista något dramatisk spektakel man har äfven begynt med att litet smått hvissla, en bagatell, en obetydlig pies *Nattäfventyret* från franskan öfversatt, blef hvisslad; samt en större: *Rosenbuketten* hvisslades äfven, dessa voro de enda stycken Herr Backman hemförde från sin utländska resa, som han fann värdiga den svenska scen. — Don Juan af Österrike skall framdeles ges och blir säkert det bästa dramatiska stycke vår theater detta år kommer att bjuda på — få se hvad lycka det gör, det är då ett af Casimir Delavignes bättre produkter. — Herr Sefvelin har åter uppträdt på scenen, ehuru han flera gånger på fullt alvar sagt publiken farväl. Ibland annat sade han sista gången i sitt afskedstal . . . "Och, här på detta rum kommer nu min röst för alltid att tystna" . . . i år får han väl en afskedsrecett igen och så uppträder han på nytt igen nästa år — det är ej så noga i våra dagar, man har lika mycket karakter för det. — Med operan går det bättre, man har gifvit Robert af Normandiet oupphörligt och den ger beständigt fullt hus. Jag har dansat nu nästan hvaran dag ända sedan före Jul i *Vestaln, Zampa*, Den Stumma och Robert, detta och mina informationer har gjort det aldeles omöjligt för mig att förr skrifva Er till, ehuru gärna jag hade velat det. Jag har många lectioner, tillsammans 16 timmar i vickan, men hvar gång jag dansar är det en förlust för mig, tiden går och jag kan ej en annan dag taga igen skadan. — Jag har imellertid gjort den erfaring att det är grufeligt tråkigt att ge lectioner, det tröttnar både själf och kropp, mången gång är jag verkligt ledsen åt alltsammans, det är en olycka då en artist blir tvungen dertill, man får då icke alls sköta sig. Nu kommer Robert att hvila till i Februari då en eleve, M^{le} Fundin, kommer att double-ra Fru Gelhar, om hvilken man nu kan säga, att hon sjungit slut genom Directionens oförnuftiga behandlande, att låta henne, hon, ett så svagt kräk, sjunga hvaran dag, är hon nu så sjuklig att hon icke alls mer kan hålla ut. Herr Berg säger att om hon kan sjunga ett år till så är det mycket. — Det tros att *Judinnan* af Halevy kommer att gå våren, Gud vet huru det

skall gå med operan på den manliga sidan, nu då Sällström är död, har vi ingen annan än Günther och Roback ifall han blir så frisk, d. 18 Dec. dog Sällström i lungdot. Han aldeles tärdes bort — hu! — Han har lämnat ett rysligt exempel, genom det fasligaste lefnadssätt gick han förtidigt, då han ännu hade kunnat vara i sin fulla vigeur, till en annan värld, *mer brottslig* anser jag honom än en, som i ett ögonblick af förtviflan kastar sig hufvudstupa i evigheten. Han uppfyllde aldrig någon af pligterna emot Gud, sin nästa och framför allt emot sig sjelf. Han gick miste! Gud förlåte honom — många hafva gjort det före honom och många efter skola göra det — en ryslig tanke — Roback får nu gå ute, snart lämnar han lazarättet, han beder mycket hälsa och säger att han snart vill besvara Edert bref. — Direction har gjort engagement med honom således; att han emot en summa af 500 banco för den återstående delen af spelåret skall spela 10 gånger, häröfver kan han vara aldeles förtjust, i Mars ämnar han uppträda. — Jag hade bestämt trodt att han hade blifvit fullkomligt qväst genom hans vistande på lazarettet och hans bekymmer; men ty värr har han samma retliga lynne i behåll och framfar som vanligt på samma oförnuftiga sätt. Han kommer aldrig att få någon framgång på den theatraliska banan. — Imorgon ger Herr Beletti sin concert, den läre bli utmärkt, och säkert får han godt hus. Fröken von Schoultz, M^{lle} Lind etc. sjunga, Herr Gehrman biträder äfven. Herr Beletti reser sedan om några dar till Köpenhamn. Han har ju fått Sibonis platz. Vi ha en utmärkt violoncellist här som säkert är känd af Er, Herr Kellerman, han har gifvit många concerter och skördat mycket bifall. — Publiken har varit i spänd vältan att Herr Bochsa och M^m Bishop skulle ha kommit hit från Götheborg, och få höra dessa under som alla tidningar så mycket tala om; men Publikens hopp har blifvit sviket; ty de återvända till Köpenhamn — de läre att ha gjort aldeles furore i Götheborg. Från ett till annat, vill jag äfven nämna att sedan jag kom, ja ifrån spelårets början, ännu ingen ballet är gifven. Selinder har i denna tid repeterat *Dansvurmen*, om Torsdag skall den ges, således den 1^{sta}, i första akten dansar jag en liten pas som brudgum och i den 2^{dra} pas oriental. Selinder har anhållit hos Kongl. Majjs. om att få en benefice, såsom

orsak till detta steg läre han uppge, att han har sin mor och syskon att underhålla, att hans lön dertill aldrig har varit tillsträcklig, med ett ord, för att upphjälpa sina dåliga affairer. Hvilka arbeten har han satt upp, har han någon gång skaffat direction några fulla hus för att förtjena en recette, nästan aldrig gör han tjänst, emillertid kan fan så ha sitt spel att han vinner sin önskan. För någon tid sedan dansade han *Cachuchan* i ett maskerad-divertissement — den menniskan har då en makalös skamlöshet och dristighet — dagen förut innan han skulle dansa fick jag först höra talas derom — han dansade; men till sin, och directions stora förvåning slog det ej bättre ut än att vid pas'ns slut, man icke allenast applåderade, utan äfven hyschade och hvisslade skarpt.¹⁸ På någons dacapo-bröl från 5^{te} raden kom han in midt under detta väsen och dansade den ånyo. Huru han dansade är inte värdt att nämna om, endast vill jag säga att intrycket var vidrigt, det äcklade mig, han såg bra ut som fruntimmer; men var fasligt stor och tjock, det var en makalös likhet emellan honom och ett visst tjockt, fedt fruntimmer i en viss gata i Köpenhamn. Selinder har lärt *Cachuchan* af Granberg som erindrade gången deri. Det var egentligen bestämt att hon skulle dansa den i ett nytt divertissement som Selinder läre skola componera, men, en dag läre Selinder ha dansat den för direction och flera andra, och som de funnit ham så förträfflig, så kom det slutligen derhän att äfven Publiken fick se den. — Granberg blef Juldagen förlofvad med en bra man i Capellet vid namn Fribel som hon har känt i flera år. — Från Silfverberg har jag nyligen haft underrättelser, han finner sig mycket bra i Finland, det är endast så svårt för honom i början innan han får några privata lectioner, lön är icke nog för honom och hans familj att lefva af — han var lycklig som kom dit.

Alla hos Petterssons hälsa, de skriva äfven med samma post, M^{lle} Margreth är bedröfvad nu; ty hennes fästman Härads-höfdingen Holmquist har i dessa dar rest åter till Skåne.

Jag vill nu sluta min skrifvelse. Mätte Ni hinna dess slut utan att tröttna. Framför mina hjertliga hälsningar till alla i familjen, Fru Bournonville, Fru Håkanson,

¹⁸ Cachucha, spanskt dansnummer, ryktbart genom Fanny Elsslers utförande.

Fru Sorel, Edra kära föräldrar och Syskon samt flickorna; mina önsknigar för deras väl följa dem.

Farväl Herr Bournonville. Lef väl!
Ihogkom mig alltid me vänsk.
Jag förblifver beständigt Eder hängif-
ne och tacksamme

Johansson

P.S. Jag har många kära hälsningar ifrån en familj *Dahlström* till Fru Håkanson. Herr Sternberg som Fru H. äfven läre ha känt var i listiden mycket god vän af dem. — Jag bor nu hos dessa fruntimmer, som jag mycket högt värderar.

[Tillskrivet i marginalen:]

Almlöfs och M^{lle} Lind hälsa mycket. För några dagar sedan sjöng den sistnämnda på hofvet, vid hvilket tillfälle hon erhöill ett Juvelsmycke af Drottningen, samt blef utnämnd till Hofsångerska med lön.

Jag har i dag på fm. fått veta af M^{lle} Daguin att Herr Bochsa och Mad. Bishop komma. Hon har fått bref ifrån Öv.Ljnt. Clancey. Nå, det blir ett nöje.

Många hälsningar till mina kamrater, samt Andreas och Herr Fredstrup.

S: Petersburg d. 25 Augusti 1874

Dyre, älskelige Vän,

Vid min hemkomst i torsdag från Finland med familj mötte mig en glädjande öfverraskning: Ditt bref från Paris. Med stort nöje ser jag att Du gynnad af alla lyckliga omständigheter: helsa och i skötet af dina mest käreste, fulländat din senare konstresa och att Du förökat dina skatter på visdom och vetande. — Lycklig den som kan säga sammaledes. Äfven är det mig angenämt att se att Du samanspråkat med vår gamle vän Perrot med hvilken jag under loppet af så många år i Terp-sichori tempel gementsamt knogat. Otaliga glada minnen fästa mig vid honom.

Kära Vän, dina önsknigar att erhålla några bitar ur vår rike musik-grufva skall jag med största [nöje] efterkomma så vidt möjligt är. Om Du blir nöjd dermed vet jag icke; vi hafva icke mycket tid att söka och välja: Spelåret har börjat och kopisterna ha redan fått hett om öronen. Jag vet endast icke huru man skall hinna kopiera det nödiga, få det öfver till Dig och huru Du skall hinna derå utföra dina ideer; allt tills början av October? — Du äger troligtvis hoppet att ert nya tempel icke så

snart öppna sina portar.¹⁹ Emellertid skall jag skynda på så mycket sig göra låter.

Från Petersburg icke särdeles nytt som Du icke måtte känna. Att storartade fester aflöst hvarandra vet Du. Utom brudens intåg, som var storartadt såsom allt här, gynnadt af det gudomligaste väder, hafva dessutom bröllophögtidligheter,²⁰ illuminationer, baler, paradespectacler i Zarskoje-Selo och i stora theatern satt Petersburgarne i liflig rörelse och för några dagar låtit dem glömma sina alldagliga göromål.²¹ Nu har lugnet återvärdt och Petersburg återtagit sin gamla fysionomi. Kejsarehusets medlemmar hafva alla lämnat oss, stadde på resor åt alla håll.

Vi ha börjat spelåret med Koniok och i dag söndag går Camargo. Mins du den vackra flickan som uppträdde i Zar Kondawel som Drottning, som behagade Dig så mycket: Simskaja 2? Hon gifte sig i förra söndags med en af mina vänner och lämnat scen. Det är för oss en förlust; hon var den skönaste tärna i vårt tempel, helt ung ännu — hon utgick från min klass för ett år sedan. Denna otur hände mig äfven förlidet år då den älskeliga blonda nymfen Wirgina, publikens gunstling, lämnade oss och gifte sig med en grefve Baranoff. Tänk hvilken, för mig, ofantlig förspild möda. — Det är ett märkvärdigt fall att alla mina första elever gift sig. För en 7 år sedan öfverflyttade till oss med H. M. Kejsarns samtycke Moskowska Theaterns 1^{sta} dansös: Lebedjewa. Jag gaf henne enskilda lectioner under loppet af 2^{ne} år och var tillochmed en hel sommar med min familj på hennes egendom nära Moscov, der hon fortsatte sina studier med en energi som jag aldrig förr sett hos någon qvinna. Då hon kom på höjden af sin talang, hade blifvit publikens gunstling och var färdig att gå till Wien på några månader dit äfven jag skulle medfölja dels för lectionerna dels för instuderandet och uppsättandet af hvad som kunde förekomma ur våra balletter, gifter hon sig och lämnar scenen. Äfvenså Wirgina som stod

¹⁹ Det kgl. Teaters nuvarande byggnad i Köpenhamn stod färdig 1874.

²⁰ Alexander II:s dotter Maria, f. 1853, för-
enades 1874 med hertigen av Edinburgh,
dvs. drottning Victorias andre son Alfred
(1844—1900).

²¹ Tsarskoje Selo, tsarens sommarresidens, be-
läget sydöst om St. Petersburg; i närheten
för allmänheten öppna parker, dit sommar-
konserter förlades.

21
L. Johansson d. 25 August 1874.

Mycket älskligt Vän!

När min hushållning i Sverige för "Sverige"
och framåt mätte mig en glädsfullt överraskning.
Ditt brev från Paris och det jag såg att Du
syntes af alla lyckliga omständigheter, hvar och
i skottet af dina mest käraste, fullständigt sin storska
konsterna och att Du följde dem skatta på vidvorn
och bekände. Lyckligt som den har såga sammanhållt.
Gjorde de det mig angenämt att de att Du var en
det med vår gamla vän Perret och hvar jag
under höjst af de många år i Tysklands hvar
gemensamt kungat. (Hälsade glada minna från
mig till honom).

Hej Vän, dina önskaner att behålla
någon liten av vår vider minnelse-gesken sken jag mig
skicka öfverkomma de mest värdigt till Du. De
när de mig och jag inte, en liten inte mycket till att
stilla och gilla. Spetsen har kungat och kungaderna ha
beaktat till om öronen. Jag vet endast inte huru man
skall kunna kopiera det nästa, så det ska till Dig och
huru Du skall kunna leva öfver den idén att
dena kungat af October. — Du har lyckligt kungat att

Sida ur brev från Ch. Johansson till A. Bournonville 25/8 1874.

i underhandling med Hülsen i Berlin och hade sitt kontrakt att underteckna, får det infall att utbyta våra slippriga tilljor mot det husliga livets. Wazem-Grinioff är den enda gifta som stannat kvar. Hon hade gerna kunnat öfvergifva oss om jag blott fått behålla en af de andra.

Käre Vän, jag beder Dig om ursäkt att jag här ordar om saker som egentligen icke kunna intressera Dig. — Nej! tankegången är oriktig; jag sade en dumhet:

hvarje skön ros som pryder vårt tempel och som faller af bör wara för oss en gemensam smärtsam förlust.

Ett hjertligt handtryck och ett Lefv-wäll.

Tusendfaldige helsningar till din kära Maka och Barn från mig och de mina. Vare Du sjelf från oss alla hjertligt helsad.

Din tillgifne Vän

Ch. Johansson

Pjäregister

Registret hänvisar till brev, där uppgift om resp. pjäs förekommer

Alfhild eller Den underbara lyran, balett av A. Selinder, musiken arrangerad av A. F. Schwartz, uppförd 1839. 8/1 39

Baschan och slafvinnan, balett av A. Selinder som uppfördes 1838. 15/1 38, 2/2 38

Barberaren i Sevilla, opera av G. Rossini, uppförd i Stockholm från 1825. 8/1 39

Camargo, balett av M. Petipa till musik av L. Minkus; första framförandet ägde rum 1872. 25/8 74

Clary, balett uppsatt av A. I. Carey 1822 till musik av R. Kreutzer. 2/2 38

Dansvurmen, balett av P. G. Gardel, uppsatt av A. Selinder 1837. 16/4 37, 2/2 38, 21/1 40

Debutanten och hennes far, komedi av J. F. A. Bayard och M. E. Théaulon, given i Stockholm från 1838. 8/1 39

Den farliga tanten, komedi av märket Albini, given i Stockholm från 1838. 8/1 39

Don Juan af Österrike, pjäs av C. Delavigne, uppförd i Stockholm 1840. 21/1 40

Drottning Christina, musikaliskt drama av J. H. Kellgren m. fl., uppfört sista gången 1838. 8/6 38

Euryanthe, opera av C. M. von Weber, uppförd med danser av A. Selinder 1838. 8/1 39

La famille des innocens, balett av L. Duport, framförd i Stockholm från 1816. 10/1 37, 16/4 37

Figaros bröllop, opera av W. A. Mozart, gavs första gången i Stockholm 1821. 10/1 37

Fra Diavolo, opera av D. Auber, f. f. g. i Stockholm 1833. 8/1 39, 4/10 39

Friskyttan, opera av C. M. von Weber, f. f. g. i Stockholm 1823; med Jenny Lind som Agatha 1838. 9/4 38

Grefvarne Klingsberg, pjäs av A. von Kotzebue, i Stockholm från 1805. 8/1 39

Griselda, drama av F. Halm, uppfört i Stockholm 1839. 8/1 39

Hemkomsten, ballet av A. Bournonville, uppsatt av C. Johansson i Stockholm 1838, hette i Köpenhamn Soldat og Bonde. 15/1 38, 2/2 38, 18/9 38, 8/1 39

Hernani, sorgespel av V. Hugo, givet i Stockholm från 1833. 2/2 38, 4/10 39

Herthas Offer, divertissement av A. Bournonville, gavs i Köpenhamn 1838. 9/4 38

Hvita frun, opera av F. A. Boieldieu, f. f. g. i Stockholm 1827. 8/1 39

Juden, pjäs av R. Cumberland; i Stockholm från 1800. 8/1 39

Judinnan, opera av J. E. F. Halévy, i Stockholm först 1866. 21/1 40

Kabal och kärlek, sorgespel av F. von Schiller, gavs i Stockholm från 1833. 8/1 39

Koniok Gorbunok, balett av A. Saint-Léon till musik av C. Pugni med urpremiär 1864. 25/8 74

Konung Edwards söner, tragedi av C. Delavigne, gavs i Stockholm från 1837. 18/9 38

Kärlek och hämnd eller Den amerikanska apan, balettstycke till musik av A. Müller, gavs i Stockholm 1838. 15/1 38, 9/4 38

Marie, operett av F. Herold, f. f. g. i Stockholm 1832. 15/1 38, 2/2 38

Nattäventyret, pjäs av A. Bourgeois, uppförd i Stockholm 1839. 21/1 40

Oedip i Athen, opera av A. Sacchini, framförd i Stockholm från 1800. 10/1 37

Robert af Normandie, opera av G. Meyerbeer, premiär i Stockholm 1839. 17/5 39, 21/1 40

Le roi Candaule [Zar Kondawel], balett av M. Petipa till musik av C. Pugni; dansades första gången 1868. 25/8 74

Rosenbuketten, pjäs av märket Albini, given i Stockholm 1839. 21/1 40

Soldat og Bonde, balett av A. Bournonville, se Hemkomsten

Den stumma från Portici, opera av D. Auber, premiär i Stockholm 1836, gavs med baletinslag av A. Selinder. 18/9 38, 21/1 40

Sylfiden, balett av A. Bournonville till musik av H. Løvenskjold, uppförd i Köpenhamn 1836, i utdrag i Stockholm vid besöket 1839, i dess helhet först 1862. 10/1 37

Sömnängerskan, balett av A. Bournonville till musik av F. Herold, premiär i Köpenhamn 1829, gavs vid gästspelet i Stockholm 1839. 10/1 37

Sömnängerskan i Provence, balett av A. Selinder till musik av F. Herold, uppsatt 1835. 2/2 38

Tartuffe, komedi av J. B. Molière, given i Stockholm från 1775. 8/1 39

Trollflöjten, opera av W. A. Mozart, given i Stockholm från 1812. 8/1 39

Valdemar, balett av A. Bournonville till musik av J. F. Fröhlich, uppförd första gången 1835. Johansson hade i Köpenhamn studerat in en pas de trois ur Valdemar som han fick bruk för som baletinslag i olika föreställningar i Stockholm. 8/1 39, 4/10 39

Vestalen, opera av G. Spontini, f. f. g. i Stockholm 1823. 4/10 39, 21/1 40

Zampa, opera av F. Herold, premiär i Stockholm 1838. 21/1 40

Zar Kondawel, balett av M. Petipa, se Le roi Candaule

Personregister

När Johanssons stavning avviker från den gängse har den i breven anförda formen angetts inom klammer

Alexander II (1818—1881), rysk tronföljare 1825, tsar 1855. 8/6 38, 25/8 74

Almlöf, Nils (1799—1875), skådespelare, gift med en syster till Mathilda Gelhaar. 4/10 39, 21/1 40

- Backman, Alexis (1794—1872), överstelöjtnant, direktör för sceniska förvaltningen vid Kungl. teatern 1836—44. 16/4 37, 9/4 38, 18/9 38, 8/1 39, 7/5 39, 4/10 39, 21/1 40
- Baranoff, Alexei, f. 1847, greve, gift 1873 med Alexandra Vergina. 25/8 74
- Belletti [Beletti], italiensk aktör och sångare, knuten till Kungl. teatern i Stockholm 1839—44. 21/1 40
- Berg, Isak (1803—1886), sånglärare, Mathilda Gelhaars och Jenny Linds lärare. 4/10 39, 21/1 40
- Berwald, Johan (1787—1861), kapellmästare vid Kungl. teatern. 4/10 39, 21/1 40
- Bishop, Anna, sångerska, uppträdde tillsammans med harpspelaren R. N. C. Bochsa. 21/1 40
- Bochsa, R. N. C. (1789—1856), fransk harpspelare, uppträdde tillsammans med sångerskan Anna Bishop. 21/1 40
- Born, S., dansös. 15/1 38
- Bournonville, Antoine (1760—1843), far till August Bournonville; hade 1823 tagit avsked som direktör för dansen vid Det kgl. teater i Köpenhamn. 6/6 37
- Brice, Mme, skådespelerska i fransk trupp som gästuppträdde i Stockholm. 18/9 38
- Brodersen, Georg (1819—1908), dansk dansös, senare balettpedagog. 28/7 38
- Christian VIII (1786—1848), regent i Danmark 1839. Bournonvilles sedermera bekanta konflikt med kungen, som medförde en tids tjänstledighet från teatern, inträffade 1841. 21/1 40
- Clancey, Thomas (1789—1859), överstelöjtnant, deltog i musiklivet i Göteborg och blev medlem av Harmoniska sällskapets styrelse. 4/10 39, 21/1 40
- Crusenstolpe, Magnus Jacob (1795—1865), skriftställare. 28/7 38
- Daguin, Sophie, (1801—1881), premiärdansös. 16/4 37, 15/1 38, 2/2 38, 8/1 39, 7/5 39, 17/5 39, 4/10 39, 21/1 40
- Dahlqvist [Dalqvist], Georg (1807—1873), skådespelare. 4/10 39
- Dahlström, familj. 21/1 1840
- Delavigne, Casimir (1793—1843), fransk dramatiker (Don Juan af Österrike). 21/1 40
- Desirée (1777—1860), Karl XIV Johans gemål, drottning 1818. 21/1 40
- Donizetti, Gaetano (1797—1848), italiensk tonsättare. 16/4 37
- Dævel [Dävel], Carl Ludvig (1784—1854), överste. 28/7 38
- Edelin, Pauline, † 1842, skådespelerska i fransk trupp som gästuppträdde i Stockholm. 18/9 38
- Finér, Magnus Ferdinand, f. 1799, tullförvaltare. 16/4 37
- Fjeldsted, Caroline (1821—1881), dansk solo-dansös, gift 1849 med musikern Christian Kellermann. 28/7 38
- Forsberg, Carl David (1793—1877), krigsråd, direktör för ekonomiska förvaltningen vid Kungl. teatern 1836—43. 4/10 39
- Francisque, M., skådespelare i fransk trupp som gästuppträdde i Stockholm. 18/9 38
- Fredrik VI (1768—1839), regent i Danmark 1808. 21/1 40
- Fredstrup, Carl (1784—1859), dansk dansör. 4/10 39, 21/1 40
- Friebel [Fribel], Friedrich Moritz (1809—1857), musiker, gift med Carolina Granberg. 21/1 40
- Fundin, Wilhelmina (1819—1911), sångerska. 21/1 40
- Füssel, Andreas (1809—1865), dansk dansör, framstående som mimiker. 28/7 38, 4/10 39, 21/1 40
- Fägerstedt, Adolfin (1811—1902), premiärdansös. 15/1 38, 2/2 38, 8/1 39, 4/10 39
- Gehrman, Andreas (1806—1876), musiker, violoncellist. 21/1 40
- Gelhaar [Gelhar], Mathilda (1814—1889), sångerska, sopran. 21/1 40
- Grahn, Lucile (1819—1907), dansk dansös, utförde titelrollen till Bournonvilles Sylfiden i Köpenhamn 1836, lämnade Köpenhamn för att bli internationell ballerina, gästspelade i St. Petersburg 1843. 8/1 39
- Granberg, Carolina, f. 1818, premiärdansös, gift med musikern F. M. Friebel. 4/10 39, 21/1 40
- Gumpert, Nathan (1805—1854), född i Köpenhamn, verksam som bokhandlare i Göteborg; gift med Edla Nissen (1810—1876), dotter till J. S. Nissen. 4/10 39
- Günther, Julius (1818—1904), sångare, tenor. Sjöng tillsammans med Jenny Lind och var en kort tid förlovad med henne. 8/1 39, 21/1 40
- Halévy, Fromental (1799—1862), fransk tonsättare (operan Judinnan). 21/1 40
- Hjortsberg, Lars (1772—1843), skådespelare, stod länge i främsta ledet bland svenska aktörer. 8/1 39
- Holmqvist, Lars Fredrik (1811—1876), häradshövding, gift 1841 med Abraham Pettersons dotter Margareta (1820—1842). 21/1 40
- Holstein, Frederik von (1771—1853), kammarherre, chef för Det kgl. Teater 1811—40. 28/7 38
- Hoppe, Ferdinand (1815—1890), dansk solo-dansör. 9/4 38, 28/7 38, 17/5 39, 4/10 39
- Hülsen, Botho von (1815—1886), General-Intendant der Kgl. Schauspiele, Berlin. 25/8 74
- Håkansson [Håkanson], Charlotta Lovisa, f. Hultman (1779—1858), svärmor till August Bournonville. 21/1 40
- Högqvist, Emilie (1812—1846), skådespelerska, sin tids mest uppburna svenska aktris. 18/9 38, 8/1 39, 7/5 39
- Kellermann [Kellerman], Christian (1815—1866), dansk musiker, gift 1849 med Caroline Fjeldsted. 21/1 40
- Kinmansson [Kinmanson], Fredrik (1787—1852), operasångare, bas. 10/1 37

- Kirstein, Carl Ludvig (1793—1862), etatsråd, medlem av direktionen vid Det kgl. Teater. 28/7 38
- Lebedeva [Lebedjewa], Praskovia (1838—1917), rysk solodansös, uppträdde från början i Moskva men blev senare elev av Johansson i St. Petersburg. Anses ha haft tekniska brister men var mimiskt uttrycksfull. 25/8 74
- Leufvenmarck, grosshandlare. 10/1 1837
- Lind, Jenny (1820—1887), sångerska, sopran. Hon blev kort efter genombrottet en nära vän till Bournonville och dennes familj. 9/4 38, 8/1 39, 4/10 39, 21/1 40
- Lindmark, Charlotte (1819—1858), elev vid baletten 1829—39, skådespelerska. 6/6 37
- Lovisin, Carl Arvid (1772—1847), friherre, general. 28/7 38
- Lund, Rinda, dansk dansös. 28/7 38
- Mornay, Charles Henry Edgar, comte de (1803—1878), franskt sändebud i Stockholm. 18/9 38
- Munthe, Mathias (1798—1880), assessor, senare hovrättsråd, Jenny Linds förmyndare. 10/1 37
- Nielsen, Augusta (1822—1902), dansk solodansös, 1849—51 gift med den svenske skalden och tullinspektören Anders Afzelius (1817—1865). 28/7 38, 4/10 39
- Nissen, Jacob Simon (1780—1850), handlande i Göteborg. En dotter till honom var Henriette Nissen (1819—1879), sångerska, sopran, gift 1850 med kompositören Siegfried Saloman (1816—1899), bördig från Köpenhamn. 4/10 39
- Olsson, Olof, affärsbiträde, gift med Gustafva Adelaida Bournonville (1793—1831), halvsyster till August Bournonville. 16/4 37
- Oskar (1799—1859) kronprins, regent 1844. 16/4 37, 6/6 37, 15/1 38, 7/5 39, 17/5 39
- Oxenstierna, Gustaf Göran Gabriel (1793—1860), greve, kammarherre. 16/4 37, 2/2 38
- Perrot, Jules (1810—1892), fransk dansör och koreograf. 25/8 74
- Pettersson, Abraham (1792—1857), kyrkoherde i Stockholm, senare pastor primarius, nära vän till familjen Bournonville. 4/10 39, 21/1 40
- Pettersson, Wilhelm (1814—1854), premiärdansör, karaktärsdansare, bekant för sin personliga bildning. 15/1 38
- Rindom, Peter Christian (1802—1844), kammerassessor, som ämbetsman knuten till Det kgl. Teater, senare justitsråd. 28/7 38
- Robach, Wilhelm (1814—1840), sångare, tenor, 27/3 39, 4/10 39, 21/1 40
- Rosén, Johan Magnus (1806—1885), redaktör. 8/1 39
- Ruuth, Erik Henrik (1803—1842), friherre, kammarherre. 2/2 38
- Schoultz, Johanna von (1813—1863), sångerska, från Finland. 21/1 40
- Schwartz [Swartz], Adolf Fredrik (1800—1881), kapellmästare och bibliotekarie, arrangör av balettmusik. 2/2 38, 8/1 39
- Selinder, Anders (1806—1874), dansör och koreograf, balettmästare vid Kungl. teatern 1833—56. 10/1 37, 16/4 37, 6/6 37, 15/1 38, 2/2 38, 18/9 38, 8/1 39, 27/3 39, 7/5 39, 17/5 39, 21/1 40
- Sevelin [Sefvelin], Per Erik (1791—1851), skådespelare. 21/1 40
- Siboni, Giuseppe (1780—1839), sångare, verksam i Stockholm och Köpenhamn. 21/1 40
- Silfverberg, Carl Wilhelm (1810—1885), premiärdansör. Lämnade Stockholm för att bli danslärare i Fredrikhamn i Finland. 10/1 37, 16/4 37, 6/6 37, 2/2 38, 8/1 39, 4/10 39, 21/1 40
- Sims kaya 2, (1853—1919), rysk dansös, drog sig tillbaka redan 1874. 25/8 74
- Smidt, fru. 4/10 1839
- Sorel, fru. 21/1 1840
- Springer, Heinrich, tysk balettmästare. 15/1 38, 9/4 38
- Sternberg, herr. 21/1 1840
- Strömberg, herr. 4/10 1839
- Sällström, Peter (1802—1839), sångare, tenor. 21/1 40
- Wallqvist [Wallquist], Per Erik (1797—1855), balettmästare vid Kungl. teatern 1827—33, därefter lärare med Johansson som elev. 10/1 37, 16/4 37, 6/6 37, 2/2 38, 9/4 38, 7/5 39, 17/5 39
- Vazem [Wazem], Yekaterina (1848—1937), rysk solodansös som besatt en utmärkt teknik men har betecknats som kall och uttryckslös. Hon var Marius Petipas favoritdansös; stod i förgrunden mellan 1864 och 1884, då hon drog sig tillbaka. 25/8 74
- Wenbom [Wenbom], Per Adolf (1803—1863), aktör och sångare. 2/2 38
- Vergina [Wirgina], Alexandra (1848—1898), rysk solodansös, framträdde i olika baletter av Marius Petipa. 25/8 74
- Weser [Veser], Lars August (1809—1886), notarie, sedermera handelsborgmästare i Stockholm. 6/6 1837
- Westerstrand, Peter (1785—1857), president, chef för Kungl. teatern 1832—38. 15/1 1838, 4/10 1839
- Wingenblit, fru. 4/10 1839

Résumé

Les seize lettres de Christian Johansson (1817—1903) à August Bournonville (1805—1879) qu'on présente ici, appartiennent à la Bibliothèque Royale de Copenhague où elles font partie de la Collection Bournonville. A une exception près, elles furent toutes écrites pendant les années 1837—1840 — mais la dernière lettre date de 1874. On ne sait pas s'il existe encore de nos jours des lettres dans la direction opposée.

Johansson, fils de Margareta Johansson, naquit à Stockholm. Il grandit dans de très modestes conditions. En 1829, il fut pourtant élève du Corps de ballet du Théâtre Royal où il reçut sa formation. Pendant les années 1837—1840, il servit de premier danseur au théâtre mentionné. La formation fut poursuivie à Copenhague, chez Bournonville, au Théâtre Royal qu'il visita à plusieurs reprises, parfois à titre de boursier, pendant la seconde moitié des années trente. Le prince royal Oscar de Suède contribua au financement des visites d'études de Johansson.

Bournonville exerça sur Johansson une influence décisive. Sous la conduite de Bournonville, Johansson s'appropriâ le style français qui était celui du ballet danois et Bournonville prit part, également, à l'évolution personnelle de Johansson. Les lettres, qui sont publiées ici, nous transmettent des épisodes pleins de vie et de charme du milieu du théâtre suédois et, en quelque mesure, du celui du théâtre danois de l'époque qui nous occupe ici. Aussi le langage de Johansson a-t-il été influencé par ces visites d'études à Copenhague. Il écrit bien quoiqu'il se serve d'un mélange suédo-danois avec, cela va sans dire, des termes techniques français. Son écriture est très lisible.

L'occasion s'offrit à Johansson de mettre en scène, à Stockholm en 1838, le ballet « Soldat et paysan » de Bournonville, ce qui fut fait sous le titre « Le Retour ». L'année suivante, Bournonville se présenta avec une petite troupe de danseurs danois à Stockholm pour y danser, ce qui avait été arrangé avec la collaboration de Johansson.

Ne pouvant voir dans son art particulier assez de possibilités de développement et sous l'influence de Marie Taglioni qui, en 1841, apparut sur la scène à Stockholm, sa vie natale, avec Christian Johansson comme partenaire, il se tourna vers Saint-Pétersbourg. A partir de l'automne de cette année-là, il se rallia pour de bon à la troupe de ballet russe.

En 1853, il épousa à Saint-Pétersbourg Emma Löf, née à Stockholm en 1829 et fille du débardeur de fer Henrik Löf et de son épouse.

Après une longue carrière de premier danseur sur la scène russe, où il avait pu assister presque toutes les grandes ballerines de l'époque, Johansson commença sa seconde carrière, celle de professeur de danse. Depuis 1869, il fut nommé, à titre définitif, professeur à la classe de perfectionnement pour danseuses à l'école de ballet et c'est dans cette fonction que nous le voyons lors de la visite d'August Bournonville, en 1874.

Dans ses mémoires, *Mit theaterliv* [Ma vie de théâtre], vol. 3: 3, paru en 1878, Bournonville a peint le voyage en Russie et ses rencontres à Saint-Pétersbourg avec Marius Petipa, Christian Johansson et d'autres, ainsi qu'il nous a transmis ses impressions des représentations théâtrales russes. La même année, mais un peu plus tard, Bournonville fit de Copenhague encore un voyage à l'étranger. Après un séjour en Italie, nous le trouvons à Paris d'où il écrit à Johansson à Saint-Pétersbourg. De sa réponse, publiée ici, il s'ensuit qu'il a rencontré Jules Perrot. Celui-ci avait, pendant une dizaine d'années, travaillé en Russie après quoi il avait regagné son pays natal. Dans la lettre de Johansson sont mentionnés les ballets *Camargo*, *Koniok Gorbunok* et *Le roi Candaule* [*Zar Kondawel*], tous des titres bien connus du répertoire de ballet de l'époque. Johansson y parle aussi de ses élèves, les danseuses russes *Lebedeva*, *Simskaya 2*, *Vazem* et *Vergina*.

Il fut accordé à Johansson de poursuivre ses fonctions de professeur de danse jusqu'à très peu avant sa mort à la fin de l'année 1903. Sa femme mourut la même année mais avant son mari. Johansson fut une personnalité de grande qualité qui participa vivement à la vie paroissiale et de société dans les cercles des Scandinaves établis à Saint-Pétersbourg.

Randanmärkningar till biskop Hans Brasks släktbok

Av Stig Östenson

6. *Stora och Lilla Hindsekind**

Vid nya tidens början fanns det i Hindsekind i Värnamo socken (Östbo hd) två sätesgårdar, senare kallade Stora och Lilla Hindsekind.¹

På Stora Hindsekind, som sedan slutet av 1300-talet gått i arv inom Hindsekindsstämman,² bodde då häradshövdingen i Östbo härad Anders Andersson (bel. 1500—1518) av denna ätt och hans son och efterträdare i häradshövdingeämbetet Torkel Andersson (bel. 1527—50).³

På Lilla Hindsekind hade ”knaphest-run” Ingrid Gunnesdotter (sparre över blad; Asbjörn Gisasons ätt), sedan 1530-talet änka efter en viss Olof Andersson,⁴ sitt änkesäte ännu 1576.⁵ Tidigare hade hennes år 1507 avlidne morfar Håkan Bengtsson (Bölja från Östbo) — den ovannämnde Anders Anderssons företrädare som häradshövding — haft sin bostad där, likaså hennes morfars föräldrar, Bengt Håkansson (bel. 1443—54) och Ingeborg Nilsdotter († o. 1476), och den sistnämndas dotter, Ingeborg Olofsdotter (stjärna över bjälke), och måg, väpnaren Håkan Pedersson (horn) — senare bosatt i Dansjö (Lekaryds sn, Allbo hd) —, vilken jämte Bengt Håkansson skrev sig till gården 1454.⁶ Detta skulle kunna tyda på, att Lilla Hindsekind var Ingeborg Olofsdotters fädernearv.⁷

Lilla Hindsekinds äldsta historia är långtifrån väldokumenterad, men tillgängliga uppgifter möjliggör ett hypotetiskt rekonstruktionsförsök: enligt en uppgörelse med Nydala kloster år 1454 fick Håkan Pedersson (horn) i sin egen och

sina barns livstid *behålla* en gård Ryd i Moheda socken (Allbo hd), som klostret

* Randanmärkningen om Stora och Lilla Hindsekind skrevs, innan J. E. Almquists uppsats ”Om s. k. Bölja-ätter i Småland” publicerades i SoH 1972 (s. 73—94). Hänvisningar till Almquists uppsats har först i efterhand kunnat tillfogas notapparaten.

¹ J. E. Almquist, *Herrgårdarna i Sverige under reformationstiden*, 1960, s. 218 f.

² Där bodde efter varandra följande ättlingar till Hindsekindsstämman stamfader, prosten Atte i Värnamo (bel. 1360—95): sonen Trotte Atteson (bel. 1382—1428), sonsonen Atte Trotteson (bel. 1432—46) — båda efter varandra häradshövdingar i Östbo — och sonsonsonen Anders Atteson (bel. 1475), vilken var fader till den ovan i texten nämnde häradshövdingen Anders Andersson i Hindsekind (C. Härenstam, Finnveden under medeltiden, 1946, s. 366).

³ Härenstam, a. a., s. 369; J. E. Almquist, *Herrgårdarna*, s. 219.

⁴ Som J. E. Almquist nyligen föreslagit (i den ovannämnda uppsatsen i SoH 1972, s. 76, n. 26) är Olof Andersson sannolikt identisk med en småländsk frälseman med detta namn, som är belagd 1526—33, och som tillhörde en släkt som skulle kunna kallas för yngre Deranäsätten (om Olof Andersson och hans släkt, se vidare randanmärkning 8 nedan).

⁵ J. Koit, *Rannsakningen om halvfrälset i Småland omkring 1575*, 1953, s. 32; J. E. Almquist, *Herrgårdarna*, s. 219.

⁶ J. E. Almquist, *Lagsagor och domsagor i Sverige I*, 1954, s. 334; Härenstam, a. a., s. 390; Växjö stifts herdaminne VIII, s. 270 f.

⁷ Härenstam förmodar (a. a., s. 390), att Lilla Hindsekind tillhörde Ingeborg Olofsdotters moder Ingeborg Nilsdotter, som avled först på 1470-talet (L.-O. Larsson, *Det medeltida Varend*, 1964, s. 456). Eftersom Bengt Håkansson skall ha varit bosatt på gården redan 1441 (HH 31, s. 168), förefaller det mera troligt, att den tillhörde hans då förmodligen ännu omyndiga styvbarn, och att han kom i definitiv besittning av den först någon gång omkring 1454 genom godsbyte med sin styvdotter och hennes make, som då hunnit flytta till gården.

år 1408 fått i gåva av en änka Katarina Ingemundsdotter, vilken vid samma tillfälle till klostret också hade donerat sin make Peter Erengislessons fädernegård Stocksryd i Örs socken (Allbo hd), som hon fått i morgongåva 1380; även gården Stocksryd bytte Håkan Pedersson senare — 1465 — till sig av klostret. Som framhållits av L.-O. Larsson, antyder dessa data möjligheten av att Håkan Pederssons hustru Ingeborg Olofsdotter och hennes broder, domprosten i Växjö mäster Ingemund (bel. 1448—94), var besläktade med Katarina Ingemundsdotter, som hade en son vid namn Ingemund.⁸ Eftersom Katarina Ingemundsdotters man Peter Erengislesson hade samma — i och för sig vanliga — namn som en i Forsheda kyrkby (Västbo hd) bosatt frälseman, vilken år 1272 testamenterade en gård i Hindsekind till sin hustru,⁹ är det lockande att identifiera sistnämnda gård med den senare sätesgården Lilla Hindsekind: måhända var den yngre Peter Erengislesson en släkting till sin i Hindsekind i slutet av 1200-talet besuttna namne och i sitt 1380 ingångna äktenskap med Katarina Ingemundsdotter fader till den Olof, vars successor matrimonii Bengt Håkansson och svärson Håkan Pedersson båda skrev sig till Hindsekind 1454.

Enligt biskop Brasks släktbok var Håkan Bengtssons i Hindsekind fader Bengt Håkansson i Hindsekind son till en viss Håkan Stensson (s. 65). Denne skall sannolikt identifieras med en person med detta namn, som är belagd 1401 och 1403, och som synes ha varit bosatt i Östbo härad.¹⁰ Släktbokens uppgifter, att Håkan Stenssons hustru hette Karin och var dotter till den i Östbo härad bosatte frälsemannen Erland Mårtensson (sparre), som är belagd 1365—83,¹¹ samt att den sistnämndes hustru hette Ingegärd och var syster till ätten Trolles äldste dokumenterade medlem, riddaren Birger Knutsson eller Trolle (s. 65 och s. 62 resp.), kan ej verifieras i alla enskildheter men är sannolikt

riktiga.¹² Den ätt, som härstammade från

⁸ L.-O. Larsson, a. a., s. 456; P. G. Vejde, Kronobergs läns herrgårdar 1929, s. 298; Växjö stifts herdaminne VIII, s. 270 f.

⁹ Härenstam, a. a., s. 397.

¹⁰ SD I: 50, I: 343. Håkan Stenssons namn förekommer redan i ett brev från 1392 (SoH 1972, s. 75, n. 13).

¹¹ Härenstam, a. a., s. 302 och s. 392.

¹² Det fanns tydligen i början av 1500-talet två av varandra helt oberoende traditioner om Håkan Bengtssons i Hindsekind härstamning från Erland Mårtensson. Enligt den ena (s. 62 i biskop Brasks släktbok) — i fortsättningen benämnd Bergkvaratraditionen — hade Birger Knutsson eller Trolle två systrar, Alfrid, g. m. Tord Ingason, och Ingegärd, g. m. Erland Mårtensson. Dessa uppgifter erhåller visst dokumentariskt stöd av två brev, ett från 1365, där Erland Mårtensson kallas "sororius" av Birger Knutsson, och ett från 1383 — då Birger Knutsson var avliden —, enligt vilket samme Erland Mårtensson och Tord Ingason tillsammans utgjorde en av parterna vid ett jordaskifte (Härenstam, a. a., s. 302, not 67). Enligt Bergkvaratraditionen var Håkan Bengtssons i Hindsekind mormor hustru Torborg dotter till Erland Mårtensson och Ingegärd Knutsdotter (Trolle) och Håkan Bengtsson på grund härav fyrmänning med sin samtida Arvid Trolle på Bergkvara. Enligt den andra släkttraditionen (s. 65 i släktboken) — i fortsättningen benämnd Hindsekindstraditionen —, vilken saknar kännedom om Erland Mårtenssons hustrus namn och härkomst, var det i stället Håkan Bengtssons farmor — dvs. Håkan Stenssons hustru Karin — som var dotter till Erland Mårtensson. Enligt bägge traditionerna var Håkan Bengtsson i Hindsekind således barnbarnsbarn till Erland Mårtensson, och att så verkligen var fallet antyds av det faktum att Håkan Bengtsson var en av dem som år 1475 till Nydala kloster sålde Hörle ström, som 1397 hade förvärvats av Erland Mårtenssons son Birger Erlandsson (Härenstam, a. a., s. 392; Pergamentsbrev, RA, den 7—13 maj 1475). Den omständigheten att den andre säljaren av strömmen var Trotte Atteson av Hindsekindssätten — som dock hann avlida innan köpet avslutades, varför detta stadfästes av hans broder Anders Atteson — talar för att Hindsekindstraditionens uppgift, att Erland Mårtensson förutom dottern Karin, Håkan Bengtssons farmor, också hade en dotter Kristina, som var farmor till Anders Atteson, kan vara korrekt, och Nydala klostres förtänsamhet att redan den 1 juli 1476 av Arvid Trolle förvärva dennes bördsrätt till Hörle ström (HH 31, s. 164) är ett indicium utöver de redan anförda på att Erland Mårtensson verkligen var ingift i Trolleätten, som det uppges i Bergkvaratraditionen. Att Håkan Bengtssons dotterdotter Margareta Erlands-

Håkan Stensson, och som, med utgångspunkt från vapenbild och hemort, lämpligen kan benämnas Bölja från Östbo,^{12a} utslocknade med Håkan Bengtssons i Hindsekind döttrar Iliana och Magdalena, av vilka den förra blev moder till den härövan nämnda "knapehustring" Ingrid Gunnesdotter i Lilla Hindsekind.¹³

I biskop Brasks släktbok omnämns Håkan Bengtssons i Hindsekind mor Ingeborg Nilsdotter men inte hans halvsyster Ingeborg Olofsdotter (stjärna över bjälke). Däremot förekommer på ett par ställen i släktboken en tredje Ingeborg med anknytning till Håkan Bengtsson, nämligen "hustru Ingeborg i Hindsekind" (s. 12, 65, 77), som var hans andra hustru.¹⁴ Äktenskapet måste ha ingåtts någon gång efter 1476 då hustru Ingeborgs förste man Henrik Jönsson (Gyllensparre) ännu var i livet.¹⁵ Hustru Ingeborg uppges i släktboken felaktigt ha varit dotter till Nils (Trulsson) Bagge i Botorp (bel. 1457) och hans hustru Karin, Johan Folicands dotter, men i verkligheten hette hennes far Jon Folkesson.¹⁶ Hon ägde, med all sannolikhet som arv efter sin far, åtskilliga gårdar, som 1388 inköpts av Folke Pedersson (Rossviksätten).¹⁷ Den felaktiga uppgiften om Ingeborg Jonsdotters börd är desto mera anmärkningsvärd som hennes andre man Håkan Bengtsson avled först 1507 och hennes son i första äktenskapet Jöns Henriksson var i livet ännu 1533, då biskop Brask redan flytt från Sverige, kvarlämnande bl. a. sin släktbok. Det måste här rimligen vara frågan om ett avskrivningsfel: Ingeborg Jonsdotter kallade sig och kallas i bevarade handlingar för "hustru Ingeborg, Jon Folkessons dotter", och hennes mor, som enligt släktboken hette Karin, kan enligt tidens sed ha kallats för "hustru Karin Jon Folkessons", ett uttryck, som med en ganska obetydlig förvrängning av Jon Folkessons namn mycket väl kan ha misstolkats som "hustru Karin Johan Folicands dotter". Uppgifterna i släktboken

att Ingeborg Jonsdotter var syster till Nils Bagges i Äpplaholm (d. 1530) fader Truls Bagge och till Erik (Nilsson) Slattes (d. 1532) moder Margit Nilsdotter (Bagge) (s. 65 och s. 77) tyder på, att hennes mor hustru Karin som änka efter en Jon Folkesson blev omgift med Nils Bagge i Bo-

dotter (om henne, se not 13) kallar Anders Atteassons son Anders Andersson för sin "frände", passar väl in i denna bild (Pergamentsbrev, RA, Hindsekind utan dag 1508). Då det vidare är känt, att samme Anders Andersson år 1508 betecknas som "frände" av en frälsevinna Gyrid Helgesdotter (Pergamentsbrev, Westinska saml. UUB, Växjö den 22 juni 1508), som sannolikt bör identifieras med den hustru Gyrit, som enligt Hindsekindstraditionen var systerdotter till Håkan Bengtssons far, är det enligt min mening berättigat att acceptera Hindsekindstraditionens uppgift om Håkan Bengtssons härstamning från Erland Mårtensson genom sin farmor hustru Karin och att avvisa Bergkvatrads traditionens uppgift att härstamningen gick över mormodern hustru Torborg.

^{12a} Samma benämning har föreslagits också av J. E. Almquist (SoH 1972, s. 75).

¹³ Håkan Bengtssons söner Nils och Bengt (s. 65 i släktboken), som ej är dokumentariskt belagda, avled tydligen utan bröstvingar före fadern. Dottern Magdalena bör ha varit moder till Håkan Bengtssons dotterdotter Margareta Erlandsdotter, som 1512 omnämns som arvinge efter sin morfar tillsammans med en viss Erland Nilsson — måhända hennes fader — (Pergamentsbrev Bergshammarssamlingen RA, Värnamo den 30 april 1512).

¹⁴ Pergamentsbrev Bergshammarssamlingen, RA, Hindsekind den 7 april 1511 och Värnamo den 30 april 1512.

¹⁵ HH 31, s. 171. Hustru Ingeborg i Hindsekind hade i sitt 1459 ingångna äktenskap med Henrik Jönsson dottern Birgitta, som blev gift med Anders Andersson i (Stora) Hindsekind, vilken således inte blott var befreundad med sin företrädare som härads hövding Håkan Bengtsson i (Lilla) Hindsekind utan också besvägrad med dennes andra hustru. När Håkan Bengtssons första hustru, Margareta Påvelsdotter (Hällekisätten) — släktboken s. 146 — avled, är ej bekant.

¹⁶ L.-O. Larsson, a. a., s. 416.

¹⁷ Av hans patronymikon och av hans dotters godsinnehav att döma var Jon Folkesson besläktad med Folke Pedersson. L.-O. Larsson har (a. a., s. 416) framfört hypotesen, att han skulle vara identisk med den sistnämndes son domprosten i Växjö Jon Folkesson.

torp¹⁸ och i detta äktenskap fick barnen Truls Bagge och Margit Nilsdotter.^{18a}

I den lilla byn Hindsekind med dess båda sätesgårdar dyker år 1480 för första gången en ny frälseman upp på scenen, väpnaren Hartmann von Segebaden, jämte sin hustru Margit bosatt "i Hindsekind".¹⁹ Hartmann von Segebaden förekommer även i fortsättningen som medbeseglare av flera lokalt betonade brev, utfärdade i Värnamo socken, ännu under 1500-talets första decennium, men då aldrig med utsatt sätesgård.²⁰ Det har föreslagits,²¹ att hans hustru Margit skulle vara identisk med Håkan Bengtssons i Hindsekind dotterdotter Margareta Erlandsdotter (bel. 1508—1512).²² Identifikationen, som i och för sig är kronologiskt osannolik, förutsätter, att häradshövdingen i Östbo skulle ha delat sätesgård med sin gifta dotterdotter, något som ter sig helt otroligt. Hartmann von Segebaden och hans hustru kan ej ha varit bosatta på Lilla Hindsekind. Att de skulle ha bott på Stora Hindsekind, Hindsekindssättens gamla stamgods, som var i denna ätts ägo från slutet av 1300-talet till mitten av 1500-talet, kan i förstone verka minst lika otänkbart, men en genomgång av bevarade handlingar ger vid handen, att Anders Atteson på Stora Hindsekind — den enda av ättens huvudmän under fem generationer som ej var häradshövding — är belagd blott ett par gånger under år 1475, då han bör ha varit relativt ung, och att hans son Anders Andersson börjar uppträda i urkunderna först från år 1500. Eftersom Anders Atteson enligt biskop Brasks släktbok (s. 64) var gift med en viss Margit Bengtsdotter från "Nordanstop", är det mycket möjligt, att han avled någon gång mellan 1475 och 1480, och att hans änka, hustru Margit, gifte om sig med Hartmann von Segebaden och tillsammans med denne bodde kvar på Hindsekind, åtminstone medan barnen ur första äktenskapet ännu var omyndiga. Antagandet om Hartmann

von Segebaden som Anders Attesons successor matrimonii ger också en naturlig förklaring till att Anders Attesons systerdotter Ingegärd Nilsdotter valde att sälja sina efter sin mor och sina syskon ärvda gods — dvs. gårdar, av vilka några tidigare måste ha tillhört Anders Attesons föräldrar — just till Hartmann von Segebaden och dennes hustru.²³

7. "Nordanstop" = Nordanskog?

Det egendomliga namn, "Nordanstop", som Anders Attesons (Hindsekindssätten) svärföräldrar — Bengt Perssons och hans hustru Annas — sätesgård begåvas med i biskop Brasks släktbok (s. 65), ger lätt associationer till sätesgården Nordanskog i Hylletofta socken (Västra hd), som 1562 innehades av ofrälsemannen Mats Henriksson skrivares i Gemla äldste son Jöran Matsson, broder till den 1575 adlade Henrik Matsson (Silverhielm).¹ För den spekulativt anlagde kan det därför vara lockande att uppfatta "Nordanstop" som en

¹⁸ Denna hypotes låter sig svårigen förena med L.-O. Larssons i föregående not citerade hypotes om Jon Folkessons identitet — att Nils Bagge skulle ha tagit en prästfrilla till hustru förefaller otroligt. Däremot är det tänkbart, att Jon Folkesson var son till Folke Peterssons son Folke Folkesson och brorson till sin namne domprosten — både Ingeborg Jonsdotters godsinnahav (L.-O. Larsson, a. a., s. 416) och kronologiska data är väl förenliga härmed: Ingeborg Jonsdotter gifte sig 1459 (ibid.), Folke Folkesson avled 1424 (PHT 1934, s. 53), och dennes dotter Kristina var gift redan 1435 (H. Gilllingstam, Åtten Siöblads medeltida släktförbindelser och äldsta historia, 1949, s. 79 not 139).

^{18a} Margit Nilsdotters make Nils Slatte i Bortorp, vars levnad ej är tidfäst i registret till biskop Brasks släktbok (s. 110), är belagd 1470 (HH: 31, s. 143 f).

¹⁹ Pergamentsbrev, Bergshammarssamlingen RA, Ed den 9 mars 1480.

²⁰ HH 31, s. 258; Pergamentsbrev UUB, Ref-tele den 1 jan. 1506.

²¹ Härenstam, a. a., s. 390.

²² Om henne, se ovan, not 13.

²³ Pergamentsbrev Bergshammarssamlingen RA, Ed den 9 mars 1480.

¹ J. E. Almquist, Herrgårdarna, s. 195 f. och s. 227.

Erland Mårtensson (sparre), bel. 1356—83,
g. m. Ingegård Knutsdotter (Trolle)

Peter Erengisleson i Forsheda
(levde 1272, ägde gård i
Hindsekind)

Kristina Erlandsdotter	Birger Erlandsson (bel. 1397)	Katarina Erlandsdotter
---------------------------	-------------------------------------	---------------------------

**Håkan
Stensson (bel 1392–1403) g. 1380 m. Katarina
Ingemundsdotter
(levde 1408)**

Margareta, g. m.
Sven Olofsson (Stoms-
rydsätten) i Stomsryd
(bel. 1446—81)

Elin, g. m.
Helge Pedersson
el. Styng 1
Rörstorp
— (bel. 1475—84)
— bosatta på *Lilla Hindeskind* 1454 —
Bengt Hakansson, g. m. Ingeborg Nils-
dotter, som varit
(† senast 1477)

Ingeborg Nils-
dotter, som varit g. m. Olof (före
1441)
(† senast 1477)

Håkan Bengtsson i Lilla Hindeskind
(bel. 1461 – 1507)
g.¹ m. Margareta Påvelsdotter
(Hällekisätten)
g.² m. Ingeborg Jonsdotter (Rossviks-
ätten) – änka efter Henrik Jönsson
(Gyllensparre), som levde ännu 1476 –

Ingemund Ingeborg Olofsdotter,
 Olofsson g. m. Håkan Pedersson
 (stjärna över (horn) i Dansjö (bel.
 bjälke) 1454—86)
 bel. 1448 — — bosatta på Lilla
 94 *Hindsekind* 1454—

1 Liliana Håkansdotter (bel.
1511–18), g. m. Gunne Abjörns-
son (sparre över blad; Abjörn
Gissensons ätt), bel. 1488–1518
dottern Ingrid Gunnesdotter (bel.
1518–76) ägde och bebodde Lilla
Hindsekinda till sin död

¹ Magdalena Håkans-¹ Nils
dotter (var † 1512) Håkans- Håkans-
? g. m. Erland Nilsson son
(bel. 1512)

sonen i första äktenskapet Torkel Andersson (bel. 1527—50)
ägde och bebodde Stora Hindsekind till sin död

*dottern Ingrid Gunnesdotter (bel.
1518 — 76) ägde och bebodde Lilla
Hindsekind till sin död*

felskrivning av Nordanskog² och att tänka sig, att Jöran Matsson var dotterson till den Bengt (Pedersson) Balk, som var fader till Mats skrivares andra hustru,³ och att i denne Bengt (Pedersson) Balk, vars släktskapsförhållanden behandlas på sidorna 27, 196 och 200 i biskop Brasks släktbok,⁴ se en sonson till den i "Nordanstop" bosatte Bengt Pedersson. Även den mest spekulativt sinnade måste dock ta hänsyn till fakta, och eftersom det av i litteraturen anförda data klart framgår, att Mats skrivares andra hustru Birgitta Bengtsdotter (Balk) var i livet ännu 1562, och att Jöran Matsson måste ha varit son till sin faders första hustru Ingeborg Gudmundsdotter (?Grönalöf),⁵ från vilken inte ens en hypotetisk förbindelse bakåt till Bengt Pedersson i "Nordanstop" är skönjbar,⁶ kan det synas lönlöst att spekulera om ett genealogiskt samband mellan Nordanskogs ägare på 1560-talet och Bengt Pedersson i "Nordanstop". I Kammararkivets frälse- och rusttjänstlängder återfinns emellertid en del i detta sammanhang intressanta uppgifter, som inte tidigare uppmärksammats i litteraturen: Jöran Matssons innehav av Nordanskog år 1562 berodde inte på att han ärvt gården efter sin mor Ingeborg Gudmundsdotter utan på att han fått dispositionsrätt till den mot att han avstått nyttjanderätten till sin moderneärvda gård Gemla åt sin far — ägare till Nordanskog var både 1559 och 1562 hans styvmor Birgitta Bengtsdotter (Balk).⁷

Genom nyss anförda data har funderingarna om Bengt Persson i "Nordanstop" som stamfader för jordägaren i Nordanskog på 1560-talet Birgitta Bengtsdotter (Balk) förlorat sin enbart spekulativa karaktär och ter sig rätt plausibla. Längre än så är det inte möjligt att komma med det spröda källmaterial som står till buds.

8. Deranäs

På sätesgården Deranäs i Agunnaryds soc-

ken i Sunnerbo härad bodde under senare hälften av 1400-talet en väpnare vid namn Erengisle Jönsson, som omnämns i ett dombrev från 1475 tillsammans med tre andra frälsemän från Sunnerbo härad, Kristiern Sevedsson, Sten Nilsson och Peder Jönsson (Halvhjort av Älmtaryd) i Rönnäs, varvid de alla fyra betecknas som brors- och systerbarn till väpnaren Magnus Drake (från Sunnerbo) i Ugglebo, med vilken de önskade dela på det arv som tillfallit denne efter hans äldre namne och frände, häradshövdingen Magnus (Birgersson) Drake i Kalvanäs (bel. 1424—

² Skrivningen "-stop" i st f "-skog" kan jämföras med den i det första avsnittet av dessa randanmärkningar (randanmärkning 2 ovan) påvisade felskrivningen "Skogs-" i st f "Stoms-".

³ J. Koit, a. a., s. 20 f.; EAA VII, s. 169.

⁴ Både Bengt Balk och hans fader Peder Balk är dokumentariskt belagda: den förre återfinns i en rusttjänstlängd från 1533 (J. Koit, a. a., s. 20; J. E. Almquist, Herrgårdarna, s. 12) och var avliden 1545 (G. Berg, Bidrag till den inre statsförvaltningens historia under Gustaf den förste, 1893, s. 103), den senare bevittnade tillsammans med bl. a. sin sväger Kristiern Jeppesson (styckad sköld) ett morgongåvobrev 1488 (Pergamentsbrev, Bergshammarssamlingen, RA, Hjälmäryd utan dag 1488).

⁵ J. E. Almquist, Herrgårdarna, s. 195 f.

⁶ Det har antagits (J. E. Almquist, Herrgårdarna, s. 195), att Ingeborg Gudmundsdotter, som ägde Gemla, och som var gift med den från 1534 belagde Mats skrivare, var dotter till väpnaren Gudmund Grönalöf (bel. 1476—1500). Eftersom Gemla tidigare var sätesgård för väpnaren Jöns Ingvarsson (bel. 1477—1505), som var svärson till den i randanmärkning 6 ovan behandlade Ingeborg Olofsdotter (stjärna över bjälke), vilken hade ärvt Gemla efter sin mor, och eftersom Gudmund Grönalöf hade en son vid namn Jöns (L.-O. Larsson, a. a., s. 456 och s. 474), är det tänkbart, att Gudmund Grönalöfs hustru var dotter till Jöns Ingvarsson.

⁷ FRL, KA, vol. 8, fasc. I: 52, f. 48 r. och v. samt FRL, vol. 12, fasc. A, f. 20 v. — 21 r.

65).¹ Peder Jönsson i Rönnäs uppträdde vid detta tillfälle tydligen på sin svärmors, Elin Jönsdotters, vägnar, vilken enligt en genealogi på sid. 200 i biskop Brasks släktbok var syster till Erengisle Jönsson i Deranäs. Enligt denna genealogi hade Erengisle Jönsson ytterligare två systrar, hustru Botil i Runkarp, som var svärmor till en viss Herman — säkerligen identisk med den 1460—75 belagde väpnaren Herman Brun —^{1a} och hustru Sigrid, som var mor till häradshövdingen i Sunnerbo Bonde Olofsson i Fallnaveka (bel. 1474—1526), och vars make Olof Bondesson 1460 uppträder som medbeseglare tillsammans med den nyssnämnde Herman Brun och de ovannämnda Magnus Drake i Ugglebo och Sten Nilsson.²

På sid. 200 namnges två barn till Erengisle Jönsson i Deranäs, sonen Ture och dottern Birgitta, g. m. väpnaren Anders Bertilsson (bel. 1478—1515),³ och på sid. 69 i släktboken uppges det, att Erengisle Jönssons hustru, hustru Märta i Deranäs, var syster till Olof Bondesson, som, om denna uppgift är korrekt, sålunda var dubbelt besvägrad med Erengisle Jönsson.

Det förefaller troligt, att Erengisle Jönsson i Deranäs var systerson till Magnus Drake i Ugglebo, och möjligt att denne var son till den småländske frälseman Ture Drake, som är belagd 1416—22,⁴ och efter vilken Erengisle Jönssons son Ture kan ha varit uppkallad.

Hur släktskapen mellan Erengisle Jönsson och Magnus Drakes brors- och systerbarn Kristiern Sevedsson och Sten Nilsson var beskaffad, framgår ej av tryckt källmaterial, men som en tänkbar möjlighet vill jag framföra förslaget, att Kristiern Sevedssons hustru^{4a} Birgitta Andersdotter, som hade samma förnamn som en av Erengisle Jönssons döttrar och som en av hans systerdöttrar, var brorsdotter till Magnus Drake i Ugglebo.⁵

I de släkttavlor i biskop Brasks släktbok (s. 69 och s. 200), där Erengisle Jönssons släkt — den äldre Deranäsätten —

behandlas, redovisas också ättlingarna till hans svärson Anders Bertilsson — stamfader för den yngre Deranäsätten —, nämligen sönerna Peder Andersson i Deranäs (bel. 1526—1553) och Olof Andersson (bel. 1526—33) och dottern Karin och deras barn. Som påpekats av J. E. Almquist var Olof Andersson med all sannolikhet gift med Ingrid Gunnesdotter (sparre över blad; Abjörn Gisasons ätt) i Lilla Hindse-

¹ HH 27: 1, s. 160; EAÄ II, s. 290. Enligt dombrevet var Magnus Drake i Kalvanäs och Magnus Drake i Ugglebo varandra skylda till tredje man. Den sistnämnde behövde inte avstå något av arvet till sina brors- och systerbarn men hade tydligen andra medarvingar, som måste ha varit arvlåtare lika närskylda som han själv: 1475 sålde väpnaren Sven Larsson (bel. 1468—84), vars vapen var "tre sjöblad förenade med sina stjälkar", en gård som han ärvt efter "gamble Månss Draka" till Arvid Trolle (HH 31, s. 155 f.).

^{1a} Att Herman Brun var hustru Botils svärson, antyds av att han uppträder tillsammans med hennes bror Erengisle Jönsson (HH 27: 1, s. 160) och äldre släkting Magnus Drake (se ovan i texten), samt av den omständigheten att hustru Botils dotterdotter Birgitta Hermansdotter — gift med den i närmast föregående randanmärkning behandlade Bengt (Pedersson) Balk — enligt biskop Brask hade en son (säkerligen felskrivning för broder) vid namn Brun Hermansson (Släktboken, s. 200).

² Pergamentsbrev, RA, Ed den 9 juni 1460. Den i detta brev förekommande Olof Bondesson, vars levnad ej är tidfäst i registret till biskop Brasks släktbok, tillhörde en släkt, som benämnts Två bjälkar från Sunnerbo (J. E. Almquist, Lagsagor II, s. 136), och vars endast från biskop Brasks släktbok kände stamfader Bonde Pedersson enligt en släkttavla på sid. 69 var gift med en syster till Bengt Ingemarssons (Ginbalk av Grisatorp) hustru. ³ Anders Bertilsson levde ännu 1515 enligt en regist i MRA 1943, s. 80.

⁴ SD III: 2182; P. Sjögren, släkten Trolles historia intill år 1505, 1944, s. 69.

^{4a} Pergamentsbrev, RA, den 1 april 1467.

⁵ Birgitta Andersdotters fader är måhända identisk med den småländske frälseman vid namn Anders Turesson, som är belagd 1441 (SMR, s. 416) och som kan tänkas vara samma person som den Anders Drake som förekommer i Rasmus Ludvigssons stamtavla över Magnus Drakes i Ugglebo släkt (i avskrift i Liber causarum, Svea hovrätts arkiv, RA, 43: I: 2).

Ätten Balk (? av Nordanskog)

Bengt Pedersson,
g. m. Anna i "Nordanstop"

?Peder Balk (levde 1488), g. m. Ingrid Jeppesdotter, dotter till Jeppe i Tannåker och Gunilla Bengtsdotter (balk)	Margit Bengtsdotter (levde 1480) g. ¹ m. Anders Atteson (Hindsekindätten) g. ² m. Hartmann von Segebaden
---	--

Bengt Balk (levde 1533), g. m. Birgitta Hermansdotter, trol. dotter till väpnaren Herman Brun (bel. 1460—75)

Birgitta Bengtsdotter (levde 1562) — ägde Nordanskog — g. m. Mats Henriksson skrivare i Gemla*

* I äktenskapet fanns tydligen en dotter som var gift med kyrkoherden i Ålmeboda Bengt Håkansson, vilken är belagd 1558—62 (FRL, KA, vol. 12, f. 20 v.; Växjö stifts herdaminne IV, s. 83)

kind.⁶ Hans broder Peder Andersson i Deranäs, som på sid. 200 i släktboken uppges ha haft döttrarna Karina, Margit och Anna, skall troligen identifieras med den på sid. 116 i släktboken omnämnde Peder Andersson, som uppges ha haft döttrarna Karina och Margit och sönerna

Lars och Erengisle — den sistnämnde, kan det antagas, uppkallad efter sin fars morfar Erengisle Jönsson i Deranäs —, och vars hustru Anna Arvidsdotter (Kåse, äldre ätten) tillhörde en lågfrälse släkt med sina rötter i Sunnerbo härad.⁷ Peder Andersson bodde i Deranäs ännu 1553 men hade 1559 efterträtt i gården av en viss Märta Pedersdotter, vars 1561 avlidne förste man hette Jon Broke⁸ och var fader till kyrkoherden i Rydaholm Canutus Jonae Broke.⁹

⁶ SoH 1972, s. 76, n. 26. Jag har tidigare (i PHT 1968—69, s. 193 f.) med hänvisning till att Ingrid Gunnesdotters adelskap drogs i tvivelsmål vid halvfrälserannsakingen på 1570-talet, hävdad, att hennes man Olof Andersson rimligen bör ha varit av ofrälse eller halvfrälse börd, men ansluter mig numera till J. E. Almquists identifiering av honom med Peder Anderssons i Deranäs broder.

⁷ Anna Arvidsdotter var syster till Märta Arvidsdotter, som i äktenskap med en ofrälse man vid namn Peder blev stammoder för den introducerade adliga ätten Kåse. Se härom randanmärkning 21, not 10.

⁸ J. E. Almquist, Herrgårdarna, s. 203.

⁹ G. G. Molin, Smolandi upsalienses I, 1955, s. 45 ff. där Jon Brokes släkt behandlas utförligt.

Äldre och yngre Deranäsätten

Jöns i Deranäs, g. m. en syster till Magnus Drake i Ugglebo (bel. 1460—75), förmodligen dotter till Ture Drake (bel. 1416—22)

Erengisle Jönsson i Deranäs, bel. 1475, g. m. Märta Bondesdotter (Två bjälkar från Sunnerbo) i Runkarp	Botil Jönsdotter, g. m. N.N. och bosatt	Sigrid Jönsdotter, g. m. Olof Bondesson (Två bjälkar från Sunnerbo) bel. 1460	Elin Jönsdotter, g. m. Måns Nilsson i Tannåker
Ture Erengislesson	Ingrid Erengislesdotter g. m. Jon*	Birgitta Erengislesdotter, g. m. Anders Bertilsson (bel. 1478—1515)	
Per Andersson i Deranäs (bel. 1526—53), g. m. Anna Arvidsdotter (Kåse, äldre ätten)	Olof Andersson (bel. 1526—33), g. m. Ingrid Gunnesdotter (sparre över blad; Abjörn Gisasons ätt) i Lilla Hindsekind (levde 1576)	Karin, g. m. Peder	

Margit Persdotter, måhända = Märta Persdotter i Deranäs 1559, g.¹ m. Jon (Marcusson) Broke † 1561 g.² m. Erengisle Birgeresson i Hyltan

Anna Karin Lars Erengisle

Birgitta Olofsdotter, Karin † före 1567, g. m. Gunnar (Joensson) Galle † 1568

* Ingrid Erengislesdotters man Jon är möjligen densamme som den Jon Gjorðsson, som 1533 utgjorde rustjänst tillsammans med hennes systersöner Per och Olof Anderssöner (Acta ang. ridderskapet och adeln, vol. 6, RA). och som hade godsintressen i Värnamo (Gustaf I:s registratur 1526, s. 62).

9. *Lars Pik, Arvid Pik och Nils (Svensson) Krummes mormor*

Enligt en släktledning för adliga ätten Rosenbielkes stammmoder Anna Bengtsdotter (Ginbalk av Grisatorp) på sid. 146 i biskop Brasks släktbok var hennes farmors far, den halländske väpnaren Lars Pik i Gåsevad, som ej förde det "klassiska" Pikvapnet, en mussla, utan vars vapenbild beskrivs på följande sätt: "en ginbalk omgifven af två halfva liljor",¹ son till en viss Peder Pik. Denna uppgift är dock felaktig. Lars Piks fader, som även han synes ha varit bosatt i Gåsevad, var en väpnare vid namn Gunne Siggeson, som i tryckt källmaterial är belagd 1403—20, och som förde nära nog samma vapen som Lars Pik och dennes sannolike broder, häradshövdingen Bengt Pik i Öjared, nämligen "ginstyckad sköld med half lilja i hvardera fältet".²

Eftersom Gunne Siggeson bevisligen hade nära förbindelser med riddaren Bengt Pik,³ är det troligt, att sonen Lars Pik övertog sitt släktnamn från sin moder, som är okänd till namn och härkomst, men som bör ha varit nära besläktad med väpnaren Arvid Pik (bel. 1362—85), vilken i biskop Brasks släktbok uppges ha varit broder till den apokryfiske Peder Pik.

På samma sida i biskop Brasks släktbok som den ovannämnda framställningen av Anna Bengtsdotters (Ginbalk av Grisatorp) härstamning från Peder Pik står en släktledning för Nils (Svensson) Krummes dot-

i Ubby (PHT 1909, s. 21). Gunne Siggeson var 1420 närvarande vid arvskiftet mellan Lars Pik och Gunnar Gylta efter deras svärmor (SD III: 2821). Vapenbeskrivningen för Gunne Siggeson är hämtad från SD I: 387. En hittills obeaktad syster till Lars Pik var tydligen den Kristina Gunnesdotter, som i ett brev av den 13 december 1527, där det talas om hennes donation av Digregården i Sättila, betecknas som "fforeldre" och "fränka" till Måns Bryntessons (Lilliehöök) moder Edla Nilsdotter (Västergötlands fornminnesförenings tidskrift I: 10, 1899, s. 83 f.), ty i ett brev från 1528 uppges Måns Bryntessons morfar — dvs. Nils Persson (flygande skäkta) i Gåsevad, som var gift med Lars Piks dotter Märta (PHT 1909, s. 21) — ha varit rätt arvinge på sin hustrus vägnar till Digregården i Sättila (Västergötlands fornminnesförenings tidskrift II: 2—3, 1903, s. 89). Kristina Gunnesdotter är belagd 1446, då hon överlät sin egendom i Hinderyd i Mark till den med en systerdotter till Lars Piks hustru gifte Mårten Svan, vilken hon i detta sammanhang betecknar som sin "måg" (PHT 1907, s. 67—72; SoH 1955, s. 189—193). Av kronologiska skäl förefaller det mindre troligt, att den Kristina Gunnesdotter, som vid ett skifte den 2 februari 1393 (RPB) erhöll "Stora gaarthen" i Sättila, samtidigt som en viss Mickel Gunneson tilldelades "Hindaryth" i Horreds socken (Marks hd), är identisk med Lars Piks syster — troligen är det frågan om en äldre släkting.

³ Gunne Siggeson bevittnade 1403 ett arrendeavtal mellan Magnus Hake och Bengt Pik, vari den sistnämnde förnyade sitt arrende av gården Alefors med kvarn, som han hade i pant av Magnus Hake (SD I: 314), han var närvarande då Bengt Pik senare samma år tillkännagav, att han fått rätt att inlösa en del av Magnus Hakes pantegods (SD I: 387), och han bevittnade Magnus Hakes försäljning av sin fädernegård Alefors med kvarn till herr Bengt två år senare (SD I: 666). Han var även närvarande, då Bengt Pik år 1407 fick mottaga en del gods av sin styvfar Abraham Brodersson (SD I: 807) och beseglade den 5 november 1415 Bengt Piks svårson Sven Torressons eller Baaths (oxhuvud) arvskifte med Bengt Piks arvingar om arvet efter Bengt Piks dotter Kristina, Sven Torressons hustru (SD III: 2150). Tre dagar senare intygade den dåvarande abboten vid Ås kloster, att riddaren (Nils Jönsson) Svarte Skåning några år dessförinnan hade sålt en gård i Kappekulla till riddaren Bengt Pik, och att Gunne Siggeson vid det tillfället skulle ha tagit "sköte" på herra Baent Piiks waeghna vppa for:na gardh på Fjaerahaeraetzthing" (SD III: 2151), och då Bengt Piks änka år 1423 överlät sin avlidne makes köpegods Alefors och Kappekulla till sin dotter Botil Bengtsdotter (Pik), bevittnades denna överlåtelse av Gunne Siggesons son Lars Pik (Rep. Dan. 2, III: 309).

¹ K. H. Karlsson i PHT 1909, s. 21.

² Enligt ett på Gåsevad 1406 utställt brev (SD I: 690) hade en viss Enar Magnusson till sitt "sysskene barn" Gunne Siggeson försålt en gård i Ubby; 1430 erkände en Sven Jönsson sig ha hyrt Lasse Piks gård i Ubby, och 1470 avstod Håkan Svensson från talan på arv efter Gunne Siggeson och hans son Lasse Pik och hyrde samtidigt jord i Ubby av en viss hustru Ingegärd (brevregister publicerade i MRA 1943 av Sjödin), som måste vara identisk med Lars Piks dotter med detta namn, vars make Karl Hake vid arvskiftet efter Lars Pik och hans hustru år 1461 på sin hustrus vägnar hade erhållit bl. a. två gårdar

ter Estrid från hennes fars mormor, en hustru Estrid, vars namn i den kända handskriften av biskop Brasks släktbok, *Genealogica* 2, RA, står omedelbart under Arvid Piks och i jämnhöjd med dennes föregivne brorson Lars Piks namn. Om denna hustru Estrid uppges det, att hon var gift tre gånger, med Klas Abildgaard, med en Tubbe och med en Karl "Gusto" (?) — frågetecknet i släktbokens register antyder rimligen, att utgivarna funnit namnet orimligt eller svårsläst eller bådadera —, och att hon hade en dotter Botil, vilken på två andra ställen i släktboken (s. 123, s. 126) uppges ha varit född i hennes äktenskap med Klas Abildgaard. Botil Klasdotter (Abildgaard) är dokumentariskt belagd,⁴ och att hennes mor hette Estrid — eller Sestrid — är likaledes känt från primärkällor.⁵ Helt okontrollerbar och säkerligen felaktig är däremot uppgiften på sid. 126 i släktboken, att hustru Estrids moder fru Ingeborg var dotter till den ovannämnde riddaren Bengt Piks moder Märta Pedersdotter (Dudde). Icke desto mindre är uppgiften av ett visst intresse och det av följande skäl: 1) Klas Abildgaards hustru Estrid hade ägt en gård Torstorp i Grimetons socken, som senare, enligt vad hennes dotterson Nils (Svensson) Krumme uppgav, med orätt innehades av riddaren Gustav Olsson (Stenbock, äldre ätten), vilken emellertid kunde förete ett intyg, enligt vilket hans fader hade köpt Torstorp av en viss Peder Håkansson i Holm,⁶ som med all sannolikhet skall identifieras med den frälseman med detta namn, som levde på 1420-talet, och vars hustru Märta var dotter till Arvid Pik;⁷ 2) Arvid Pik hade enligt Utter i sitt äktenskap med en hustru Ingeborg dottern Estrid (eller Sestrid), som var i livet ännu 1444, och som uppges ha varit gift med Karl Guse, "Arfued Suans moderbroder",⁸ vars namn har en viss likhet med det egendomliga namn Karl "Gusto", som skall ha burits av en antecessor matrimonii till Klas Abildgaard; 3) Sven (Nilsson) Bäck

[Krumme], som i sitt äktenskap med Klas Abildgaards och hans hustru Estrids dotter Botil var fader till Nils (Svensson) Krumme, har tillsammans med bl. a. Arvid Svan beseglat ett brev utställt av Märta Arvidsdotters (Pik) make Peder Håkansson.⁹ Det förefaller sålunda som om Karl Guses hustru Estrid Arvidsdotter (Pik) och Klas Abildgaards hustru Estrid skulle vara identiska, och säkerligen är det därför ingen tillfällighet att Klas Abildgaards hustrus namn står omedelbart under Arvid Piks i handskriften *Genealogica* 2: troligen har deras namn ursprungligen sammanbundits av ett filiationsstreck, som tap-

⁴ SoH 1954, s. 6.

⁵ Härenstam, a. a., s. 348 ff. Härenstams identifiering av Nils (Svensson) Krummes mormor är felaktig.

⁶ Härenstam, a. a., s. 348 f.

⁷ Peder Håkansson är belagd 1425 (Pergamentsbrev, RA, Rakaryd, den 16 september 1425), och Arvid Piks dotter Märta uppges sig vara hans hustru 1426 (Pergamentsbrev, RA, den 15 augusti 1426). Åke Axelsson (Thott) köpte av henne fem gårdar belägna i Halland (VSLA 1957, s. 60). Eftersom Arvid Pik förmodas ha haft sin sätesgård på Bolmsö, där han utställt ett brev 1370 (Härenstam, a. a., s. 51), är det lockande att identifiera hans svärson Peder Håkanssons sätesgård Holm med den gård i Bolmsö socken, "efter vilken lämningar kunna spåras på en liten ö innanför Sunnarydshalvön, benämnd Husholmen", och som då den 1506—18 var sätesgård för Klas Abildgaards och hans hustru Estrids dotterdotters son Olof (Kristiernsson) Drake (från Västbo) kallades för Sundsholm, och vars gårdsbyggnader under 1500-talets förra hälft flyttades från holmen till socknens fastlandsdel, varvid gården bytte namn till Västra Torp, ehuru den ännu på 1920-talet oegentligt kallades för Holmen (Härenstam, a. a., s. 402 f.). Drygt 1 km från Sundsholm ligger f. ö. den gård Sunnaryd, där Olof Drakes mor och Nils (Svensson) Krummes syster Margareta Svendsdotter (Krumme) år 1484 hade sitt änkesäte.

⁸ Gen 41, RA, f. 241 v och 242 r.

⁹ Pergamentsbrev, RA, Rakaryd, den 16 september 1425.

pats bort vid någon avskrivning.¹⁰

Eftersom Arvid Piks båda kända döttrar bar samma namn, Estrid och Märta, som två av Lars Piks döttrar, är det tänk-

bart, att också Lars Piks moder var dotter till Arvid Pik. Detta är dock föga mer än en gissning, som f. n. ej kan underbyg-
gas.¹¹

Arvid Pik (bel. 1362—85), halvbror till Johan Pik (bel. 1351—55) och troligen besläktad med Ebbe Pik (bel 1361—82) och dennes son Bengt Pik

?dotter, g. m. Gunne Siggesson (bel. 1403—20) i Gåsevad			Märta (levde 1426), g. m. Peder Håkansson (bel. 1425, 1426) i Holm			Estrid (levde 1444), g. ¹ m. Karl Guse (levde (1383) g. ² m. Tubbe g. ³ m. Klas Abildgaard (bel. 1372—96)		
Bengt Pik i Öjared (levde 1446)			Kristina Gunnesdotter (levde 1446)			Lars Pik i Gåsevad, g. m. Bengta Olofsdotter (oxhuvud)		
Bo Pik domprost i Lund			Märta, g. m. Nils Persson (flygande skäkta) i Gåsevad			Ingegärd, g. m. Karl Hake		
						Anna (?), g. m. Tule Nilsson i Halmstad		
						Estrid, g. m. Offe Johansson (Ginbalk av Grisatorp) i Grisatorp		

10. Hans (Hansson) Kruse och hustru Ingeborg i Källunda.

Under 1400-talet levde tre personer av en ursprungligen ofrälse småländsk släkt, vilka alla hade samma förnamn — Hans — och samma farsnamn — Hansson —, och som alla tre benämndes med sitt släktnamn Kruse. Den äldste av de tre, Hans Kruse (I) var fader till Hans Kruse (II),

vilken med sin andra hustru hade flera barn, däribland sonen Hans Kruse (III) och dottern Anna Hansdotter. Anna Hansdotter, som var bosatt på Eda i Lagga socken (Långhundra hd), lämnade den 10 oktober något av åren 1571 eller 1572 som den sista av sin ätt under ed en skriftlig redovisning av sina släktskapsförhållanden, som i släkttavlans form ter sig på följande sätt:¹

Hans Hansson "hade icke meer ähn en sonn effter sigh"				Karin Persdotter	Elin Persdotter	Botil Björnsdotter
Hans Hansson, g ¹ .m. X.X., * m. Y.Y.				Ingel	Karl Bengtsson	
¹ Mekthild	* son	* son	* dotter	* hustru Anna i Eda (levde 1571, då hennes föräldrar, far- och morför- äldrar, syskon och syskons barn alla var avlidna)	Karin	söner och döttrar (levde i motsats till sin far och sina far- föräldrar 1571)
son dotter dotter		hustru Dordi (levde längst av sina syskon, ärv- des av halvsyskon)		Skäring (levde 1571, då hans mor, morfar och morfars mor var avlidna)		

¹⁰ Den omständigheten, att Klas Abildgaards hustru Estrid var jordägare i byn Norret (Härenstam, a. a., s. 350), torde också kunna anföras som stöd för den här framförda uppfattningen om hennes börd, eftersom det var på byn Norrets mark som den 1434 nedbrända borgen Piksborg anlades under 1300-talets sista tredjedel (Härenstam, a. a., s. 65, 80 och 225) — kanske var den uppkallad efter hennes far Arvid Pik.

¹¹ Det förtjänar i detta sammanhang att nämnas, att uppgiften på sid. 146 i biskop Brasks släktbok, att Harald Lakes hustru Ingrid — i släktboken kallad Ingegärd — var systerdotter till Lars Pik förtjänar större beaktande än den mig veterligen först omkring år 1600 belagda uppgiften, att hon var Lars Piks dotterdotter (PHT 1903, s. 16 ff). Under förutsättning att hennes patronymikon verkligen var Bengtsdotter, som Utter påstår (Gen. 41, RA, f.

Redan den 30 september 1562 hade Rasmus Ludvigsson inför Erik XIV:s nämnd presenterat en genealogi, enligt vilken Anna Hansdotters mor hette Brita och var dotter till Karin Persdotter i dennas äktenskap med en Joen Larsson och dotter-

dotter till en viss hustru Ingeborg.² Samma uppgifter återkommer i en utvidgad genealogi i Rasmus Ludvigssons stora släktbok från 1570-talet,³ som — befriad från en del uppenbara felaktigheter — har följande utseende:⁴

	hustru Ingeborg ⁶ g. ¹ m. Björn Bagge g. ³ m. Peder Larsson	
Karin Persdotter, g. m. Joen Larsson Körning till "Sipstada"	Elin Persdotter, g. m. Mickel Karlsson	Botil Björnsdotter, g. m. Bengt "Karlsson"
Brita Joensdotter, g. m. Hans Hansson Kruse	Ingel Mickelsson	Karl Bengtsson på Seglinge
Anna Hansdotter i Eda, g. m. Clemet Olofsson	Karin Ingelsdotter, g. ¹ m. Erik Arp i Slädhammar g. ³ m. Bertil Larsson	Johan Karlsson
	Skäring Eriksson	Ingel

Anna Hansdotters i Eda morfar Joen Larsson eller Körning i Sävsta i Enköpings-Näs socken (Åsunda hd) är belagd 1480—93.⁶ I Enköpings-Näs socken, på sätesgården Nederby, bodde 1493 också hustru Annas mormors systers man, väpnaren Mickel Karlsson (fyrfota djur) och efter honom, 1521, hans son Ingel Mickelsson,^{7/8} medan hustru Annas mormors

des släktskap, fastän den i andra hänseenden är otillförlitlig.

⁵ Enligt Rasmus Ludvigsson (Rål. Fol., KB, vol. 12, f. 229 v.) var hustru Ingeborg syster till Klas Staffanssons (två sparrar) hustru Cecilia Hansdotter, och enligt Utter (Gen 41, RA, f. 195 r) var hustru Ingeborgs patronymikon Håkansdotter. Säkert är, att Anna Hansdotter 1562 tilldömdes gods, som "hennes moderssyster hustrw Cicele", Klas Staffanssons hustru, hade skänkt till Gripsholms kloster (HH 13: 1, s. 56), och troligt är, att Utter, med rätt eller orätt, identifierat hustru Ingeborg med en viss Ingeborg Håkansdotter i Härlatorp, som var systerdotter till den i randanmärkning 12 nedan behandlade Ölf i Gällaryd.

⁶ C. G. Styffe, Skandinavien under unionstiden, 3:e uppl, 1911, s. 349.

242), kan K. H. Karlssons antagande, att hon var dotter till Lars Piks sannolike broder Bengt Pik i Öjared (PHT, 1909, s. 21 f. med not 36) ha fog för sig, och om uppgiften i biskop Brasks släktbok, att hennes moder hette Ingegärd Pedersdotter, är korrekt, skulle detta kunna vara anledningen till att Lars Pik, felaktigt uppfattad som hennes morbror i stället för farbror, troddes ha varit son till en Peder Pik, som aldrig existerat.

¹ Liber causarum 35: 2, Svea hovrätts arkiv, RA. Hustru Annas i Eda redogörelse återges härövan efter hennes egna ord — hon namnger sålunda inte sin fars första hustru, inte heller sin mor eller sina helsyskon. Att hon hade en broder vid namn Hans framgår dock av en släkttavla på sid. 186 i biskop Brasks släktbok.

² HH 13: 1, s. 56.

³ Rål. Fol., KB, vol. 12, f. 229 v. Denna släkttavla har utnyttjats av Peder Månsson Utter (Gen. 41, RA, f. 195 r).

⁴ Eftersom Schering Erikssons (Arp) och Johan Karlssons (Månesköld) släktskap med Anna Hansdotter (Kruse) år 1577 var föremål för granskning vid domstol med anledning av en tvist om arvet efter den sistnämnda (HH 27: 1, s. 166), torde släkttavlan vara korrekt vad gäller dessa tre personers inbör-

^{7/8} Styffe, a. a., ibid. En broder till Mickel Karlsson i Nederby var troligen den Erik Karlsson (fyrfota djur) i Brunnsöholm i Enköpings-Näs socken, som 1480 gav Karin Gregersdotter (en bjälke) morgongäva, och som 1497—1501 är belagd som häradshövding i Åsunda härad (PHT 1947, s. 24; J. E. Almquist, Lagsagor II, s. 40 samt PHT 1966, s. 72). Till samma släkt hörde tydligen också häradshövdingen i Åker, senare i Selebo, Mickel Nilsson (fyrfota djur) i Ärnäs (Kärnbo sn, nu Mariefred, Selebo hd), som är belagd från 1498, och som vid sin död omkring 1528 var lagman i Uppland (PHT 1934, s. 142; J. E. Almquist, Lagsagor I, s. 15, II, s. 53 f). I biskop Brasks släktbok omnämns (s. 155) en svärson till Peder Eriksson (Örnflycht) vid namn Mickel Nilsson, som uppges ha varit bosatt "på Sela", och som av släktbokens utgivare med viss tvekan, ehuru säkerligen med rätta, identifierats med Mickel Nilsson i Ärnäs. Eftersom den sistnäm-

halvsyster Botil Björnsdotter, som levde ännu 1491, var bosatt i Seglinge i Almunge socken (Närdinghundra hd) med sin make Bengt Jönsson (Månesköld), vilken förutom sonen Karl Bengtsson (bel. fr. 1515, död 1569) hade en dotter Kjellög, som fick morgongåva 1494.⁹

Framställningen om Anna Hansdotters släkt i biskop Brasks släktbok (s. 186) är i jämförelse med de ovan återgivna släkttavlorna rätt torftig. Uppgifterna om den äldre halvsystem Mekthild Hansdotters och hennes makes Bengt Klassons (ållongren) barn och barnbarn (s. 54 och s. 186) är visserligen utförliga, men f. ö. meddelas endast namnen på fadern, Hans Kruse, och brodern, unge Hans Kruse (s. 186).

Vid identifieringen av Anna Hansdotters broder Hans Kruse (III), hennes fader Hans Kruse (II) och hennes farfader Hans Kruse (I) med de personer med namnet Hans Kruse, som är belagda under 1400-talets senare hälft, har man vissa data att utgå från: om en av de tre Hans Kruse är det bekant, att han var av ofrälse börd, att han 1454—62 var häradshövding i Östbo härad, samt att han var gift med en viss hustru Ingeborg i Källunda, vars före 1382 födda och till namnet okända moder var dotter till Kristina Karlsdotter (Fot) och styvdotter till Arvid Jönsson (sparre över blad), vilka makar båda var i livet ännu 1418.¹⁰ Denne Hans Kruse, som levde ännu 1475, men som förefaller ha varit avliden 11 år senare, då han omtalas som "gambla Hans Krusä",¹¹ var sannolikt fader till en Hans Kruse, som 1477—91 är belagd som häradshövding i Lysings och Dals härader och som avled 1495/96.¹²

I släktbokens kommentar (s. 26) och register (s. 62) framställs den ovannämnda häradshövdingen i Östbo Hans Kruse (bel. 1453—75) som identisk med Anna Hansdotters i Eda fader Hans Kruse (II) och häradshövdingen i Lysing och Dal Hans Kruse (bel. 1477—95) som identisk med hennes helbroder Hans Kruse (III).

Dessa vid första anblicken tämligen rimliga identifieringar visar sig emellertid vid en närmare granskning vara felaktiga. Anna Hansdotters moder hette ju Birgitta Johansdotter (Körning) och tillhörde det uppländska lågrälset. Den från 1453 be-

de var systerson till den 1456—88 belagde väpnaren och häradshövdingen i Åkerbo Anders Ragvaldsson (stubbe) i Valstad i Odensvi socken (PHT 1934, s. 142) och denne 1469 tillsammans med en frälseman Nils Karlsson "på Sela" och andra "fränder" gjorde sig skyldig till plundring (PHT 1934, s. 146), är det högst sannolikt, att vi i Nils Karlsson "på Sela" har att se Mickel Nilssons fader, broder till Mickel och Erik Karlssöner. — Möjligen var dessa tre bröder söner till en Karl Nilsson, som 1453 nämnes bland de många arvingarna efter Birgitta Magnusdotter (Porse); se Gillingstam, Åtterna Oxenstierna och Vasa, s. 97. Både Nederby och Brunnschholm hade nämligen tillhört henne (Gillingstam, s. 77 och 99, not 552). För möjligheten, att Karl Nilsson är identisk med en Karl Nilsson i Säby i Lossa socken, se PHT 1947, s. 27. Det sigill som finns, där denne bland många andra skulle besegla perg.-brev 25 juli 1458 i RA, företer emellertid ej fyrfota djur utan en bjälke, men omskriften är ej läsbar, varför det är ovisst, om det verkligen är Karl Nilssons i Säby sigill.

⁹ J. E. Almquist, Adliga ätten Måneskölds (af Seglinge) ursprung och äldsta historia (i SoH 1965, s. 269—298).

¹⁰ Pergamentsbrev, RA, den 13 december 1453; Härenstam, a. a., s. 322 f. med källhänvisningar; J. E. Almquist, Lagsagor I, s. 334. Om Arvid Jönsson, se senast J. Öberg, Två urkunder ur Lars Sparres Kopiebook B 15. Riksarkivet (MRA 1962—66), s. 120 f.

¹¹ Nydala klostrets kopiebook, KB, s. 127; HH 31, s. 238. Formuleringen i sistnämnda källa är sådan, att det inte är möjligt att med säkerhet veta, om "gambla Hans Krusä" då var avliden. Möjligen levde han ännu 1491 (Nydala klostrets kopiebook, KB, s. 127 f; Pergamentsbrev, RA, Flattinge den 28 januari 1490).

¹² J. E. Almquist, Lagsagor I, s. 285; Nydala klostrets kopiebook, KB, s. 128 f. Det är troligt, att den Hans Kruse, som 1473 beseglade ett brev med sitt sigill (från höger framskjutande svin) med omskriften "S. iohannis krwsee" var häradshövdingen i Östbo, "gamle Hans Kruse", och att den Hans Kruse, som 1481 begagnade ett sigill (från höger framskjutande svin) med omskriften "s. hans krwse", var häradshövdingen i Lösing och Dal, "unge Hans Kruse" — så kallad i pergamentsbrev RA, Flattinge den 28 januari 1490 — (HH 31, s. 148 och s. 211).

lagde häradshövdingen i Östbo Hans Kruse var emellertid bevisligen ännu 1462 och säkerligen också 1475 gift med hustru Ingeborg i Källunda, som synes ha överlevt sin man, och Anna Hansdotters helbroder Hans Kruse (III) kan på grund härav inte samtidigt ha varit son till häradshövdingen i Östbo och identisk med häradshövdingen i Lysing och Dal. Säkert är, att Anna Hansdotters farfar Hans Kruse (I) måste vara densamme som häradshövdingen i Östbo, och med hänsyn till de kronologiska data, som ovan anförts om Anna Hansdotters moderfamilj, är det ytterst sannolikt, att hennes fader Hans Kruse (II) skall identifieras med den person, som 1477—91 var häradshövding i Lysing och Dal, och att hennes broder Hans Kruse (III), i biskop Brasks släktbok benämnd "unge Hans Kruse", avled i unga år utan att efterlämna några spår i det bevarade brevmaterialet.¹³

Anna Hansdotters farmor, hustru Ingeborg i Källunda, hade en son vid namn Lindorm Kruse, som ej uppräknas bland hustru Annas fädernefränder, och som därför kan antas ha avlidit före sin fader. Lindorm Kruse och hans mor gjorde sig någon gång i slutet av 1400-talet, troligen på 1480-talet, skyldiga till stöld,¹⁴ vilket kan tänkas ha bidragit till att Lindorms existens helt och hållet förtogs i hustru Annas släktredogörelse. Med utgångspunkt från Lindorm Kruses förnamn torde det vara berättigat att identifiera hans mor hustru Ingeborg i Källunda med en viss Ingeborg Lindormsdotter, som 1442 pantsatte en sin gård i Vallerstad (Kärda sn, Östbo hd) till Olof Jönsson (Stenbock, äldre ätten).¹⁵ I Vallerstad fanns det nämligen på 1500-talet endast två frälse landbohemman, av vilka det ena tillhörde Anna Hansdotter i Eda och det andra hennes äldre halvsyster Mekthilds dotter hustru Dordi i Someke, vars arvinge Erik Månsson (Ulfsparre af Broxvik) till Källunda senare innehade båda

gårdarna.¹⁶

Eftersom Ingeborg Lindormsdotter 1442 gjorde egna godsaffärer, torde hon, då hon ingick äktenskap med ofrälsemannen Hans (Hansson) Kruse ha varit änka. Det är troligt, att hon var dotter till den i Östbo härad bosatte Lindorm Ulfsson (Västhorjaätten), som beseglat brev tillsammans med hustru Ingeborgs mormors make Arvid Jönsson (sparre över blad), och som hade en syster vid namn Ingeborg.¹⁷

11. *Erland Jönsson i "Wigbij" och hans syster Ingegärd, Karl Erlandssons hustru*

Den i Vallsnäs i Södra Unnaryds socken (Västbo hd) bosatte Jöns Larsson (Bölja från Västbo) d. y., vars hustru Anna Tordsdotter (Store) hade Järanäs i samma socken till änkesäte,¹ var enligt biskop Brasks släktbok (sid. 54) dotterson till Karl Erlandsson i Järanäs och hans hustru Ingegärd, Jöns "Hanssons" i Vallsnäs dotter. Jöns "Hansson" i Vallsnäs, vars ene son enligt biskop Brask hette Harald, är säkerligen identisk med den Jöns Haraldsson, som 1460 på Vallsnäs utställt ett brev, som beseglats av bl. a. väpnaren Karl Erlands-

¹³ Anna Hansdotters broder var givetvis "unge Hans Kruse" i förhållande till sin fader, på samma sätt som denne ett par decennier dessförinnan kunde kallas för "unge Hans Kruse" i förhållande till sin fader "gamle Hans Kruse". Att den 1483—90 belagde Johan Larsson eller Körning skulle ha varit morfar till den 1477—95 belagde häradshövdingen i Lysing och Dal Hans Kruse, och att denne skulle ha varit broder till den ännu 1572 i livet varande Anna Hansdotter, förefaller kronologiskt orimligt.

¹⁴ HH 31, s. 256.

¹⁵ Pergamentsbrev RA, Erikstad den 6 maj 1442.

¹⁶ J. A. Almquist, Frälsegodsens i Sverige under stormaktstiden IV (korr i RA), s. 459.

¹⁷ RPB II: 2764; SD I: 29, I: 121; Härenstam, a. a., s. 388.

¹ J. E. Almquist, Herrgårdarna s. 212; J. Silfvig i Genealogisk Tidskrift V, s. 302.

son,² och som är belagd redan 1436.³ Att Jöns Haraldssons son Erland Jönsson i "Wigbij" var gift med Anders Anderssons (tre rutor) i Slestad flerstädes i biskop Brasks släktbok omnämnda dotter hustru Birgitta i "Vigby", som senare blev omgift med Mats Helgesson (släktboken, sid. 80), framgår av ett brev från 1462, där Erland Jönsson av Anders Andersson kallas för "måg".⁴ Makarnas sätesgård var sannolikt belägen i Viggeby i Vårdsnäs socken (Kinda hd), där Anders Anderssons halvbroder Harald Jonsson (fisk) var bosatt 1437,⁵ och där också hans broder Johan Andersson uppges ha bott (släktboken, s. 80). För identifieringen av "Wigbij" med Viggeby i Kinda härad talar vidare den omständigheten att Erland Jönsson 1476—85 var häradshövding i Kinda.⁶ Den släkt som Erland Jönsson tillhörde kan förslagsvis benämnas Vallsnäsätten.

12. Peder Sonessons (Silfversparre) svärfar Peder Ölfsson i Viggeby och hans syster Ingegärds svärfar Peder Skytte.

Den Peder "Ölsson" i Viggeby (Grebo sn, Bankekindes hd), som i sitt äktenskap med Nils Olssons i "Graby" änka Anna Stensdotter (Bese, äldre ätten) uppges ha varit fader till Peder Sonessons (Silfversparre) hustru Iliana (biskop Brasks släktbok, s. 28/29, s. 148), är belagd i ett dombrev från 1485.¹ Hans fader "Öler" är identisk med den i samma källa tillsammans med sina systrar omnämnde Ölffuer, som var besutten i Gällaryds socken (Östbo hd), vilket stämmer väl överens med uppgiften i biskop Brasks släktbok, att Ölf hade sin sätesgård i "Gälle(re)d", varmed måste avses Gällaryds kyrkby.

Väpnaren Peder Ölfsson hade tydligen gift sig med Anna Stensdotter senast 1477. Detta år uppträder han nämligen på lagmansting i Bankekindes härad tillsammans med bl. a. Anna Stensdotters broder Johan Bese och en väpnare Peder Skytte,²

som kan förmodas vara identisk med den före 1508 avlidne Peder Skytte, som var fader till Peder Sonessons (Silfversparre) syster Ingegärds make Håkan Skytte.³

Det faktum att den från Östbo härad bördige Peder Ölfsson efter sitt giftermål med Anna Stensdotter bosatte sig i Grebo socken i Bankekindes härad gör, att man kan fråga sig, om inte Anna Stensdotters förste man Nils Olsson i "Graby" i själva verket var bosatt i Greby⁴ i Kimstads socken, (Memmings hd), knappt 30 km från Grebo.

² Pergamentsbrev, RA, Vallsnäs den 3 februari 1460. Jöns Haraldssons svärson Karl Erlandsson, för vars levnad inget årtal anföres i registret till biskop Brasks släktbok, var den 12 september 1474 närvarande vid Ficke Gustafssons (Ångaätten) giftermål (Pappershandling, RA, Tofta, den 12 september 1474) tillsammans med bl. a. en från andra handlingar icke känd väpnare vid namn Arvid Larsson, som torde vara densamme som Lars Eskilssons (stjärna) på sid. 48 i biskop Brasks släktbok förekommande son med detta namn, broder till Nils Larsson i Björsäter. Karl Erlandsson levde ännu 1475 (HH 27: 1, s. 160, not 2).

³ Pergamentsbrev RA, den 4 februari 1436, enl. regest i MRA 1943.

⁴ HH 16: 1, s. 18.

⁵ Gilllingstam, Ätten Siöblad, s. 82 f. (not. 43).

⁶ J. E. Almquist, Lagsagor II, s. 42.

¹ HH 31, s. 228 ff.

² Pergamentsbrev RA, den 14 februari 1477.

³ Håkan Skytte omnämns på flera ställen i biskop Brasks släktbok, som dock saknar uppgift om hans faders namn. Denne behandlas emellertid i kommentaren till sid. 104 (s. 18).

⁴ "Graby" är en upplösning av handskriftens G(ra)by och skulle mycket väl kunna motsvara "G(re)by".

Ätten Kruse från Ösbo

Hans (Hansson) Kruse, bel. fr. 1453, d. o. 1490,
g. m. änkan Ingeborg Lindormsdotter i Källunda, bel. fr. 1442,
troligen dotter till Lindorm Ulfsson (Västhörjaätten), som är bel. 1395—
1411.

Lindorm Kruse,
trol. död före 1490

Hans Kruse, bel. fr. 1477, d. 1495/96
g.¹ m. N.N. (trol. från Östergötland)
² m. Birgitta Johansdotter (Körning)

¹ Mekthild, g. m.
Bengt Klasson (ållongren),
änkling efter Anna Anders-
dotter (tre rutor)

² Anna Hansdotter
g.¹ m. Nils Arvidsson (Bååt)
² m. Clemet Olofsson

² Hans
Kruse

² son, ² dotter
(kända endast
genom Anna Hans-
dotters släktredo-
görelse)

Vallsnäsätten

Jöns Haraldsson i Vallsnäs
bel. 1436—60
g. m. N.N.

Erik Jönsson
Jönsson
(endast kända från biskop
Brasks släktbok)

Peder Jönsson
Ingegärd Jöns-
dotter g. m. Karl
Erlandsson
i Järnäs (bel.
1460—75)

Erland Jönsson i Viggeby
(Vårdsnäs sn), bel. 1460—86,
g. m. Birgitta Andersdotter
(tre rutor), som levde 1525 som
änka e. Mats Helgesson (levde
1512)

Harald Jönsson
i Vallsnäs,
känd endast från
biskop Brasks
släktbok

Gällarydsätten*

Ölf (Öler) Cecilia, g. m. Botil Katarina
i Gällaryd Johan Pedersson g. m.
g. m. N.N. i Mossle Håkan

Peder Ölfsson i Viggeby (Grebo sn), levde 1477,
g. m. Anna Stensdotter (Bese, äldre ätten),
som var änka e. Nils Olsson i Greby

Öler Iliana Pedersdotter Kettilög
Pedersson g. m. Peder Sones-
son (Silfversparre) g. m. N.N.
i Tollstorp (levde
1530)

* Liksom för andra lågrälse släkter, vilkas vapenbild är okänd, synes en benämning efter stam-
faderns sätesgård vara lämplig också för den släkt som Ölf i Gällaryd och hans ättlingar tillhörde.
Namnen på Ölfs systrar i stamtavlan är hämtade från HH 31, s. 228 ff. Där nämns också
ättlingarna till Ölfs syster Cecilia och hennes make Johan Pedersson i Mossle i Värnamo socken.
System Botils dotter Ingeborg Håkansdotter i Härlatorp, som omnämns på samma ställe, före-
faller, som antytts i randanmärkning 10, not 5 ovan, att av Utter ha identifierats med Anna
Hansdotters (Kruse från Östbo) mormor hustru Ingeborg, troligen pga den gemensamma före-
komsten av de rätt vanliga namnen Cecilia, Botil och Katarina samt det definitivt ovanliga namnet
Kettilög (Kjellög) bland Ingeborg Håkansdotters släktingar och i Anna Hansdotters mödernessläkt.

Kompletterande kommentarer till Mårten Blixencrons almanacksanteckningar

Av Curt Haij

Med titeln "Mårten Pedersson Blixencrons almanacksanteckningar" publicerades en artikel i PHT 1929 av bibliotekarien vid Uppsala universitetsbibliotek Harald J. Heyman. Anteckningarna är i första hand av kulturhistoriskt intresse genom att de, trots den kortfattade formen, ger en mångfasetterad skildring av borgerskapets och ämbetsmännens umgängesliv och sociala plikter i Stockholm vid mitten av 1600-talet. Anteckningarna är av Heyman kompletterade med kommentarer och personhistoriska uppgifter om flertalet av de i anteckningarna nämnda personerna, av vilka dock flera ej kunnat identifieras.

I PHT 1931 publicerade Heyman ytterligare en artikel "Peder Månsson Blix och hans släkt". Med åberopande av de år 1929 publicerade almanacksanteckningarna och kommentarerna redovisar Heyman där ytterligare några personer, som han vet är eller förmodar vara identiska med i J. Kleberg, "Krigskollegii historia 1630—1865" (1930) namngivna personer.

I samband med personhistoriska undersökningar som jag bedrivit rörande min egen släkt har Mårten Blixencrons almanacksanteckningar varit intressanta och värdefulla, framför allt därför att min förste hittills kände stamfader, Wellam Heij, och hans familj tillhörde Blixencrons umgänge. Detta förhållande gör att anteckningarna och kommentarerna ägnats ett särskilt ingående studium för att om möjligt ytterligare vidga kunskapen om Blixencrons släkt och vänkrets.

I den Palmskiöldska samlingen i UUB, som mest består av avskrifter, ingick, enligt Heymans välgrundade antagande, tidigare även Blixencrons almanacksanteckningar. Anteckningar av Blixencrons hand ingår dels i vol. 195, dels även i vol. 248 om släkten Wahle, vilket har sin förklaring i att Elias Palmskiöld var gift med Catharina Magdalena Blixencron, en sön-dotter till Blixencron och dennes maka Margareta Wahle.

I volym 195 finns bland anteckningarna om släkten Blix (Blixencron) ett exemplar av en tryckt, praktfullt utformad stamtavla för Mårten Blixencron och hans maka. Under inramningen står tryckt "And. Wijkman Sculsit Holmiae A:o 1704". Stamtavlan som är i full överensstämmelse med släktuppgifterna i ovan nämnda volymer, har säkerligen utarbetats av Palmskiöld, vilken efter svärfaderns, Gustaf Blixencrons död i dec. 1702, då om inte förr, kunde införliva Mårten Blixencrons almanacksanteckningar och övriga släktanteckningar med sin samling.

Som komplettering och i några fall korrigerering av Heymans kommentarer kan följande vara värt att redovisas. För att på ändamålsenligt sätt anknyta till anteckningarna och kommentarerna åberopas datum, och för de personer, som av Heyman kommenterats, har respektive personnummer i det följande även utsatts när tillägg eller ändringar befunnits lämpliga eller nödvändiga.

Kommentarer till det av Heyman upprättade personregistret:

År 1633

Jan. 3 "S(yster) Karin²⁶⁴" avser Blixencrons svägerska. Syster och svägerska betecknas i anteckningarna genomgående på samma sätt, med S, Syst eller Syster.

Jan. 29 "Erich Erss(on)" kan möjligen vara tullnären Erik Eriksson, fadern till Salomon Pedersson Blix' blivande hustru i hans andra gifte år 1641.

Juli 25 "Mod(her)²⁵⁸". Här har Heyman misstagit sig. Helena Isaksdotter var visserligen Olof Ericssons hustru men i hans andra gifte 27 maj 1620. Svärmodern till Blixencrons bröder, Salomon och Peder, var däremot hustrun i första giftet, Margareta Olofsdotter, som var dotter till en Olof Pedersson i Helgum. Mårten Blixencrons svärmoder Cecilia Olofsdotter var syster till brödernas hustrur och gift med Peder Melchersson Wahle i hennes första gifte den 6 okt. 1622. Svärmodern avled emellertid redan 5 dec. 1625, året efter Margareta Wahles (gift Blixencron) födelse. Med Mod(her)²⁵⁸ i anteckningarna för år 1633 avses i stället Helena Isaksdotter eftersom beteckningen alltid förekommer tillsammans med "Secreteraren". Den 6 mars 1639 avled sekreteraren Olof Ericsson och hustrun Helena Isaksdotter avled år 1641. I anteckningarna från år 1643 förekommer ingen som betecknas med "Modher" men väl år 1645. Därmed måste då avses Blixencrons "styvsvärmoder", Peder Wahles andra hustru, Karin Henriksdotter Nyman som även avses den 29 okt. 1651 med "Modher Nyman²⁵⁹". (Se vidare följande kommentar 1651.)

Okt. 1 "kom på besök H(ustru) Anna Olofsdotter" och den 9 okt. "Sec(reteraren)¹²⁴ jämte "H(ustru) Anna och hennes Mågar". Troligen Anna Olofsdotter vid båda tillfällena. Av formuleringen att döma förmodligen en släkting men vem? Möjligen kan Anna Olofsdotter vara en syster till Margareta Olofsdotter, Olof

Ericssons första hustru. Varken hon eller hennes mågar har dock kunnat beläggas. (Se kommentar 12 okt. 1645.)

Okt. 6 "Hans Prysses Mågar". Hans Prytz var enligt 1652 års mantalsförteckning bokhållare i Kammaren och bodde i Leuchovij hus i inre kvarteret i Staden. Enligt J. Klebergs "Kammarkollegium 1634—1718" utnämndes Hans Prytz den 16 juni 1651 till journalist i generalbokhålleriet, 16 sept. 1656 till länsbokhållare i Västmanland och dog år 1658.

År 1643

Febr. 16 "Jacob Hansson" var enligt 1652 års mantalsförteckning grosshandlare och bodde i sin svärfaders, Jochum Bagers³²³ hus nr 102 i södra kvarteret i Staden.

Aug. 20 "min h. Styfmoder" måste avse faderns, Peder Melchersson Wahles hustru i andra giftet 1626, Karin Henriksdotter Nyman, som var syster till sidenkrämarens Wellam Heijs hustru Ingridh Henriksdotter Nyman. Med henne fick Peder Wahle 4 barn varav Cecilia Wahle, född 1628, gifte sig år 1648 med Simon Simonsson Blix, sonson till Mårten Blixencrons farbroder Olof Blix.

Aug. 29 Sept. 10 "min h. St(yf)mod(her) Marg(are)ta och jag" samt "mijn h. Styfmod(her)" den 10 sept. avser helt säkert hustrun Margaretas styvmoder, Karin Wahle, född Nyman. I anteckningen den 29 aug. har troligen ett kommatecken råkat utelämnas före "Margareta".

År 1645

Maj 18 "Olof Matzsson" som nämns som gäst hos Peder Pedersson,⁵⁵ Blixencrons broder, är troligen identisk med den Olof Mattsson som den 21 mars 1:a gången uppböd sitt hus i Gråmunkegränd, där Blixencrons broder Peder ägde och bebodde ett eget hus. (Mattsson nämns även 28 april och 13 juni.)

Maj 27 "Syst(er) Karins¹²¹ Systrar". Karin Eriksdotter,¹²¹ som var gift med Blixencrons broder Salomon hade en syster Margareta.¹²² Möjligt är att hon hade ytterligare någon syster.

Sept. 23 "Mod(her)" avser här troligen hustruns styvmoder Karin Nyman (gift Wahle).

Sept. 28 Dito.

Okt. 12 Okt. 28 "Anna Olofsdotter" är säkerligen identisk med den person som nämndes 1 och 9 okt. 1633. Beträffande "Mod(her)", se sept. 23 och 28.

Nov 23 "Niels Pedherrsön" kan möjligen vara proviantmästaren med detta namn som enligt 1652 års mantalsförteckning bodde i huset nr 101 i västra kvarteret i Staden. Enligt en karta över Staden mellan broarna, benämnd M 92 i Stadsarkivet och troligen ritad år 1699, bodde proviantmästare Nils Person Askelöfs änka i eget hus på norra sidan av Gråmunkegränd. Alternativt kan tänkas lakanhandlaren Niels Person, vars änka bodde i Gref Peers hus i inre kvarteret i Staden.

År 1649

Dec. 2 "Lars Larsson" kan möjligen vara linkrämarens med detta namn som enligt 1652 års mantalsförteckning bodde i Mårten Oluffson änkas hus i inre kvarteret i Staden.

År 1651

Maj 10 "Anders Jonss(o)n" var troligen linkrämarens med detta namn, vilken i likhet med "Kocken",^{295b} Erik Rasmusson garkock, år 1652 bodde vid Gråmunkegränd.

Okt. 29 "Modher Nyman"^{295a} avser säkerligen ej Wellam Heijs hustru Ingridh, vilket Heyman antagit, utan hennes syster Karin, änka sedan 1647 efter Peder Wahle. (Se kommentar aug.—sept. 1633.)

Det näst Nils Persson mest frekventa namnet i Blixencrons anteckningar som ej 1929 kommenterats av Heyman är Lars Hinderson eller Hindrichsson. Båda namnformerna förekommer ungefär lika ofta. Man finner honom i husägarförteckningen för 1646 vid Kåcebrinken, dvs. Kåkebrinken och även i 1652 års mantalsförteckning, enligt vilken han bodde i hus nr 54 i västra kvarteret i Staden och i båda fallen nämns han som kamrerare. I an-

teckningarna förekommer namnet den 26/3, 20/7, 5/9 och 30/11 år 1643, den 23/2, 29/3, 15/5, 15/7 och 25/11 år 1649 samt den 25/7 och 28/12 år 1651. Första gången Lars Hinderson nämns är när hans hustru Malin begravdes den 26 mars 1643 och den sista gången, den 28 dec. 1651, då Blixencron besöktes av Lars Hindersons fru, varav framgår att han var omgift. I J. Kleberg förutnämnda verk förekommer Lars Henriksson, född 8 aug. 1605. Bland andra lämnade uppgifter nämns att han 1640 blev generalinspektör över Lilla Tullen och accisen, adlad 1648 med namnet Landzberg, assessor i kammarrevisionen 1653 och gift i Stockholm 1644 med Margareta Eriksdotter. Samma uppgifter, något utförligare redovisade, finns i G. Elgenstiernas ättartavlor jämte uppgifter även om Lars Henriksson Landzbergs barn, som samtliga var födda i äktenskapet med Margareta Eriksdotter.

Enligt Nicolai församlings vigselbok vigdes den 25 aug. 1637 "Lars Hindriks-son och hustru Malin Jönsdotter" och den 17 mars 1644 vigdes "Larss Hindrichson och Margareta Erichsdotter". Uppgift om den första hustruns begravning finns ej i Nicolai men väl i Tyska kyrkans verifikation, enligt vilka man den 26 mars 1643 begravde "Hindrichson, Lares, Inspector übern kleinen Zol. Seine frau 4 leüten". Denna uppgift utgör bevis för att Lars Henriksson, som år 1648 adlades med namnet Landzberg är identisk med Lars Hinderson.

Att namnen Landzberg och Hinderson båda förekommer i Blixencrons anteckningar år 1651 förklaras av den mångåriga bekantskapen dem emellan.

I Elgenstiernas ättartavlor redovisas 5 barn, varav endast två uppgives vara döpta i Nicolai församling. Detta är emellertid fallet även med sonen Henrik för vilken födelseåret 1647 felaktigt anges. I Nicolai församlings dopbok står: "Den 15 juli 1646 christnade Her Nils, Lars Hinderssons Barn Hindrich och stodo fadrar

Ludvik Fredz". I uppgifterna om dottern Catharina Elisabets dop den 11 aug. 1650 benämnes fadern Lars Hindrichsson Landzberg, även här utan titel men vid sonen Johans dop 1645 nämns fadern som Cam(rerare), således med samma titel som i husägarregistret och mantalslängden trots hans utnämning 1640 till generalinspektör.

Vad slutligen Wellam Heij, hans hustru Ingridh och svägerskan Karin Wahle beträffar, kan följande ytterligare upplysningar lämnas. Wellam Heij var en av de många skottar som i början av 1600-talet invandrade till Sverige och där de flesta av dem etablerade sig som handelsmän. Hans skotska härkomst har kunnat beläggas och även hans ursprungliga namn som var William Hay. Systrarna Karin och Ingridh Henriksdotter Nyman var döttrar till handelsmannen Henrik Nyman som omkring år 1600 inflyttade till Stockholm från Viborg i Finland. Åtminstone från mitten av 1620-talet bodde han i eget hus beläget på södra sidan av Gråmunke-

gränd. Efter hans död 1630 ägdes och beboddes huset av Wellam Heij och hans familj. Wellam Heij omkom i maj 1650 i en drunkningsolycka vid Danzig. Hans änka bodde kvar i huset vid Gråmunkegränd till sin död 1674.

För kommentarerna utnyttjade källor:

För de genealogiska uppgifterna om släkterna Blixencron (Blix) och Wahle ligger den Palmskiöldska samlingen i UUB till grund. Uppgifterna om Heij och Nyman är belagda genom uppgifter i kyrkböcker, tänkeböcker och rättegångshandlingar i Stockholms stadsarkiv samt i Svea Hovrätts arkiv i Riksarkivet.

Kommentarerna i övrigt är baserade på uppgifter i kyrkböcker, husägare- och mantalsförteckningarna för åren 1646 resp. 1652, Stockholms stads tänkeböcker och fastighetsägarregister samt G. Elgenstiernas "Den introducerade svenska adelns ättartavlor" (1925—36) och J. Klebergs "Kammarkollegium 1634—1718" (1957).

Holmger, Filip och Helena än en gång

Av Hans Gillingstam

Bjarne Beckman har i en uppsats i denna tidskrift (årg. 1970, s. 187 ff.) fortsatt den av mig (samma årg., s. 1 ff.) återupptagna diskussionen om identifieringen av de i kungabrodern Bengts donationsbrev till Sko kloster 23 eller 25 juli 1282 nämnda personerna. Han anser "många skäl" tala för min uppfattning, att den i detta brev nämnde Holmger är den 1248 avrättade kungasonen, ej den enligt Visbykrönikan 1280 avrättade riddaren, såsom senast Erland Hjärne gjort gällande. Ehuru med reservation fogar han till mina skäl ytterligare ett men påpekar också "några dunkla punkter".

Min uppsats har även föranlett andra forskare att uttala sig. De har dock ej publicerat sina synpunkter utan endast privat meddelat mig dem. Dessa synpunkter förefaller mig emellertid vara av sådant intresse, att jag anser mig böra låta dem komma diskussionen till godo, särskilt som de ger mig anledning att kommentera Beckmans "dunkla punkter".

Sven Axelson fäste i ett brev till mig av den 15 juni 1972 uppmärksamheten på att ett annat från en upprorsman indraget gods varit aktuellt föga mer än en vecka tidigare än det ovannämnda brevs datum. Den 14 juli 1282 (DS, nr 751) hade nämligen konung Magnus till dominikan-klostret i Sigtuna donerat en tomt i denna stad, som "quondam" tillhört en Filip Petersson. Denne kan knappast vara någon annan än den person med detta namn som avrättades 1251. Brevet av den 14 juli visar emellertid ej blott att godskonfiskationerna från seklets mitt varit aktuel-

la 1282. Det visar även, att ordet "quondam", som i brevet för Sko kloster används om Holmgers uppror, vid denna tid kunnat beteckna ett tidsavstånd av några decennier. Detta är ett starkt indicium för att brevet för Sko kloster snarare åsyftar händelserna 1248 än händelserna 1280.

Beckman har fäst sig vid att Holmger i brevet för Sko kloster bär titeln "dominus", motsvarande "herra" i Håkon Håkonssons sagas omnämnande av honom, ehuru den saknas i Erikskrönikan och ett par svenska annaler. Det är då av intresse, att Filip Petersson i brevet för dominikan-klostret i Sigtuna också kallas "dominus", ehuru han saknar denna titel i ett par svenska annaler,¹ Erikskrönikan nämner honom ej. I sammanhanget vill jag även påpeka, att Beckmans uppfattning, att Erikskrönikans uppgifter om herretitlar skulle vara pålitligare än uppgifterna i Håkon Håkonssons saga, ej stämmer med Karl-Erik Löfqvists avhandling Om riddarväsen och frälsa i nordisk medeltid (1935), vår grundläggande uppslagsbok i dylika frågor. Där konstateras den senare vara "överraskande pålitlig med avseende på herre-titeln" (s. 79), medan flera felaktigheter i Erikskrönikan i detta hänseende påvisas (s. 85).

Sten Engström har vid telefonsamtal med mig aktualiserat viktiga tidigare påpekanden av Sture Bolin.² Avrättningen

¹ SRS 1: 1, s. 63 och 3: 1, s. 4. I en svensk annal bär han den dock (SRS 1: 1, s. 86).

² S. Bolin, Om Nordens äldsta historieforskning (1931), s. 273 och 279.

av en Holmger 1280 är sålunda känd endast genom den på 1400-talet samman-skrivna Visbykrönikan, ehuru namnen på de övriga då avrättade förekommer såväl i en äldre annal som i ett par andra 1400-talsannaler och i ett par fall dessutom även i Erikskrönikan. Vidare är denne Holmger okänd för det nu kända brevma-terialet, om man ej anser, att han är iden-tisk med den i det ovannämnda brevet för Sko kloster 1282 uppträdande Holmger och med den Holmger, efter vilken "do-mina Helena de Sco" nämnes som änka i det odaterade brev Beckman anser snarast härröra från omkring 1275. Det är sålun-da tvivelaktigt, om någon Holmger verk-ligen avrättats 1280. Bolin har antytt möj-ligheten av att Visbykrönikans notis om Holmger vilar på missförstånd, t. ex. ge-nom felplacering av Erikskrönikans kort efter skildringen av 1280 års händelser förekommande omnämnande av en Holm-

ger Karlsson.³ C. M. Kjellberg tänkte sig "en förväxling med Holmger som avrät-tades 1248".⁴

Om Visbykrönikans notis om avrätt-ning av en Holmger 1280 skulle vara kor-rekt, är Beckmans iakttagelse, att Helena i brevet för Sko kloster 1282 kallas Holm-gers hustru (uxor), ej änka, inget använd-bart argument för att han skulle vara den i detta brev åsyftade. Beckmans förmodan, att han "efter Filipsönernas katastrof lyc-kats fly till Gotland och blivit känd där samt möjligen först senare blivit avrättad", är en gissning utan stöd i källmaterialet. Metodiskt försiktigare vore att uppfatta brevet uttryckssätt som ett belägg för att termen "uxor" ej behöver utesluta, att ve-derbörandes make är död.

³ Bolin, a. a., s. 280, not 5.

⁴ C. M. Kjellberg, Erik den heliges ättlingar och kronpretendenter bland dem (HT 1923), s. 371.

Recensioner

Vadstena kloster

Andreas Lindblom, *Vadstena klostrets öden. Till 600-årsminnet av Birgittas död*. (Vadstena 1973, distr: Finspångs bokhandel, 171 s.)

Det birgittinska jubileumsåret 1973 medförde bl. a. en ymnig bokflod. Bland de många författarna av birgittinska skrifter detta år befann sig också, som sig bör, nestorn på området, professor Andreas Lindblom. Redan 1915 debuterade Lindblom i ämnet genom en studie, "Den heliga Birgittas uppenbarelser illustrerade i medeltidskonsten", publicerad i Ord och Bild. 1918 var Lindblom med om att arrangera den stora Birgittautställningen i Stockholm och utgav i samband härmed arbetet "Den heliga Birgitta. Bildverk... från Sveriges medeltid." Sedan 1920 knuten till Birgittastiftelsen som dess sekreterare har Lindblom i mer än femtio år nedlagt ett oförtröttat arbete beträffande vårdandet av det birgittinska arvet och utforskandet av Vadstena kloster och dess konstkatter. Den till jubileumsåret 1973 utgivna synnerligen vackra boken om Vadstena klostrets öden utgör i vissa avseenden en sammanfattning av tidigare publicerade undersökningar. Men samtidigt erbjuder detta arbete också en märklig syntes av vad som överhuvudtaget skrivits kring Birgitta och Vadstena. De genealogiska frågorna behandlas i bokens inledningskapitel, benämnt "Bjälboätten", och här efter faller det sig naturligt att i nästa avsnitt skriva om "Folkungapalatset", dvs. den forna herremansgården vid Vättern, som skulle komma att omvandlas till nunnekloster på 1300-talet. I ett par följande kapitel riktas uppmärksamheten på Birgitta själv: hennes kallelse, hennes väntansår och hennes seger. Så är det dags att berätta om Birgittas kyrka i Vadstena, "ett tempel av 'slät gärning, ödmjuk och stark'". De följande avsnittet — och i dem förs läsaren in på mindre kända områden — ägnas åt frågor om nunnevigningen, om systrarnas vardag, om munkklostret såsom en den andliga odlingens högborg och om konst och hantverk i klostret. Här får man bl. a. veta, att klostret hade eget urmakeri och eget tryckeri, och naturligtvis skildras utförligt klostrets textila verksamhet. Med nykter realism behandlas reformationens framfart i kapitlet

"Vingården förödes", och i avsnittet "Kattolsk britten sommar" redovisas Johan III:s insatser för att rädda och restaurera Vadstena kloster. I slutkapitlet, "Trohet intill döden", skildras klostrets definitiva upplösning och de sista birgittinernunnornas märkliga öden.

Här och där ger sig Lindblom in på subjektiva värderingar, vilka helst icke hade bort tas med. När det t. ex. på sid. 118 heter, att Emilia Fogelklou "är den i nutiden som bäst förstått Birgitta ur religiös synpunkt", så är detta både en generalisering och en orättvisa mot många människor i vår tid, som präglats av Birgittas religiösa budskap. Och när Lindblom på sid. 142—143 avslutningsvis hänger sig åt en närmast predikoartad framställning och därvid påstår, att det till sist betyder "föga vilken tro en människa företrätt", så är han inne på tankegångar, besläktade med Fredrik den stores bekanta ord om att var och en blir salig på sin facon. — Även sakfel förekommer i framställningen. När det på sid. 114 heter, att prästmunkarna i Vadstena vid sina dagliga gudstjänster följde Manuale Lincopense, betyder det, att Lindblom inte känner till medeltidskyrkans liturgiska böcker. Manuale, handboken, innehöll ordningar för dop, olika slags vigningar och andra kyrkliga förrättningar, under det att för de dagliga gudstjänsterna behövdes *missalet*, mässboken, och *breviariet*, tidegärdsboken.

När det gäller frågan om "klosterfolkets sång" har Lindblom emellertid anlitat särskild sakkunskap. Boken om Vadstena klostrets öden avslutas nämligen med ett avsnitt, betitlat "Sjungen ödmjukhet". Det är docenten i musikhistoria Ingmar Milveden, som på ett utomordentligt förtjänstfullt sätt behandlar frågan om den birgittinska klostersången.

Arbetet om "Vadstena klostrets öden" hör utan tvekan till de böcker som bör finnas i alla bibliotek — offentliga och privata — som vårdar sig om arvet från svensk medeltid. Andreas Lindbloms senaste bok är ett synnerligen värdefullt tillskott för kännedomen om det rika kulturarv, vars betydelse i vår tid på nytt blivit uppenbar efter århundraden av bristande förståelse för medeltida fromhet, konst och bildning.

Bengt Ingmar Kilström

Karlstads stifts herdaminne

Anders Edestam, *Karlstads stifts herdaminne från medeltiden till våra dagar*, 5 (Karlstad 1973, Karlstads stiftsråds kansli i distribution, 463 s.), har utkommit. Det är den tjockaste av de hittills utkomna fyra delarna. Den omfattar hela Dalsland, dvs. vad som fyllde mer än hälften av tredje delen i föregångaren J. Hammarins herdaminne. Därmed är alltså nästan hela det nya herdaminnet färdigt, eftersom delarna 2—4 behandlat hela Värmland utom Karlstad, vars biskopar och domprostar m. m. skall fylla den ännu ej utkomna första delen.

Källmaterial och utgivningsprinciper har redovisats i recensioner av de tidigare utkomna delarna (PHT 1966, s. 168 f., 1968—69, s. 262 f., och 1970, s. 186 o. 239). Bland i denna del biograferade präster finner man medlemmar av släkterna Fryxell, Hesselgren (adliga ätten Silfverstolpes ofrälse ursprung), Hesselroth (av samma stam som den mer kända släkten Hasselroth) och Waldenström, skalden Nils Ferlins farfar, den ovannämnde herdaminnesutgivarens prosten J. Hammarin i Färgelanda och stamfadern för släkten Tilas (Tilaeus).

I Svenskt biografiskt lexikon har jag för några år sedan behandlat vissa av dessa släkter. I fråga om släkterna Hasselroths och Hesselroths siste gemensamme stamfar, landsskrivaren Torsten Jonsson, har jag reserverat mig mot den tidigast i Fredrik Fryxells släktbok förekommande uppgiften, att han skulle ha kallat sig Hesselroth, men Edestam upprepar den utan kommentar. Släkten Hesselgrens förste prästerlige stamfar kallar Edestam "Brynolphus Andreæ Matskol eller Maskoll". Jag benämnde honom i lexikonet enbart "Brynolphus Andreæ" efter en avskrift av hans numera ej längre bevarade gravsten.¹ Med anledning av Edestams namnuppgift har jag nu sökt hans namnteckning och påträffat den under 1654 års mantalslängd. Där står "Brynolphus Andreæ".² Enda grunden för kombinationen med hans förfäders släktnamn torde vara en 1700-talsuppgift, att han, "medan han var krigsprest, äfwen kallade sig Matsköhl men lämnade det namnet, sedan han wardt 1641 kyrkioherde i Hesselskog på Dalsland".³ Eftersom herdaminnet behandlar vederbörandes verksamhet som kyrkioherde, är denna osäkra⁴ framställning ej tillräcklig motivering för Edestams namnupp-

gift.

Den nya delen av herdaminnet innehåller även supplement, rättelser och tillägg till tidigare delar. I supplementet har en ny tid satt spår genom att bland bilderna även finns ögonfägnad för manliga läsare i form av foton av unga kvinnliga präster.

Hans Gillingstam

¹ F. Falkenberg, *Släkten Silfverstolpe och dess ursprung Hesselgren från Dalsland* (1946), s. 107.

² Älvsborgs läns mantalslängd 1654, f. 1068v, RA. De av Edestam citerade uppgifterna om honom i Sandbergsska samlingen har ej kunnat återfinnas med hjälp av slagordsregistret till denna, varför jag ej kunnat kontrollera, hur vederbörande kallas där.

³ A. A. v. Stiernman, *Matrikel öfwer Swea Rikes Ridderskap och Adel*, 2 (1755), s. 1544.

⁴ Det är denna framställning som innehåller den tidigaste uppgiften om släktens påstådda skotska ursprung (Falkenberg, a. a., s. 17), som torde vara apokryfisk (Falkenberg, s. 31). Enligt Falkenberg (s. 109) har Brynolphus Andreæ kunnat beläggas som predikant vid Västgöta ryttere 1624—1626 i rullor i krigsarkivet. Där förekommer vederbörande emellertid enbart med förnamn (Rullor 1624: 12: Västergötlands rytteri och 1626: 5, f. 374).

Lunds stifts herdaminne

Lunds stifts herdaminne från reformationen till nyaste tid. På uppdrag av Lunds stifts domkapitel utg. av Gunnar Carlquist. Ser. I, *Urkunder och aktstycken*: 2, *Jakob Faxes brev till sin son Vilhelm 1783—1790; Vilhelm Faxes, Självbiografiska anteckningar*. (Gleerup, Lund 1973, 247 s.).

Lärda och vittra medlemmar av släkten Faxe har efterlämnat omfattrika privatarkiv. I Lunds universitetsbibliotek finns sålunda den litterära kvarlåtenskapen efter Jakob Faxes, docent och teologie adjunkt vid Lunds universitet, från 1763 kyrkoherde i Kvistofta och Glumslövs pastorat av Lunds stift och år 1784 hedrad med professors namn. Jakob Faxes var på sin tid den lärdaste prästmannen i stiftet. I fil. dr Johan Feuks äga finns ett privat Faxes-arkiv som rymmer större delen av Jakob Faxes son biskop Vilhelm Faxes brevsamling. Ur denna samling har Feuk publicerat korrespondenser — ibland kompletterade med brev ur andra privatarkiv — i vilka biskop Faxes var den ena parten: "En svensk legationspastors brev till sin biskop" (*Personhistorisk Tidskrift* 1928), "En biskoplig brevväxling 1818—1850" (*Personhistorisk*

Tidskrift 1962) och "Abo och Lund" (Historiska och litteraturhistoriska studier 39, 1964).

Johan Feuk har i den nu föreliggande volymen utgivit brev från Jakob Faxé till sonen Vilhelm, den blivande biskopen, under dennes studieår i Lund. Breven faller inom tiden februari 1783—mars 1790 och är bevarade i det Faxeska privatarkivet. Tyvärr är Vilhelm Faxes svarsbrev till fadern förlorade så när som på ett från år 1790, vilket avslutar editionen. Eftersom Vilhelm Faxé i regel vistades i föräldrahemmet i Kvistofta under ferierna, är breven skrivna under de pågående lästerminerna. De gäller många vardagliga bestyr, bl. a. penningförsändelser och matpaket som skickades till Lund, och särskilt i de tidigare breven finns det gott om faderliga förmaningar till flit och skötsamhet. Efter ett par år däremot röjer breven en välmodiverad faderlig stolthet över sonens framsteg och goda studieresultat. Jakob Faxé följde sonens studier med lidelsefullt intresse, gav honom goda råd och vägledning och försökte utnyttja sina egna personliga kontakter med de akademiska lärarna för att jämna vägen för honom. I breven omtalas också Jakob Faxes egna vittra sysselsättningar i prästgården i Kvistofta och av stort intresse är alla de notiser som finns i nästan varje brev om böcker som skulle köpas bl. a. från Danmark och England eller lånas — antingen för faderns eller sonens räkning — hos bekanta i Lund. Jakob Faxé håller aldrig inne med sina reflexioner och synpunkter på aktuella teologiska problem, på akademiska befordringsfrågor, på undervisningen vid universitetet osv. och han försummar aldrig att meddela nyheter av personhistoriskt intresse om sina talrika släktingar och vänner. Också krigshändelserna 1788—1790 har man följt med spännt intresse i prästgården i Kvistofta och girigt frågat efter politiska nyheter från Lund. Feuk har med stor omsorg färdigställt editionen — några enstaka småfel och inadvertenser förringar icke dess värde. Av största intresse är dessutom de utomordentligt sakrika kommenterande noterna som utgivaren tillagt.

Biskop Vilhelm Faxé började år 1830 skriva några "Biographiske anteckningar rörande mitt levnadslopp". Han hade då sedan 1811 varit biskop över Lunds stift och var 63 år gammal. Tanken var att anteckningarna skulle efter hans frånfalle kunna nyttjas som stomme för de persona-

lier vilka enligt tidens sed borde ingå i likpredikan över honom. Vilhelm Faxé kom emellertid att inneha sitt ämbete ännu i mer än två decennier. Han avled 87 år gammal 1854.

Självbiografien har utgivits av förste bibliotekarien Christian Callmer på ett mycket förtjänstfullt sätt och försetts med rikhaltiga kommenterande noter. Faxes avsikt var ju att ge en bild av sig själv och av de personer han mött, som kunde passa i en likpredikan. Hans minnesanteckningar är redigerade med hänsyn därtill, och detta påverkar givetvis deras värde som historisk källa. På flera ställen nöjer han sig med att hänvisa till tryckta skrifter eller protokoll och ibland nämner han "quarto-boken", där ytterligare upplysningar skulle stå att finna. Denna "quarto-bok" är en volym som förvaras i Lunds universitetsbibliotek och innehåller anteckningar och samlingar rörande medlemmar av släkten Faxé. Den har varit i biskop Faxes ägo och han har i den gjort fortlöpande annotationer om sitt eget liv och sin verksamhet som biskop fram t. o. m. 1852. Callmer har som ett tillägg till självbiografien publicerat anteckningarna för åren 1841—1852 och också nyttjat dess uppgifter i notapparaten. De utgivna partierna ur "quarto-boken" synes ge vid handen att dess korta notiser och minnesanteckningar saknar den retuschering och bearbetning som kännetecknar självbiografien. Därför kan det ifrågasättas om det inte hade varit skäl att i dess helhet ge ut "quarto-bokens" skildring av Vilhelm Faxes episkopat. På det sättet skulle man ha erhållit ett ur källkritisk synpunkt värdefullt komplement till självbiografien.

Gösta Johannesson

Lunds universitets historia

Lunds universitets historia. Utg. av universitetet till dess 300-årsjubileum, 3. 1790—1867. Av Krister Gierow. (Gleerup, Lund 1971, 488 s.)

I samband med Lunds universitets 300-årsjubileum utkom år 1968 två band av den storslagna universitetshistorik som är under utarbetande. Nu föreligger ett tredje band, författat av överbibliotekarien Krister Gierow. Han skildrar perioden 1790—1867 och hans framställning har fått ett omfång av inte mindre än 488 sidor. Till jämförelse kan nämnas att i den historik som gavs ut vid universitetets 200-årsjubileum, behandlade Martin Weibull tidsav-

snittet 1789—1868 på 63 sidor. Gierows skildring har alltså en helt annan bredd och sakrikedom. Författaren har kunnat draga nytta av ett stort antal gradualavhandlingar och specialundersökningar som under de senaste decennierna lagts fram inom svensk lärdoms- och undervisningshistoria men framför allt vilar framställningen på egna, grundliga forskningar.

Under den behandlade perioden, 1790—1867, var Lunds universitet i hög grad ett lärosäte för Sydsverige. Den skånska nationen var den största. Antalet nyinskrivna studenter låg i medeltal något över 100 stycken per läsår men kunde tidvis sjunka ned mot eller under hälften därav. För tillträde till akademiska studier krävdes fortfarande examen inför akademiens lärare — först 1862 förlades studentexamen till läroverken. Det studentbrev som utfärdades efter inträdesexamen tillmättes i och för sig ett visst meritvärde. Många av de nyinskrivna fullföljde därför inte sina akademiska studier utan gick till exempelvis armén, post-, tull- eller telegrafverken eller sökte befattningar under lantmäterier eller jägeristaterna.

Vid den behandlade periodens början var akademien i mångt och mycket fortfarande en värld för sig, ledd av konsistorium med rektor i spetsen. Universitetet hade fram till 1852 egen jurisdiktion och dess ekonomi grundades främst på dess egna tillgångar, som det förvaltade genom egna organ. Från och med 1828—1830 års riksdag och till och med den sista ständsriksdagen 1866 hade universitetet rätt att utse två riksdagsfullmäktige med säte i prästeståndet. Detta var ett av många tecken på att den akademiska isoleringen från samhället i övrigt var på väg att brytas ned. Denna process märktes tydligt framför allt i fråga om universitetets ekonomi.

1789 års lönestat upptog tolv professorer och dessas avlöning liksom driften av akademien baserades på de räntor och intäkter som inflöt från universitetets jordar, i tionden och från prebendeherman. Räntorna inflöt till övervägande delen i spannmål, vilket vållade stort bryderi både för akademiräntmästaren och de enskilda professorerna, när det gällde att sälja säden till hyggligt pris. Akademien gynnades visserligen av stigande spannmålspriser, men tillströmningen av studenter minskade under dyrtider och därmed krymptes också professorernas inkomster av privatlektioner och andra sportler. Lunds uni-

versitets beträngda ekonomi vållade bl. a. att man i slutet av 1820-talet förde fram tanken att lägga ned akademien och att det på 1840-talet höjdes röster för dess flyttning till Göteborg. Först i den lönestat som trädde i kraft 1837 ersattes spannmålslönerna med penninglöner, vilket var ett framsteg. Men fortfarande innehade professorerna sina lärostolar på livstid, och de uppbär sin lön även om de på sin ålders höst var tjänstefria. De obefordrade lärarna — adjunkter och docenter — hade därför en usel ekonomisk situation och systemet med löneexpektanser var utbrett.

Först i början av 1840-talet gjordes ansatser till att sanera dessa förhållanden. Emeriti-löner infördes och något litet hjälpte man upp de obefordrade lärarnas belägenhet. Viktigast var dock att 1840—1841 års riksdag anslag pengar till nybyggnader vid universiteten i Lund och Uppsala. Tidigare hade byggnadsverksamheten och underhållet av lokalerna finansierats med universitetets egna tillgångar. Så var fallet exempelvis när ett nytt akademihus, det s. k. Kuggis, påbörjades år 1800 och när det gamla akademihuset, Kungshuset, ombyggdes på 1830-talet. De statliga anslagen nyttjades i Lund för en nybyggnad, i vilken institutioner för kemi, fysik och zoologi inrymdes. Därmed var första steget taget till växande statliga åtaganden i fråga om finansieringen av universitetets byggnadsverksamhet. Akademiens ekonomi hade m. a. o. förstärkts. Under 1800-talets första hälft hade dessutom personalstaterna ökats genom tillkomsten av nya professurer.

Under 1800-talet växte efter hand studenternas intresse för politiska frågor. Gierow påpekar, att det troligen var i maj 1826, då Esaias Tegnér avreste till Växjö för att tillträda biskopsämbetet, som Lunds studenter för första gången på eget initiativ uppträdde som kår. "Utanför tul-len voro samtliga studenter uppställda till avsked", skrev Tegnér. "Uppställningen" bör ha underlättats av att studenterna vid akademien ända fram till 1867 undergick tolv dagars exercis enligt 1812 års förordning om beväringen. Det politiska intresset tog sig välkända uttryck under studentskandinavismens klang- och jubeldagar på 1840-talet. På studentmötena uppträdde lundastudenterna i samlad tropp med studentsångföreningen i spetsen, men en fastare organisation fick studentkåren först 1867. Sedan 1830 hade dock Akade-

miska Föreningen funnits. Den hade bildats på initiativ av en grupp äldre akademiker.

Universitetets högste styresman var universitetskanslern. Ofta har Carl Axel Trolle-Wachtmeister, som var kansler under åren 1789—1810, ställts i kontrast till sin efterträdare Lars von Engeström, "tegnértidens" kansler. Wachtmeisters dispositioner präglades, har det ibland sagts, av försiktighet och småskurenhet, medan Engeström välvde storslagna planer och självrådigt sökte knyta framstående män till akademien, vars ekonomi som en följd därav bragtes i oreda. Gierow nyanserar denna bild. Han framhåller att Engeström i sina beslut om ekonomin i regel byggde på förslag från konsistorium. Han påpekar också att de mest frejdade namnen i "tegnértidens" Lund anställdes vid akademien av Wachtmeister och att det redan under hans tid togs initiativ till att stärka naturvetenskapernas ställning vid universitetet, vilket fullföljdes av Engeström. Efter Engeströms avgång år 1824 blev det praxis att tronföljaren beklädde ämbetet som kansler för både de svenska och det norska universitetet. Först 1859 övergavs denna ordning.

Under hela tidsavsnittet 1790—1867 hade den teologiska fakulteten fyra professorer. Vid 1800-talets början befann sig fakulteten i en vågdal, "till och med själva skenet till teologisk vetenskaplighet var skingrat" sades det i en senare karaktäristik. På 1830-talet inträdde den begåvade men stridbare Johan Henrik Thomander i fakulteten och ett decennium senare den energiske Henrik Reuterdaahl. De samarbetade tyvärr ganska illa och låg ofta i inbördes fejd. På 1850-talet lämnade de akademien, Thomander för att bli biskop, Reuterdaahl för att bli först statsråd, sedan ärkebiskop. Genom en rad personskiten på lärostolarna konstituerades åren omkring 1850 "den stora fakulteten" med män som Hans Magnus Melin, Ebbe Gustaf Bring, Anton Niklas Sundberg och Wilhelm Flensburg. Både forskning och undervisning intensifierades.

Gymnasierna hade tidigare svarat för prästutbildningen men genom 1807 års skolordnning flyttades denna till de teologiska fakulteterna. För att möta detta undervisningsbehov inrättades ett teologiskt seminarium, som särskilt under de första åren utsattes för ganska hård kritik. Det bestod dock till 1831, då utförligare be-

stämmelser gavs för den teologiska undervisningen och prästutbildningen. En tid var det också möjligt att avlägga en mediko-teologisk examen. År 1813 inrättades särskilda stipendier för teologie studerande som önskade skaffa sig "kunskaper uti medicinens grunder". Tanken var att prästerna på landsbygden, där det var ont om läkare, skulle kunna lämna hjälp vid lindrigare sjukdoms- och olycksfall. Med tiden sjönk intresset bland teologerna för denna examen och stipendierna innehades av studenter från andra fakulteter. Därmed förfelades deras syfte och de omvandlades 1841 till vanliga fakultetsstipendier.

Sedan 1673 hade den juridiska fakulteten formellt två professorer men exempelvis Johan Holmbergsson var under hela sin ämbetstid (1810—1842) den ende professorn med fulla rättigheter i fakulteten. Vid sekelskiftet hade juridiken i Lund befunnit sig i en förfallsperiod. Kraven i examen var låga. Alla examinandi godkändes och man nöjde sig med att tilldela de allra okunnigaste en varning. Tack vare Holmbergsson kom på 1800-talet en kraftig uppryckning. Hans lärjunge Carl Johan Schlyter var den förste som i Lund mottog juris doktorsvärdigheten efter avlagda fullständiga lärdomsprov, och han blev professor 1838 men mottog snart en personlig professur i laghistoria. Schlyter ägnade sedan sina krafter främst åt sin monumentala edition av Sveriges gamla landskapslagar och var tjänstefri under långa perioder. Viktigare var därför att antalet professorer år 1842 utökades till fyra, även om samtliga lärostolar var besatta först tio år senare. Fakulteten led dock ständigt av svårigheter att rekrytera studenter till den högre juridiska utbildningen och hade svårt att få kunniga adjunkter och docenter. En professor menade år 1863, att juridiken vid de svenska universiteten stod lägre än i de flesta andra länder, främst därför att "i vårt land en examen i de första elementerna av rättsvetenskapen är tillräcklig för att er-hålla icke blott de lägsta, utan även de högsta juridiska sysslor".

Kvalitativt stod vid början av 1800-talet den medicinska fakulteten högre än den teologiska. Fakulteten hade efter 1783 fyra professorer, och inte mindre än fyra av den berömde Eberhard Rosén-Rosenblads lärjungar fick lärostolar i medicin: Andreas Barfoth, Johan Henric Engelhart,

Arvid Henric Florman och Eberhard Zacharias Munck af Rosenschöld. Möjligheterna att ge klinisk utbildning åt de medicinske studerande var små på grund av att det år 1768 grundade lasarettet i Lund var litet och otillräckligt. Därför ifrågasattes ofta det berättigade i att det fanns en medicinsk fakultet i Lund. Gång efter annan restes förslag om att all praktisk undervisning i medicin borde förläggas till Karolinska Institutet i Stockholm. Den medicinska fakultetens fortbestånd räddades dock, även om hotet mot dess existens flera gånger var överhängande.

Den filosofiska fakulteten var universitetets största. I slutet av 1700-talet hade den sex professorer uppförda på stat men efter hand ökades antalet för att på 1860-talet ha stigit till 15. I början av 1800-talet gav den lärde Matthias Norberg, "orientens vän och Nordens heder" som Tegnér sade, den orientaliska filologien en egen profil. Nyhumanismens bildningsideal företrädades av latinarna Johan Lundblad och Johan Gustaf Ek samt professorerna i grekiska Esaias Tegnér och dennes lärjunge Carl Georg Brunius — för eftervärlden kanske mest känd som arkitekt. De moderna språken fick en egen företrädare först 1839, då Carl August Hagberg, Shakespeare-översättaren, blev professor i "nyeuropisk lingvistik". Han bytte snart ut denna lärostol mot en nyinrättad i nordiska språk. Filosofin hade två lärostolar och historien en. Den sistnämnda innehades för övrigt alltsedan 1680-talet av lundensare. Först år 1856 besattes den av en uppsaliensare. Det förtjänar framhållas, att det under 1800-talet inom fakulteten också fanns frejdade naturvetare. Nämnas kan den mångsidige professorn i naturalhistoria Anders Jahan Retzius och dennes lärjunge Sven Nilsson, mest verksam inom zoologien och arkeologien, och Carl Adolf Agardh, professor i botanik och astronomi, en av universitetets främste lärare genom tiderna, Esaias Tegnérns vän och liksom denne med tiden biskop.

Det var vanligt att studenter tog "kon-dition" som informatorer för att tjäna pengar till sitt uppehälle. De behövde något slag av pedagogisk utbildning men den filosofiska fakulteten hade ingen professur i pedagogik. Därför tillsattes ett särskilt uppfostringsutskott år 1802 och professorn i teoretisk filosofi, Matthaeus Fremling, åtog sig att föreläsa i pedagogik

och didaktik. I utskottet ingick fyra av fakultetens professorer och det hade dessutom en egen docenttjänst. Det kom i viss mån att betraktas som en egen fakultet. Då någon lämplig skola vid denna tid inte fanns i Lund, kunde inga praktiska övningar anordnas för studenterna, utan utskottets undervisning blev helt teoretisk. Sedan dess ledamöter småningom antingen lämnat akademien eller avlidit, upphörde verksamheten 1819.

Krister Gierows framställning spänner över vida områden och här har bara kun-nat antydats några grundlinjer i den. Arbetet är späckat med intressanta upplysningar och många, förut obeaktade fakta dras fram. Var och en som inom personhistoriens fält ägnar sig åt forskningar kring gestalter ur vårt lands bildningshistoria under 1700-talets slut och den första hälften av 1800-talet, har all anledning att tacksamt ösa ur det rika överflöd som här erbjuder sig.

Gösta Johannesson

Roslagshistoriskt

Edvin Gustavssons serie med ovanstående titel, vars tidigare häften an-mälts i denna tidskrift (senast 1970, s. 232 f.), har fortsatt med en sjunde del med titeln *Kungabrev och andra Roslagens dok-ument* (Tierp 1971, 91 s.). Det är huvudsakligen en urkundspublikation. Under rubriken "Väddö sockens privilegiebrev" utges här dels brev 1444—1607, som endast är kända i 1600-talsavskrifter av antikvarien J. Rhezelius i Vitterhetsakade-miens deposition i riksarkivet och i Upp-sala universitetsbibliotek (jfr E. Nygren, Arkivinspektioner i Uppland enligt 1630 års memorial för rikens antikvarier, i Arkivvetenskapliga studier, 1, 1950), dels brev 1561—1689, som — i några fall i ori-ginal, i andra i avskrifter — finns i lands-arkivet i Uppsala och i Väddö folkhög-skola. Under rubriken "Ett brevarkiv i Frötuna kyrka" publiceras register av nitton brev 1373—1583 och en avskrift av ett brev från 1445, alla av den ovannämnde Rhezelius' hand i Vitterhetsakademiens deposition i riksarkivet. Under rubriken "Rungarns brev" återger Gustavsson med bl. a. genealogiska kommentarer register av ej mindre än ett sjuttiotal nu i allmän-het ej från annat håll kända brev från åren 1360—1601 enligt en brevförteckning från 1600-talets början i Sävstaholmssam-lingen i riksarkivet. Under rubriken "Bör-

stils kyrkas medeltidsbrev" meddelas efter avskrifter i riksarkivet, Kungliga biblioteket och landsarkivet i Uppsala avtryck av sexton brev från åren 1340—1512. Därjämte ger författaren under rubriken "Rodens indelning" vissa kompletteringar till sin bok om Roslagen under medeltiden, och under rubriken "Östhammars förlorade stadsbrev 1368" får vi uppgifter om hur länge detta brev och ett annat från år 1383 kan beläggas ha funnits kvar i original. Den innehållsrika boken avslutas med rättelser och tillägg till föregående häfte i serien. Med förväntan noterar man löftet om ett kommande häfte om Roslagen 1550—1850.

Gustavsson har även publicerat ett omfattande arbete om *Väddö socken*, varav delarna I och II: 1 anmälts i denna tidskrift (1960, s. 205 f.). Sedan dess har också utkommit del II: 2 (Tierp 1960, 239 s.) samt ett register- och tillägsband (Tierp 1973, 182 s.). Registret består av ett 40-sidigt allmänt personregister, som bäst ger föreställningar om verkets intresse för denna tidskrifts läsekrets, ett särskilt register över präster samt specialregister över i verket nämnda ortnamn och fartygsnamn. Under rubriken "Sakinnehåll" meddelas därjämte ett sakregister. I vissa fall ingår i registren även hänvisningar till författarens ovannämnda serie Roslagshistoriskt. Bland de omfångsrika tilläggen, som fyller ett hundratal av sidorna i registerdelen, finns flera rubriker av intresse för den personhistoriskt intresserade, bl. a. "Några släktrådar". De sista sidorna innehåller en bilaga med titeln "Skribent 1918—1972", i vilken Gustavsson meddelat "det väsentligaste" av sin bibliografi, uppdelad på tids- och tidskriftsartiklar samt "utgivna skrifter", en imponerande samling arbeten, vilkas tryckningskostnader tydligt helt betalats av honom själv.

Hans Gillingstam

Finlandssvenska emigranter

M a g n u s M y h r m a n är österbottning, född i Purmo 1888. I unga år kom han till USA. 1910 var han sågarbetare i Duluth, Minnesota. Sedermera blev han en studerad karl och avancerade till professor i sociologi vid Bates College, Maine. Han har ägnat många års studier åt den finlandssvenska folkgruppen i Nordamerika och har nu framlagt en stor volym härom, *Finlandssvenskar i Amerika. The Finland-Swedes in America* (Skrifter utg. av Svens-

ka litteratursällskapet i Finland 453 = Folklivsstudier 9. Utg. genom Folkkultursarkivet. Hfors 1972, 566 s.).

Trots författarens professorstitel kan denna i sitt slag imponerande bok knappast betecknas som ett vetenskapligt arbete utan snarare som en ambitiös krönika. Efter en allmän inledning med grundläggande data och en skäligen ytlig redogörelse för emigrationens orsaker följer en detaljerad framställning om finlandssvenska öden och aktiviteter i Nordamerika, delstat för delstat, med ett särskilt avsnitt om Canada. Nästa huvudkapitel ägnas de finlandssvenska "nationalförbunden" i USA, varefter boken avslutas med en serie intresseväckande, dock mera essäistiska än strängt analytiska resonemang. Engelskspråkiga läsare får nöja sig med en Summary på två sidor. En betänklig brist är avsaknaden av personregister. Frånvaron av kartor över olika bosättningsområden är också beklaglig. Däremot finns ett sakregister och ett register över orter i Finland.

Hela antalet registrerade emigranter från Finland till Nordamerika under tidrymden 1871—1929 uppgår till omkring 380 000 (s. 16, 18). Endast för åren 1924—29 föreligger uppdelning på språkgrupper. Den finlandssvenska andelen uppgick då till 21,5 %. Med hänsyn härtill och till de tidigare utvandrarernas regionala fördelning beräknar förf. det totala antalet finlandssvenska emigranter till omkring 73 000 (s. 18). Summan är från de angivna premisserna något för låg och inkluderar dessutom inte oregistrerad utvandring. Vidare bör hänsyn tagas till att den svenskspråkiga befolkningens andel av Finlands hela folkmängd under emigrationens kulminationstid, dvs. under decennierna kring sekelskiftet, var något högre än på 1920-talet. Följaktligen torde förf:s summa böra justeras något uppåt, till minst 80 000. Säkert är, att finlandssvenskarna hade en förhållandevis högre emigration än den finskspråkiga majoriteten. Skillnaden kan noteras även inom det viktiga emigrationslandskapet Österbotten, där följden, liksom i Finland som helhet, blev en successiv försvagning av det svenska elementet (s. 30).

Ställes den finlandssvenska emigrationen till Nordamerika vid sidan av den rikssvenska, finner man att nivåerna var ungefär desamma. Saken kan schematiskt uttryckas så, att en bit in på 1900-talet

ungefär var femte rikssvensk och var femte finlandssvensk befann sig i Nordamerika. Om jämförelsen pressas, vilket stöter på vissa tekniska svårigheter till följd av olikartade demografiska bakgrundsdata, blir resultatet närmast det, att finlandssvenskarna drogs till Nordamerika i ännu högre grad än rikssvenskarna. Ses saken i ett allmänuropeiskt perspektiv, ter sig det svenska Finland som ett av de allra intressantaste områdena i den transatlantiska migrationens historia.

Liksom i Sverige fanns emellertid betydande regionala olikheter. Österbotten och Åland lämnade vida högre bidrag än Nyland och Åboland (s. 17). Skillnaden illustrerar bl. a. de "urbana influensfältens" betydelse: liksom Stockholm och Göteborg, jämte många rikssvenska provincentra, drog till sig större delen av den omgivande landsbygdens befolkningsöverskott, varav följde en låg emigration i dessa regioner, har de svensktalande socknarna i närheten av Helsingfors och Åbo i hög grad attraherats av dessa städer (särskilt Helsingfors), medan Nordamerika erbjudit större lockelse för mera avlägset belägna bygder i Österbotten och på Åland.¹

Enligt den amerikanska och canadensiska censusen nådde antalet finlandsfödda invånare i Nordamerika sitt maximum omkring 1930, då denna folkgrupps numerär uppgick till 173 000 (s. 20). Av dessa bör minst 35 000 ha utgått ur den svenska språkgruppen, vilket i sin tur måste innebära att vid denna tid bortåt 100 000 nordamerikaner helt eller till övervägande del haft sin bakgrund i det svenska Finland. Detta var blott en droppe i det amerikanska folkhavet men i och för sig en betydande mängd individer. Någon utredning om deras exakta fördelning på olika delar av USA och Canada har inte företagits och lär bli svår att genomföra. Säkert är, att lokaliseringen i flera avseenden avvikit från den rikssvenska. Minnesota, som visserligen har mottagit många finländare, särskilt i gruvdistrikten uppe i statens norra del, har inte samma rangplats i den finlandssvenska emigrationens historia som i den rikssvenska. Denna position intas i stället av Michigan med dess många sågverksdistrikt. Även Canada har spelat en proportionsvis större roll för den finlandssvenska utvandringen än för den rikssvenska. I båda fallen kan konstateras påtagliga likheter mellan Finland (särskilt Österbot-

ten) och Norrland (särskilt Västernorrland).² Till parallellerna hör också, att Norrland norr om Hälsingland fick en senare start för massmigrationen än södra och västra Sverige.

I rikssvensk emigrationsforskning har under senare år en ökad vikt lagts vid vad som brukar kallas "the stock effect": har en viss utvandringsbygd, kanske ursprungligen av en slump, fått stark kontakt med ett område i Nordamerika, har följden vanligen blivit en långvarig, mer eller mindre kontinuerlig ström av nya emigranter därifrån till samma amerikanska område. Utan att känna till den svenska debatten konstaterar Myhrman förekomsten av en "tendens till sockenkolonier" i Amerika (s. 40 ff.), och hans genomgång av de amerikanska delstaterna innehåller ett överflödande antal konkreta exempel. Från Närpes i Österbotten for talrika emigranter dels till Worcester i Massachussetts, ett även i rikssvenska sammanhang välkänt emigrationsmål (s. 93, 114), dels till industriorten Kenosha i östra Wisconsin (s. 235). Sågverksorten Thompson i norra Michigan har stundom kallats "Nya Pörtom" på grund av det starka tillflödet från det österbottniska Pörtom (s. 165). En tredje österbottnisk socken, Malax, har tidvis svarat för en betydande del av arbetskraftsrekryteringen vid farmarna i Chico, Californien (s. 321). Vad ållänningarna beträffar, konstateras förekomsten av framgångsrika Finströmsbor i Philadelphia, Pennsylvania (s. 63 f.), liksom av Saltviksbor i Georgetown, Connecticut (s. 109). Eckeröbor i New York City har bildat en hembygdsförening där (s. 96), medan Seattle, Washington, fått en Ålandsklubb med speciell anknytning till Kumlinge (s. 347). Norwood, Massachussetts, har ibland kallats "Lilla Åland" (s. 140), och så sent som 1962 noteras ett betydande inslag av Ålandsättlingar i Cedarville, Michigan (s. 158).

En följd av den finlandssvenska emigrationens sena start har blivit, att förankringen i Mellanvästerns jordbruksbygder blivit svagare än bland rikssvenskar och

¹ Se främst E. De Geer, Emigrationen från Väst Sverige i slutet av 1800-talet (Utvandring. En antologi red. av Ann-Sofie Kälve-mark, 1973), s. 103 ff. och där anförd litteratur.

² Jfr L. G. Tedebrand, Västernorrland och Nordamerika 1875—1913 (Studia historica Upsaliensia 42, 1972), s. 203 ff.

norrmän. Övergången från svenskt jordbruk till amerikansk industri måste ha varit ännu vanligare bland finlandssvenskarna än bland rikssvenskarna. Tagna stickprov tyder på höga andelar för gruvarbete samt snickeri och byggnadsverksamhet men ett relativt ringa inslag av farmare och jordbruksarbetare (s. 38 f.).

Det lär knappast kunna hävdas, att påfallande många finlandssvenskar har nått framskjutna positioner inom amerikanskt näringsliv eller inom förvaltning, konst, litteratur och vetenskap. Inom den industriella sektorn torde den finlandssvenska aktiviteten inom fanertillverkningen i staten Washington utgöra den mest remärkbara insatsen (s. 45 ff.). Bland politiker kan särskilt nämnas Minnesotas guvernör (1951—55) C. Elmer Anderson; bägge hans föräldrar kom från Lappfors by i Esse socken i Österbotten (s. 269, 536). Helt förbigången är den förmodligen svenskspråkige Oscar John Larson (född i Uleåborg), som under åren 1921—25 företrädde nordöstra Minnesota i det amerikanska representanthuset. Med lätt hand beröres det ganska påtagliga socialistiska och kommunistiska inslaget bland finlandssvenskarna i bl. a. New York, British Columbia och norra Minnesota (s. 80, 96, 273, 392, 537). Under språkstriderna på 1930-talet förekom det, att finska nationalisterna — trots det starka kommunistelementet även bland finnarna — beskyllde den finlandssvenska folkgruppen i USA för kommunism (s. 519).

Intressant är finlandssvenskarnas mellanställning i Nordamerika mellan finnar och rikssvenskar (jfr s. 122, 333). Frågan var, vad som vägde tyngst, den politiska och historiska anknytningen till finnarna eller den språkliga gemenskapen med rikssvenskarna. För ålänningarna, som intog en särställning, var valet lätt: de sökte sig nästan genomgående till rikssvenskarna, i den mån som de inte höll sig för sig själva (s. 520). Även bland österbottningarna fanns dylika tendenser, inte minst i kyrkliga sammanhang, där Augustanasynoden, svenska metodistförsamlingar och missionsförbundarnas North Park College utövade en stark dragning (s. 227, 458, 465, 520).

I det stora hela tycks finlandssvenskarna ha blivit benägna att mer och mer betona sin svenskhet. Under den tidigaste emigrationstiden godtog de vanligen beteckningen "finnar" eller möjligen "svensk-

talande finnar". Kring sekelskiftet började de kalla sig "svensk-finnar" (s. 517). Svensk-Finska Sjukhjälpsföreningen Finland av Amerika, grundad 1900, vände sig till både finsk- och svensktalande (s. 398), medan Svensk-Finska Nykterhetsförbundet av Amerika, grundat 1902, samverkade med de finska nykterhetsmännen (s. 402). Inom kort blev den finlandssvenska exklusiviteten i bägge fallen klart accentuerad, och 1920 sammanslogs de båda förbunden till Runebergorden, som var fristående gent emot både finnar och rikssvenskar (s. 417, 520). I det allmänna språkbruket övergick man under 1920-talet till termen finlandssvensk, en följd av språkmotsättningarna hemma i Finland. I engelskspråkiga sammanhang behöll man dock ofta uttrycket Swede-Finns (s. 517). Alltjämt bestod vissa kontakter med finnarna, och banden stärktes åtminstone temporärt och lokalt under andra världskrigets påfrestningar (s. 122, 145, 228).

Huvudintrycket måste i varje fall bli, att den språkliga samhörigheten var viktig, så länge som svenska språket ännu var fullt levande bland både rikssvenskarnas och finlandssvenskarnas ättlingar. Genom den språkliga amerikaniseringen och den allmänna försvagning av kulturtraditionerna, som följer av bl. a. det växande antalet etniskt blandade äktenskap (jfr s. 541 f.), blir ofrånkomligen denna forna språkliga samhörighet av ringa eller ingen betydelse. Även bland dem som känner sig som "100 procent amerikanska medborgare" (s. 261) kan dock känslan för det gamla kulturarvet alltjämt finnas kvar, åtminstone någon generation framåt. De speciellt finlandssvenska traditionerna måste därvid kämpa mot ännu sämre odds än de allmänsvenska. Bäst står de sig troligen på orter, där man lyckats bevara en viss kontakt med en speciell österbottnisk eller åländsk bygd.

För person- och lokalhistoriker är Myhrmans stora bok en guldgruva, även om den kan vara svår att hitta i. Trots sin övervägande deskriptiva uppläggning har arbetet också mycket att erbjuda en analytiskt inriktad migrationsforskning.

Sten Carlsson

En provinsialläkare i Norrköping

Sten Lindroth, *Magnus Gabriel von Block* (Svenska Akademiens minnesteckningar; Sthlm, Norstedts, 1973. 228 s.) Magnus Gabriel Block har i Sten Lindroth funnit en minnestecknare som förstått honom och fört honom egendomligt nära oss själva, närmare än man skulle tro vara möjligt med tvåhundraftio års avstånd och med Blocks egna papper förstörda.

Med lätt men säker hand skalas den oäkta förgyllningen bort, varmed ättlingar och andra sökt förhöja härstammings och livspositionens ära. I stället framtonas ett karolinskt livsöde som mitt i polemik och stingslighet, förnuftsro och fromhet blir individuellt karakteriserat. Författaren lyckas också lyhört avlyssna studentens och läkarens inre monolog om de djupa livsfrågorna. Han når därmed ett intresse utöver det personliga och tecknar ett öde som blir representativt för dåtidens brytningar och ställer oss inför tidlösa problem.

Fadern var en dansk borgmästarson som var lärare i Lund och med Skånes erövring blev svensk. Han slog sig på universitetsstudier i Uppsala och disputerade på ett skolastiskt ämne "om den förnuftiga själen" 1664 med kritiskt avståndstagande från cartesianismens nya tongångar. Bibliotekarie hos sin beskyddare, universitetskanslern Magnus Gabriel De la Gardie blev han snart änkedrottningens hovpredikant och gifte sig med en stockholmsk rådmansdotter Ursula Jönsdotter — förf. har här tillgodogjort sig Lennart Zielfelts rensning bland förmenta Lilliestierna-anor.

Aldste sonen fick namn efter beskyddaren och läste för informator även sen han vid 10 års ålder inskrivits vid Uppsala universitet. 25 år efter fadern disputerade han 1689 men ämnet tillhörde en ny tid: "om det mänskliga förnufts förträfflighet". Vi får en roande inblick i en akademisk skandal, där Block var huvudperson som den övermodige snöparen av ett skrytsamt lärdomsljus, härstammande från en avlägsen provins. Förf. karakteriserar samtidigt universitetet, inte sämre än andra i Europa men med samma brytning mellan de maktägandes censur och studenternas krav på att få tänka på egen hand utan hinder. "Hedrad och skandalomsusad" lämnade Block akademien, vistades hos modern, som gift om sig med superintendenten Stiernman i Visby. Därifrån skrev han ett långt bevarat brev till sin forne studie-

handledare Johannes Unonius. Här brottas studenten med de yttersta livsfrågorna, om Guds förhållande till den skapande naturen. Med "verklig filosofisk lidelse" ger oss Block "en föreställning om liknande, nu oåtkomliga diskussioner som fördes på studentrum och källare i det karolinska Uppsala". Här åberopas inte bara Grotius och Descartes utan också Spinoza för åsikten att tingen uppför sig efter mekaniska lagar utan övernaturliga ingrepp sedan väl Gud i sin allmakt utfört själva skapelsen.

I studieången liksom under den långa utlandsvistelse, som nu följde, längst i Italien, låter oss Lindroth delta inte bara i de yttre händelserna utan också i tidens debatter och Blocks personliga livsproblem, som vi känner tack vare femton av Johan Nordström publicerade brev till och från ingen mindre än Leibniz. Den store filosofen, som brevväxlade med alla, har funnit tid att vara en intellektuell biktfar även för vår unge sökare.

Block tillbragte ett år i Rom, 1694—95, och övergick där till katolicismen, varefter han hade en treårig anställning 1695—98 som tolk och lektör i Florens hos den bigotte och praktlystne storhertigen Cosimo de Medici, som "samlade på konvertiter som på konstverk och kuriosa". Där umgicks Block med den berömda Magliabecchi, vilket skildrats av den besökande landsmannen Olof Celsius. I brev till Leibniz framställer Block bland myllret av person- och saknotiser bland annat likheterna mellan olika konfessioner. Ur sådana kristna enhetstankar, som Leibniz också omfattade, växte, säger Lindroth, "det moderna toleransbegreppet fram vid upplysningens tröskel".

Under dessa år drogs Block till kemien eller snarare alkemien och ville göra sitt för att "ur jordens innandömen och mikrokosmens kryptor" dra fram sköna ting till andras gagn och Guds förhålligande. Han återvände till fosterlandet och sina fäders tro framemot jul 1698. Först arbetade han i Stockholm för ett bolag under ledning av översten Reinhold Johan von Fersen med att göra guld, ett företag som enligt Blocks brev ideligen fördröjdes på grund av svårigheten att samla in erforderliga mängder ren dagg, obesudlad av kontakt med jordens gräs.

Under tiden gifte han sig med Anna Christina von Düben, och fick tjänst i Kanslikollegium. Inspirerad av Urban Hiärne övergav han denna bana och för

till Holland för att bli medicine doktor och därmed göra sig kompetent som läkare i hemlandet. Undvikande det "svåra" universitetet i Leiden blev han den förste svensken i Harderwijk, där Linné skulle höra till de sista i den svenska raden. Hela proceduren med tryckning, disputation och inbetalning av promotionspengar klarades av på en vecka. Avhandlingen var dock inte så lättvindigt hopkommen. Den behandlade arseniken, ett av iatrokemien viktigaste ämnen, enligt paracelsistiska principer med inslag från den franske atomisten Gassendi. Lindroth ger en viss accent åt paracelsisternas ofta motsägelsefyllda ställningstagande. Block "liksom andra i sin generation satt fast i paradoxen: han trodde på förnuftet och han gjorde det inte". Under sin fortsatta resa tillät sig Block åtskilliga bokinköp, rentav förvärvade med lidelse, "hon må kosta vad hon vill", och bevarade böcker i Carolina visar att detta inte minst gällde visiten i England.

Block återvände 1702 till Stockholm och blev mottagen i Collegium medicum, där han sökte och vann rekommendation till provinsialläkaretjänsten i Östergötland. Redan på våren 1703 begav han sig till Norrköping, den stad där han kom att uträtta sin mannagärning. Lindroth varnar oss att tro, att läkaren då anlätades på samma självklara sätt som nu. Folk misstrodde de lärda läkarna och tydde sig till huskurer, mirakelmediciner, apotekare och fältskärer. Med apotekaren Wolluhn tog Block upp en omedelbar och långvarig strid. 1710 fick han kämpa med den asiatiska böldpesten, som drabbade den lilla staden hårt — av dess 5—6 000 invånare dog över 2 000. Mot slutet av sitt liv fick han vara med om ryssarnas härjningar 1719, då staden brändes ned.

Block förenade sin provinsialläkartjänst med uppdraget att vara brunnsläkare i Medevi, epoken mest besökta kurort, 1703—17. Det gav honom både inkomster och umgänge. Block, alltid skrivglad och med uppenbar journalistisk talang, lade fram en rad skrifter, som Lindroth med förklädd lärdom gör lättfattliga och njutbara. Det är Blocks medicinska verk om pesten (1711) och översättningen av den tyske hovläkaren Daniel Ludwigs avhandling om fältsjukan (1717). Framför allt gäller det de verk som Block gav ut i kulturkampens och upplysningens tjänst. Hans Anmärkningar över den astrologiska

och profetiska spådomskonsten utkom 1708, följda 1709 av den rikt kommenterade översättningen av John Spencers Betänkande om allehanda vidunder och betydande tecken. Närmast hade Block drivits av en 1708 utgiven engelsk spådom av Isaac Bickerstaff. Block visste inte vad som är oss välbekant, att detta var en pseudonym för Jonathan Swift, som här utsatte en engelsk kalendermakare för sin bitande satir, men Block insåg att det ändå rörde sig om en "aprile-skrift".

Med avfällingens aggression kritiserar Block Paracelsus — och sårar därvid sin gamle beskyddare Urban Hiärne som tog upp striden. Block bärs av den nya förnuftsström i Pierre Bayle's anda och för fram dennes krav på en libertas literaria, en obegränsad yttrandefrihet i den av naturvetenskapernas framgångar alstrade framstegsoptimismen "emedan världen dageliga mer och mer upplyst varder". Block slutar i en predikan inför världens undergång i bibliska tonfall som han höjer till en kosmisk dimension. I djup och innerlig mänsklighet öppnar han sitt innersta som eljest bara i breven till Leibniz. Lindroths citat visar en naken och ohämmad själv-rannsakan som leder tanken till Nikodemus Tessins av Ragnar Josephson framdragna livsbetraktelse, båda ungefär samtida vittnesbörd om den karolinska stilens uttryckskraft.

Blocks främsta vetenskapliga prestation var utredningen av orsakerna till Motala ströms stannade lopp 1708, på höjden av sin tids empiriska experimentalfysik. Boken tillägnade han landets fyra universitetskanslerer som han ville vinna för inrättandet av en svensk vetenskapsakademi efter de stora europeiska mönstren, friare institutioner än de gamla högskolorna vilkas uppgift det var att undervisa ungdom. I Uppsala kom snart en första akademi till stånd, Collegium Curiosorum, men för Block hade man där ingen plats, han ansågs för het.

Hans sista stora skrift var en 1714 på Göta hovrätts uppdrag utförd undersökning över den sedan elva år fastande pigan Ester Jönsdotter i Norra Åby i Vemmenhög, redan föremål för åtskilliga tryckta skildringar och kommentarer. Mot Jesper Svedberg och andra som här talat om Guds underverk anför Block grundaren av den medicinska statistiken, italienaren Santorio, och ger en naturlig förklaring med hänvisning till hudens utdunstningar.

Minnesteckningen avslutas med en flyktig blick på Block som tillfällighetspoet. Han har översatt och bearbetat lärodikt och satirer från franskan och hör därmed till den rena fransk-klassiska smakens pionjärer i landet.

Block hade en av ryssarna skonad lantgård Magnusberg nära Stegeborg och där har lantlivets sällhet fjärran från ävlan och bekymmer . . . *procul negotiis* . . . infångat Block bland stormaktstidens "otaliga Horatii näktergalar".

I den stora våg av adlande som den nya regeringen satte igång blev också den stridbare provinsialläkaren i Norrköping ihågkommen. Genom kanslipresidenten Arvid Horns bemedling utnämndes han också till den förste innehavaren av den befattning som riksöversättare som den nya kansliordningen uppfört på ordinarie stat, 1720. Längre verkade han dock inte som sådan. Block var av en apoplektisk natur och avled hastigt den 16 april 1722.

Lindroth har fångat ett människoöde och förmedlat detta i en fascinerande lektyr. Det mänskliga och nöjsamma får sitt med förståelse och ironi i skicklig dosering. Samtidigt är boken ett lärdomshistoriskt studieexempel över brytningen mellan aristoteliskt luthersk ortodoxi, paracelsistisk alkemi och cartesiansk mekanik, men om en sådan karaktäristik låter högtidlig och torr är Lindroths framställning otvungen och lätt, ett lysande bevis på att lärdomshistoria är roligt.

Sten G. Lindberg

Om två statsministrar

Lindman, Arvid, *Dagboksanteckningar*. Utg. genom Nils F. Holm. (Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinavien historia. Handlingar. D.1; Sthlm, Samfundet, 1972, 280 s.) Svensson, Waldemar, *C. G. Ekman. Frisinnad hövding, nykterhetsman, statsman*. (Uddevall, Frisinnad Tidskrifts Förlag, 1972. 290 s.)

Svenska statsministrar har inte haft för vana att själva avge utförligare redogörelser, t. ex. i memoarform, för sitt (med en modern finansministers uttryck) fögderi. Av de tjugosex statsministrar som Sverige haft sedan ämbetet inrättades har endast fyra känt sig uppkallade att författa politiska memoarer.

Man kan finna det anmärkningsvärt att så få i denna exklusiva skara känt det befogat att lämna rapport från de isiga höj-

der där de förutsatts ha vistats. Om orsakerna härtil kan man spekulera: tidsbrist, ett överväldigande källmaterial, personliga och politiska hänsyn, perspektivproblem, i något fall kanske personlig blygsamhet.

Materialfrågan är säkert en väsentlig faktor. I alla stora samtidshistoriska frågor finns ett mycket stort källmaterial. Det brukar emellertid till stor del vara diffust och oanvändbart för en objektiv behandling av de avgörande frågorna. Ofta, kanske oftast, finns i själva verket mycket litet verkligen hållbart material rörande de mest kritiska momenten i beslutsfattandet. Som grundval för en framställning som går djupare än det enbart plausibla är det många gånger otillräckligt. I just memoarsammanhang är risken för tendentiös eller personkoncentrerad skrivning alltför uppenbar för att behöva framhållas.

I mer än ett fall är denna brist på skriftliga statsmannaminnen måhända inte att nämnavärt beklaga. Det är väl givet att t. ex. Karl Staaffs eller P. A. Hanssons memoarer skulle hälsas med större intresse än en Gillis Bildts eller en Felix Hamrins. Att i ett samhälle som det svenska inte heller dessa skulle hyllas som de enda sanningsvittnena rörande den politik som förts är likaså givet. Deras framställningar skulle under alla omständigheter ha innehållit åtskilliga felkällor.

I avsaknad av sådana memoarer hänvisas den, som inte har omedelbar tillgång till arkivmaterialet, men som ändå önskar bilda sig en uppfattning om politiska huvudpersoner och händelseförlopp under denna tid, till andra källor: biografier, studier i speciella frågor eller från ett utvalt perspektiv, eller — ett material som för läsaren närmare aktörerna — utgåvor av dagböcker, samtida anteckningar, mer eller mindre samtida redogörelser av skiftande karaktär, etc. Det opublicerade källmaterialet rörande de svenska 1900-talsministärerna är jättestort, och varje ofentliggörande av åtminstone dess mer centrala delar är av allmänt intresse.

Den utgåva av Arvid Lindmans anteckningar som nu verkställts av Nils F. Holm kan ur dessa synpunkter välkomnas. Under många år var Lindman en centralgestalt i svensk politik, från sin entré i politiken — då han året efter sitt inträde i riksdagen blev statsminister — till sin avgång från ordförandeposten i högern 1935. Han tog aktiv del i många av de strider

som bidragit till att forma dagens svenska samhälle: rösträttsstriden, striderna om försvaret och parlamentarismen, arbetsmarknadskonflikterna, högerpartiets tillkomst. Hur han agerat, och hur han sett på sina med- och motagerande måste vara av stort intresse.

I vilken mån kan då dessa anteckningar bidra till belysningen härav? Bedömningen av deras värde för förståelsen av särskilda händelseförlopp måste göras av forskare på de områden som berörs. Här kan endast kort noteras något om deras innehåll och karaktär.

Uttrycket "dagboksanteckningar" är inte helt träffande. Anteckningarna har ofta gjorts ganska långt efter de relaterade händelserna. Syftet med deras författande har inte angivits. Någon källkritisk medvetenhet hos Lindman, som krävt angivande av det material på vilket han stöder sig, kan inte förväntas, och inte förmärkas.

Anteckningar föreligger endast från hälften av de år Lindman var aktiv som politiker: han förde dem ej under sin andra statsministerperiod, och inte under sin utrikesministerperiod: det högtintressanta halvåret mellan de två ryska revolutionerna 1917.

För vissa år är de anteckningar som gjorts mycket knapphändiga, och/eller rör mer marginella frågor. Tyngdpunkten ligger på åren 1911—1914: av anteckningarna 260 sidor hänför sig 26 till 1911, 43 till 1912, 49 till 1913 samt 72 till 1914. Från statsministeråren 1906—11 föreligger från 1907 endast 2 sidor, från 1908 7 sidor samt från 1911 26 sidor.

Att med hjälp enbart av dessa anteckningar skapa sig en sammanhängande bild av Lindmans person och betydelse är givetvis svårt, ja principiellt felaktigt. Den som utan möjligheter till egen forskning söker en översiktlig bild av Lindman kan med fördel vända sig till Ivar Andersons biografi "Arvid Lindman och hans tid" från 1956. Anderson har använt anteckningarna — som han f. ö. inte värderar så högt som källa — för sin framställning. Att även denne är konservativ, och att hans bok saknar notapparat, kan av läsaren bäras med visst jämnmod. — Säkert är dock Anderson föråldrad i vissa bedömningar, t. ex. i fråga om hur genomtänkt Lindmans konservativa ideologi var. Här visar Rolf Torstendahl på ett intressant sätt, i sin "Mellan nykonservatism och liberalism", 1967, på grundval av Lindmans

många valtal att Lindman hade en på flera sätt mer sofistikerad konservativ åskådning än vad Anderson gör gällande och vad som kanske allmänt ansetts.

Lindman figurerar i många andra framställningar, och även hans anteckningar har numera hunnit utnyttjas av flera forskare. Man skulle gärna hos Holm ha sett något fler hänvisningar till dessa än de tre som ges, och även någon om också kortfattad redovisning av forskningsläget rörande de problem som anteckningarna aktualiserar. Också den löpande kommentaren — i form av 42 fotnoter fördelade på 260 sidor — torde upplevas som knapphändig av den som saknar intim kännedom om den tid som behandlas.

Det måste dock erkännas, att mer utförliga kommentarer lätt kunde hota att överskugga själva anteckningarna. Formen för utgivning av detta slags material måste överhuvudtaget vara svår att välja: man har skalan mellan en okommenterad faksimil och en utförligt interpolerad och kommenterad text. Men just med tanke på den relativt "rena" återgivning som Holm valt efterlyser man tätare hänvisningar till annan litteratur och forskning.

Med dessa reservationer är givetvis anteckningarna en på många ställen fängslande läsning. Politiska meningsfränder och -motståndare torde kunna enas om att Lindmans anteckningar ger bilden av en initierad och garvad "maktspelare" — hur många verkliga och planerade ministärskiften hann han spekulera om och delta i? —, att hans persongalleri är rikt och färgrikt — i personregistret upptas 400 personer —, att hans omdömen om meningsmotståndare är skarpa och ibland rolliga, att han haft del i skickelsedigra beslut. Att värderingen av hans person och insats blir avhängig av läsarens egna värderingar är en annan sak.

En av Lindmans medtävlare och statsministerkolleger — men honom fullständigt olika som person — ställs i centrum av en framställning av en helt annan karaktär: Waldemar Svenssons biografi över C. G. Ekman. Att det här är fråga om en hyllningsskrift, vilket framgår redan av bokens titel, gör författaren ingen hemlighet av. Svensson är en mångårig partivän och nära förtrogen till Ekman. Bristerna i hans bok ligger i öppen dag: den är rap-sodisk, anekdotisk, i stort sett utan noggrann dokumentering. Att här tillämpa

s. k. tendenskritik vore sålunda att slå in öppna dörrar. Det hindrar inte alls att man kan läsa boken med sympati.

Det är fråga om en äreräddning, dels politisk, dels personlig. Behovet härav motiveras dels av Ekmans roll i 20-talets diskrediterade "vågmästarpolitik", där han ju var den erkände mästaren, dels av Ekmans avgång, hans "fall", 1932, som en följd av hans förnekande av att ha mottagit pengar från Ivar Kreuger. Med vilken framgång Svensson försvarar Ekman i den sistnämnda frågan — han publicerar här vissa mindre kända dokument och fakta — kan givetvis en normalläsare inte avgöra enbart på basis av hans framställning. Det är att förmoda att denna fråga tillhör dem som kommer att undersökas i det s. k. Kreugerprojektet vid Historiska institutionen i Stockholm. I fråga om vågmästarpolitiken så ter sig väl numera behovet av äreräddning knappast påfallande: att Ekman följde, och vid behov använde sig av, de parlamentariska spelreglerna kan han endast med svårighet personligen klandras för.

Dessa förhållanden är spektakulära och omdebatterade. Nästan okänt, men belyst av Svensson, är däremot vad som skedde med Ekman efter hans fall från maktens tinnar. Han syns målmedvetet och plikt-troget ha fortsatt sitt politiska arbete för sitt parti, men nu i det tysta, och privat närande en förhoppning att framtiden skulle rentvå honom för hans del i Kreugeraffären. Svensson förmedlar intrycket att han i sin påkomna obemärkthet behöll de egenskaper, som lyft upp honom från en enkel social bakgrund, och som utmärkt honom i hans glans dagar: målmedvetenhet, organisations- och arbetsförmåga i kombination med förtrogenhet och personlig enkelhet. Dessa var egenskaper som iakttagits även på andra håll. Herbert Tingsten, som gärna excellerar i person-omdömen — inte alltid rättvisa — skriver i sina memoarer om en spritförbudsdebatt 1922 mellan Ivan Bratt och Ekman: "Ekman var inte elegant eller rolig, snarare tvärtom; hans styrka var klarhet, en fast och sammanhängande tankegång utan de logiska blottor som Bratt älskade att avslöja, och ett lidelsefullt allvar, som kunde komma Bratts skämt att framstå som ovidkommande och lättsinniga. Debatten är i varje fall en av de styvaste jag hört."

Erik Carlquist

Finlandssvenskt folkbildningsarbete

Margit Åström, *K. J. Hagfors*. (Hfors 1972, 216 s.) (Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland 452 = Levnadsteckningar 8).

I serien Levnadsteckningar, utgiven av Svenska litteratursällskapet i Finland, har hittills utgivits åtta volymer. Den startade 1955 med en biografi över filologen Hugo Pipping. Sedan har, i relativt långsam takt, följt levnadsteckningar över historikern M. G. Schybergson, skolmannen och författaren Richard Malmberg (pseud. Gustav Alm), litteraturhistorikern, filologen och diplomaten Werner Söderhjelm, författaren Ture Janson samt psykologen och kritikern Hjalmar Neiglick. Sist i raden har vi två volymer av lektor Margit Åström, den ena behandlande Emma Irene Åström, Finlands första kvinnliga filosofie magister, den andra K. J. Hagfors.

Seriens syfte angavs ursprungligen vara "att hugfästa minnet av män och kvinnor, vilka med sin vetenskapliga, litterära eller allmänt medborgerliga gärning gjort en betydelsefull insats i vår historia". Av dem vilkas liv hittills tecknats i de åtta volymerna var väl slutligen Hagfors (1860—1939) den minst kände. Hans gärning är inte därför av mindre intresse. Han levde största delen av sitt liv på sidan om de kulturens och händelsernas centra som de större städerna i södra Finland kan anses ha utgjort. Hans huvudsakliga verksamhet utfördes i den lilla österbottniska staden Nykarleby, en av Finlands minsta. Här verkade han under en lång följd av år (1891—1930) som lärare och direktor (föreståndare) för ett av det svenska Finlands två folkskollärarseminarier. Som sådan gjorde han förvisso en insats av betydelse — låt vara att han inte alltid lyckades vinna alla elevers tillgivenhet och förtroende. Hans disciplin var relativt sträng, hans pedagogiska förmåga tydligen av hög klass. Hans grepp på sin uppgift färgades av hans egen personliga bakgrund: uppvuxen på ett relativt fattigt bondehemman hade han haft hårt motstånd från faderns sida att övervinna, då han strävade att slå sig fram på den bana han såg sig kallad för, den akademiska.

Hagfors var emellertid mycket annat och mycket mera än blott pedagog. Han hade, särskilt i yngre år, vetenskapliga ambitioner: det dröjde inte länge innan han, sedan han först utbildat sig till folkskollärare och därefter kommit igång med de

högre studierna, lyckades förvärva doktorsgraden. Avhandlingen behandlade ett tema inom den finlandssvenska dialektforsknings område. Några forskningsresultat presterade han inte utöver dissertationen, men en pennans man förblev han under hela sitt liv. Vad han skrev präglades av en kultiverad, utmejslad, personlig stil. I särskilt hög grad kunde den inte komma till sin rätt i hans läroböcker, däremot otvivelaktigt i hans journalistik, som sträckte sig över årtionden — han verkade bl. a. som framgångsrik huvudredaktör för ett litet österbottniskt lokalblad — och kanske allra bäst i hans brev. Hans försök som skönlitterär författare slog däremot inte särskilt väl ut. Hans lokalhistoriskt präglade genealogiska skildringar vände sig till en relativt begränsad krets.

I samhället Nykarleby fann Hagfors aldrig någon större trevnad; i motsats till många andra som småstadens borgare kände han aldrig någon lust att göra en insats i den kommunala politiken. Detta betyder inte att han hade varit ointresserad av politiska frågor överhuvudtaget: i sin journalistik förfäktade han svenskhetens sak i Finland, och han tog avstånd från vad han betraktade som socialismens överdrifter och ensidigheter. Han var en vaken iakttagare med öppen blick inte minst för vad som kunde intressera den läsekrets han vände sig till i de krönikor han publicerade som tidningsman.

Det är med tillfredsställelse man konstaterar att en gärning sådan som Hagfors' blivit uppmärksammas. Boken om honom bör kunna vinna läsare också i Sverige bland dem som önskar få en inblick i de finlandssvenska folkbildningssträvandena kring och efter sekelskiftet 1900. Författarinnans grepp på sin uppgift är sakligt, ställvis också kritiskt, även om hennes skildring präglas av en tydligt skönjbar sympati för Hagfors och hans verksamhet.

Olof Mustelin

Alf Ahlberg före tiden vid Brunnsvik

Alf Ahlberg, *Från prästgård till arbetarhögskola. Minnesbilder 1892—1926* (Sthl., Natur och kultur, 1973, 172 s.).

När Alf Ahlberg föddes 1892 var fadern kyrkoherde i Laholm. Sex år senare förflyttades han till Harplinge pastorat, beläget strax norr om Halmstad. Föräldrarna var födda i andra delar av stiftet. Alf Ahlbergs morfar Jonas Lindskog var prost

i Göteborg. En morbror till honom var Claes Lindskog, grecit i Lund och statsråd i Arvid Lindmans sista regering.

Ahlbergs skrivsätt är sobert och hans framställning tillgänglig. Alla omdömen om personer, ännu levande eller redan döda, förefaller noga övervägda. Av allt att döma har han haft sin bok länge under arbete. Ett par avsnitt är tidigare framlagda.

Prosten Ahlberg i Harplinge hörde inte till den schartauanska delen av stiftets prästerskap. I hemmet fanns ett förhållandevis rikhaltigt bibliotek som stod öppet för den vetgirige sonen. Det slag av religiöst frisinne som Viktor Rydberg representerade var företrätt i biblioteket. Sonen omtalar att Pontus Wikners porträtt hade en plats över skrivbordet i faderns arbetsrum. Några motsättningar mellan fadern och dennes schartauanska kolleger i stiftet känner sonen inte till. I tidens frågor torde faderns hållning ha varit traditionellt konservativ. En konflikt mellan generationerna uppstod ännu när den yngre nått vuxen ålder. Efter det att Alf Ahlberg, sedan flera år student i Lund, avstått från att delta i kungauppvakningen 1914, stängdes hemmets dörr under en tid för honom.

Från skoltiden vid Halmstads läroverk har Alf Ahlberg bevarat minnet av flera gamla lärare. De personporträtt han ger präglas av ett försök att teckna en rättvisande bild också av de mera originella bland tidens pedagoger. Lärda i kollegiet var Ahlbergs fransklärare, lektor Ossian Östberg. Denne hade ett förflutet som docent i romanska språk i Uppsala och hans tillvaro som lektor i Halmstad var inte fri från de svårigheter till anpassning som är kända från skildringar av livet vid andra provinsläroverk.

Efter studentexamen styrde Ahlberg kosan till Lund. Vänkretsen kom att rymma flera sedermera välbekanta samtida. Till de förtrogna vännerna hörde Ahlbergs landsmän Sigfrid Lindström och Albert Nilsson. Från början studerade Ahlberg naturvetenskapliga ämnen men dragnen till de filosofiska intressena växte i styrka. Redan under skoltiden i Halmstad hade Ahlberg genom läsning stiftat bekantskap med Hans Larssons filosofi. Besöken på dennes föreläsningar och seminarier blev utslagsgivande. Ahlberg ville bli Larssons lärjunge och anslöt sitt tänkande till dennes bekanta konvergenstanke. Ahlberg

lyckades aldrig komma Larsson närmare än på livet och det skiner igenom att Ahlberg inte riktigt övervunnit den besvikelse han därvid erfor. Ahlbergs gradualavhandling kom alltför hastigt till. Betyget blev lågt och hans lärares hållning sedan disputationen ägt rum kanske ändå mera reserverad. Ahlberg tar med rätt eller orätt hela skulden på sig för det svaga resultatet. Han dröjde ännu en tid kvar i Lund samsatt med en ny undersökning, måhända med en önskan att rehabilitera sig inför Hans Larsson.

När han omsider växlade in på en annan bana, skolmannens, var det opponenter vid disputationstillfället i Lund, Anders Karitz, som rekommenderat honom till ett vikariat som extralärare vid Södra latin i Stockholm. Så småningom började Ahlberg finna sig tillrätta med de pedagogiska uppgifterna. Bland eleverna vid skolan befann sig Sven Stolpe som sedermera vitsordat Ahlbergs förmåga som undervisare och det inflytande han övade över åtminstone de mera försigkomna bland eleverna. Ahlberg påbörjade ett populärvetenskapligt författarskap. Till umgänget hörde för en tid Pär Lagerkvist som dock snart lämnade Stockholm för Paris.

Alf Ahlberg antyder att hans livsföring tidvis var oregelbunden och det sätts i samband med den osäkerhet han erfor inför framtiden. En resa genom Tyskland till Italien vidgade hans horisont. Som resällskap hade han brodern Hakon Ahlberg. De nu framlagda minnena är också tillägnade denne. När boken slutar har Ahlberg vidtalats att leda en studiecirkel vid Brunnsvik. Det skulle snart visa sig att han funnit sin livsuppgift. — Personregistret till boken hade förtjänat en närmare bearbetning.

Åke Lilliestam

Filosofminnen från Lund

Gunnar Aspelin, *Lärospån i Lund. Minnen från studentåren.* (Gleerup, Lund 1973, 173 s.).

Aspelin har i en tidigare bok, *Lek och allvar* (1968) nedtecknat minnen från barnår och skoltid fram till studentexamen. Anspråkslöst konstaterar han där, att den yttre livshistorien varit fattig på märkvärdiga tilldragelser. Den som frestas av Gunnar Aspelins memoarer förväntar sig väl heller inte äventyr av denna yttre typ. Det betyder alls icke att minnestecknaren skulle vara världsfrånvärd. Att så icke är fal-

let kan läsaren själv konstatera. Men det är väl ändå, låt oss säga, vägmärkena utefter tankens färdstråk som frestar nyfikenheten. Och man tänker sig att få orienteringar om kulturmiljön i Lund där den lärde professorn i ungdomen rört sig.

Eftersom första memoardalen inte re-censerats här, må för sammanhangets skull några uppgifter därifrån lämnas.

Gunnar Aspelin, född 1898, såg dagens ljus på Solbacken i Södra Mellby församling, Kristianstads län. Fadern, Karl Aspelin, var konstnär av åttiotalsgenerationen och modern kom från ett högborgerligt köpmanshem. Gunnar fick sin första undervisning i hemmet. Därefter bar det av till Malmö — först realskolan, sedan latinskolan. Efter studentexamen 1916 och fil. kand. påföljande år blev Aspelin fil. lic. 1924 samt fil. dr och docent 1925. Ämnet var praktisk filosofi. År 1936 blev han professor i Göteborg, men kallades till Lund 1949 som innehavare av lärostolen i teoretisk filosofi, vilket ämbete han lämnade som emeritus 1964; urvalet är Aspelins eget i Lek och allvar. Han nämner inget här om sitt författarskap. Det kan väl därför vara lämpligt att komplettera med de viktigaste böckerna. Efter doktorsavhandlingen om Hegels praktiska filosofi utgavs 1929 *Framstegstanken i franskt tankeliv*, som är ett bidrag till sociologiens problemhistoria. Därefter kommer två digra verk, nämligen *Tankelinjer och trosformer* 1937 och *Tankens vägar* 1958. Som fri skriftställare har Aspelin efter pensioneringen framför allt givit ut *Världsbilder och livsideal* 1968 och *Tankehistoriens problem* 1970.

Aspelin har i sitt författarskap aldrig haft långt till den sociala omgivningens problem. I första memoardelen dyker udda personligheter upp, skildrade mot bakgrunden av den tidens klassmotsättningar och de särskilt pittoreska resurser som Kivik erbjöd. Själv kom Aspelin under pojksåren på flera sätt att uppleva samballet klivenhet och kände ofta till sin egen besvikelse att han inte hörde riktigt hemma bland lekamraterna, som i ur och skur fick sträva till folkskolan i Svinaberga by, medan Gunnar insöp vetande hos guvernanten där hemma. Den sociala distansen kunde alltså kännas besvärande för den som längtade efter gruppens gemenskap. Och, konstaterar författaren, sådana erfarenheter lämnar spår efter sig. "Man börjar undra var man egentligen hör hem-

ma. Sådant skapar lätt en varaktig känsla av isolering, som i det långa loppet inte behöver vara odelat oangenäm. Man kommer med tiden att gå in i olika grupper: arbetskamrater, meningsfränder, folk med liknande intressen och sympatier. Ändå kommer man aldrig att helt identifiera sig med dem. Man är med och står på samma gång utanför. Det går inte bra att tala gruppens språk utan främmande brytning. Lusten att plocka sönder de standardiserade tänkesätten ligger alltid på lur, och när man tar parti, vill man göra det på sin egen fason."

Efter privatundervisningen i hemmet kom åren i realskolan att bjuda på påfrestningar och gymnasiet hägrade. Här gavs det som väntat bättre utrymme åt intellektuell dristighet. Med sig som andliga fält-herrar hade den nyblivne gymnasisten framför allt Strindberg, Ibsen och Brandes. Och tack vare Verdandis förträffliga skriftserie hade superstjärnor som Bruno, Galilei och Darwin fått en etablerad plats; Branting hade i samma serie skrivit om socialismen. Den envetna lusten att gå egna vägar och att själv ta ställning befästes i diskussionerna med kamraterna, bland vilka i synnerhet Aage Gad, Sune Genell och Bengt Rosenius nämnes. Aspelin blev radikal. Darwin och Haeckel blänkte på det naturvetenskapliga firmamentet och Bengt Lidforss hade höjt ljusfacklan. Men gymnasisten var genom hemmets fromhet långtifrån religiöst opåverkad och Lidforss behandling av kristendomen tycktes honom i sina stycken orättvis. Sin politiska inställning anger Aspelin som en radikalt orienterad liberalism, närmast inspirerad av John Stuart Mills bok om friheten. Samhällsförhållandena var långt ifrån idylliska och de dagopolitiska stridsfrågorna stärkte författarens sympati för de socialistiska idéerna och under bondetågstiden kände han sig stolt över att kunna kalla sig socialdemokrat. I filosofiskt avseende låg Spinoza bra till. Aspelin blev spinozist; inflytande från heackelsk monism och intryck från Verdandiskrifternas naturvetenskapliga framställningar gav sig här till känna.

Även i Lärospån i Lund undviker författaren att begränsa sig till sin privatvärld utan söker komma åt den miljö som påverkade unga människor för ett halvsekel sedan.

1916 kom Aspelin till Lund. Tre år tidigare hade Lidforss gått bort, men hans

skrifter levde och sägnerna om hans bedrifter florerade; äldre som varit med berättade om de stora debatterna, då utvecklingsläran, kristendomen och socialismen höll andarna vakna. Aspelin väntade sig nu komma till ett Lund som skulle bereda honom plats i kampen för framtidens idéer. Av de gamla kämparna fanns Knut Wicksell ännu kvar, nu inne på sin sista termin, och han kunde med skärm-mössa och allt beskådas, när han kom gatan fram. Ledande radikaler som Ernst Wigforss och Malte Jacobsson hade flyttat till Göteborg. De stora debatternas tid tycktes förbi och levde kvar i självbiografiska berättelser av Gustaf Hellström och Harald Wäger. Men den radikala elden hade inte slocknat, den skulle längre fram blossa upp i Clarté. Det är emellertid tydligt att Aspelin även som radikal hade svårt att "utan främmande brytning" tala gruppens språk.

Aspelin berättar om sina första intryck som akademisk medborgare. Lundensaren skulle bemöda sig om att vara studentikos, något som för många bara tog sig uttryck i banala fylleskämt långt från den representativa lundensiska andan. För dem som sysslade med filosofiska och socialvetenskapliga ämnen var studiegången i hög grad överlämnad åt det privata initiativet och gick rakt emot planeringsexperternas ideal. Seminariebibliotekens böcker lockade till strövtåg och det var lätt att för-sinka sig. Grundläggande kurser anordnades visserligen, men de var knappast skol-mässigt upplagda. Föreläsningarna gav ofta stimulerande inblickar i pågående forskning men hade ibland mycket litet att göra med kursens kunskapsfordringar.

Fil. stud. Gunnar Aspelin var på det klara med att han skulle läsa praktisk filosofi. Han lockades dock inte av idealisternas tidlösa normer utan av moralen som ett socialt faktum, ett studium som kanske också kunde ge råd för en god livsföring. Professorn i praktisk filosofi hette vid denna tid Efraim Liljeqvist, "den siste boströmianen". Den lille vitskäggede, ultrakonservative professorn representerade förvisso inte de vetenskapliga ideal som Aspelin hade ställt upp för sig. Aspelin fick nu finna sig i att gripa sig an den svenska personlighetsfilosofiens elementa; på kursplanen stod böcker av Boström, Wikner, Sahlin och Nyblaeus. Det verkade avskräckande för den som längtade efter att få ägna sig åt Auguste Comte, John Stuart

Mill och Ernst Mach. Den unge studenten kunde omöjligt följa Liljeqvist i spåren. Men han kom att hålla av honom som red-bar lärare och karaktäriserar honom som intellektuellt öppen och tolerant när inte antipatin mot Hägerström tog överhand, "den ende filosof, som han var oförmögen att sakligt bedöma".

Efter två betyg i praktisk filosofi var turen kommen till den teoretiska filosofien. Kursen inleddes med filosofihistoria, ledd av dåvarande docenten Anders Karitz. Bland bokbekanta nämnes nu Windelband, Hägerström, och, med särskilda lovord, Harald Höffdings filosofihistoria. Studievägen var slingrande, men irrfärderna var nyttiga. En engagerad bekantskap med filosofiens historia kan vara ett motgift mot den enfaldiga föreställningen, "att ingenting kan hämtas ur filosofiska skrifter av äldre datum än 1900-talets fjärde och femte decennium".

I lundaminnen från denna tid spelar Hans Larsson en ofrånkomlig roll. För en mycket ung man som beundrade Bengt Lidforss tedde sig den sokratiske Hans Larsson en smula matt. Visserligen hade han genom polemik med Rudolf Kjellén förvärvat en frisinnad profil, men han verkade för mjuk i tonen och hade liksom för lätt att förstå motsatta åsikter. Men längre fram återvände Aspelin med bättre förståelse till tänkesättet Hans Larsson och det blir klagdjort att konvergensmetoden inte var så konstifik som den ibland har framstått. Det som gjorde Hans Larsson till en oöverträffad vägledare var enligt minnestecknaren hans ursprungliga och självupplevda hållning till den filosofiska problematiken. Och eftersom han inte var skolbildare kunde han hjälpa eleverna utifrån deras egna utgångspunkter och ansatser.

Tiden var ond, världskriget rasade. Revolution och socialt tumult, här hemma författningsfrågan, ställde samhällsproblemen i förgrunden. Aspelin tog parti och orienterade sig samtidigt mot sociologien av Comtes och Spencers märke samt tog därtill upp nationalekonomi och statskunskap på studieprogrammet. Som statskuns-kapare skrev Aspelin en seminarieuppsats om Rudolf Kjelléns organiska statsteori, en studie som senare byggdes på och lades fram som licentiatavhandling för Efraim Liljeqvist.

Bland nya profeter från denna tid nämnes först och främst Bertrand Russell som

erbjöd en liberal samhällsfilosofi utan drömda övertoner. Men — så vitt man kan förstå — utnyttjade Aspelin främlingsskaps ovan omnämnda förmåner och lyssnade med sympati till olika stämmor av vilka en del var långt ifrån akademiska. Bokbindaren Gustaf Sjöströms tonläge var ilsket och syndikalisternas dröm utopisk, dock verkade tron på arbetarnas fria sammanlutningar sympatisk gentemot centraldirigering och byråkrati. Aspelin fängslades av den "frihetliga socialismen" och lockades till vidlyftiga studier över Proudhon, Bakunin, Krapotkin, Sorel m. fl. Karl Marx skymtar på olika ställen i minnena. De filosofiska motiven i marxismens samhällslära tycktes vara ett lämpligt ämne för en doktorsavhandling. Alternativt lockade Ludvig Feuerbach's idéer. Liljeqvist hade i och för sig ingenting att invända. En sak var dock ofrånkomlig, framhöll han, skulle man syssla med Marx eller Feuerbach måste man känna sin Hegel. Så kom det sig att Aspelin kom att skriva sin doktorsavhandling om Hegel, en tänkare som alltid fängslat honom. Avhandlingen fick titeln *Hegels praktiska filosofi 1800—1803* och disputationen ägde rum på hösten 1925 med docenten Alf Nyman som fakultetsopponent. Andre op-ponent var studiekamraten Arnold Ljungdal.

Aspelin har när boken tar slut blivit doktor och docent. Han har funnit sin hustru och han har erfarenheter från studentjournalistik och kärpolitik bakom sig. 1926 börjar en lång bana som akademisk lärare. Läsaren hoppas på minnen också från denna tid. — Personregister saknas i boken.

Torsten J. Andersson

Företagsledare och humanist

Henning Throne-Holst, mest känd som direktör för Marabou, har med sin bok *Mitt livs företag* (Bonniers, Sthlm 1973, 289 s.) lämnat ett värdefullt tillskott till det relativt ringa antalet självbiografier av ledande svenska företagare. Throne-Holst är född 1895 och växte upp i Oslo, där hans far Johan Throne-Holst ägde chokladfabriken Freia. I unga år sändes sonen, 1918, till Stockholm med uppdrag att reda upp det krisdrabbade svenska chokladföretaget, som tillkommit som ett dotterföretag till det norska. Uppdraget var tänkt att bli tidsbegränsat men blev livsvarigt. Med stora insatser av hårt

och målmedvetet arbete lyckades det som bekant att bygga upp det svenska företaget till en mönsteranläggning. Inte minst växte detta ut, när man genom grundandet av konservfabriken Findus gick in på ett nytt verksamhetsområde.

Throne-Holst blev emellertid inte blott en egen stor företagare. Under andra världskriget togs han i anspråk av statsmakterna för viktiga och ansvarsfyllda uppgifter inom krishushållningen. Och senare kom han att under några år som verkställande direktör bidra till konsolideringen både av Scania-Vabis och av SAS. Han hör med andra ord till de norskfödda män som gjort betydande insatser i svenskt näringsliv. Man kan i sammanhanget erinra om Hans Astrup (1831—98), grundaren av sågverket i Skutskär, och Christian Storjohann (1868—1954), Billerudskoncernens skapare, för att blott nämna ett par namn.

Throne-Holsts framställning tar sin början med en skildring av barndoms- och ungdomsmiljön. Fadern får en ömsint men inte okritisk karakteristik, av vilken synes framgå att sonen ärvt många egenskaper från honom. Som ännu en antydning om faderns kulturella intressen kan nämnas — vad som inte står att läsa i boken — att han en tid var ledamot i redaktionskommittén för Norsk Biografisk Leksikon.

Bland de partier som behandlar kommersiella och finansiella frågor torde redogörelsen för Findus tillkomst och utveckling vara av särskilt värde. Men även framställningen om förf.:s andra aktiviteter innehåller många uppgifter som skänker ökad belysning åt händelseförloppen. Särskilt till sin rätt kommer han vid skildringen av de ekonomiska och sociala förhållandena i Finnmarkens kustbygder, sådana han upplevt dem under många sträpsfyllta resor här uppe i norr. Själva stilen får en ökad flykt och stänk av patos som väl harmonierar med det ödesmättade ämnet. Man har anledning att med allvar lyssna till vad här säges för att få ett riktigt perspektiv på den konservativa propaganda som bedrivs i dessa frågor från en del svärmeandars sida.

Det framgår av Throne-Holsts redovisning för sitt livs företag att han främst varit och känt sig vara administratören, med stor förmåga att leta fram goda medarbetare och att organisera ett friktionsfritt och fruktbart samarbete dem emel-

lan. Drivkraften i hans rastlösa verksamhet synes städs ha varit en drift att få något gjort, att ta ansvar, därtill en stark längtan efter förnyelse, att få gripa sig an med något nytt. Någon närmare analys av dessa frågor ger han sig dock inte in på. Man får reda på de yttre konturerna i ett flertal affärstransaktioner men ingen klarare inblick i hur sådana stora företag som det här gäller skötes rent organisatoriskt. Möjligen har han ansett att detta inte erbjuder något intresse utanför fackmännens krets.

Det är emellertid en väsentligt annorlunda bild man får av en stor företagare än den som den politiska vulgärpropagandan för till torgs. De ganska blygsamma resurser som åtgår för den personliga livsföringen kan — även om de skulle vara mera storslagna än i Throne-Holsts fall — inte rimligen vara det incitament som driver industrimän och finansmän i deras verksamhet. Snarare då en ambition som i de mest outrerade fallen står nära vad som populärt plägar kallas arbetsnarkomani. När Throne-Holst vid ett tillfälle hyllade sin mångårige medarbetare Lars Anderfelt gjorde han det genom att erinra om vad korinterna enligt Thukydidens sade om sina antagonister athenarna: "Deras föreställningar om helgdagen är att kunna syssla med angelägna arbetsuppgifter. De föredrager vedermödor och aktivitet före fritid och lugn. Kort sagt, de är efter sin natur ur stånd att leva ett överksamt liv eller låta andra göra det".

Vad Throne-Holst själv beträffar får man av hans memoarer, om man inte visste det förut, klart besked om hans mycket vida och mångsidiga intressen på skilda områden. Väl bekant är hans levande känsla för den bildande konsten, manifesterad även genom de insatser han gjort inom Marabous anläggningar i anslutning till parollen: Konst på arbetsplatsen. Men i boken avslöjar han också en stor beläsenhet inom litteraturen. Han rör sig ledigt och vant långt utanför allfarvägarna och finner ofta i form av citat pregnanta formuleringar för vad han vill ha sagt.

Några enstaka mera sällan förekommande norvagismer visar också övertygande att förf. själv fört pennan i denna välgjorda levnadsskildring. Ingen spökskrivare har sålunda, som så ofta är fallet, här varit i verksamhet. Denna omständighet tillförsäkrar Throne-Holsts bok ett ökat

värde som källskrift och mänskligt dokument.

Gösta Berg

Läkargärning i provinserna

Sannolikt har flera läkare än representanter för andra yrkesgrupper nedskrivit sina memoarer. Det har dock i allmänhet gällt dem som ägnat sitt liv åt fortsatt forskning och därmed i de flesta fall stannat kvar vid Karolinska institutet eller andra lärosäten. Gustaf Myhrman, pensionerad överläkare vid regionsjukhuset i Örebro, representerar i viss mån en annan typ, nämligen dem som haft sin huvudsakliga gärning förlagd till provinserna. Ur denna synpunkt är hans bok *En läkare minns* (Natur och Kultur, Sthlm 1972, 185 s.) att hälsa med tillfredsställelse. Myhrman är född 1903 och växte upp i Eksjö, där fadern var överste och chef för Kalmar regemente. Hans farfars far var den kände direktören för Jernkontoret, Gustaf M., och de båda föregående generationerna bruksägarna Christoffer M. och Christopher M. på Råmen. Förf. avbildar det mäktiga gravmonumentet på kyrkogården med den magistrala inskriften "Minnet af dem bevara denna kyrka som de uppbyggt och denna nejd, fordom en ödemark, nu genom deras omsorg fruktbar och befolkad". Auktor kan väl näppeligen vara någon annan än mågen i den yngres hus, Esaias Tegnér?

Förf. berättar att han under sina första studieår i Stockholm sysslade med genealogisk forskning i avsikt att utröna om något samband fanns mellan hans familj och den köpmannasläkt av tyskt ursprung med samma namn som en gång ägde det ännu kvarstående 1600-talshuset i hörnet av Västerlånggatan och Tyska Brinken i Gamla stan. Resultatet blev dock negativt.

Efter studieåren tjänstgjorde Myhrman som underläkare vid lasarettet i Östersund och vid Serafimerlasarettet, som regementsläkare i Boden och under drygt 20 år som chef för medicinska avdelningen vid regionsjukhuset i Örebro. Vad som ger hans redogörelse för dessa år ett särskilt värde är den klara bild man får av läkarens vardag. Han fick härvid också uppleva den närmast fantastiska utveckling som sjukvården genomgick under dessa år.

Den orimligt dryga arbetstid som uppbarligen var förbunden med tjänsterna

får väl anses ha medverkat till att läkarna i högre grad än andra yrkesmän, kanske med undantag för officerarna, slöt sig samman i en ganska avskild grupp. Därigenom blir också det rika persongalleriet i Myhrmans bok sannolikt främst av intresse för hans kolleger. Registret upptar inte mindre än 266 namn, av vilka många i texten dock endast beröres mycket kortfattat. Ändå saknas där "en gammal doktor Modin" som medicinarkompaniet bringade sin hyllning 1922 genom att utanför hans hus sjunga Studentsången, när han hedrat deras förbimarsch med flaggning (s. 50). Man kunde tro att det gällde en läkare, men i själva verket måste det ha varit regementspastorn och komministern Erik Modin i Multrå, som på grund av sina banbrytande forskningar i nordsvensk etnologi, filologi och historia kreerades till filosofie hedersdoktor vid Uppsala universitet 1907.

Av dokumentariskt värde är efter allt att döma vad förf. har att förtälja om de yngre läkarnas intensiva fackliga kamp på 1930-talet för att skaffa bättre arbets- och löneförhållanden inom yrket. Där visas bl. a. med all önskvärd tydlighet hur osäkra alla prognoser är, åtminstone när det gäller de intellektuellas arbetsmarknad. I vissa stycken hade man framgång och det var utan tvivel lyckosamt att ett så stort antal kompetenta krafter stod beredda att rycka in, när den stora expansionen på hälsovårdens område blev verklighet.

Boken avslutas med några mera allmänna reflektioner under rubrikerna Blick på en förändrad värld och Livet är kort, konsten lång. Förf. redogör där för en del av de medicinska framsteg, som tagits under hans tid och ger oss en inblick i de ömtåliga och svårberästrade problem, som är inbyggda i förhållandet mellan en läkare och hans patient.

Gustaf Myhrman har en ledig penna, som fått skolning också genom en tidvis ganska omfattande publicistisk verksamhet. Boken om vad *En läkare minns* fogar sig värdigt till vad han tidigare skrivit och sagt till glädje och tröst för sina medmänniskor.

Gösta Berg

En barnläkares minnen

Pedatrikern professor Arvid Wallgren var en sällsynt charmerande personlighet. Var han drog fram, i Sverige

eller utomlands, vann han sympati och beundran. Det är med stort intresse man tar del av de minnesanteckningar han utarbetade på äldre dagar. I *Som skolpojke i sekelskiftets Arvika* (Arvika 1971, 79 s.) ger han glimtar från tiden fram till studentexamen i Karlstad 1908. Wallgrens minne var gott och han kan förnöja sina läsare med många roande detaljer från hem, skola och fritid. Hans stora personintresse röjs i teckningen av lärare och kamrater, och tidigt lärde han sig att finna rekreation i ett uppfriskande friluftsliv.

Som Supplementum IV till Nordisk medicinhistorisk årsbok har publicerats en fortsättning på ovanstående arbete under titeln *Här hemma och där ute. En barnläkares minnen* (Växjö 1972, 288 s.). Arbetet har självfallet framför allt intresse från medicinhistorisk synpunkt. Man får en ovanligt utförlig redogörelse för en framstående svensk läkares erfarenheter från och medverkan i en händelserik utveckling på barnläkekonstens område, från utbildningsår, sjukhusarbete, professorskonkurrenser, vetenskapligt författarskap och arbete i olika vetenskapliga och kollegiala sammanhang — Wallgren var t. ex. 1955—56 ordf. i Svenska läkaresällskapet. Stort intresse ägnade han åt internationella arbetsuppgifter och u-landshjälp i WHO:s, Rädda Barnens, Röda Korsets och Internationella Tuberkulosunionens tjänst. Man blir imponerad av omfattningen av Wallgrens livsverk. Vetenskapligt intresserade han sig särskilt för spädbarnstuberkulosen, knölrösens etiologi och calmettevaccinationen. Hans namn är knutet till vidareutvecklingen av den sistnämnda metoden för vaccination mot tuberkulos (den s. k. BCG-ympningen).

Wallgrens memoarer är späckade med personnamn, som återfinns i ett utförligt personregister. Här möter utom utländska läkare i långa rader också ett stort antal svenskar, som Wallgren kommit i beröring med, mest naturligtvis läkare men också många andra yrkesmän som han råkat framför allt i föreningssammanhang. Wallgren var sålunda bland annat ivrig rotarian och idunes.

I några fall lämnar Wallgren i detta personmyller mera utförliga biografiska uppgifter om sina kolleger, t. ex. Hilding Berglund, Gustaf Bergmark, Ragnar Friberger, Gösta Göthlin, Axel Höjer, Nic Johannsen, Sven Johansson, Isak Jundell,

Hugo Laurell, Frithiof Lennmalm, Adolf Lichtenstein, John Lundquist, Henning Magnusson, Ivar Thorling, Anders Wasén och Wilhelm Wernstedt. På det hela taget är emellertid Wallgren ganska återhållsam när det gäller personomdömen om andra och han utlämnar programmatiskt inte mycket om sina egna personliga problem. Memoarerna är sobert präglade och hållna i en tilltalande saklig form.

Bertil Broomé

Läkare och politiker

En historiker grips gärna av lätt vemod vid anblicken av den trave memoarer varje boksäsong ställer till hans förfogande. Som regel traditionellt disponerade och källkritiskt sett av föga eller intet värde blir den här typen av böcker i längden sällan någon givande läsning. I bästa fall kan forskaren finna belägg på redan från andra källor kända fakta eller få tips om tidigare okända personkombinationer, men han vågar ingenting ta för gott som inte klart kan styrkas på annat håll. Naturligtvis ges det undantag — det finns en rad memoarförfattare som skrivit med egna dagboksanteckningar som stöd för minnet (Tage Erlander, Axel Gjöres, Gunnar Häggglöf och Nils Quensel är några exempel ur högen). Men de så skrivna böckernas högre kvalitet gör dem ju paradoxalt nog inte åtråvärda i vetenskapsmannens ögon — hans intresse vänds omedelbart mot den samtida källan, dagboken.

Det förbises emellertid ofta — inte minst av fackrecensenter! — att memoarer inte bara representerar en historisk källgrupp. De utgör också en litteraturart, en i anglosaxiska länder högt skattad sådan. Visst händer det att en svensk volym hågkomster fångslar en så speciell nyttjare som en forskare genom sin stilkonst eller sin originella uppläggning, men nog är det få böcker av det här slaget som av bara, om uttrycket tillåtes, formella skäl vinner nåd inför ens ögon. Man förbiser därmed ofta att memoarer åtnjuter stor popularitet hos en bredare publik genom sin behändiga blandning av skvaller, pikanta detaljer, inblickar i olika arbetsmiljöer och samhällskretsar m. m., allt serverat i oantastligt seriös och anständig förpackning.

I 1973 års skörd finns en memoarvolym som måhända inte ger en forskare särskilt mycket till belysning av författarens verksamhet och samtid men desto mer i fråga om självständighet i form och tempera-

ment: Bertil von Friesen, *Sällskap på resan. Möten med människor* (Bonniers, Sthlm 1973, 213 s.). Den bekante läkaren och liberale politiker har nämligen valt att skildra sitt ursprung och sin levnad genom att berätta dels om de människor han härstammar från, dels om dem han mött. Boken rymmer följaktligen en serie korta personkaraktistiker, som börjar men en porträttskiss av anfadern, karolinern Fredrik Wilhelm von Friesen. Därefter behandlas bl. a. äldre släktingar, modern (Mia Leche), politiker — bland vilka urskiljs kategorierna "husgudar" (E. M. Forster), äldre generationens män (Per Albin Hansson, Eliel Löfgren och Rickard Sandler) och samtida (Tage Erlander och Bertil Ohlin) — vänner, bekanta och patienter. När boken är slutläst tillkommer det läsaren att själv plocka samman en bild av författaren med hjälp av de småbitar denne strött över sidorna i form av omdömen om andra, erkännanden av egna begångna misstag, nostalgiska tillbakablickar etc.

Bertil von Friesen har i sin gärning som läkare och politiker framstått som en typisk representant för den välutbildade, socialt ansvarsmedvetne överklassperson, som av tradition i vår tid blivit liberal. Memoarvolymen verifierar detta intryck, så långt den nu ger något om författaren själv. Mycket av den personliga insatsen faller genom bokens uppläggning självklart utanför framställningen: dit hör t. ex. Bertil von Friesens insats som redaktör för *Frisinnad Ungdom* 1925—1928 och under affären Königson på 1950-talet — för att nu bara peka på några episoder, som nämns men inte utreds i boken.

I ett brev till recensenten avslöjade författaren en gång att han på 1940-talet började göra sporadiska dagboksanteckningar. Kanske har vi att motse en mera samlad påbyggnad av minnesboken med dessa som grund?

Jarl Torbacke

Nils Quensels minnesbilder

Nils Quensel, *Minnesbilder*. (Sthlm, Norstedts, 1973, 305 s.).

F. kammarrättspresidenten och statsrådet Nils Quensel skriver i förordet till sina postumt utgivna memoarer att han ingalunda med dessa avser att teckna sin självbiografi. Han vill ge minnesbilder från en tid och från förhållanden "som nu sjunkit under horisonten men som förvisso

förtjäna att vara kända av kommande generationer. Jag skriver ej för att klandra, ej för att berömma, närmast för att återge fotografiska intryck". Denna föresats är författaren också alltigenom trogen. Med livlighet och pregnans men utan att insistera på egna insatser och meningar skildrar han personer, intryck och händelser från sin uppväxt i ett patricierhem och från sin följande förnämliga ämbetsmannabana. Stilen är närmast juristsvenska men trötter knappast; den passar väl det på en gång initierade och tillbakadragna perspektiv ur vilket Quensel redogör för sina upplevelser.

Mest lyckade är nog de inledande kapitlen med deras fotografiskt noggranna intryck från sekelskiftets Stockholm. Man får en åskådlig bild av en stor eller kanske medelstor småstad, där gränsen mellan stadsplanering och landbebyggelse är flytande, avstånden små och alla, eller i varje fall alla inom ett högre socialskikt, känner varandra. Skildringen av skolorna är kanske inte så märklig och i alla händelser är framställningen av studierna i Uppsala mer givande. Quensel går här helt kort förbi sina juridiska läroår men dröjer utförligt vid sina studier i klassiska språk och historia och vid lärarna i dessa ämnen. Mest imponerande var en professor, som han inte direkt studerade för men blev bekant med genom sonen Erland. "Det kan ej vara något tvivel om att mötet med Harald Hjärne blev den största upplevelsen i Uppsala".

Efter ungefär ett decenniums tjänstgöring i Svea Hovrätt, varifrån lämnas flera intressanta interiörer och porträtt, några med en del lätt maliciösa drag, kom Quensel 1930 till kanslihuset. Efter tjänstgöring på ledande poster i finans- och kommunikationsdepartementen blev han 1936 konsultativt statsråd i Bramstorps sommarregering. Hans skildring av denna regerings tillkomst och tillvaro är en av bokens höjdpunkter. Särskilt finansministerposten besättande målas med drastiska penseldrag. Möjligen kunde mer ha understrukits att vederbörande statsråd tillträdde först efter stor tvekan och som en gärd av plikt känsla mot partiet, eftersom statsministern inte kunde få fram någon annan lämplig kandidat.

Quensel fortsatte som konsult i koalitionsregeringen Hansson—Bramstorp hösten 1936 och i samlingsregeringen i december 1939. Han hade nu anseende som

en utomordentligt skicklig konsult och åtnjöt dessutom Per Albin Hanssons särskilda förtroende. Efter en tid som president i kammarrätten 1940—1943 återvände han sistnämnda år till sin tidigare post som konsultativt statsråd, som han — i skiftande regeringar — behöll ända till 1951. Fram till 1961 var han härafter ånyo president i kammarrätten. Memoarerna slutar dock med Per Albin Hanssons frånfälle 1946.

Skildringarna från krigsåren är särdeles initierade men ger knappast mycket utöver de dagböcker av andra statsråd, som numera är tillgängliga och delvis tryckta. Mer nyheter möter då i kapitlet om baltaffären 1945—1946, där samtida dagboksanteckningar ordagrant återges. Samlingsregeringens hafsiga handläggning av frågan kommer här klart fram, liksom Undéns första tvekan att genomföra samlingsregeringens tidigare beslut.

Sist i boken återges korta porträtt av Gustaf V, Per Albin Hansson och Christian Günther (det sistnämnda närmast en skiss). De präglas genomgående av stor uppskattning. Man noterar den rätt förbehållslöst höga värderingen av Gustaf V och Per Albin Hanssons beklagande att förutsättningar saknades för en fortsatt samlingsregering efter kriget.

Quensel försäkrade under sina senare år ofta, att hans memoarer kunde utges först efter hans död på grund av de många friskspråkiga och uppriktiga omdömen de innehöll. Den läsare som utifrån dessa uttalanden väntat sig en avräkning med antagonistiska eller med misshagliga personer blir dock besviken; framställningen innehåller inga sensationella avslöjanden eller angrepp. Man kan beklaga att Quensel inte på papper fäste mer av vad han kunde berätta om väsentliga frågor och situationer från krigsåren. Hans muntliga skildringar av dessa år var mer färgrika och öppna än de nu framlagda.

Quensels arbete tillhör väl inte de stora memoarerna men inte osannolikt de slitstarka. Både miljöbeskrivningar och personteckningar kan påräkna uppmärksamhet hos dem, som intresserar sig för privat leverne och offentligt liv i Sverige före och under de båda världskrigen.

W. M. Carlgren

Carl-Fredrik Palmstiernas minnen

Carl-Fredrik Palmstierna publicerade för två år sedan första delen av sina memoarer, Stormig idyll. Nu har han fört teckningen ytterligare ett par decennier fram i tiden med en ny del. Han har haft den stora förmånen att ha ett tydliggen väl bevarat brevarkiv och dessutom utförliga dagboksanteckningar. Den nya memoardelen bär titeln *Bränn dessa brev. Människor — miljöer 1921—1945*. (Sthlm, Bonniers, 1973, 250 s.). Författarens litterära talang är obestridlig. Här och där får man intrycket att den kanske till och med är alltför stor, lättheten att skriva förleder skribenten att ibland förhastas sig med personomdömena. Det är också ett oerhört rikt persongalleri, som passerar revy. Boken är lättläst, medryckande och inte sällan även spännande. En central plats intar skildringen av författarens förhållande till sin far, Erik Kule Palmstierna. Kanske skildringen har blivit litet väl dominerande. Trots detta skulle man gärna velat att Carl-Fredrik Palmstierna hade varit litet utförligare i behandlingen av faderns memoarverk och de publicerade volymernas förhållande till olika manuskriptversioner. Men det är ett kapitel som man får hoppas att Carl-Fredrik Palmstierna skall återkomma till.

Det är som sagt åtskilliga personkarakteristiker som det vore anledning att diskutera. Själv skall jag här endast rikta uppmärksamheten på tre personer, nämligen Dag Hammarskjöld, Arne Munthe och Herman Zetterberg. I fråga om alla tre har Palmstierna karakteristiker och omdömen, mot vilka jag känner mig tvungen att bestämt reagera. Dag Hammarskjöld var förvisso en mera svärgripbar personlighet än många av hans vänner insåg medan han ännu var i livet. Palmstierna skriver om honom: "Men jag begrep mig aldrig på hans märkvärdighet. Jag tyckte att han egentligen var en stor, övervägande receptiv begåvning, en av dem vi svenskar så lätt överskattar". Det är i sanning en mycket lättvindig och missvisande karakteristik av Dag Hammarskjöld. Carl-Fredrik Palmstierna var i början av sin karriär knuten till Riksarkivet — han var ju en väl meriterad, språkskicklig historiker av en kaliber som vi tyvärr inte är bortskämda med. Författaren omnämner och karakteriserar en rad av sina vänner inom historievetenskapen och sina kamrater i arkivvärlden. En av de män som jag per-

sonligen har hyst en mycket stor beundran för var Arne Munthe, lärd historiker, framstående arkivman och till slut beundrad pedagog, men framför allt en sällsynt fascinerande personlighet. Om honom skriver nu Palmstierna (sid 77): "Arne Munthe gav då och då en gästroll, sluten, 'aloof', måhända en sfinx utan gata". Och för att ta en tredje av de i mitt tycke orättvisa personkaraktistikerna så vill jag rikta uppmärksamheten på omnämnandet av Herman Zetterberg och på den punkten är jag närmast upprörd. Jag lärde själv känna Herman Zetterberg både som umgängesvän, som politiker och regeringsmedlem och till slut i hans verksamhet som president i Svea Hovrätt. Han var en sällsynt ärlig och rättänkande personlighet som hade modet att säga sin oförgripliga mening också när det var i högsta grad inopportunt. Palmstierna säger om honom: "Med rätt eller orätt fann jag folkligheten hos denne 'daltets konung' höjt och forcerad. Han reserverade sig väl 1945, i egenskap av justitieminister, mot beslutet att utlämna balterna men vid ett sammanträffande hos en gemensam vän ville jag ej ta honom i hand: 'Du har blod på händerna.'" Det är allmänt känt att Zetterberg hörde till dem inom regeringskretsen som bestämdast motsatte sig ett fullföljande av samlingsregeringens okloka beslut att utlämna vissa baltiska flyktingar. Problemet har ju kommit att inta en central ställning i den politiska efterkrigsdiskussionen och sällsynt hårda omdömen har fällt. Jag har personligen hand om en betydelsefull historisk källskrift från 1940—50- och 60-talen, nämligen Östen Undéns politiska dagböcker. Han har ju också blivit hårt kritiserad för sin hållning i balt-dramat. På flera punkter har man utan tvekan varit orättvis, men Undéns attityd under olika faser av ärendets behandling är ofta svårtydbara. Det kan däremot inte sägas om Herman Zetterberg. Han intog vid varje beredning och varje konsellsammanträde enligt Undéns dagboksanteckningar en roll som absolut motståndare till utlämningsbeslutet. Jag har länge tvekat att ge spridning åt dessa dagboksanteckningar men inte minst Palmstiernas karaktistik av Zetterberg har kommit mig att besluta mig för att söka framlägga valda delar av dessa märkliga politiska dokument för offentligheten.

Palmstierna har ett obestriddligt civil-

kurage, ett mod att referera sina tankar och funderingar även i de fall då han senare i tiden insett att de inte var riktiga. Trots att han aldrig i dessa sammanhang spelat någon ledande roll har han som observatör kunnat berätta så mycket att man i framtida historieskrivning icke kommer att kunna gå förbi hans nya memoar-del.

I boken presenteras ett stort och intressant persongalleri, och det är fullt naturligt att en eller annan datering blir inkorrekt. Mest i ögonen faller kanske att författaren om Bo Enander frågar sig "vad han skulle ha gjort efter nazismens sammanbrott, som han nätt och jämnt överlevde". Enander gick bort år 1960.

Uno Willers

Smärre recensioner

— Under titeln *Gentes Finlandiae* har Finlands riddarhus i samarbete med Finlands adelsförbund börjat utge en ny skriftserie, varav två delar utkommit (1, 1966, 155 s; 2, 1973, 191 s; tryckort Helsingfors). Båda delarna är redigerade av riddarhusgenealogen Torsten G. Aminoff, som själv bidragit med flera uppsatser, i del 1 bl. a. om ätterna Grotenfelt, von Knorring och Schildt och om hjälpmedel för baltisk genealogi. Sistnämnda uppsats har karaktären av en bibliografi, av förf. anspråklöst kallad "en introduktion". I avsnittet "VI. Godshistoria" synes J. A. Almquists arbete om Den civila lokalförvaltningen ha varit förtjänt av en plats. I del 2 finns en intressant studie av Kenneth Alexander Wrede om Wrede af Elimä — ättens tyska ursprung med många nya för Ättartavlorna okända äldre släktled. Aminoff behandlar vidare bl. a. ätterna Schaumann, Nohrström-Segerstråle och Kraemer (Cremer). Största utrymmet upptas av första hälften av generalkonsul Åke Backströms originella redovisning med den något otypliga titeln "Ättartavlor för de adliga, friherrliga (och grevliga) ätter — äkta eller falska — rörande vilka ansökan om introduktion på Finlands riddarhus icke mött med bifall". För en svensk arkivman, som i tjänster mottagit ett betydande antal förfrågningar i genealogiska spörsmål från Backström, är det av intresse att på detta sätt få ta del av hans forskningar, som han bedriver på sin stationeringsort Hamburg utan ome-

delbar tillgång till de arkivaliska källorna. Backström hör till de juridiskt skolade genealogerna och har också studerat den adliga namnrätten i Finland, varom en uppsats i första häftet av den här anmälda publikationen vittnar. — Gentes Finlandiae innehåller slutligen värdefulla meddelanden om hos Finlands riddarhus förvarade samlingar.

B. Bé

— Inom ätten Hård af Segerstad har länge funnits en stark släktsamhörighetskänsla, manifesterad på olika sätt. Byrådirektören Erik Hård af Segerstad i Växjö har ingående forskat i släktens historia och nu senast under titeln *Hårdska släktboken* (Växjö 1972, 190 s.) publicerat en översikt av släktens olika grenar med tonvikt på släktens ursprung och nuvarande utbredning. Uppställningen är så tillvida mera ovanlig som förf. valt att inom varje släktgren redovisa medlemmarna generationsvis. Av intresse är några inledande uppgifter om befintliga släktarkiv. Vid läsning av boken befästes det intryck man numera ganska ofta får vid studiet av adelsätterna, nämligen att våra frälsesläkter i betydande utsträckning förankrats utomlands. Släkten Hård af Segerstad har sin huvudman och flera medlemmar bosatta i USA. — När det gäller de äldre leden och mellanleden i släkten tycks förf. ha gått fram med sober kritik och endast godtagit verifierbara uppgifter, vilket bestryks vid en jämförelse med den nyligen publicerade med rik dokumentation försedda släktartikeln i Svensk biografiskt lexikon. Rec. fäster sig dock vid att förf. accepterat den sannolikt oriktiga uppgiften att Erik Larsson Hård († 1645) skulle ha varit befallningsman på Stockholms slott 1585. Beträffande tidpunkten för samme Erik Larsson Hårds och hans syster Annas giftermål har rec. i sitt arbete *Ätten Posses historia 1500—1625* (1960), s. 185 framfört en av förf. inte accepterad hypotes. — Avslutningsvis kan framhållas, att boken även innefattar ätten Hård af Torestorp. — Erik Hård af Segerstads släktbok är ett vederhäftigt och intress väckande arbete.

B. Bé

— Minister Sten von Euler-Chelpin har i Genealogiska föreningens serie av släktböcker som vol. 13 publicerat *Släkten Kjersén* (Göteborg 1972,

53 s.). Släkten härstammar från skräddaräldermannen i Sigtuna Johan Chiersenius (f. omkr. 1690, † omkr. 1743). I boken har också upptagits stadsskrivaren i Enköping Elias Chiersenius (f. mellan 1685 och 1689, † 1722), vilken sannolikt var Johans bror och vars ende kände son dog barnlös. Namnets ursprung är okänt. Det ändrades successivt till Chiersén och Kjersén. Tidigare har som sistnämnda släkts stamfar upptagits sergeanten Elias Kjersén (f. 1746, † 1828). Förf. har nu genom ett lyckligt arkivfynd kunnat visa att Elias var utomäktenskaplig son till en son av ovannämnde Johan Chiersenius. Hela släkten innefattar endast 15 tabeller. En känd medlem var författaren och folkbildaren Sven Elis Kjersén (f. 1892, † 1951). — Av stort kulturhistoriskt värde är de kapitel med vilka förf. kompletterar de tabellariska uppställningen, särskilt de avsnitt som behandlar den ovannämnde sergeanten Elias Kjersén härkomst. Fadern var sockenskräddaren i Torstuna Elias Chiersén och modern en äventyrlig kvinna, Brita Catharina Stark, kyrkoherdedotter från Estuna i Uppland.

B. Bé

— Klockare och organister tillhör en yrkesgrupp som spelat stor roll i bygdernas sociala och ofta även kulturella liv. Det är svårt att i den biografiska litteraturen få uppgifter om dessa personer. Av Sven Ågrens arbete *Svensk biografisk uppslagslitteratur* (1929) framgår, att matriklar över klockare och organister först på 1800-talet började utges och de äldsta av dem är mycket sparsamma på upplysningar. Epokgörande var på sin tid det av Josef Sjögren 1958 publicerade verket *Organisterna i Västerås stift* (Nordiska Museets Handlingar, 49). Det är med stort intresse man tar del av ett nyutkommet arbete *Klockare och organister i Vånga sn (Ög.) 1567—1920*, som på uppdrag av Vånga hembygdsförening publicerats av den kände genealogen civilingenjör Lars Lindblad (Jönköping 1973, 66 s.). Klockarna och organisterna antogs av sockenstämman, senare kyrkostämman, och stämmoprotokollen har varit författarens huvudkälla. Han öser med frikostig hand ur det kulturhistoriskt mycket givande materialet. Om de äldsta klockarna har uppgifter hämtats ur kammарarkivets landskapshandlingar. Genealogiska data har kyrkoböckerna lämnat. — Lindblads

bok vittnar om gedigen forskning och har intresse också utanför den rent lokalhistoriska sfären.

B. B

— F. d. kyrkoherden i Brunnby pastorat Bertil Åstrand har ägnat sina år som emeritus till att utarbета en utförlig monografi över sitt forna pastorats kyrkor: *Brunnby kyrka och kapellen i Arild och Mölle* (Lund, Gleerup, 1972. 338 s.). I större delen av denna vackra och väl illustrerade bok skildrar Åstrand Brunnby kyrka och dess mer än 700-åriga historia. Det personhistoriska materialet, som är redovisat i ett noggrant personregister, omfattar i första hand församlingens präster. Givetvis är teckningarna av dem något återhållsamma, då ämnet ganska nyligen behandlats av Gunnar Carlquist i Lunds stifts herdaminne (II: 8). Förutom de gängse arkivalierna i landsarkivet och församlingens arkiv har författaren också utnyttjat arkivet på Krapperup, godset inom församlingen. Visserligen innehade Krapperup endast under några år på 1670-talet patronatsrätten i Brunnby, men godsets ägare har ofta och ännu in i vår egen tid uppträtt som kyrkans donatorer. Bland ägare av Krapperup, som gynnat Brunnby kyrka, kan nämnas den driftiga Marie Sophie De la Gardie, bekant för sina insatser för stenkolsbrytningen i Skåne, hovfröken Emerentia von Düben och kapten Peter Gothard von Kochen. Den sistnämnde förde från 1734 till sin död 1764 en utförlig dagbok, "Journal", i vilken han noggrant följde vad som hände på Krapperup och i Brunnby församling.

Chr. Callmer

— Prostinnan Hortense Grönstrand, född von Willebrand (1878—1966) var en finlandsvensk dam med stark anknytning till den svenska fredsrörelsen, särskilt till den av Elisabeth Tamm startade Medborgarskolan för kvinnor på Fogelstad. En personlig vän, f. d. akademiassessorn Gösta Larsson har tecknat hennes livsöde *Hortense Grönstrand. En minnesskrift* (Stockholm, Almqvist & Wiksell, 1973. 56 s.) — Hortense Grönstrand fängslade otvivelaktigt omgivningen genom begåvning, kunskaper, charm och den etiska kraft som hon utstrålade. Hennes pacifistiska tro, grundad efter första världskriget och inbördeskriget i Finland, var otrygglig. Den framfördes med sådan in-

telligens och kraft att den måste imponera även på dem som hade andra åsikter om de bästa sätten att trygga freden. Genom sin släktskap med flera av Svensk-Finlands kulturellt och politiskt ledande familjer fick hon insyn i många förhållanden men kom sedan, särskilt under 1940-talet, att stå ganska isolerad på grund av sin inställning. — Gösta Larssons lilla välskrivna biografi bär vittne om en förnämlig människa och ett intressant livsöde.

W. O-g

— Främst tack vare forskningar av Alfred Nobels energiske och kringssynte testamentsexekutor Ragnar Sohlman började konturerna skönjas av en bild av Nobels människa och levnadslopp, tecknad i det 1926 utgivna verket *Alfred Nobel och hans släkt*. En kort men utomordentligt fint genomförd biografisk skiss av Henrik Schück presenterades för utländsk publik i första upplagan 1950 av "Nobel. The Man and his prizes". En fördjupad bild av Nobel, framför allt genom nytt arkivmaterial, gavs av Erik Bergengren i hans biografi "Nobel" 1960, vilken två år senare följdes av en engelsk upplaga. Av betydande personhistoriskt intresse var att Bergengren fått tillgång till den synnerligen omfattande korrespondensen med den österrikiska flickan Sophie Hess, under lång tid föremål för Nobels intresse men också för hans bekymmer och besvikelse. — Staffan Tjerneld har nu till sina biografier över Hasse Z, Wallenbergarna, Nils Dardel m. fl. lagt en monografi över den märklige kemisten, uppfinnaren och donatorn Nobel (Bonniers, Sthlm 1972, 236 s.). Författaren har väl knappast haft tillfälle att uppsåra så mycket nytt material, men hans studier i den tryckta litteraturen och Nobelstiftelsens arkiv — det är i de delar som gäller Alfred Nobel deponerat i Riksarkivet — har gett utmärkt resultat. Framför allt på det mänskliga planet har Tjerneld berikat litteraturen om denne komplicerade person — hans kontaktsvårigheter, hans förhållande till bröderna, erotiska eller vänskapliga förhållanden till kvinnor, till medarbetare osv. Tjerneld försummar heller inga poänger ifråga om dramatiken kring testamentet och de svårigheter som mötte exekutorerna. Författarens spekulationer kring Nobels tankevärld vid tiden för testamentet förefaller plausibla. Nobel ha-

de närmast sig socialdemokratin, anser han. Nobel kastar upp sina många miljoner i luften utan strikta bestämmelser om var de skall hamna. Men ett är säkert, han ville prioritera idémänniskorna, sådana som han själv.

W. O-g

Tidskriftsöversikt

Bromma hembygdsförenings årsskrift 1973. I en uppsats om Stora Ängby har Edvard Bolin och Stig Svenson redovisat ägarlängden för säteriet. Dess byggnadstid anges till 1690-talet. Det ägdes vid denna tidpunkt av Baltzar Brandenburg, inflyttad från Tyskland och adlad Ehrenstolpe. Under trettio år av 1700-talet stod Carl Hermelin (f. 1707, † 1789) som innehavare.

Dædalus 1972. Årsboken från Tekniska museet rymmer en historisk uppsats av Inga-Britta Sandqvist om Älvdalens Porfyryverk. Drivande kraft vid verkets grundande 1788 var presidenten i Bergskollegium Nils Bielke. Den mekaniska anläggningen konstruerades av Erik Hagström, auskultant i Bergskollegium. Talrika bruksföremål framställdes vid porfyryverket. Till praktikjäserna hörde Rosendalsvasen och Carl XIV Johans sarkofag. — En originell företagare på Kungsholmen i Stockholm, Petter Östberg (f. 1850, † 1924), presenteras utförligt av Hans Hylander och Birger Kock, vilka anlitat det Östbergska släktarkivet, deponerat i Tekniska museet.

Fataburen. Nordiska museets och Skansens årsbok 1972 präglas av museets 100-årsjubileum. Flera av årsbokens uppsatser som belyser museets utveckling har ett rikt personhistoriskt innehåll. Nils-Arvid Bringéus' bidrag handlar om Artur Hazelius som museiman. — Gösta Berg skildrar museet som forsknings- och bildningsanstalt. Bland dem vars insatser beröres kan nämnas P. G. Wistrand, N. E. Hammarstedt, Gustaf Upmark, Bernhard Salin, Axel Nilsson, Emelie von Walterstorff, Anna Levin, Louise Hagberg, Nils Keyland, Sune Ambrosiani, Nils Lithberg, Sigurd Erixon, Sigurd Wallin och Visen Lewin. — Sten Lundwall har studerat ämnet Strindberg, Nordiska museet och Vilhelm Carlheim-Gyllensköld. — Anna-Maja Nylén uppmärksammar Hedvig Ulfsparras textilsamling. — Årsboken har

plats för nekrologer över två bortgångna museimän: Hans Hansson (av Marshall Lagerquist) och Ernst Manker (av Bo Sommarström).

Fornvännen 1972. Malte Areskoug diskuterar de nordiska folknamnens hos historieskrivaren Jordanes i dennes gotiska historia. — Ivar Schnell meddelar några anteckningar rörande Adö, ett försvunnet sörmlandslott. — Armin Tuulse tecknar minnet av antikvarien Ingrid Swartling.

Gamla latinare årsbok 1972. Utgiven av Hvitfeldtska gymnasiet kamratförening [Göteborg]. Sven Colliander fortsätter sin berättelse från föregående år om prästen Jacob Berggren i Bohuslän (f. 1790, † 1868). — Minnesartiklar förekommer om Sven Ohlön (av Ebbe Hagard och Tage Wikström), om Erling Eidem (av årsbokens redaktör Torsten Wassén) och om Assar Janzén (av Eric Dahlén). — Korta data meddelas om ett stort antal "gamla latinare" som avlidit.

Genos 1972. Olav D. Schalin har beskrivit Kristoffer Zebulonsson, av judiskt ursprung, döpt 1658 i Abo och begravnen i Uleåborg 1697. Bland hans efterkommande är Zachris Topelius. — Uppgifter om släkten Soldan lämnas av Georg Luther. — För släkten Roupé i Finland redogör Vilho H. Kivioja. — Rådmannen Johan Gustaf Bocks härstamning har undersökts av Love Kurtén. Bock, som var född 1710 och avled 1788, hörde till borgerskapet i Helsingfors. — Alf Byman har sökt utreda hur bärarna av namnet Gammal i Nyland på 1500- och 1600-talen var släkt med varandra. — Tillgängliga uppgifter om en medeltida frälsesläkt på Oja har ställts samman av Aulis Oja. — Släkterna Falck i Hollola behandlas av Henrik Falck som redovisar medlemmarna i dessa familjer. — Georg Luther och Uolevi Asikainen fortsätter i en gemensam artikel sökandet efter Savolax-släkten Aschans ursprung. — Några av de nämnda artiklarna i tidskriften är på finska språket. I sådana fall förekommer resuméer på svenska. Genos innehåller också en del smärre genealogiska meddelanden.

Från Gästrikland 1972. Artiklarna i årsboken kretsar kring ämnet Gävle som sjöfartsstad. Gävles roll i 1700-talets utrikes handel och sjöfart har undersökts av Staffan Högberg. — En framställning av rederinäringen i Gävle under 1800-talet har skrivits av Nils Gruvberger.

Halland. Årsbok för kulturhistoria och

hembygdsvård i Halland 1972. Axel Ejwertz fortsätter sin skildring av Gertrud Grip och hennes kärleksäventyr med Lars Wivallius. — Konstnären Severin Nilson har tagit ett antal fotografiska bilder av kulturhistoriskt värde, vilka förvaras i Hallands museums arkiv. De kommenteras i årsboken av C. M. Andersson. — En nekrolog över hembygdsforskaren Axel Ejwertz har skrivits av Albert Sandklef. *Föreningen Gamla Halmstads årsbok 1972.* Årsboken innehåller en stringent undersökning, utförd av Lars Trulsson, om tillsättningen 1654 av tjänsten som borgmästare i Halmstad med Sven Trast. Regionala krafter förordade rådmannen i staden Henrik Lund. Hans kandidatur var grundad i praxis som utbildats under den danska tiden. Regeringen utsåg Trast, därmed markerande dess rätt att ensam träffa avgörandet utan att fästa avseende vid de lokala styresmännens eller borgerskapets åsikter i ärendet. — F. riksarkivarien Ingvar Andersson gör sannolikt att Lars Arnell (f. 1781, † 1856) författat den första snapphaneromanen 1831 under signaturen O. K. Denne var en tid landshövding i Halmstad men hade vid tidpunkten för publiceringen lämnat landet och var verksam som skriftställare i Åbo. — Alf Ahlberg berättar i årsboken minnen från skoltiden i Halmstad. — Även denna årsbok innehåller en nekrolog över Axel Ejwertz, här skriven av Arne Modén.

Hembygden 1972, utgiven av Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförening, rymmer en uppsats av Anders Edestam om gamla dalsländska silver- och kopparverk. En person vars namn är förknippat med malmbrytningen på 1600-talet är Caspar Schmidt, troligtvis invandrad från Sachsen på 1620-talet och avliden 1680. — Arkitekten Ferdinand Boberg (f. 1860, † 1946) och hans maka, konstnärinnan Anna Boberg (f. 1864, † 1935), som var dotter till Fredrik Wilhelm Scholander, reste vid två tillfällen på 1920-talet av eget initiativ omkring i Dalsland och inventerade kulturminnen. Vad som tilldrog sig deras uppmärksamhet redovisas i en artikel av Per Hultqvist.

Historisk tidskrift 1972 innehåller bl. a. följande bidrag av intresse för svensk personhistoria. Göran Nilzén diskuterar näringsfrågor och partipolitik 1734. Carl Gyllenborgs och Daniel v. Höpkens möjligheter att utnyttja näringspolitiken i striden med Arvid Horn bedömes. — Diskus-

sionen av Gustav V:s roll under midsommarkrisen 1941 förs vidare av Åke Thulstrup. — Allan Ellenius söker fastställa sambandet mellan konst och miljö och utgår från några praktiska exempel, hämtade från stormaktstiden. Carl Gustaf Wrangels och Schering Rosenhanes skilda levnadsbanor karakteriseras och bildar bakgrund till bedömningen av deras dispositioner som samlare och slottsbyggare. — Gustaf Jonasson tar upp förhandlingarna mellan socialdemokrater och bondeförbundare efter 1948 års val till omsorgsfull granskning. En samtida berättelse om vad som förevarit, skriven av Per Edvin Sköld, återges oavkortad. — Rysstolkarna som tjänstemannagrupp i 1600-talets Sverige har utforskats av Kari Tarkiainen. Ett stort antal av dem befanns vara av utländsk härkomst. Tarkiainens redogörelse har tidigare framlagts på finska i Historiallinen arkisto 1969. Den uppmärksammades i PHT:s tidskriftsöversikt 1970.

Historisk tidskrift för Finland 1972. Seppo Hentilä har uppmärksammat Sveriges socialdemokratiska arbetarparti och tagit upp till förnyad granskning de ideologiska förändringarna, varvid Herbert Tingstens forskningsmetoder kritiserats. Hentilä skildrar reformismens genombrott och arbetarrörelsens byråkratisering.

I *Jämten, Heimbygdas årsbok 1972*, har Kickan Söderström gjort några anteckningar om livet i ett jämtländskt köpmanshus. Hennes morfar Diderik Cappelen-Smith var norrmann till börden. Han etablerade 1872 en kolonial- och vinhandel som han drev fram till sin död år 1887. — Bland årsbokens innehåll i övrigt märks en presentation av den jämtländske konstnären Paul Jonze (1883—1973). Som medhjälpare åt Filip Månsson och Olle Hjortzberg erhöll Jonze intressanta dekorativa uppdrag i Stockholm eller dess närhet. Han deltog i utsmyckningen av Uppenbarelsekyrkan i Saltsjöbaden, färdig 1913. Under insamlingsarbete för Nordiska museet upptäckte Jonze 1910 den bekanta Överhogdalstapeten. Som stafflimålare har Jonze senare uppsökt fjällmotiv. I 65-årsåldern företog han en besvärlig resa till Peru. — Om landsarkivet i Östersund och dess registersamling har Arne Öhberg lämnat en orientering som särskilt vänder sig till hembygdsforskarna.

Kalmar län 1970—72. Under rubriken En karolinsk husfru berättar Erik Spens om Beata Oxenstierna, gift Spens (f. 1687,

† 1735), vars s. k. kokbok bevarats åt eftervärlden. Boken befins innehålla utom matlagningsrecept även läkarrecept, beskrivning av huskurer samt anvisningar vid skönhetsvård såväl som vid färgning av textilier. — Dagmar Selling rapporterar om en fruktservis som tillhört Kalmarbiskopen Magnus Stagnelius (f. 1746, † 1829). Servisen har kunnat införlivas med läns museets samlingar. — Monica Ockborn ger en presentation av fyrmästaren i Borgholm H. A. R. Sidén, verksam som fornminnesvårdare i länet för hundra år sedan. — Kalmar-fotografen Herman Sandberg, dennes ateljé och fotografiska teknik behandlas i årsboken av Kerstin Pettersson. Sandberg levde mellan 1865 och 1933.

Karolinska förbundets årsbok 1972. Sven Grauers skildrar i en biografisk uppsats det karolinska brödraparet Christer och Bengt Horn af Aminne. — S. E. Vingedal har samlat uppgifter om översten Adolf Magnus Klingenspor, född i Stockholm 1647, död i fält 1701. — Erik Sandstedt har gjort ett försök till analys av Karolinska förbundets medlemsstock med stöd av de förteckningar som införs i årsboken. — Ulf Löfquist har undersökt Karl XII:s titlar — pfalzgrevlig värdighet etc. — och ger bakgrunden. — Ett intressant ögonvittne om Karl XII är det engelska sändebudet hos kungen från 1702 till 1709 John Robinson. Denne hade bakom sig en långvarig vistelse i Stockholm som legationspastor. Hans iakttagelser meddelas av Hil-ding Pleijel.

Kronobergsboken 1972 upptar den småländska delen av en levnadsbeskrivning, författad av murmästaren Jonas Malmberg (f. 1806, † 1885), verksam i Växjö från 1848 till 1857, då han flyttade till Södermanland. Malmberg fick tillfälle att uppföra Växjö teater och var med om att restaurera ett flertal kyrkor i landskapet. Manuskriptet tillhör Smålands museum, dit det överlämnats av sonsonen, professor Nils Malmberg.

Kulturen 1972. Årsboken till medlemmarna av Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige innehåller en intressant uppsats av Axel Törje om de omfattande försök med silkesodling som bedrevs i Skåne under 1700-talet. Den drivande kraften vid dessa försök var professorn i naturalhistoria i Lund Eric Gustaf Lidbeck, tillika plantagedirektör. En mulbärsplantage anlades och verksamheten bedrevs under 40

års tid fram till dess nedläggning 1795.

Kyrkohistorisk årsskrift 1972. F. stadsbibliotekarien Knut Knutsson har i en uppsats behandlat ämnet Dalby klostrets sekularisering. — Geijers teologiska tänkande tas upp till ny prövning av Paul Johansson som undersökt Geijers syn på reformationen. — Emigrantkyrkan som sociokulturell organisation har utforskats av Ulf Beijbom som gjort en typstudie av svenskarna i Chicago 1846—1880.

Lychnos. Lärdomshistoriska samfundets årsbok 1971—1972. Linneanen Peter Hernquist (f. 1726, † 1808) lade grunden till den svenska veterinärundervisningen. Veterinärinrättningen Skara kom till på hans initiativ 1775. Veterinärmedicinens utveckling i Sverige till en självständig vetenskap framstår i en undersökning av Henrik Sandblad som Hernquists verk. Som bilaga till Sandblads studie publiceras tre brev från Hernquist till Abraham Bäck. — Arne Losman har på ett fruktbart sätt jämfört innehållet i de boksamlingar som ungefär samtidigt hopbragtes av två ledande män närmast tronen i stormaktstidens Sverige: Per Brahe d. y. (f. 1602, † 1680) och Carl Gustaf Wrangel (f. 1613, † 1676). — Gunnar Eriksson har kartlagt motiveringarna för naturvetenskap. Han har därvid tagit en översikt över det svenska meningsutbytet i ämnet under tiden från 1600-talet fram till Nobelprisens första tid. — Teoretiserandet kring religion och hushållning i 1700-talets Sverige har studerats av Tore Frängsmyr. Som bärare av tidstypiska idéer på området framträder Johan Fredrik Kryger och Carl Carleson. — Personhistorisk forskning kring Petrus Petrejus (med det borgerliga namnet Per Persson) har bedrivits av Kari Tarkiainen. Petrejus föddes omkring 1570, dödsåret är inte känt. Han har gjort sig bekant som Rysslandsskildrare. Kännedom om Ryssland skaffade han sig under resor i politiskt uppdrag. — Adolf Hedin som språkvårdare har blivit föremål för en särskild granskning, verkställd av Leif Kihlberg. — Den omfattande recensensionsavdelningen tar upp såväl svenska som utländska arbeten vilka berör det lärdomshistoriska området.

Malmö fornminnesförenings årsskrift 1972 inleds med en av Kjell A. Modéer sammanställd bibliografi över konstnären och stadshistorikern Einar Bagers tryckta skrifter. — Olle Helander berättar om Carl Magnus Nordlinds insatser vid 1800-ta-

lets början som rådman och borgmästare i Malmö. Nordlindh inrättade en bank, Malmö diskontoverk, varigenom han övade inflytande över det lokala affärlivet och verkade pådrivande vid stadens utveckling. En livlig byggnadsverksamhet förändrade stadens utseende. Nordlindh hade förbundit sig till Gustaf IV Adolfs regim. Kronprins Karl Johan drev genom att Wilhelm af Klinteberg 1812 utnämndes till landshövding i länet, en befattning som Nordlindh eftertraktat. Klinteberg bragte fem år senare Nordlindh på fall. — Kjell Å. Modéers andra bidrag till årsskriften utgöres av en redogörelse för ett rättsfall i Malmö, processen mot stadsmajoren Jacob de Charlier 1672.

Meddelanden från Kungliga Akademien för De fria konsterna 1971—1972 (tr. 1973) innehåller minnesrunor över konstnärerna Hugo Zühr och Alf Munthe samt arkitekterna Artur von Schmalensee och Sven Markelius.

Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen 1972. Ola Christensson berättar om Hjalmar Söderbergs efterlämnade papper i Göteborgs universitetsbibliotek som biblioteket förvärvade genom köp år 1949, åtta år efter författarens död. Redan tidigare hade några av Söderbergs litterära manuskript tillförts biblioteket genom dess styrelseledamot apotekare Gustaf Bernström. — I denna årgång märks också nekrologer över några bortgångna biblioteksmän: Carl-Rudolf Gardberg, Birgit Lunelund-Grönroos och Emerik Olsoni, som alla varit verksamma i Finland, och vidare över Axel Liljencrantz, knuten till Carolina rediviva. Den utförliga nekrologen över riksbibliotekarien Oscar Wieselgren är författad av Wilhelm Odelberg. *Norrbotten 1972.* Årsboken från Norrbottens museum innehåller en uppsats av Nils Wester betitlad Jakob Ulfsson Örnfot, ärkebiskop och politiker. Jakob Ulfssons insatser under de 45 år han beklädde ärkebiskopsämbetet blev enligt Wester av betydelse även för utvecklingen i Norrland. — Några personhistoriska anteckningar rörande Gäddviks by meddelas av Albert Nordberg.

Scandia 1972. Curt Weibull överväger i en uppsats de inflytelser Lauritz Weibull kan ha mottagit vid den källkritiska metodens genombrott i nordisk medeltidsforskning. — Beata Losman tar upp till diskussion drottning Margaretas ekonomi och donationspolitik. — Handelsförhand-

lingarna mellan Sverige och västmakterna för tiden 1916 till 1918 har undersökts av Steven Koblik. Utrikesministrar under denna tid var Knut Wallenberg, Arvid Lindman och Johannes Hellner. — Svenska Nykterhetssällskapet och brännvinsfrågan omkring 1880 dryftas i en undersökning utförd av Bo Andersson. Sällskapet hade några inflytelserika medlemmar i C. O. Berg, Sigfrid Wieselgren och Oscar Ekman. — Göran Rystad har studerat den rörelse på Åland 1917—19 som förespråkade en förening med Sverige. Till dess förgrundsfigurer hörde Carl Björkman och Julius Sundblom. — Lennart Behrendtz har analyserat Tysklands hållning till en svensk intervention i vinterkriget 1939—40, ett hittills av forskningen föga beaktat ämne.

Släkt och hävd 1972 inleds med Jan Eric Almquists uppsats Den jordbesittande adeln i Västmanland år 1562. Materialet sammanställdes av Joh. Ax. Almquist och har senare överarbetats inför utgivningen. Jan Eric Almquist har även skrivit om s. k. Bölja-ätter i Småland. I en exkurs behandlas Per Månsson Utters s. k. vapenbok. — För Anna och Magnus Frennings sydsåkånska anor lämnas en redogörelse genom Helmer Frenning. — Magnus Collmar meddelar några anteckningar till Skeggesta-släktens historia. — Den första magistraten i Karlskrona redovisas genom Paul Wilstadius. — Ett separat namnregister till tidskriftens årg. 1970—1971 är bifogat.

Småländska kulturbilder 1972. Sten Almquist har ställt samman och utförligt kommenterat ett material som rör guldgrävaren Johan Olof Liedberg. Liedberg var född i Jönköping 1822 och avled i Chicago 1886.

Statsvetenskaplig tidskrift 1972 innehåller sakkunnigutlåtandena vid tillsättningen av den Skytteanska professuren i statskunskap vid universitetet i Uppsala detta år. De är skrivna av professorerna Carl Arvid Hessler, Nils Stjernquist och Jörgen Westerståhl som yttrar sig över sökandena Nils Elvander, Leif Lewin och Björn Molin.

Sörmlandsbygden 1972 har som tema "Folkbildning". Allan Degerman skildrar hur folkhögskolan kom till Sörmland. Drivande kraft var läkaren Per Axel Levin (f. 1821, † 1891). — Samme författare har skrivit om Åsa folkhögskola på Gustaf Brockmans tid. Brockman (f. 1858, † 1937)

var mångsidigt verksam vid folkbildningsarbetet inom länet.

Unda Maris 1971—1972, utgiven av Föreningen Göteborgs Sjöfartsmuseum, innehåller en artikel om dockbyggnaderna i Karlskrona av Harald Almqvist som framhåller Daniel Thunbergs och Johan Fellers (f. 1727 † 1778) insatser vid byggnadernas tillkomst. — Gunnar Jedeur-Palmgren har undersökt sjöfartskonjunkturernas återverkningar inom sjöfararsöcknen Onsala och därvid anfört släkten Schale som exempel på de traditioner som upprätthållits vid yrkesvalet inom Onsals s. k. skepparadel.

Uppland 1972. I årsboken för medlemmarna av Upplands fornminnesförening har Ola Ehn ederat en resedagbok förd 1834 av den tyske språkforskaren Julius Löbe från Altenburg. Tillsammans med en kollega reste Löbe till Uppsala för att studera Codex argenteus i universitetsbiblioteket. Det avsnitt av reseberättelsen som berör Uppland har inför utgivningen översatts till svenska.

I Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg. Årsbok 1972 ingår minnestal över sex ledamöter: Professorn John Runnström (av Ragnar Fänge), domprosten Conny Edlund (av Elis Malmeström), landsarkivarien Gustaf Clemensson (av Artur Attman), professorn Arne Tiselius (av Bo G. Malmström), tekn. dr Arvid Palmgren (av Jan Hult) och professorn Assar Janzén (av Gösta Engström).

Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens årsbok 1972 innehåller nekrologer över ledamöterna Tage Cervin (av Dag Strömbäck), Birger Nerman (av Märten Stenberger), Jöran Sahlgren (av Dag Strömbäck), Gösta Ekman (av Wilhelm Sjöstrand), Carl Axel Nordman (av Aron Andersson) och Lars-Ivar Ringbom (av Sten Karling).

Västerbotten 1972. Sune Jonsson orienterar om fotografen Herman Fahlgren (f. 1889, † 1963) vars bilder från tiden ca 1915—1930 berättar om livet vid Renholmens sågverk i Byske. Samlingen har förvärvats till Västerbottens museum. — Carl Olof Cederlund redogör för planerna på historiskt inriktade undersökningar av de norrländska kustbygderna. Den västerbottniska sjöfartens historia utforskas av en särskild arbetsgrupp som påbörjat sitt arbete.

Från bergslag och bondebygd 1972. Örebro läns hembygdsförbunds årsbok har som tema för året "Kyrkor". Sankt Torkel

martyren är Kumla kyrkas skyddspatron. Hur detta Närkes inhemska helgon framställs i den kyrkliga konsten redovisas av Rune Norberg. — Strängnäs-biskopen Jacob Serenius' synpunkter på kyrkobyggnaderna i stiftet, deras utformning och underhåll, presenteras av Carl Filip Mannerstråle. — Hur Sköllersta kyrka såg ut på 1700-talet förtäljer en handskrift som förvaras i kyrkoarkivet. Dess författare torde vara Fredrik Åhrberg, prost i Sköllersta från 1778 till sin död 1794. Beskrivningen har granskats av Eva Alström. — Kyrkobilblioteket i Grythyttan har inventerats av Åke Åberg, vid tillfället knuten till Stifts- och landsbiblioteket i Västerås. — Slutligen skall bland bidragen till årsboken nämnas Eva-Lena Ruhnbro's studie av ett odaterat porträtt föreställande fältmarskalken Curt von Stedingk (f. 1746, † 1836). Porträttet ingår i museisamlingen vid läns museet i Örebro. Undersökningen gör troligt att det utförts av Lorenz Pasch d. y.

Samfundet Örebro Stads- och länsbiblioteks vänner. Meddelande N:o 38 (1972) lämnar en presentation genom Staffan Björck av en samling brev från Verner von Heidenstam till Birger Mörner. Samlingen förvaras i Örebro stadsbibliotek och har nyligen öppnats för forskningen. — Carl Olof Bergström återger och kommenterar ett brev från konstnären Carl Staaff (kusin till politikern Karl Staaffs farfar) till dennes hustru. I brevet skildras Otto Gumælius, som under ett långt skede vid 1800-talets mitt var rektor vid det Karolinska läroverket. — Göran Behre presenterar den botaniskt verksamme prästen Abraham Samzelius — "en kulturpersonlighet i 1700-talets Närke".

MEDDELANDE ANGÅENDE PERSONHISTORISKA SAMFUNDETS ÅRSMÖTE 1973

Personhistoriska samfundets årsmöte 1973 ägde rum den 6 juni i Riksarkivets lokaler. På revisorernas förslag beviljades styrelsen och skattmästaren ansvarsfrihet för år 1972. Till ledamöter av styrelsen omvaldes krigsarkivarie Bertil Broomé (ordförande), professor Sten Carlsson, förste bibliotekarien Olof von Feilitzen, förste arkivarien Nils F. Holm, riksarkivarie Åke Kromnow, riddarhusgenealogen Pontus Möller, överbibliotekarien Wilhelm Odelberg, bankdirektören Bertel Rennerfelt

(skattmästare) och docenten Herman Schück. Till ny ledamot av styrelsen valdes förste bibliotekarien Åke Lilliestam (sekreterare). Fil. dr Birgitta Lager-Kromnow hade undanbett sig återval. Till ledamöter av redaktionsutskottet omvaldes B. Broomé och fil. dr Hans Gilllingstam och nyvaldes Å. Lilliestam. Till revisorer omvaldes kanslichefen Björn Bergman och nyvaldes efter avdelningsdirektör Carl Fägerskiöld, som av sagt sig, fil. lic. Göran Wendel. Till revisorssuppleant nyvaldes länsbibliotekarien Elise Adelsköld. Vid sammanträdet höll fil. dr Birgitta Lager-Kromnow föredrag över ämnet "Johan III — glimtar ur en renässansfurstes liv".

Förkortningslista

DS	Diplomatarium Suecanum
EAA	Elgenstierna, Den introducerade svenska adelns ättartavlor
FRA	Riksarkivet, Helsingfors
HAik	Historiallinen aikakauskirja
Hfors UB	Helsingfors universitetsbibliotek
HH	Historiska handlingar
HT	Historisk tidskrift
KA	Kammararkivet
KB	Kungliga biblioteket
LUA	Lunds universitets årsskrift
MRA	Meddelanden från svenska Riksarkivet
NTBB	Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen
PHT	Personhistorisk tidskrift
RA	Riksarkivet
RPB	Svenska riks-archivets pergamentsbref
SBL	Svenskt biografiskt lexikon
SD	Svenskt diplomatarium från och med år 1401
SFSS	Samlingar utgivna av Svenska fornskriftsällskapet
SLS	Svenska litteratursällskapet i Finland
SMR	Svenska medeltidsregister
SoH	Släkt och hävd
SRS	Scriptores rerum svecicarum
UUB	Uppsala universitetsbibliotek
UUA	Uppsala universitets årsskrift
VHAAH	Vitterhetsakademiens handlingar
VSLA	Vetenskapssocietetens i Lund årsbok

Personregister

- (Abildgaard), Botil Klasdr, 113
 — Klas, 113—114
 Abraham Brodersson se tjurhuvud
 Adlerbeth, Jacob, frih., fornforskare, 62
 Afzelius, Anders, tullinspektör, skald, 102
 Agardh, Carl Adolf, prof., biskop, 131
 Ahlberg, Alf, rektor, filosof, 140—141, 153
 — Axel, prost, 140
 — Hakon, arkitekt, 141
 Alexander I, rysk kejsare, 36, 40, 50, 52, 55—58, 66—67
 — II, rysk kejsare, 86, 100
 Alfons, ärkebiskop av Jaen, 4
 Alfred, hertig av Edinburgh, 97
 Alfrid Knutsdr se Trolle
 Allard, Fredrik Martin, kh., 27
 Almlöf, Nils, skådespelare, 94, 97, 100
 Anderberg, Algot, biskop, 30
 Anderfelt, Lars, direktör, 144
 Anders Andersson se Hinsekindsätten och rutor, 3
 — Atteson se Hinsekindsätten
 — Bertilsson, väpnare, 110—111
 — Jonsson, linkrämare, 122
 — Ragvaldsson se stubbe
 — Turesson se Drake
 Anderson, C. Elmer, guvernör i Minnesota, 134
 — Ivar, fil. dr, chefredaktör, 138
 Andreas Lydekini (Anders Lydekasson), präst i Vadstena kloster, 2, 14—15, 22
 — Olavi (Anders Olovsson), diakon i Vadstena kloster, 13—14, 16—18, 23
 Andreyanova, Yelena, rysk dansös, 76
 Anna i "Nordantorp", g. m. Bengt Persson, 107—108, 111
 — Andersdr se rutor, 3
 — Arvidsdr se Kåse, äldre ätten
 — Bengtsdr se ginbalk
 — Hansdr se Kruse
 — Larsdr se Hård och Pik
 — Olofsdr, syster till Margareta Olofsdr(?), 121—122
 — Persdr se Deranäsätten
 — Stensdr se Bese
 — Tordsdr se Store
 Annerstedt, Claes, överbibliotekarie, historiker, 4
 Apollonskaya, Natalia, rysk dansös, 76
 Armfelt, Gustaf Mauritz, friherre, finsk-rysk greve, general, 50—53, 56—57, 59—61
 Arnæsius, Nicolaus Andreæ, komminister, 122
 Arnell, Lars, landshövding, 153
 Arp, Erik, 115
 (—) Skäring Eriksson, 115
 Arvid Jönsson se sparre över blad
 — Larsson se stjärna
 Aschan, släkten, 152
 Askelöf, Nils Persson, proviantmästare, 122
 Aspelin, Gunnar, prof., filosof, 141
 — Karl, konstnär, 141
 Astrup, Hans, sågverksägare, 144
 Atte i Värnamo, prost, 104, 108
 — Trotteson se Hinsekindsätten
 Auber, Daniel, fransk kompositör, 100
 Baath, Sven Toresson, 112
 Backman, Alexis, överstelöjtnant, chef för förvaltningen av Kungl. teatern, 80, 84, 87—91, 93, 95, 101
 Bager, Einar, konstnär, 154
 — Jochum, borgare i Sthlm, 121
 Bagge, Björn, 115
 (—) Margit Nilsdr, 106—107
 — Nils, i Äppelholm (d. 1530), 106
 — Nils (Trulsson), i Botorp (bel. 1457), 106
 — Truls, 106—107
 Balk, Bengt, 109, 111
 (—) Bengt Pedersson, 109, 111
 (—) Birgitta Bengtsdr, 109, 111
 (—) Margit Bengtsdr, 107, 108, 111
 — Peder, 109, 111
 (balk), Gunilla Bengtsdr, 111
 Baranoff, Alexei, rysk greve, 97, 101
 Barfoth, Andreas, med. prof., 130
 Bayard, J. F. A., fransk dramatiker, 100
 Bayle, Pierre, fransk filosof, 136
 Belletti, italiensk aktör och sångare, 94, 96, 101
 Benckendorff, Alexander, greve, rysk general, 65—67
 Benedictus (Bengt glasmästare), lekbroder i Vadstena, 15, 19, 23
 Bengt, Magnus Ladulås bror, 124
 — Håkansson se Bölja från Östbo
 — Håkansson, kh., 111
 — Ingemarsson se ginbalk
 — Jönsson se Månesköld
 — "Karlsson", g. m. Botil Björnsdr, 115
 — Klasson se ållongren
 — Pedersson se Balk
 — Persson (Pedersson) i "Nordantorp", 107—109, 111

- (Bengt Hafriidssons ätt), Ingegärd Knutsdtr, abbedissa, 18—19, 21
 Bengta Olofsdtr se oxhuvud
 Berg, Isak, sånglärare, 94—95, 101
 — Oscar, generalkonsul, nykterhetsman, 155
 Berggren, Hugo, domkyrkosysselman, 26, 30, 32, 35
 — Jacob, präst, 152
 Bertil Larsson, 115
 Berwald, Johan, kapellmästare vid Kgl. teatern, 94, 101
 (Bese), Anna Stensdtr, 118
 — Johan, 118
 Bielke, Nils, president i Bergskollegium, 152
 (—) Sten Stensson, lekbroder i Vadstena, 17, 22
 Bildt, Gillis, frih., statsminister, 137
 Birger Erlandsson se sparre
 — Gregersson se Malstaätten
 — Knutsson se Trolle
 — Persson (Petersson) se Finstaätten
 — Ulfsson se Ulvåsaätten
 Birgitta Andersdtr, g. m. Kristiern Sevedsson, 110
 — Andersdtr se rutor, 3
 — Bengtsdtr se Balk
 — Birgersdtr (Den heliga Birgitta) se Finstaätten
 — Erengislesdtr se Deranäsätten
 — Henriksdtr se Gyllensparre
 — Hermansdtr, g. m. Bengt Balk, 110—111
 — Johansdtr se Körning
 — Magnusdtr se Porse
 — Olofsdtr, g. m. Gunnar (Joensson) Galle, 111
 Bishop, Anna, sångerska, 96—97, 101
 (bjälke), Karin Gregersdtr, 115
 (bjälkar, 2), Bonde Olofsson, 110
 (—) Bonde Pedersson, 110
 (—) Märta Bondesdtr, 110—111
 (—) Olof Bondesson, 110—111
 Björkman, Carl, åländskt lantråd, 155
 Blix, Olof, kanslist, 121
 — Peder Pedersson, landsbokhållare, 121
 — Salomon Pedersson, referendarie, 120
 — Simon Simonsson, skrivare, 121
 Blixencron, Catharina Magdalena, g. Palm-skiöld, 120
 — Gustaf, revisionskommissarie, 120
 — Märten Pedersson, revisionskommissarie, 120—121
 Block, Magnus Gabriel von, läkare, 135—137
 Blomquist, Anders, prost, 30
 Blomqvist, Alexander, finländsk universitetsbibliotekarie, 66
 Boberg, Anna, konstnärinna, 153
 — Ferdinand, arkitekt, 153
 Bochsa, R. N. C., fransk harpspelare, 96—97, 101
 Bock, släkten, 152
 Boieldieu, François Adrien, fransk kompositör, 100
 Bolin, Sture, prof., historiker, 124
 Bonde Olofsson, se bjälkar, 2
 — Pedersson, se bjälkar, 2
 Born, S., dansös, 83, 101
 Botil se Gällarydsätten
 — Bengtsdtr se Pik
 — Björnsdtr, 115—116
 — Jonsdtr (Jönsdtr), bosatt i Runkarp, 110—111
 — Klasdtr se Abildgaard
 Bourgeois, Anicet, fransk dramatiker, 100
 Bournonville, Antoine, direktör för baletten vid Kgl. teatern i Köpenhamn, 76—77, 101
 — August, direktör för baletten vid Kgl. teatern i Köpenhamn, 75—102
 — Auguste, son till föregående, 87
 — Gustafva Adelaida, g. Olsson, 102
 — Louise, f. Sundberg, 76, 79, 87—88, 93—94, 96
 Brahe, Per d. y., greve, riksdrots, 122
 Brandel, Genserik, kammarherre, envoyé, 50
 Brandenburg, Baltzar, adlad Ehrenstolpe, bruksägare, 152
 Brask, Hans, biskop, 104—118
 Bratt, Ivan, läkare, nykterhetspolitiker, 139
 Brice, Mme, skådespelerska i en fransk trupp, 88, 101
 Brilioth, Yngve, ärkebiskop, kyrkohistoriker, 4
 Bring, Ebbe Gustaf, biskop, 130
 Brita Joensdtr, g. m. Hans Kruse, 114—115
 Brockman, Gustaf, rektor, 155
 Brodersen, Georg, dansk dansör, 87, 101
 Broke, Canutus Jonæ, kh. i Rydaholm, 111
 — Jon (Marcusson), (d. 1561), 111
 Brun, Herman, 110—111
 — Hermansson, 110
 Brunius, Carl Georg, prof., arkitekt, 131
 Brynolphus Andraæ, kh., 127
 Buza, Ericus Gudmundi (Erik Gudmundsson kallad Buza), präst i Vadstena kloster, 15, 17—18, 22
 (Bååt), Nils Arvidsson, 119
 Bäck, Abraham, arkiatier, 154
 — Sven (Nilsson), 113
 Bölja, ätten, 155
 (— från Västbo) Jöns Larsson, i Vallsnäs, 117
 (— från Östbo) Bengt Håkansson, 105—106, 108
 (— från Östbo) Elin Håkansdtr, 108
 (— från Östbo) Håkan Bengtsson, 104, 106, 108
 (— från Östbo) Håkan Stensson, 105—106, 108
 (— från Östbo) Magdalena Håkansdtr, 106, 108
 (— från Östbo) Margareta Håkansdtr, 108
 (— från Östbo) Nils Håkansson, 106, 108
 Böök, Fredrik, prof., litteraturhistoriker, 32
 Canning, Stratford (ej George), engelsk ambassadör, 54
 Canutus Jonæ se Broke
 Cappelen-Smith, Diderik, köpman, 153
 Carey, André Isidore, fransk balettmästare, 100
 Carlander, Carl Magnus, samlare, 44
 Carleson, Carl, statssekreterare, 154
 Carlheim-Gyllensköld, Vilhelm, prof., fysi-

ker, 152
 Cecilia se Gällarydsätten
 — Hansdtr, g. m. Klas Staffansson (2 spar-
 rar), 115
 — Olofsdtr, g. m. Peder Melchersson Wahle,
 121
 — Ulfsdtr, heliga Birgittas dotter, se Ulvåsa-
 ätten
 Celsius, Olof d. ä., prof., 135
 Cerrito, Fanny, italiensk dansös, 76
 Cervin, Tage, bankir, 156
 Chalmers, Thomas, skotsk teolog och mate-
 matiker, 72
 Chardiny, fransk entomolog, 70
 Charlier, Jacob de, stadsmajor, 155
 Chiersenius, släkten, 150
 Christian VIII, dansk konung, 95, 101
 Clancey, Thomas, överstelöjtnant, 92, 97, 101
 Clemens VI, påve, 7
 Clemensson, Gustaf, landsarkivarie, 156
 Clemet Olofsson, g. m. Anna Hansdtr (Kru-
 se), 115, 119
 Collijn, Isak, riksbibliotekarie, 3—4
 Crusenstolpe, Magnus Jacob, skriftställare,
 87, 101
 Cumberland, Richard, engelsk dramatiker, 100
 Cuvier, Georges de, fransk zoolog, 72
 Daguin, Sophie, premiärdansös, 79—80, 82—
 83, 89, 91—93, 97, 101
 Dahlqvist, Georg, skådespelare, 93, 101
 Dahlström, familj, 97, 101
 Dejean, Pierre, fransk greve, general, entomo-
 log, 69, 72
 De la Gardie, Magnus Gabriel, greve, riks-
 kansler, 135
 — Marie Sophie, grevinna, 151
 Delavigne, Casimir, fransk dramatiker, 95, 101
 Demśinski, ryskt statsråd, 64
 (Deranäsätten), Anna Persdtr, 111
 (—) Birgitta Erengislesdtr, 110—111
 (—) Erengisle Jönsson, 109—111
 (—) Erengisle Persson, 111
 (—) Ingrid Erengislesdtr, 111
 (—) Jöns i Deranäs, 111
 (—) Karin Andersdtr, 110—111
 (—) Karin Olofsdtr, 111
 (—) Karin Persdtr, 111
 (—) Lars Persson, 111
 (—) Margit Persdtr (Märta Pedersdtr i De-
 ranäs 1559?), 111
 (—) Olof Andersson, 104, 110—111
 (—) Per Andersson, 110—111
 (—) Ture Erengislesson, 110—111
 Descartes, René, fransk filosof, 135
 Desirée, svensk drottning, 97
 Diaghilev, Serge, rysk balettmästare, 76
 (djur, fyrfota), Erik Karlsson, häradshövding,
 115—116
 (—) Ingel Mickelsson, 115
 (—) Karl Nilsson, 116
 (—) Mickel Karlsson, 115—116
 (—) Mickel Nilsson, lagman, 115—116
 (—) Nils Karlsson, 116
 Donizetti, Gaetano, italiensk tonsättare, 101
 Dordi Bengtsdtr se ållongren

Drake, Anders (Turesson?), 110
 Drake, Magnus i Ugglebo (bel. 1460—75),
 109—111
 — Magnus (Birgersson) i Kalvanäs (bel.
 1424—65), 109—110
 — Olov (Kristiernsson), 113
 — Ture, 111
 (Dudde), Märta Pedersdtr, 113
 Duport, L., fransk balettmästare, 100
 Düben, Anna Christina von, g. von Block,
 135
 — Emerentia von, hovfröken, 151
 Dävel, Carl Ludvig, överste, 87, 101
 Edelin, Pauline, skådespelerska i en fransk
 trupp, 88, 101
 Edla Nilsdtr, se flygande skäkta
 Edlund, Conny, domprost, 156
 Ehrenstolpe se Brandenburg
 Ehrenström, Johan Albrecht, statsråd, 66—69
 Ehrström, Eric Gustaf, pastor vid svenska
 förs. i St Petersburg, 38
 Eidem, Erling, ärkebiskop, 152
 Ejwertz, Axel, fil. dr, 153
 Ek, Johan Gustaf, prof. i latin, 131
 Eklund, Johan Alfred, biskop, 31
 Ekman, Carl Gustaf, statsminister, 138—139
 — Gösta, prof., psykolog, 156
 — Oscar, affärsman, donator, 155
 Elin Björnsdtr se Krumme
 — Håkandsdtr se Bölja från Östbo
 — Jönsdtr, g. m. Måns Nilsson i Tannåker,
 110—111
 — Persdtr, g. m. Mickel Karlsson (fyrfota
 djur), 114—115
 Elsser, Fanny, österrikisk dansös, 76, 96
 Elvander, Nils, bitr. prof., 155
 Enander, Bo, redaktör, 149
 Enar Magnusson i Gåsevad, 112
 Engelbach, ryskt kollegieråd, 41
 Engelhart, Johan Henric, med. prof., 130
 Engeström, Lars von, greve, utrikesstatsmi-
 nister, 46—48, 51—52, 130
 Erengisle Birgersson i Hyltan, 111
 — Jönsson se Deranäsätten
 — Persson se Deranäsätten
 Ericus Gudmundi, se Buza
 — Johannes (Erik Johansson), generalkonfes-
 sor i Vadstena, 13, 15, 17—22
 Erik Eriksson, tullnär, 121
 — Jönsson se Vallsnäsätten
 — Karlsson, se djur, fyrfota
 — Månsson se Ulfsparre af Broxvik
 — Rasmusson, garkock, 122
 Erland Jönsson se Vallsnäsätten
 — Mårtensson se sparre
 — Nilsson, 106, 108
 Erlander, Tage, statsminister, 146, 147
 Ester Jönsdtr, piga i Norra Åby, 136
 Estrid, g. m. Klas Abildgaard, 113
 — Arvidsdtr se Pik
 — Larsdtr se Pik
 — Nilsdtr se Krumme
 Eugen, hertig av Närke, 29, 133

- Fahlgren, Herman, fotograf, 156
 Falck i Hollola, släkten, 152
 Faldermann, Franz, rysk överträdgårdsmästare, 70
 Faxe, släkten, 127—128
 — Jakob, prof., teolog, 127—128
 — Vilhelm, biskop, 127—128
 Fellers, Johan, major, 156
 Ferlin, Nils, skald, 127
 Fersen, Reinhold Johan von, överste, 135
 Ficke Gustafsson se Ånga-ätten
 Filip Petersson, upprorsledare, 124
 Finér, Magnus Ferdinand, tullförvaltare, 80, 101
 (Finstaätten), Birger Persson, lagman, 1
 (—) Birgitta Birgersdtr (Den heliga Birgitta), 1—11, 14, 17, 26—27, 29—31, 33, 126
 Finuidus (Finvid), munk i Vadstena, 23 (fisk), Harald Jonsson, 118
 Fitz Hugh von Ravenswater, Henry, 21
 Fjeldsted, Caroline, dansk dansös, 87, 101
 Fjetterström, Rudolf, prost, 27
 Fleming, John, skotsk naturforskare, 72
 Flensburg, Wilhelm, biskop, 130
 Florman, Arvid Henric, med. prof., 131 (flygande skäkta), Edla Nilsdtr, 112
 (—) Nils Pedersson, 112, 114
 Fock, Maxim, ryskt statsråd, 64
 Fogeklou, Emilia, författarinna, 126
 Folke Folkesson, se Rossviksätten
 — Pedersson se Rossviksätten
 Folke (Folke), präst i Vadstena kloster, 16, 23
 Forsberg, Carl David, krigsråd, chef för ekon. förv. vid Kgl. Teatern, 93, 101
 — Emilie, dotter till föregående, 93
 (Fot), Kristina Karlsdtr, 116
 Francisque, M., skådespelare i en fransk trupp, 88, 101
 Franzén, Frans Michael, biskop, skald, 37, 44—45
 Fredrik VI, dansk konung, 94, 101
 Fredstrup, Carl, dansk dansör, 94, 97, 101
 Fremling, Matthæus, prof., filosof, 131
 Frenning, släkten, 155
 Friebe, Friedrich Moritz, musiker, 96, 101
 Friesen, Bertil von, läkare, politiker, 147
 — Fredrik Wilhelm von, major, 147
 Fryxell, släkten, 127
 — Fredrik, kamrerare, genealog, 127
 Fröhlich, J. F., dansk kompositör, 100
 Fundin, Wilhelmina, sångerska, 95, 101
 Füssel, Andreas, dansk dansör, 86, 94, 97, 101
 Fägerstedt, Adolfina, premiärdansös, 89, 93, 101
 Gabrielsson, Samuel, prost, 24—26, 30—31
 Galle, Gunnar (Joensson), 111
 Gammal, släkten, 152
 Gardberg, Carl-Rudolf, finländsk överbibliotekarie, prof., 155
 Gardel, Pierre Gabriel, fransk balettmästare, 100
 Gardell, Sölve, fil. dr, konsthistoriker, 3, 5
 Gassendi, Pierre, fransk naturforskare, 136
 Gebler, Friedrich von, tysk naturforskare, 71
 Gehrman, Andreas, violoncellist, 96, 101
 Geijer, Erik Gustaf, prof., skald, 154
 Gelhaar, Mathilda, sångerska, g. m. Nils Almlöf, 95, 100—101
 (ginbalk), Anna Bengtsdtr, 112
 (—) Bengt Ingemarsson, 110
 (—) Offe Johansson, 114
 (ginstyckad sköld med halv lilja i hvardera fältet), Gunne Siggesson, väpnare, 112, 114
 Gjøres, Axel, statsråd, 146
 Gjörwell, Carl Christoffer, bibliotekarie, publicist, 43—46, 61
 Grahn, Lucile, dansk dansös, 89, 101
 Granberg, Carolina, g. Friebe, premiärdansös, 93, 96, 101
 — Per Adolf, förf., boktryckare, 45
 Gregorius (Gregers), munk i Vadstena, 23
 Grip, Gertrud, 153
 Grisi, Carlotta, italiensk dansös, 76
 Grotenfelt, ätten, 149
 Grotius, Hugo, holländsk rättslär, 135
 Grönlöf, Gudmund, 109
 (—) Ingeborg Gudmundsdtr, 109
 — Jöns, dekan, 109
 Grönstrand, Hortense, f. Willebrand, 151
 Gudhmarus Frædherici (Gudmar Fredriks-son), heliga Birgittas kaplan, 15, 23
 Gumælius, Otto, rektor, 156
 Gumpert, Nathan, bokhandlare, 92
 — Edla, f. Nissen, den förras hustru, 92
 Gunilla Bengtsdtr se balk
 Gunne Abjörnsson se sparre över blad
 — Siggesson i Gåsevad se ginstyckad sköld
 Guse, Karl, 113—114
 Gustaf V, konung, 148, 153
 Gustaf Olsson se Stenbock, äldre ätten
 Gustafsson, C., pastor, 27
 Gyllenberg, Carl, greve, kanslipresident, 153 (Gyllensparre), Birgitta Henriksdtr, 106, 108
 (—) Henrik Jönsson, 106, 108
 (—) Jöns Henriksson, 106
 Gylta, Gunnar (bel. 1422), 112
 Günther, Christian, utrikesminister, 148
 — Julius, sångare, 89, 96, 101
 Gyrid Helgesdtr (bel. 1508), 106
 (Gällarydsätten), Botil, g. m. Håkan, 119
 (—) Cecilia, g. m. Johan Pedersson i Mossle, 119
 (—) Iliana Pedersdtr, 118—119
 (—) Katarina, 119
 (—) Kettilög Pedersdtr, 119
 (—) Öler Pedersson, 119
 Haartman, Lars Gabriel von, finländsk guvernör, 50, 61, 67—69
 Hagberg, Carl August, prof., Shakespeare-övers., 131
 Hagfors, Karl Johan, finländsk pedagog, publicist, 139—140
 Hagström, Erik, överdirektör, 152
 Hake, Magnus, 112
 Halévy, J. E. Fromental, fransk tonsättare, 95, 100—101
 Halm, Friederich, se Münch Bellinghausen (Halvhjort av Älmtaryd), Peder Jönsson i Rönnäs, 109—110
 Hammarin, Johan, prost, 127

Hammarskjöld, Dag, generalsekreterare, 148
 Hammarsköld, Lorenzo, bibliotekarie, skald,
 45, 59, 61
 Hammerich, Frederik, dansk kyrkohistoriker,
 1, 3
 Hamrin, Felix, statsminister, 137
 Hansson, Hans, museichef, 152
 — Per Albin, statsminister, 137, 147—148
 Harald Jonsson se fisk
 — Jönsson se Vallsnäsätten
 Hasselroth, släkten, 127
 Hazelius, Artur, museichef, 152
 Hedin, S. Adolf, politiker, publicist, 154
 — Sven, fil. dr. forskningsresande, 29
 Heidenstam, Verner von, författare, 29, 32,
 156
 Heij, Wellam, sidenkrämare, 120—123
 Helena, g. m. Holmger, 125
 — Isaksdtr, g. m. Olof Ericsson, 121
 Helge Pedersson eller Styng i Rörstorp, 108
 Hellner, Johannes, utrikesminister, 155
 Henning, Johann von, ryskt kollegieråd, 69
 Henrik Jönsson se Gyllensparre
 — Matsson se Silfverhielm
 Hermelin, Brita, 30
 — Carl, frih., riksråd, 152
 Hernquist, Peter, prof., veterinär, 154
 Herold, Ferdinand, fransk kompositör, 100
 Hess, Sophie, österrikiska med anknytning till
 Alfred Nobel, 151
 Hesselgren, släkten, 127
 Hesselroth, släkten, 127
 Heyman, Harald J., förste bibliotekarie, 120—
 122
 (Hinsekindsätten), Anders Andersson, 104,
 106—108
 (—) Anders Atteson, 104—108, 111
 (—) Atte Trotteson, 108
 (—) Sigrid Attesdtr, 108
 (—) Torkel Andersson, 104, 108
 (—) Trotte Atteson (bel. 1382—1428), 104,
 108
 (—) Trotte Atteson (d. 1475), 105, 108
 Hisinger, Jacob Wilhelm, finländsk lagman,
 50
 Hiärne, Urban, arkiater, landshövding, 135—
 136
 Hjortsberg, Lars, skådespelare, 89, 101
 Hjortzberg, Olle, prof., målare, 153
 Hjärne, Erland, prof., historiker, 124, 147
 — Harald, prof., historiker, 147
 Holmbergsson, Johan, prof., jurist, 130
 Holmger Karlsson se Lejonbalk
 — Knutsson, kungason, 124—125
 Holmqvist, Lars Fredrik, häradshövding, 96,
 101
 Holstein, Frederik von, chef för Det kongl.
 teater i Khvn, 86, 101
 Hoppe, Ferdinand, dansk dansör, 85—87, 92,
 94, 101
 Horn (af Ekebyholm), Arvid, greve, kansli-
 president, 137, 153
 — (af Aminne), Bengt, frih., riksråd, 154
 — (af Aminne), Christer, frih., riksråd, 154
 (horn), Håkan Pedersson, 104—105, 108
 Horst, Georg Conrad, tysk naturforskare, 72

Huber, François, fransk naturforskare, 72
 — Pierre, fransk naturforskare, 72
 Hugo, Victor, fransk förf., 100
 Hummel, Anna Sofia Fredrika, 65, 73
 — Arvid David, legationstjänsteman, förf.,
 entomolog, 36—73
 — Hans, borgmästare, 36—37, 40, 45
 — föregående hustru, 45
 — Sofia Aurora, 65
 Hülsen, Botho von, Generalintendant der Kgl.
 Schauspiele, Berlin, 99, 101
 Håkan, g. m. Botil (Gällarydsätten), 119
 — Bengtsson se Bölja från Östbo
 — Pedersson se horn
 — Stensson se Bölja från Östbo
 — Svensson i Uddby, 112
 Håkansson, Charlotta Lovisa, f. Hultman,
 96—97, 101
 — Helena Fredrika, g. m. August Bournon-
 ville, 77
 Håkon Håkonsson, norsk konung, 124
 (Hård), Anna Larsdtr, 150
 — Erik, 150
 — af Segerstad, ätten, 150
 — af Torestorp, ätten, 150
 Hägerström, Axel, prof., filosof, 143
 Hägglöf, Gunnar, ambassadör, 146
 (Hällekisätten), Margareta Påvelsdtr, 106, 108
 Höggqvist, Emilie, skådespelerska, 88, 90—91,
 101
 Höjer, Torvald, envoyé, historiker, 4
 Hökerberg, Manda, 30
 Höpken, Daniel von, president i Kommers-
 kollegium, 153
 Iliana Håkandsdtr, g. m. Gunne Abjörnsson
 (sparre över blad), 106, 108
 — Pedersdtr se Gällarydsätten
 Ingel, Karin Ingeldtrs son, 115
 Ingeborg, g. m. Arvid Pik, 113
 — Gudmundsdtr se Grönlöf
 — Håkandsdtr i Härlatorp, 115, 119
 — Jonsdtr se Rossviksätten
 — Lindormsdtr i Källunda, 114—117, 119
 — Nilsdtr, g. m. Bengt Håkansson (Bölja
 från Östbo), 104, 106, 108
 — Olofsdtr, se stjärna över bjälke
 Ingegärd Jönsdtr se Vallsnäsätten
 — Knutsdtr se Bengt Hafridssons ätt
 — Knutsdtr se Trolle
 — Larsdtr se Pik
 — Nilsdtr, Anders Attesons (Hindsekinds-
 ätten) systerdotter, 107
 — Sonesdtr se Silfversparre
 Ingel Mickelsson se djur, fyrfota
 Ingemund Olofsson, se stjärna över bjälke
 Ingevaldus Anundi (Ingevald Anundsson),
 lekbroder i Vadstena, 15, 22
 Ingolphus (Ingolf), lekbroder i Vadstena,
 15, 23
 Ingrid Erengislesdtr se Deranäsätten
 — Gunnesdtr se sparre över blad
 — Jeppesdtr, g. m. Peder Balk, 111
 Innocentius VI, påve, 7
 Jacob Hansson, grosshandlare, 121

- Jacobsson, Malte, landshövding, 142
 Jäger, B., rysk entomolog, 71
 Jakob Ulvsson, ärkebiskop, 155
 Janzén, Assar, prof., filolog, 152, 156
 Jeppe i Tannåker, g. m. Gunilla Bengtsdtr (balk), 111
 Joen (Johan) Larsson se Körning
 Johan III, konung, 126
 — Follicand = ? Jon Folkesson, 106
 — Karlsson se Månesköld
 Johannes Johannis (Hans Hansson), diakon i Vadstena, 13, 19—22
 — Karoli (Johan Karlsson), diakon i Vadstena, 12—14, 22
 — Petri se liljor, 3
 — prest Giurderi (Johan Gjurdsson), munk i Vadstena, 14, 16, 23
 — Svenonis (Johan Svensson), präst i Vadstena kloster, 15—16, 22
 Johansson, Christian, premiärdansör, danspedagog, 75—103
 — Margareta, den föregående mor, 75
 Jon Folkesson se Rossviksätten
 — Gjordsdtr, g. m. Ingrid Erengislesdtr (Deranäsätten), 111
 Jonsson, Torsten, landsskrivare, 127
 Jonze, Paul, konstnär, 153
 Josephson, Ragnar, prof., konsthistoriker, 136
 Jöns se Deranäsätten
 — Haraldsson se Vallnäsätten
 — Henriksson se Gyllensparre
 — Ingvarsson, väpnare, 109
 — Larsson se Bölja från Västbo
 Jöran Mattsson, bror till Henrik Mattsson (Silfverhielm), 107, 109
- Karin, g. m. 1) Jon Folkesson (Rossviksätten), 2) Nils Bagge, 106
 — Andersdtr se Deranäsätten
 — Eriksdtr, g. m. Salomon Pedersson Blix, 121
 — Erlandsdtr se sparre
 — Gregersdtr se bjälke
 — Ingelsdtr, g. m. Erik Arp o. Bertil Larsson, 115
 — Olofsdtr se Deranäsätten
 — Persdtr, g. m. Joen Larsson Körning, 114—115
 — Persdtr se Deranäsätten
 Karitz, Anders, prof., filosof, 141, 143
 Karl IV, tysk-romersk kejsare, 6, 8
 — XII, konung, 154
 — XIII, konung, 64
 — XIV Johan, konung, 51—52, 57, 85, 88, 155
 — Bengtsson se Månesköld
 — Erlandsson i Järnäs, 117—119
 — Hake, 112, 114
 — Nilsson se djur, fyrfota
 — Ulfsson se Ulvåsaätten
 Karolus Katilvasti (Karl Kettilvastsson), diakon i Vadstena, 13, 15, 17, 19, 22
 Katarina se Gällarydsätten
 — Ingemundsdr, g. m. Peter Erengislesson, 105, 108
 — Ulfsdtr se Ulvåsaätten
- Katillus Thorberni (Kettil Torbjörnsson), lekbroder, senare diakon, i Vadstena, 14, 16—17, 19—22
 Kellerman, Christian, dansk musiker, 96, 101
 Kellgren, Johan Henric, publicist, skald, 37, 42, 100
 Kettilög Pedersdtr se Gällarydsätten
 Key, Ellen, författarinna, pedagog, 29
 Kinmanson, Fredrik, operasångare, 78, 101
 Kirby, William, engelsk entomolog, 72
 Kirstein, Carl Ludvig, danskt etatsråd, 87, 102
 Kjellberg, Carl Mauritz, landsarkivarie, 125
 Kjellén, Rudolf, prof. i statskunskap, 143
 Kjellög Bengtsdtr se Månesköld
 Kjersén, släkten, 150
 Klas Staffansson se sparrar, 2
 Klinckowström, Otto Vilhelm, finländsk landshövding, 67—68
 Klingspor, Adolf Magnus, överste, 154
 Klinteberg, Wilhelm af, frih., landshövding, 155
 Knorring, von, ätten, 49
 Kochen, Peter Gothard von, kapten, 151
 Konstantin, grekisk tolk, 54
 Kotzebue, August von, tysk dramatiker, 47, 100
 Kræmer (Cremer), ätten, 149
 Kreuger, Ivar, finansman, 139
 Kreutzer, Rodolphe, fransk tonsättare, 100
 Krišanovski, rysk kurir, 54
 Kristiern Jeppesson se styckad sköld
 — Sevedsson, frälseman, 109—110
 Kristina Bengtsdtr se Pik
 — Erlandsdtr se sparre
 — Gunnesdtr (bel. 1446), 112, 114
 — Karlsdtr se Fot
 Krug, Johan Philipp, ryskt hovråd, 39, 42—43, 61
 (Krumme), Elin Björnsdtr, 108
 (—) Estrid Nilsdtr, 113
 (—) Margareta Svensdtr, 113
 — Nils (Svensson), 112—113
 (—) Sven, se Bäck
 (Kruse), Anna Hansdtr, 114—115, 117, 119
 — Hans (Hansson) I, häradshövding i Östbo (bel. 1453, d. omkr. 1490), 114, 116—117, 119
 — Hans (Hansson) II, häradshövding i Lyding och Dal (bel. 1477, d. 1495/96), 114, 116—117, 119
 — Hans (Hansson) III, 114, 116—117, 119
 — Lindorm, 117, 119
 (—) Mekthild Hansdtr, g. m. Bengt Klasson (ållongren), 114—117, 119
 Krüdener, Barbara Juliane von, tysk-baltisk sektbilderska, 62
 Kryger, Johan Fredrik, kommerseråd, 154
 Kutuzov, Michael, rysk general, 53—54
 Kåse, ätten, 111
 (— äldre ätten), Anna Arvidsdtr, g. m. Eren-gisle Jönsson, 111
 (—) Märta Arvidsdtr, g. m. Peder, 111
 Köhler, Heinrich, överbibliotekarie vid Eremitagets bibliotek, 39—40
 Körning, Joen (Johan) Larsson, 114—115, 117
 (—) Birgitta Johansdtr, 116, 119

- Ladau, Gustaf Wilhelm, finländsk postdirektör, statsråd, 66—69
- Lagerfelt, Claës, frih., godsägare, 30
- Greta, f. Berg, 30
- Lagerkvist, Pär, förf., 141
- Lake, Harald, 114
- Landzberg, Catharina Elisabet Larsdtr, 123
- Henrik Larsson, 122
- Johan Larsson, 123
- Lars Henriksson, assessor, 122
- Langensköld, Anders Gustaf, finländsk landshövding, 67—68
- Lars Eskilsson se stjärna
- Larsson, linkrämare, 122
- Persson se Deranäsätten
- Larson, Oscar John, nordamerikansk politiker, 134
- Larsson, Hans, prof., filosof, 140—141, 143
- Laurentius Boetii (Lars Bosson), präst i Vadstena kloster, 15, 18—19, 22
- Øghiarsson (Lars Øghiarsson), lekbroder i Vadstena, 19—20, 22
- Lebedeva, Praskovia, rysk dansös, 97, 102
- Leche-Löfgren, Mia, författarinna, 147
- Leibniz, Gottfried Wilhelm, tysk filosof, 135—136
- (Lejonbalk), Holmger Karlsson, 125
- Leopold, Carl Gustaf af, skald, 37
- Lessing, Gotthold E., tysk förf., 37
- Leufvenmarck, J. D., grosshandlare, 79, 102
- Lewin, Leif, prof. i statskunskap, 155
- Levin, Per Axel, läkare, 155
- Lidforss, Bengt, prof., botanist, 142—143
- Lidman, Sven Fredrik, domprost, 54
- Liedbeck, Eric Gustaf, prof., plantagedirektör, 154
- Liedberg, Johan Olof, guldgräware, 155
- Liljencrantz, Axel, bibliotekarie, 155
- Liljeqvist, Efraim, prof., filosof, 142—143
- (liljor, 3), Johannes Petri (Johan Persson), lekbroder, senare generalkonfessor i Vadstena, 15, 18—21, 23
- (Lilliehöök), Måns Bryntesson, riksråd, 112
- Lilliestierna, ätten, 135
- Lind, Jenny, sångerska, 77, 84—85, 89, 94, 96—97, 100—102
- Lindblom, Andreas, prof., konsthistoriker, 27
- Lindman, Arvid, konteramiral, statsminister, 137, 155
- Lindmark, Charlotte, skådespelerska, 81, 102
- Lindorm Ulfsson se Västhorjaätten
- Lindroth, Ludvig, rektor, 32
- Linskog, Claes, prof. i grekiska, statsråd, 140
- Jonas, prost, 140
- Lindström, Sigfrid, förf., 140
- Linné, Carl von, prof., botanist, 72
- Ljungdal, Arnold, förf., 143
- Lorichs, Gustaf Daniel, kammarjunkare, senare chargé d'affaires, 46, 48
- Lovisin, Carl Arvid, friherre, generallöjtnant, statsråd, 87, 102
- Ludwig, Daniel, tysk hovläkare, 136
- Lukas Jacobi Hispanus, diakon i Vadstena, 13, 16—22
- Lund, Henrik, rådman, 153
- Lund, Rinda, dansk dansös, 87, 102
- Lundblad, Johan, prof. i latin, 131
- Lunelund-Grönroos, Birgit E., finländsk bibliotekarie, 155
- Lutteman, Axel, sekreterare i Sv. kyrkans diakonistyrelse, 24—26, 29, 32
- Lüders, Simon, prost, 25—26, 30
- Löbe, Julius, tysk språkforskare, 156
- Löf, Charlotta, f. Sjöblom, 76
- Emma, g. m. Christian Johansson, 76
- Henrik, järnbärare, 76
- Löfgren, Eliel, utrikesminister, 147
- Löwenhielm, Carl Axel, greve, ambassadör, statsråd, 51—58
- Løvenskjold, Herman, dansk kompositör, 100
- Magdalena Håkansdtr se Bölja från Östbo
- Magliabecchi, Antonio, florentisk bibliotekarie, 135
- Magnus Eriksson, konung, 3
- Ladulås, konung, 124
- Gudmarsson se Ulvåsaätten
- Niclisson (Magnus Nilsson), munk i Vadstena, 19—22
- Petri (Magnus Persson), generalkonfessor i Vadstena, 6, 14, 16—17, 23
- Malin Jönsdtr, g. m. Lars Henriksson Landzberg, 122
- Malmberg, Jonas, murmästare, 154
- (Malstaätten), Birger Gregersson, ärkebiskop, 3
- Mandelin, Carl Gustaf, kh. i finska förs. i S:t Petersburg, 38, 40
- Manker, Ernst, förste intendent, 152
- Mannerheim, Carl, greve, finländskt statsråd, 66, 68
- Carl Gustaf, greve, finländsk landshövding, 64, 69—71, 73
- Margareta, unionsdrottning, 155
- Eriksdtr, g. m. Lars Henriksson Landzberg, 122
- Erlandsdtr, 105—107
- Håkansdtr se Bölja från Östbo
- Olofsdtr, dotter till Olof Pedersson i Helgum, 121
- Påvelsdtr se Hällekiätten
- Svendsdtr se Krumme
- Margit Bengtsdtr se Balk
- Nilsdtr se Bagge
- Persdtr (Märta Pedersdtr) se Deranäsätten
- Maria, rysk prinsessa, g. m. Alfred, hertig av Edinburgh, 97
- Markelius, Sven, prof., arkitekt, 155
- Martinus Anundi Djäkn (Martin Anundsson), lekbroder i Vadstena, 11, 15, 23
- Laurentii (Martin Larsson), präst i Vadstena kloster, 14, 23
- Mats Helgesson, 118—119
- Henriksson Skrivare, Gemla, 107—109, 111
- Medici, Cosimo de, storhertig av Toscana, 135
- Mekthild Hansdtr se Kruse
- Melin, Hans Magnus, prof., teolog, 130
- Mellin, Carl Reinhold, finländskt hovrättsråd, 61
- Ménétriés, Edouvard, Zoologiska museets i

S:t Petersburg konservator, 70
 Messenius, Johannes, historieskrivare, 3
 Meyerbeer, Giacomo, tysk-fransk kompositör, 100
 Mickel Gunnesson i Hinseryd, 112
 — Karlsson se djur, fyrfota
 — Nilsson se djur, fyrfota
 Minkus, Léon, österrikisk balettkompositör, 100
 Modin, Erik, komminister, 145
 Molière, Jean Baptiste, fransk förf., 100
 Molin, Björn, docent, 155
 Mornay, Charles Henry Edgar, greve, franskt sändebud, 88, 102
 Mozart, Wolfgang Amadeus, österrikisk tonsättare, 100
 Munck af Rosenschöld, Eberhard, med. prof., 131
 Munthe, Alf, konstnär, 155
 — Arne, rektor, historiker, 148—149
 — Henrik Mathias, hovrättsråd, 79, 102
 Müller, August Eberhard, tysk kompositör, 100
 Myhrman, släkten, 145
 — Gustaf, läkare, 145
 Münch Bellinghausen, Eligius Frans Joseph von, frih., österrikisk dramatiker, pseud. Friederich Halm, 100
 (Månesköld), Bengt Jönsson, 116
 (—) Johan Karlsson, 115
 (—) Karl Bengtsson, 114—116
 (—) Kjellög Bengtsdtr, 116
 Måns Bryntesson se Lilliehöök
 — Nilsson i Tannåker, 111
 Månsson, Fabian, riksdagsman, 33
 — Filip, konstnär, 153
 Märta Arvidsdtr se Käse, äldre ätten, och Pik
 — Bondesdtr se bjälkar, 2
 — Larsdtr se Pik
 — Pedersdtr se Deranäsätten och Dudde
 Mörner, Birger, greve, förf., 156

 Napoleon I, fransk kejsare, 54, 56, 62
 Nerman, Birger, prof., arkeolog, 156
 Nicolaus de Hersæmmo (Nils från Härads-hammar), munk i Vadstena, 23
 — Elau (Nils Elofsson), diakon i Vadstena, 20—22
 — Laurentii (Nils Larsson), lekbroder i Vadstena, 15, 22
 — Petri (Nils Persson), diakon i Vadstena, 19, 22
 Nielsen, Augusta, dansk dansös, 87, 92, 102
 Nikolaus I, rysk kejsare, 65—66
 Nils, g. m. Sigrid Attesdtr, 108
 — Arvidsson se Båått
 — Gregersson, präst i Vadstena kloster, 18
 — Håkansson se Bölja från Östbo
 — Jönsson se Svarte Skåning
 — Karlsson se djur, fyrfota
 — Larsson, se stjärna
 — Olsson i Greby, 118—119
 — Persson, lakanhandlare, 122
 — Persson (Pedersson) se flygande skäpta
 Nilsson, Albert, prof., litteraturhistoriker, 140

Nilsson, Sven, prof., zoolog, 131
 Nissen, Edla, g. m. Nathan Gumpert, 92
 — Henriette, sångerska, g. Saloman, 77, 102
 — Jacob Simon, handlande, 92, 101—102
 Nobel, Alfred, donator, 151
 Nohrström-Segerstråle, ätten, 149
 Norberg, Matthias, prof., orientalist, 131
 Nordlindh, Carl Magnus, borgmästare, 154—155
 Nordman, Carl Axel, finländsk statsarkeolog, 156
 Nordström, Johan, prof., lärdoms-historiker, 135
 Novosiltsev, Nikolaj Nikolajevitj, rysk greve, ämbetsman, 41
 Nyman, Alf, prof., filosof, 143
 — Henrik, handelsman i Sthlm, 123
 — Ingrid Henriksdtr, g. m. Wellam Heij, 121—123
 — Karin Henriksdtr, g. m. Peder Wahle, 121—123
 Nöggerath, Johann Jakob, tysk mineralog, 72

 Offe Johansson se ginbalk
 Ohlin, Bertil, prof., statsråd, 147
 Ohlon, Sven, rektor, 152
 Olauus (Olov), lekbroder i Vadstena, 19, 22
 Olenin, Alexis, ryskt geheimeråd, 47
 Olof, g. m. Ingeborg Olofsdtr (stjärna över bjälke), 105, 108
 — Andersson se Deranäsätten
 — Bondesson se bjälkar, 2
 — Ericsson, sekreterare, g. m. Helena Isaksdtr, 121
 — Jönsson se Stenbock, äldre ätten
 — Mattsson, husägare i Sthlm, 121
 — Pedersson i Helgum, 121
 Olsoni, Emerik, finländsk bibliotekarie, 155
 Olsson, Olof, affärsbiträde, g. m. Gustafva Adalaida Bournonville, 79—80, 102
 Oskar I, konung, 75, 78, 80—81, 83, 86, 90—91, 102
 Oxenstierna, Beata, g. Spens, 153
 — Gustaf Göran Gabriel, greve, kammarherre, 80, 83, 102
 (oxhuvud), Bengta Olofsdtr, g. m. Lars Pik, 114
 (—) Sven Toresson se Baath

 Palin, Nils Gustaf, ministerresident, egyptolog, 52—55
 Palmgren, Arvid, tekn. dr, 156
 Palm skiöld, Elias, arkivman, samlare, 120
 Palmstierna, Erik Kule, frih., utrikesminister, 148
 Paracelsus, schweizisk läkare, 136
 Pasch, Lorenz d.y., konstnär, 156
 Peder, g. m. Märta Arvidsdtr, 111
 — g. m. Karin Andersdtr (Deranäsätten), 111
 — Andersson se Deranäsätten
 — Eriksson se Örnflycht
 — Håkansson i Holm, 113—114
 — Jönsson se Halvhjort av Älmtaryd och Vallnäsätten
 — Larsson, g. m. Ingeborg i Källunda, 115

- Peder Sonesson se Silfversparre
— Ölfsson (Ölsson) i Viggeby, g. m. Anna Stensdtr (Bese), 118—119
- Perrot, Jules, fransk dansör och koreograf, 76—77, 97, 102
- Peter Erengislesson, ägde gård i Hinsekind, 105, 108
— Erengislesson, 108
- Petipa, Marius, fransk balettmästare, 76—77, 100, 102
- Petrarca, Francesco, italiensk humanist, 6
- Petrefjus, Petrus, diplomat, 154
- Petrus Johannis (Peter), biskop, 19
— Johannis (Per Johansson), präst i Vadstena kloster, 16—17, 22
— Johannis (Per Hansson stekare), lekbroder i Vadstena, 15, 19, 23
— Olai (Per Olovsson), prior i Alvastra, 4—7, 20—22
- Petrus sartor (Per skräddare), lekbroder i Vadstena, 15, 19—20, 23
- Pettersson, Abraham, pastor primarius, 94, 96, 101—102
— Margareta, g. Holmqvist, 96, 101
— Wilhelm, premiärdansör, 83, 102
- (Pik), Anna Larsdtr, 114
— Arvid, 112—114
— Bengt (bel. i slutet av 1300-t.), 114
— Bengt, i Öjared (bel. 1446), häradsbövding, 112—114
— Bo, domprost, 114
(—) Botil Bengtsdtr, 112
— Ebbe, 114
(—) Estrid Arvidsdtr, 114
(—) Estrid Larsdtr, 114
(—) Ingegärd Larsdtr, g. m. Karl Hake, 112, 114
— Johan, 114
(—) Kristina Bengtsdtr, 112
— Lars, 112—114
(—) Märta Arvidsdtr, 113—114
(—) Märta Larsdtr, 112, 114
- Pope, Alexander, engelsk förf., 37
- (Porse), Birgitta Magnusdtr, 116
- Prytz, Hans, bokhållare, 121
- Pugni, César, fransk kompositör, 100
- Quensel, Nils, statsråd, 146
- Ragualdus Olai (Ragvald Olovsson), lekbroder i Vadstena, 16, 22
— Swensson (Ragvald Svensson), skräddare, lekbroder i Vadstena, 15, 17, 23
- Ramsay, Carl August, finländsk landshövding, 66—67, 69
- Rasmus Ludvigsson, genealog, 110, 115
- Rehbinder, Robert Henrik, greve, finländsk statsman, 50—51, 61, 63, 67—69
— Anna Elisabet Charlotta, f. Hedenberg, 63
- Renvall, Gustaf, finländsk språkforskare, 61
- Retzius, Anders Jahan, med. prof., 131
- Reuter Dahl, Henrik, ärkebiskop, 130
- Reuterskjöld, Edgar Hans, biskop, 25
- Rhamm, svensk pastor i S:t Petersburg, 71
- Rhezeliuss, Johan, fornforskare, 131
- Rindom, Peter Christian, danskt justitsråd, 86, 102
- Ringbom, Lars-Ivar, finländsk prof., 156
- Robach, Wilhelm, sångare, 90, 93, 96, 102
- Robinson, John, engelsk biskop och diplomat, 154
- Roche-Chouart, Louis de, överstelöjtnant i rysk tjänst, 54—55
- Rosen, Eric von, greve, forskningsresande, 29—30
— Mary von, grevinna, f. Fock, 30
- Rosén, Johan Magnus, redaktör, 89, 102
— von Rosenstein, Nils, greve, statssekreterare, 44
- Rosenblad, Eberhard, med. prof., 130
- Rosenblad, Mattias, greve, justitiestatsminister, 46
- Rosenhane, Schering, frih., riksråd, 153
- Rossini, Gioacchino, italiensk tonsättare, 100
- (Rossviksätten), Folke Folkesson, 107
(—) Folke Pedersson, 106—107
(—) Ingeborg Jonsdtr, 106—108
(—) Jon Folkesson, 106—107
(—) Jon Folkesson, domprost, 106
(—) Kristina Folkesdtr, 107
- Roupé, släkten, 152
- Rousseau, Jean Jacques, fransk förf., 37
- Rumjantsev, Nicolai Petrovitj, greve, rysk utrikesminister, 36, 53, 56—58, 61
- Runnström, John, prof., biolog, 156
- (rutor, 3), Anders Andersson, 118
(—) Anna Andersdtr, 119
(—) Birgitta Andersdtr, 118, 119
- Ruuth, Erik Henrik, frih., kammarherre, 83, 102
- Sacchini, Antonio, italiensk kompositör, 100
- Sahlberg, Carl Reinhold, finländsk prof., naturforskare, 65—66, 70
- Sahlgren, Jöran, prof., filolog, 156
- Saint-Léon, Arthur, fransk balettmästare, 100
- Saloman, Siegfried, kompositör, 102
- Samzelius, Abraham, präst, 156
- Sandberg, Herman, fotograf, 154
- Sandler, Rickard, statsminister, 157
- Santin, B. C. de, greve, fransk översättare, 42
- Santorio, italiensk läkare, 136
- Sarrozin, Jean François, fransk brigadgeneral, 62
- Schale, släkten, 156
- Schaumann, ätten, 149
- Schenbom, Baltazar af, legationsråd, 46, 48—53, 58
- Schildt, ätten, 149
- Schiller, Friedrich von, tysk förf., 37, 100
- Schlyter, Carl Johan, prof., lagutgivare, 130
- Schmalensee, Artur von, arkitekt, 155
- Schmidt, Caspar, bruksägare, 153
- Scholander, Fredrik Wilhelm, arkitekt, målare, 153
- Schoultz, Johanna von, finländsk sångerska, 96, 102
- Schröderheim, Elis, komminister, 25
- Schwartz, Adolf Fredrik, kapellmästare, 84, 88, 100, 102
- Scott, Thomas, engelsk teolog, 72

- Segebaden, Hartman von, 107—108, 111
 Selinder, Anders, dansör, balettmästare, 76,
 79—84, 87—92, 96, 100, 102
 Serenius, Jacob, biskop, 156
 Sestrid se Estrid
 Sevelin, Per Erik, skådespelare, 95, 102
 Shlefoget, Olga, rysk dansös, 76
 Siboni, Giuseppe, italiensk sångare, 96, 102
 Sidén, H. A. R., fyrmästare, 154
 Sigrd Attesdtr se Hinsekindssätten
 — Jönsdtr, g. m. Olof Bondesson (2 bjälkar),
 110—111
 Sigrun Gisesdtr se sparre över blad
 Silfverberg, Carl Wilhelm, premiärdansör, 78,
 80—81, 83, 89, 92, 96, 102
 (Silfverhielm), Henrik Matsson, 107
 (Silfversparre), Ingegärd Sonesdtr, 118
 (—) Peder Sonesson, i Tollstorp, 118—119
 Silfverstolpe, ätten, 127
 Simon Jönsson se Vallsnäsätten
 Simskaya 2, rysk dansös, 97, 102
 (sjöblad, 3), Sven Larsson, 110
 Sjögren, Anders Johan, finländsk språk-
 forskare, 59
 Sjöström, Gustaf, bokbindare, syndikalist,
 142
 Skeggesta-släkten, 155
 Skytte, Håkan, 118
 — Peder, 118
 Skäring Eriksson se Arp
 Sköld, Per Edvin, statsråd, 153
 Slatte, Erik (Nilsson), 106
 — Nils, 107
 Smidt, fru, 94, 102
 Soldan, släkten, 152
 Sorel, fru, 97, 102
 (sparrar, 2), Klas Staffansson, 115
 (sparre), Birger Erlandsson, 105, 108
 (—) Erland Mårtensson, 105, 106, 108
 (—) Karin (Katarina) Erlandsdtr, 105, 108
 (—) Kristina Erlandsdtr, 108
 (—) Torborg Erlandsdtr, 105, 106
 (sparre över blad) Arvid Jönsson, 116—117
 (—) Gunne Abjörnsson, 106, 108
 (—) Ingrid Gunnesdtr, 104, 106, 108, 110—
 111
 (—) Sigrun Gisesdtr, 108
 Spence, William, engelsk entomolog, 72
 Spencer, John, engelsk hebraist och teolog,
 136
 Spinoza, Baruch, holländsk filosof, 135, 142
 Spontini, Gasparo, italiensk kompositör, 100
 Springer, Heinrich, tysk balettmästare, 83, 85,
 102
 Staaff, Carl, konstnär, 156
 — Karl, statsminister, 137, 156
 Stagnelius, Magnus, biskop, 154
 Stedingk, Curt von, greve, fältmarskalk, am-
 bassadör, 36—37, 40—41, 45—49, 51, 55,
 63, 156
 — Sofia Teresia von, den föregående dtr, 44
 Steffen, Richard, rektor, litteraturhistoriker,
 4—5
 Steffens, Heinrich (Henrik), norsk-tysk förf.,
 filosof, 72
 Sten Nilsson, frälseman, 109—110
 Sten Stensson se Bielke
 (Stenbock, äldre ätten), Gustav Olsson, 113
 (—) Olof Jönsson, 117
 Stephanus Laurentii (Staffan Larsson), lek-
 broder i Vadstena, 17, 22
 — Liongasson (Staffan Ljungasson), lekbro-
 der i Vadstena, 19, 22
 Sterky, Carl Gustaf, generalkonsul, 46, 59
 Sternberg, herr, 97, 102
 Stiernvall, Gustav Fredrik, finländsk lands-
 hövding, 47, 53
 Stjernman, Petrus, superintendent, 135
 (stjärna), Arvid Larsson, 118
 (—) Lars Eskilsson, 118
 (—) Nils Larsson, i Björsäter, 118
 (stjärna, halv), Tord Ingesson, 105
 (stjärna över bjälke), Ingeborg Olofsdtr, 104
 —106, 108—109
 (—) Ingemund Olofsson, domprost, 105, 108
 Stolpe, Sven, fil. dr, förf., 141
 (Stomsrydsätten), Sven Olofsson, 108
 Storch, Heinrich, tjänsteman i ryska UD, 37
 (Store), Anna Tordsdtr, 117
 Störjohann, Christian, direktör, 144
 Strindberg, August, förf., 152
 Strömberg, herr, 94, 102
 (stubbe), Anders Ragvaldsson, 116
 (styckad sköld), Kristiern Jeppesson, 109
 Störkarus (Störkar), munk i Vadstena, 23
 Sundberg, Anton Niklas, ärkebiskop, 130
 Sundblom, Julius, äländsk talman, 155
 Svan, Mårten, 112
 Svarte Skåning, Nils Jönsson, 112
 Swartling, Ingrid, antikvarie, 152
 Svedberg, Jesper, biskop, 136
 Sven Jonsson i Utby, 112
 — Larsson se sjöblad, 3
 — Olofsson se Stomsrydsätten
 — Toresson se Baath
 Swift, Jonathan, engelsk förf., 136
 Sällström, Peter, sångare, 96, 102
 Söderberg, Hjalmar, förf., 155
 Söderblom, Nathan, ärkebiskop, 24—27, 29, 32
 Taglioni, Marie, italiensk dansös, 76
 Tamm, Elisabet, på Fogelstad, 151
 Tawast, Carl, kh., 38—40, 45—46
 — Johan Henrik, greve, general, 54—56, 58
 Tegnér, Esaias, biskop, skald, 129, 145
 Tengström, Jacob, finländsk ärkebiskop,
 66—67
 Tessin, Nicodemus d. y., arkitekt, 136
 Théaulon, M. E., fransk dramatiker, 100
 Thomander, Johan Henrik, prof., biskop, 130
 Thorander Andreæ (Tore Andersson), präst i
 Vadstena kloster, 16, 18—22
 (Thott), Åke Axelsson, 113
 Throne-Holst, Henning, direktör, 143—144
 — Johan, direktör, 143
 Thunberg, Daniel af, överdirektör, 156
 Thørnerus Andreæ (Törne Andersson), präst i
 Vadstena kloster, 20—22
 Tilas, släkten, 127
 Tingsten, Herbert, prof., chefredaktör, 139,
 153
 Tiselius, Arne, prof., kemist, 156

Titus, Antoine, fransk balettmästare, 76
 (tjurhuvud), Abraham Brodersson, 112
 Tolstoi, Nicolas Alexandrovitch, rysk över-
 hovmarskalk, 39—40, 42
 Topelius, Zachris, finländsk förf., 152
 Torborg Erlandsdtr se sparre
 Tord Ingesson se stjärna, halv
 Torkel Andersson se Hinsekindsätten
 Torsten, biskop i Skara, 16
 Torstendahl, Rolf, docent, historiker, 138
 Tott se Thott
 Tottie, Henry, biskop, 25
 Tournaiir, cirkusdirektör, 91
 Trast, Sven, borgmästare, 153
 (Trolle), Alfrid Knutsdtr, g. m. Tord Ingas-
 son, 105
 — Arvid, 105, 110
 — Birger Knutsson, 105
 (—) Ingegärd Knutsdtr, g. m. Erland Mår-
 tensson (sparre), 105, 108
 Trotte Atteson se Hinsekindsätten
 Tubbe, g. m. Estrid Arvidsdtr (Pik), 113—114
 Tule Nilsson i Halmstad, g. m. Estrid Larsdtr
 (Pik), 114
 Ture Erengisleson se Deranäsätten
 Turgenjev, Alexander, ryskt hovråd, 42—43
 Tydhekinus (Thideka), diakon i Vadstena, 13,
 15, 17, 19, 22
 Törner, Claes, prost, 30
 — Ragnhild, 30

Ulf Gudmarsson se Ulvåsaätten
 (Ulfsparre af Broxvik), Erik Månsson, 117
 — Hedvig, 152
 Ulpho Birgeri (Ulf Birgersson), präst i Vad-
 stena kloster, 13, 20—22
 (Ulvåsaätten), Birger Ulfsson, lagman, 1, 4—5
 (—) Cecilia Ulfsdtr, 5
 (—) Karl Ulfsson, 7
 (—) Katarina Ulfsdtr, 1
 (—) Magnus Gudmarsson, riddare, 1
 (—) Ulf Gudmarsson, lagman, g. m. heliga
 Birgitta, 1—9
 Undén, Östen, prof., utrikesminister, 149
 Unionius, Johannes, prof., 135
 Urban V, påve i Avignon, 6, 8
 Ursula Jönsdtr, g. m. Anders Block, 135
 Utter, Per Månsson, arkivsekr., genealog,
 114—115, 155

Wachtmeister, Carl Axel Trolle-, greve,
 riksdrots, 130
 Wahle, Cecilia, g. m. Simon Simonsson Blix,
 121
 — Margareta, g. Blixencron, 120—121
 — Peder Melchersson, 121—122
 Valdemar III Atterdag, dansk kung, 3
 Waldenström, släkten, 127
 Walleen, Carl Johan, frih., finländsk lands-
 hövding, 50, 58—59, 61—62, 66—69, 73
 Wallenberg, Knut, utrikesminister, 155
 Wallenius, Eric, finländsk landshövding,
 66—68
 Wallgren, Arvid, prof., pediatriker, 145—146
 Wallmark, Peter Adam, bibliotekarie, publi-

cist, 43, 45
 Wallqvist, Per Erik, balettmästare, 78, 80—
 81, 84—85, 91—92, 102
 (Vallsnäsätten), Erik Jönsson, 119
 (—) Erland Jönsson, 117—119
 (—) Harald Jönsson, 119
 (—) Ingegärd Jönsdtr, 117, 119
 (—) Jöns Haraldsson, 117—119
 (—) Peder Jönsson, 119
 (—) Simon Jönsson, 119
 Vazem-Grinioff, Yekaterina, rysk dansös, 99,
 102
 Weber, Carl Maria von, tysk tonsättare, 89,
 100
 Weibull, Lauritz, prof., historiker, 155
 — Martin, prof., historiker, 128
 Wennbom, Per Adolf, skådespelare och
 sångare, 83, 102
 Vergina, Alexandra, rysk dansös, g. m. Alexei
 Baranoff, 97, 102
 Weser, Lars August, handelsborgmästare, 81,
 102
 Westerstrand, Peter, president, chef för Kgl.
 teatern, 94, 102
 Westman, Knut Bernhard, prof., kyrkohisto-
 riker, 4
 Wetterstedt, Gustaf af, greve, utrikesstats-
 minister, 46
 Wicksell, Knut, prof., nationalekonom, 142
 Wieselgren, Oscar, riksbibliotekarie, 155
 — Sigfrid, generaldirektör, 155
 Wigforss, Ernst, statsråd, 142
 Wijkman, Anders, 120
 Wikner, Pontus, prof., filosof, 140
 Wingenblixt, fru, 94, 102
 Wingård, Carl Fredrik af, ärkebiskop, 43
 Wirenus, Gottlieb Christian, hjälppräst i
 finska förs. i S:t Petersburg, 38
 Virey, Julien Joseph, fransk naturforskare, 72
 Wivallius, Lars, skald, 153
 Wolfgang von Sandizell, lekbroder i klostret
 Altomünster i Bayern, 11
 Wolluhn, Christian, apotekare, 136
 Volpi, Elia, italiensk prof., 2
 Voltaire, François de, fransk förf., 37
 Wordsworth, John, engelsk biskop, 24
 Wrangel, Carl Gustaf, greve, riksmarsk, 153,
 154
 Wrede av Elimä, ätten, 149
 (Västhörjaätten), Lindorm Ulfsson, 117, 119

Zakrevski, Arsenij Andrejevitj, rysk general-
 guvernör i Finland, 66—69
 Zebulonsson, Kristoffer, handelsman i Uleå-
 borg, 152
 Zetterberg, Herman, statsråd, president i
 Svea hovrätt, 148—149
 Zibet, Christoffer Bogislaus, friherre, hov-
 kansler, 44
 Zuhr, Hugo, prof., målare, 155

Åhrberg, Fredrik, prost, 156
 Åke Axelsson se Thott
 (Ållongren), Bengt Klasson, 116, 119
 (—) Dordi Bengtsdtr, 114, 117

Åmark, Ida, 30

— Mats, teol. dr, 24—27, 29—33

(Ängaätten), Ficke Gustafsson, 118

Öhman, Johanna, syster till Sofia, 65

— Sofia, g. Hummel, 37, 44—45, 65, 73

Öler Pedersson se Gällarydsätten

Ölf (Öler) i Gällaryd, 115, 119

Örn, Georg Alexander, hjälppräst i svenska
förs. i S:t Petersburg, 38

(Örnflycht), Peder Eriksson, 115

Östberg, Ossian, lektor, 140

— Petter, företagare, 152

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

SEXTIONIONDE ÅRGÅNGEN
1973

STOCKHOLM

Kungl. Boktr. Stockholm 1974

UTGIVEN AV
PERSONHISTORISKA SAMFUNDET
GENOM
ÅKE LILLIESTAM

MEDEL TILL UTGIVNINGEN HAR ANSLAGITS AV
STATENS HUMANISTISKA FORSKNINGSRÅD

INNEHÅLL

	sid.
Årscykeln i Acta et processus canonizacionis b. Brigide. Av <i>Sara Ekwall</i>	1— 9
Den tidigaste personalpolitiken i Vadstena prästkonvent. Av <i>Tore Nyberg</i>	10— 23
Birgittagestalten och svensk högkyrklighet under 1900-talet. Begynnelseskedet. Av <i>Bengt Ingmar Kilström</i>	24— 35
Arvid David Hummel, en svensk i St. Petersburg. Av <i>Päiviö Tommila</i>	36— 73
Christian Johansson och hans brev till August Bournonville. Av <i>Ake Lilliestam</i> ..	75—103
Randanmärkningar till biskop Hans Brasks släktbok. Av <i>Stig Östenson</i>	104—119
Kompletterande kommentarer till Mårten Blixencrons almanacksanteckningar. Av <i>Curt Haij</i>	120—123
Holmger, Filip och Helena än en gång. Av <i>Hans Gillingstam</i>	124—125
Recensioner	
Vadstena kloster. Av <i>Bengt Ingmar Kilström</i>	126
Karlstads stifts herdaminne. Av <i>Hans Gillingstam</i>	127
Lunds stifts herdaminne. Av <i>Gösta Johannesson</i>	127—128
Lunds universitets historia. Av <i>Gösta Johannesson</i>	128—131
Roslagshistoriskt. Av <i>Hans Gillingstam</i>	131—132
Finlandssvenska emigranter. Av <i>Sten Carlsson</i>	132—134
En provinsialläkare i Norrköping. Av <i>Sten G. Lindberg</i>	135—137
Om två statsministrar. Av <i>Erik Carlquist</i>	137—139
Finlandssvenskt folkbildningsarbete. Av <i>Olof Mustelin</i>	139—140
Alf Ahlberg före tiden vid Brunnsvik. Av <i>Ake Lilliestam</i>	140—141
Filosofminnen från Lund. Av <i>Torsten J. Andersson</i>	141—143
Företagsledare och humanist. Av <i>Gösta Berg</i>	143—145
Läkargärning i provinserna. Av <i>Gösta Berg</i>	145
En barnläkares minnen. Av <i>Bertil Broomé</i>	145—146
Läkare och politiker. Av <i>Jarl Torbacke</i>	146—147
Nils Quensels minnesbilder. Av <i>W. M. Carlgren</i>	147—148
Carl-Fredrik Palmstiernas minnen. Av <i>Uno Willers</i>	148—149
Smärre recensioner	149—152
Tidskriftsöversikt	152—156
Meddelande angående Personhistoriska samfundets årsmöte 1973	157
Förkortningslista	158
Personregister. Av <i>Erik Eriksson</i>	159—170

